

Čo robiť?

Pálčivé otázky nášho hnutia.

V. I. Lenin

Predslov

Táto brožúra mala pôdiť pôvodného autorovho plánu podrobne rozvinúť myšlienky vyslovené v článku Čím začať? (Iskra2, č. 4, máj 1901)*. (* Pozri Zohrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 21 — 34. Red.) Najprv sa teda musíme čitateľovi ospravedlniť, že tak neskoro plníme sľub, ktorý sme v tomto článku dali (a ktorý sme opakovali v odpovediach na mnohé súkromné otázky a listy). Jednou z príčin tohto oneskorenia bol pokus zjednotiť všetky zahraničné sociálnodemokratické organizácie, urobený v júni minulého roku (1901)3. Bolo prirodzené, že sme čakali na výsledky tohto pokusu, lebo keby bol býval úspešný, bolo by možno potrebné vysvetľovať organizačné názory Iskry z trocha iného hľadiska, a v každom prípade by bol takýto úspešný pokus vzbudzoval nádej, že sa veľmi rýchlo skoncuje s existenciou dvoch smerov v ruskej sociálnej demokracii. Ako je čitateľovi známe, pokus sa skončil neúspechom, a ako sa pousilujeme dokázať ďalej, inak sa ani nemohol skončiť, keď sa **Rabočeje Delo**4 v 10. čísle znova obrátilo k ekonomizmu. **Bolo absolútne nevyhnutné pustiť sa do rozhodného boja proti tomuto hmlistému a málo vyhranenému, no zato tým húževnatejšiemu smeru, ktorý je schopný obnovovať sa v najrozličnejších formách. So zreteľom na to sa pôvodný plán brožúry zmenil a podstatne rozšíril.**

Hlavnou témou brožúry mali byť tri otázky nastolené v článku Čím začať?, a to: **charakter a hlavný obsah našej politickej agitácie, naše organizačné úlohy a plán, ako vybudovať súčasne a z rozličných strán bojovú celoruskú organizáciu.** O tieto otázky sa autor už dávno zaujíma a pokúšal sa rozobrať ich už v novinách Rabočaja Gazeta5 pri jednom z nevydarených pokusov o obnovenie týchto novín (pozri kapitolu V). Lenže autorov pôvodný úmysel obmedziť sa v brožúre na rozbor iba týchto troch otázok a vyložiť svoje názory pokiaľ možno pozitívnu formou a pritom sa úplne alebo takmer úplne vyhnúť polemike sa vôbec nedal uskutočniť z dvoch príčin. **Na jednej strane ekonomizmus prejavil oveľa väčšiu životaschopnosť, ako sme predpokladali** (slovo „ekonomizmus“ používame v širokom zmysle, ako sa vysvetlilo v 12. čísle Iskry [december 1901] v článku Diskusia s obhajcami ekonomizmu, kde sme vlastne načrtli konspekt brožúry, ktorú čitateľovi predkladáme*). Teraz je už nesporné, že rozdielne názory na riešenie týchto troch otázok možno vysvetliť oveľa viac zásadnou protikladnosťou dvoch smerov v ruskej sociálnej demokracii ako nezhodami v čiastkových otázkach. **Na druhej strane nepochopenie, ktoré prejavujú ekonomisti v súvislosti s tým, ako fakticky uplatňujeme svoje názory v Iskre, jasne ukázalo, že často hovoríme doslova rozličnými jazykmi, že preto sa nemôžeme ničom dohodnúť, ak nezačneme ab ovo*(-od začiatku. Red.), a že sa musíme pokúsiť, aby sme si čo najpopulárnejšie a na čo najpočetnejších a najkonkrétnejších príkladoch systematicky „vyjasnili“ so všetkými ekonomistami všetky zásadné body našich nezhôd.** Preto som sa rozhodol, že sa pokúsim to „vyjasniť“, i keď som si plne uvedomil, že tým veľmi narastie rozsah brožúry a zdrží sa jej vydanie, ale zároveň som nevidel nijakú inú možnosť, ako splniť sľub, ktorý som dal v článku Čím začať?. Okrem toho, že sa ospravedlňujem za oneskorenie, musím sa ešte ospravedlniť za veľké nedostatky v li-terárnom spracovaní brožúry: musel som sa pri práci veľmi ponáhľať a navyše ma od nej odvádžali všelijaké iné povinnosti.

Rozbor spomenutých troch otázok je — tak ako pôvodne — hlavnou témou brožúry, ale začať som musel dvoma všeobecnejšími otázkami: prečo také "nevinné" a „prirodzené" heslo ako „sloboda kritiky" je pre nás naozajstnou výzvou do boja? Prečo sa nemôžeme dohodnúť ani o základnej otázke, čo je úlohou sociálnej demokracie vo vzťahu k živelnému masovému hnutiu? Ďalej, výklad názorov na charakter a obsah politickej agitácie sa zmenil na vysvetľovanie rozdielu medzi tradeunionistickou a sociálnodemokratickou politikou, kým výklad názorov na organizačné úlohy zasa na vysvetľovanie rozdielu medzi príštipkárstvom, ktoré vyhovuje ekonomistom, a organizáciou revolucionárov, ktorá je podľa nášho názoru nevyhnutná. A na "pláne" celoruských politických novín trvám tým viac, čím neodôvodnenejšie námietky odznali proti nemu a čím menej odpovedí k podstate veci som dostal na otázku vyslovenú v článku Čím začať?, ako by sme sa mohli pustiť súčasne zo všetkých strán do budovania organizácie, ktorú potrebujeme. Napokon v záverečnej časti brožúry by som chcel ukázať, že sme urobili všetko, čo bolo v našich silách, aby sme zabránili úplnému rozchodu s ekonomistami, lenže ten bol neodvratný; — že Rabočeje Delo nadobudlo osobitný, ak chcete „historický" význam tým, že najúplnejšie a najvýraznejšie vyjadriло nie dôsledný ekonomizmus, ale roztrieštenosť a zmätok, ktoré sa stali charakteristickou črtou celého obdobia v dejinách ruskej sociálnej demokracie; — že aj polemika s časopisom Rabočeje Delo, na prvý pohľad privermi podrobná, má význam preto, lebo nemôžeme ísť dopredu, ak s týmto obdobím definitívne neskončujeme.

N.Lenin

Vo februári 1902

I. Dogmatizmus a „sloboda kritiky"

- a) Čo znamená "sloboda kritiky"?
- b) Noví obhájcovia "slobody kritiky"
- c) Kritika v Rusku
- d) Engels o význame teoretického boja

II. Živelnosť nás a uvedomelosť sociálnej demokracie

- a) Začiatok živelného rozmachu
- b) Skláňame sa pred živelnosťou. Rabočaja Mysl
- c) "Skupina samooslobodenia" a Rabočeje Delo.

III. Tradeunionistická a sociálnodemokratická politika

- a) Politická agitácia a ako ju ekonomisti zužujú .
- b) Rozprávanie o tom, ako Martynov prehľbil Plechanova
- c) Politické odhalenia a "výchova k revolučnej aktivite"
- d) Čo má ekonomizmus spoločné s terorizmom?
- e) Robotnícka trieda ako predný bojovník za demokraciu
- f) Ešte raz "osočovatelia", ešte raz "mystifikátori"

IV. Príštipkárstvo ekonomistov a organizácia revolucionárov

- a) Čo je príštipkárstvo?
- b) Príštipkárstvo a ekonomizmus
- c) Organizácia robotníkov a organizácia revolucionárov

- d) Rozsah organizačnej práce
- e) "Sprisahanecká" organizácia a "demokratizmus"
- f) Miestna a celoruská práca

V. "Plán" celoruských politických novín

- a) Kto sa urazil pre článok Čím začať?
- b) Môžu byť noviny kolektívnym organizátorom?
- c) Aký typ organizácie potrebujeme?

Záver

Dogmatizmus a „sloboda kritiky“

a) Čo znamená „sloboda kritiky“?

„Sloboda kritiky“ je dnes nesporne najmódnejšie heslo a čoraz častejšie sa používa v polemikách medzi socia-listami a demokratmi všetkých krajín. V prvej chvíli si ťažko možno predstaviť niečo čudnejšie ako to, keď sa jedna z polemizujúcich strán slávnostne odvoláva na slobodu kritiky. Ozvali sa azda v pokrokových stranách hlasy proti tomu ústavnému zákonu väčšiny európskych krajín, ktorý zaručuje slobodu vedy a vedeckého báda-nia? „Tu nie je čosi v poriadku!“ — musí si povedať každý nezaujatý človek, ktorý počul toto módné heslo na každom kroku, ale ešte nepochopil, v čom je podstata názorových nezhôd medzi polemizujúcimi. **„Toto heslo je zrejme jedným z tých konvenčných slovíčok, ktoré sa podobne ako prezývky dlhým používaním tak vžijú, že sa stanú takmer vlastnými menami.“**

Ved' pre nikoho nie je tajomstvom, že sa v súčasnej medzinárodnej* sociálnej demokracii utvorili dva smery, medzi ktorými sa boj raz rozhára a vzbíka jasným plameňom, raz utícha a tlie pod popolom sugestívnych „rezolúcií o prímerí“. V čom tkvie „nový“ smer, ktorý sa „kriticky“ stavia k „starému, dogmatickému“ marxizmu, to dosť jasne povedal Bernstein a ukázal Millerand.

Sociálna demokracia sa má premeniť zo strany sociálnej revolúcie na demokratickú stranu sociálnych reforiem. Túto politickú požiadavku podoprel Bernstein celou batériou dosť dobre zladených „nových“ argumentov a úvah. **Popierala sa možnosť vedecky zdôvodniť socializmus a dokázať jeho nevyhnutnosť a neodvratnosť z hľadiska materialistického chápania dejín; popieral sa fakt, že rastie bieda a proletarizácia a že sa zostrujú kapitalistické protirečenia; vyhlasovalo sa, že sám pojem „konečného cieľa“ je neudržateľný a abso-lútne sa zavrhovala myšlienka diktatúry proletariátu; popieral sa zásadný protiklad medzi liberalizmom a socializmom; zavrhovala sa teória triedneho boja, ktorá sa vraj nedá uplatniť v dôsledne demokratickej spoločnosti spravovanej podľa vôle väčšiny atď.**

* Mimochodom. V dejinách moderného socializmu je to takmer jedinečný a svojho druhu mimoriadne potešiteľný jav, že sa spor medzi rozličnými smermi v socialistickom hnutí zmenil prvý raz z národného sporu na medzinárodný. Spory medzi lassallovcami a eisenašanmi⁸, medzi guesdovcami a posibilistami⁷, medzi fabianovcami a sociálnymi

demokratmi⁸, medzi narodovl'ovcami⁹ a sociálnymi demokratmi boli spomi čisto národnými, odzrkadľo-vali čisto národné osobitosti, prebiehali, aby som tak povedal, v rozličných' polohách. Dnes (teraz to už jasne vidieť) anglickí fabianovci, francúzski ministerialisti, nemeckí bernsteinovci¹⁰ a ruskí kritici sú jedna rodina, všetci sa navzájom vychvaľujú, učia sa jeden od druhého a spoločne broja proti „dogmatickému" marxizmu. V tejto prvej, naozaj medzinárodnej zrážke so socia-listickým oportunizmom medzinárodná revolučná sociálna demo-kracia možno natoľko zosilnie, že skoncuje s politickou reakciou, ktorá v Európe už dávno vládne.

Takto požiadavku rozhodného obratu od revolučnej sociálnej demokracie k buržoáznemu sociálreformátorstvu sprevádzal nie menej rozhodný obrat k buržoáznej kritike všetkých základných ideí marxizmu. A keďže sa táto kritika marxizmu už dávno viedla tak z poli-tickej tribúny, ako aj z univerzitnej katedry, tak v zápla-ve brožúr, ako aj v celom rade učených traktátov, keďže všetka dospievajúca mládež vzdelaných tried sa po celé desaťročia sústavne vychovávala v duchu tejto kritiky — nie div, že „nový kritický" smer v sociálnej demokracii sa vynoril akosi odrazu a v úplne hotovej podobe ako Minerva, ktorá vystúpila z Jupiterovej hlavy¹¹. Po obsahovej stránke sa tento smer nemusel vyvíjať a formovať: bol prenesený z buržoáznej literatúry rovno do socialistickej.

Ďalej. Ak Bernsteinova teoretická kritika a jeho politické aspirácie boli niekomu ešte nejasné, **Francúzi sa postarali o názorné demonštrovanie „novej metódy"**. Francúzsko sa ani tentoraz nespreneverilo svojej dávnej povesti „**krajiny, kde sa dejinné triedne boje viac než kdekoľvek inde vybojúvajú vždy až do rozhodnutia**" (Engels, z predslouvu k Marxovmu spisu Der 18 Brumaire)¹². Francúzski socialisti sa nepustili do teoretizovania, ale hneď začali konať; demokraticky vyspelejšie politické podmienky vo Francúzsku im umožnili, aby hneď prešli k „praktickému bernsteinovstvu" so všetkými jeho dôsledkami. Skvelý príklad takéhoto uplatnenia bernsteinovstva v praxi predviedol Millerand — veď nie bez príčiny ho Bernstein i Vollmar začali tak horlivo obhajovať a vychvaľovať! **Naozaj, ak je sociálna demokracia v podstate len a len stranou reforiem a musí mať odvahu otvorene si to priznať, potom socialista nielenže má právo vstúpiť do buržoáznej vlády, ale musí sa dokonca o to vždy usilovať. Ak demokracia v podstate znamená odstránenie triednej nadvlády, prečo by socialistický minister neoslňoval celý buržoázny svet rečami o triednej spolupráci? Prečo by nebol mal ostať vo vláde dokonca i vtedy, keď žandári vraždili robotníkov, čím sa stý a tisíci raz prejavil skutočný charakter demokratickej triednej spolupráce? Prečo by sa nebol mal osobne zúčastniť na vítaní cára, pre ktorého francúzski socialisti nemajú teraz iné pomenovanie ako hrdina šibenice} korbáča a vyhnanstva (knouteur, pendeur et déportateur) ? A odmenou za toto nekonečné poníženie a zneuctenie socializmu pred celým svetom, za demoralizáciu socialistického uvedomenia robotníc-kych más - tejto jedinej základne, ktorá nám môže zabezpečiť víťazstvo, - odmenou za to majú byť veľkohubé plány úbohých reforiem, úbohých natoľko, že sa dalo viac vymôcť aj od buržoázných vlád!**

Kto nezatvára naschvál oči, musí vidieť, že nový „kritický" smer v socializme nie je nič iné ako nová odroda oportunizmu. A ak nebudeme posudzovať ľuďi pódia krásnych šiat, do ktorých sa sami obliekli, ani podľa efektného mena, ktoré si sami dali, ale podľa toho, ako konajú a čo v skutočnosti propagujú, potom bude jasné, že „sloboda kritiky" je sloboda oportunistického smeru v sociálnej demokracii, sloboda robiť zo sociálnej

demokracie demokratickú stranu reformami, sloboda vnášať buržoázne myšlienky a buržoázne prvky do socializmu. Sloboda je veľké slovo, ale pod zástavou slobody priemyselného podnikania sa viedli naj lúpežnejšie vojny, pod zástavou slobody práce okrádali pracujúcich. Takú istú vnútornú lož obsahujú slová „sloboda kritiky“ v tom zmysle, v akom sa používajú aj dnes. Ľudia, ktorí sú naozaj presvedčení, že obohatili vedu, by nežiadali slobodu nových názorov popri starých, ale nahradenie starých názorov novými. Ale dnešné vykrikovanie: „Nech žije sloboda kritiky!“ priveľmi pripomína bájku o prázdnom sude.* (* Narážka na Krylovovu bájku Dva sudy. Slov. red.)

Ideme v zomknutej skupinke po strmej a namáhavej ceste a pevne sa držíme za ruky. Nepriatelia nás obkľúčili zo všetkých strán a takmer stále musíme kráčať pod ich paľbou. Zjednotili sme sa na základe slobodne prijatého rozhodnutia práve preto, aby sme bojovali proti nepriateľom, a nie aby sme uviazli v su-sednom močiaru, ktorého obyvatelia nám od samého začiatku vyčítali, že sme sa oddelili do osobitnej skupiny a zvolili sme si cestu boja, a nie cestu zmierenia. A tu niektorí z nás začínajú volať: Podme do toho močiara! - No keď im dohovárame, namietajú: Akí ste vy len zaostalci! A že sa nehanbíte upierať nám slobodu volať vás na lepšiu cestu! - Ó áno, páni, máte slobodu nielen volať, ale aj ísť, kde sa vám páči, hoci aj do močiara; dokonca si myslíme, že vaše pravé miesto je práve v tom močiaru, a sme ochotní pomôcť vám zo všetkých síl, aby ste sa ta dostali. Nám však nechajte voľné ruky, nevešajte sa na nás a nešpiňte veľké slovo sloboda, lebo aj my máme „slobodu“ ísť, kde chceme, slobodu bojovať nielen proti močiaru, ale aj proti tým, čo k močiaru bočia!

b) Noví obhajcovia „slobody kritiky“

A práve toto heslo („sloboda kritiky“) celkom nedávno slávnostne vyhlásilo Rabočeje Delo (č. 10), orgán zahraničného Zväzu ruských sociálnych demokratov¹³, a to nie ako teoretický postulát, lež ako politickú požiadavku, ako odpoveď na otázku: „Možno zjednotiť sociálnodemokratické organizácie pôsobiace v cudzi-ne?“ — „Aby sa dosiahlo trvalé zjednotenie, je potrebná sloboda kritiky“ (s. 36). Z tohto vyhlásenia vyplývajú dva úplne jasné závery:

1. Rabočeje Delo berie pod ochranu oportunistický smer v medzinárodnej sociálnej demokracii vôbec;

2. Rabočeje Delo žiada slobodu oportunizmu v ruskej sociálnej demokracii. Rozoberme si tieto závery.

Časopisu Rabočeje Delo sa „najmä“ nepáči, že „Iskra a Zaria¹⁴ s obľubou predpovedajú rozkol medzi Horou a Girondou¹⁵ medzinárodnej sociálnej demokracie“.*

„Reči o Hore a Gironde v sociálnej demokracii,“ píše redaktor časopisu Rabočeje Delo B. Kričevskij, „sa nám celkove zdajú povrchnou historickou analógiou, ktorá znie veľmi čudne z úst marxistu: Hora a Gironda nereprezentovali rozličné temperamenty alebo myšlienkové smery, ako by sa to mohlo zdať historikom-ideológom, ale rozličné triedy alebo vrstvy — strednú buržoáziu na jednej strane a maloburžoáziu s proletariátom na strane druhej. V dnešnom socialistickom hnutí sa však triedne záujmy nedostávajú do konfliktu; celé toto hnutie vo všetkých (podčiarkol B. K.) svojich obmenách vrátane najzarytejších

bersteinovcov stojí na stanovisku triednych záujmov proletariátu, jeho triedneho boja za politické a hospodárske oslobodenie" (s. 32 — 33).

* Dva smery y revolučnom proletariáte (revolučný a oportunistický) sa porovnávali s dvoma smermi v revolučnej buržoázii 18. storočia (jakobínskym — Horou a girondistickým) v úvodníku 2. čísla Iskry (február 1901). Autorom tohto článku je Plechanov. O „jakobínstve" v ruskej sociálnej demokracii doteraz veľmi radi hovoria kadeti, faezzaglavovci¹⁶ a menševici. Ale o tonij ako Plechanov prvý raz použil tento pojem proti pravému krídlu sociálnej demokracie, o tom teraz radšej mlčia alebo... na to zabúdajú. (Autorova poznámka k vydaniu z roku 1907. Red.)

Smelé tvrdenie! Nepočul azda B. Kričevskij o dávno zistenom fakte, že bersteinovstvo sa tak rýchlo rozšírilo práve pod vplyvom širokej účasti vrstvy „akademikov" na socialistickom hnutí v ostatných rokoch? A hlavne: čím odôvodňuje náš autor svoj názor, že aj „najzarytejší bersteinovci" stoja na stanovisku triedneho boja za politické a hospodárske oslobodenie proletariátu? To sa nevie. Energickú obhajobu najzarytejších bersteinovcov nepodopiera autor absolútne nijakými argumentmi a dôkazmi. Iste si myslí, že ak opakuje to, čo hovoria o sebe aj tí najzarytejší bersteinovci, potom už nemusí svoje tvrdenie dokazovať. Možno si však predstaviť niečo „povrchnejšie", ako je posudzovanie celého smeru podľa toho, čo hovoria sami o sebe predstavitelia tohto smeru? Možno si predstaviť niečo povrchnejšie, ako je nasledujúca „kázeň" o dvoch odlišných, ba do-konca diametrálne protikladných typoch alebo cestách vývinu strany (Rabočeje Delo, s. 34-35)? Nemeckí sociálni demokrati vraj uznávajú úplnú slobodu kritiky, ale Francúzi ju neuznávajú, a práve ich príklad ukazuje celú „škodlivosť netolerantnosti".

Práve príklad B. Kričevského - odpovedáme na to my - ukazuje, že niekedy sa vydávajú za marxistov ľudia, ktorí pozerajú na dejiny doslova „podľa Ilovajského". Aby sme objasnili jednotnosť nemeckej a roz-trieštenosť francúzskej socialistickej strany, nemusíme sa vonkoncom prehrabávať v osobitostiach dejín tej-ktorej krajiny, porovnávať podmienky vojenského poloabsolutizmu a republikánskeho parlamentarizmu, rozoberať následky Komúny a mimoriadneho zákona proti socialistom¹⁷, porovnávať hospodárske pomery a hospodársky vývin, spomínať, ako bol „bezpríkladný rast nemeckej sociálnej demokracie" sprevádzaný energickým bojom, ktorý nemá v dejinách socializmu obdoby, nielen proti teoretickým (Miilberger, Duhring*, katedroví socialisti²⁰), ale aj proti taktickým omylom (Lassalle) a i. a i. To všetko je zbytočné! Francúzi sa hádajú, lebo sú netolerantní, Nemci sú jednotní, lebo sú spôsobilí chlapi.

* Keď sa Engels pustil do Duehringa, ku ktorého názorom sa prikláňalo pomerne veľa predstaviteľov nemeckej sociálnej demokracie; zosypali sa naňho výčitky — dokonca i verejne na zjazde strany —, že je krutý, netolerantný, v polemike nesúdržský a pod. Most s ďalšími súdruhmi navrhol (na zjazde roku 1877/18), aby sa Engelsove články vo Vorwärts¹⁹ ďalej neuvverejňovali, lebo „prevažnú väčšinu čitateľov nezaujímajú", a Vahlteich vyhlásil, že uverejnenie týchto článkov strane veľmi uškodilo, že aj Duehring preukázal služby sociálnej demokracii: „V záujme strany musíme využívať všetkých ľudí, a ak profesori medzi sebou polemizujú, potom Vorwärts vonkoncom nie je vhodné miesto na takéto spory" (Vorwärts, č.

65 zo 6. júna 1877). Ako vidíte, aj to je príklad obrany „slobody kritiky“, a našim legálnym kritikom a nelegálnym oportunistom, ktorí sa tak radi odvolávajú na príklad Nemcov, by nezaškodilo, keby sa nad týmto príkladom zamysleli! * Nozdrev — postava z Gogol'ovho románu Mŕtve duše. Gogol' ho v románe nazýva „historickým“ človekom, lebo všade, kde prišiel, vyvolával „histórie“ a škandály. Slov. red

A všimnite si, že touto jedinečnou hlbokomyseľnosťou „sa pochováva“ fakt, ktorý úplne vyvracia obhajobu bernsteinovcov. Otázku, či bernsteinovci stoja na stanovisku triedneho boja proletariátu, môže definitívne a raz navždy vyriešiť len historická skúsenosť. Teda najväčší význam má v tomto smere práve príklad Francúzska ako jedinej krajiny, kde sa bernsteinovci pokúsili postaviť sa na vlastné nohy za veľého súhlasu svojich nemeckých kolegov (a čiastočne aj ruských oportunistov: párov. Rabočeje Delo, č. 2/3, s. 83-84). Poukazovanie na „netolerantnosť“ Francúzov - okrem jeho „historického“ (v nozdrevovskom* zmysle) významu — je iba pokusom zastrieť podráždenými slovami veľmi nepríjemné fakty.

Ale B. Kričevskému a ostatným početným obhajcom „slobody kritiky“ nemáme vôbec v úmysle darovať ani Nemcov. Ak „najzarytejších bernsteinovcov“ ešte trpia v nemeckej strane, je to len potiaľ, pokiaľ sa podriaďujú tak hannoverskej rezolúcii, ktorá rozhodne odmietla Bernsteinove „opravy“²¹, ako aj lúbeckej rezolúcii, ktorá (napriek všetkej diplomatickosti) Bernsteina priamo vystríha²². **Z hľadiska záujmov nemeckej strany je diskutabilné, nakoľko bola táto diplomatickosť vhodná, či by nebola bývala v tomto prípade lepšia dobrá škriepka ako zlý mier, slovom, možno sa rozchádzať v hodnotení účelnosti toho či oného spôsobu, ako odmietnuť bernsteinovstvo, ale nemožno nevidieť skutočnosť, že nemecká strana bernsteinovstvo dva razy odmietla. Nazdávať sa preto, že príklad Nemcov potvrdzuje tézu „najzarytejší bernsteinovci stoja na stanovisku triedneho boja proletariátu za jeho hospodárske a politické oslobodenie“ — znamená vôbec nechápať to, čo sa deje pred očami všetkých.***

* Treba poznamenať, že pokiaľ ide o bernsteinovstvo v nemeckej strane, Rabočeje Delo sa vždy obmedzovalo iba na zopakovanie faktov, pričom sa úplne „zdržiavalo“ ich vlastného hodnotenia. Pozri napríklad v čísle 2/3, s. 66 o stuttgartskom zjazde²³; všetky názorové nezhody sa zredukovali na „taktiku“, a iba sa konštatuje, že obrovská väčšina je verná doterajšej revolučnej taktike. Alebo v čísle 4/5, na s. 25 a naši. sa len preberajú prejavy na hannoverskom zjazde a cituje sa Bebelova rezolúcia; výklad a kritika Bernsteinových názorov sa opäť (tak ako v Čísle 2/3) odložili „do osobitného článku“. Je zaujímavé, že v čísle 4/5 na s. 33 čítame: „... s názormi, ktoré vyložil Bebel, súhlasí obrovská väčšina zjazdu“ a trocha ďalej: „Dávid obhajoval Bernsteinove názory... Predovšetkým sa usiloval dokázať, že... Bernstein a jeho priatelia predsa len (šic!) stoja na stanovisku triedneho boja...“ To bolo napísané v decembri 1899, ale v septembri 1901 Rabočeje Delo už asi prestalo veriť, že Bebel má pravdu, a opakuje Dávidov názor ako svoj vlastný!

Ale to nie je všetko. Rabočeje Delo žiada od ruskej sociálnej demokracie, ako sme už poznamenali, „slobodu kritiky“ a obhajuje bernsteinovstvo. Zrejme sa muselo presvedčiť, že sa u nás našim „kritikom“ a bernsteinovcom neprávom krivdilo. Lenže ktorým? Kto? Kde? Kedy? V čom vlastne spočívala nepravosť? O tom Rabočeje Delo mlčí a ani raz nespomína ani jedného ruského kritika a bernsteinovca! Neostáva nám nič iné, len si vybrať jeden z dvoch možných predpokladov. Alebo tým, komu sa neprávom krivdilo, nie je nikto iný ako

samo Rabočeje Delo (o čom svedčí to, že sa v oboch článkoch v desiatom čísle hovorí len o krivdách, ktorých sa Zarja a Iskra dopustili na časopise Rabočeje Delo). Ako potom vysvetliť takú čudnú vec, že Rabočeje Delo, ktoré vždy tak tvrdošijne popieralo akúkoľvek solidár-nosť s bernsteinovstvom, nemohlo sa obhájiť a neprihovoriť sa aspoň slovíčkom za „najzarytejších bernsteinovcov" a za slobodu kritiky? Alebo sa neprávom ukrivdilo nejakým tretím osobám. Prečo sa potom o nich nehovorí?

Vidíme teda, že Rabočeje Delo sa ďalej hrá na skrý-vačku, na ktorú sa hralo (ako to ukážeme ďalej) hneď od svojho vzniku. A potom si všimnite, ako sa prvý raz fakticky použila vychvaľovaná „sloboda kritiky". V skutočnosti od samého začiatku nielenže neobsahovala absolútne nijakú kritiku, ale ani nijakú samostatnú úvahu. To isté **Rabočeje Delo, ktoré zamlčiava ruské bernsteinovstvo ako utajenú skrytú chorobu (ako sa výstižne vyjadril Starover24), navrhuje liečiť túto cho-robú iba odpísaním posledného nemeckého receptu proti nemeckej odrode tejto choroby! Namiesto slobody kritiky — otrocké... ba čo horšie: slepé napodobňo-vanie ! Rovnaký sociálno-politický obsah súčasného medzinárodného oportunistu sa prejavuje v tých alebo oných odrodách podľa národných osobitostí. V jednej krajine vystupovala skupina oportunistov oddávna pod vlastnou zástavou, v druhej krajine pohrdali oportunisti teóriou a robili v praxi politiku radikálnych socialistov, v tretej prebehli niekoľkí členovia revolučnej strany do tábora oportunistu a usilujú sa dosiahnuť svoje ciele nie otvoreným bojom o zásady a o novú taktiku, ale postupným, nenápadným, a ak sa tak možno vyjadriť, beztretným rozvracaním svojej strany, v štvrtej krajine — takí istí prebehľáci používajú tie isté metódy v prítomí politického otroctva a za úplne svojrázneho vzájomného vzťahu medzi „legálnou" a „ilegálnou" činnosťou a tak ďalej. Lenže hovoriť o slobode kritiky a bernsteinovstve ako o podmienke zjednotenia ruských sociálnych demokratov, a pritom neurobiť rozbor, v Čom práve sa prejavilo a aké osobitné ovocie prinieslo ruské bernsteinovstvo, znamená vravieť len preto, aby sa nič nepovedalo.**

Pokúsime sa teda my sami povedať aspoň niekoľkými slovami to, čo nechcelo povedať (alebo čo možno ani nevedelo pochopiť) Rabočeje Delo.

c) Kritika v Rusku

Hlavná osobitosť Ruska v otázke, ktorú rozoberáme, je v tom, že už sám začiatok živelného robotníckeho hnutia na jednej strane a obratu pokrokovej verejnej mienky k marxizmu na druhej strane sa vyznačoval spojením vyslovene rôznorodých elementov pod spo-ločnou zástavou a do boja proti spoločnému nepriateľovi (proti zastaranému sociálno-politickému svetonázoru). Hovoríme o medových týždňoch „legálneho marxizmu". Bol to vôbec nezvyčajne originálny jav a v osemdesiatych alebo začiatkom deväťdesiatych rokov by nikto ani nebol veril, že je niečo také možné. V absolutistickej krajine, kde je tlač úplne zotročená, v období zúrivej politickej reakcie, ktorá prenasleduje aj najmenšie výhonky politickej nespokojnosti a protestu, si odrazu kliesni cestu do cenzurovanej literatúry teória revolučného marxizmu, ktorá sa podáva ezopským, ale pre všetkých „záujemcov" zrozumiteľným jazykom. Vláda si zvykla pokladať za nebezpečnú len teóriu (revolučného) narodovoľovstva, pričom nespozorovala, ako to už býva, jej vnútorný vývin, tešiac sa kaldej kritike namierenej proti tejto teórii. Kým sa vláda spamätala, kým ťarbavá armáda cenzorov a žandárov vypátrala nového nepria-teľa a vrhla sa naňho, dovtedy ubehlo veľa času (z hľa-diska našich ruských pomerov). A medzitým vychádzala jedna marxistická kniha za druhou, zakladali sa mar-xistické časopisy a noviny, marxistom sa stával takmer každý,

marxistom lichotili, marxistom nadbiehali, na-kladatelia boli nadšení, ako neobyčajne dobre idú marxistické knihy na odbyt. Je celkom pochopiteľné, že medzi začínajúcimi marxistami, ktorých takto okiadzali, našiel sa ne jeden „spisovateľ, ktorý spyšnel“...25

Dnes môžeme o tom období pokojne hovoriť ako o minulosti. Pre nikoho nie je tajomstvom, že **krátko-dobý rozkvet marxizmu na povrchu našej literatúry vyvolalo spojenectvo radikálnych s veľmi umiernenými ľuďmi. Umiernení boli v podstate buržoáznymi de-mokratmi, a tento záver (očividne ho potvrdil ich ďalší „kritický“ vývin) sa ponúkal mnohým už v čase, keď „spojenectvo“* bolo ešte nenarušené.** (* Myslí sa tu prv uverejnený článok K. Tulina proti Struvemu, napísaný podľa referátu, ktorý mal názov „Odras marxizmu v buržoáznej literatúre“. Pozri predslov.26 (Autorova poznámka k vydaniu z roku 1907. Red.))

Ak je to však tak, nepadá potom najväčšia zodpovednosť za neskoršie „zmätky“ práve na revolučných so-ciálnych demokratov, ktorí uzavreli toto spojenectvo s budúcimi „kritikmi“? Túto otázku spolu s kladnou odpoveďou na ňu počujeme niekedy od ľudí, ktorí na vec pozerajú až veľmi priamočiara. Lenže títo ľudia vonkoncom nemajú pravdu. **Dočasného spojenectva, hoci aj s nespoľahlivými ľuďmi, môže sa báť len ten, Čo si sám nedôveruje, ale ani jedna politická strana by bez takýchto spojenectiev nemohla existovať.** A spo-jenie s legálnymi marxistami bolo svojho druhu prvým skutočne politickým spojenectvom ruskej sociálnej de-mokracie. Vďaka tomuto spojenectvu sa dosiahlo prekvapujúco rýchle víťazstvo nad národníctvom a aj marxistické idey (hoci vo zvláštnej podobe) sa nesmierne rozšírili. Pritom sa toto spojenectvo uzavrelo nie celkom bez akýchkoľvek „podmienok“. Dôkazom toho je marxistický zborník Materiály k otázke hospo-dárskeho vývinu Ruska, ktorý cenzúra dala roku 1895 spáliť. Ak publicistickú dohodu s legálnymi marxistami možno porovnať s politickým spojenectvom, potom túto knihu možno porovnať s politickou zmlouvou.

Roztržku, prirodzene, nevyvolalo to, že sa „spojenci“ vyfarbili ako buržoázni demokrati. Naopak, predstavi-telia tohto smeru sú prirodzení a želateľní spojenci sociálnej demokracie, keďže ide o jej demokratické úlohy, ktoré stavia do popredia súčasná situácia v Rusku. Nevyhnutnou podmienkou takéhoto spojenectva je však to, aby socialisti mali všetky možnosti odhaľovať pred robotníckou triedou nezmieriteľný protiklad medzi jej záujmami a záujmami buržoázie. **Lenže bernsteinovstvo a „kritický“ smer, ku ktorému sa hromadne priklonila väčšina legálnych marxistov, marili túto možnosť a demoralizovali socialistické uvedomenie ým, že vulga-rizovali marxizmus, hlásali teóriu otupovania sociál-nych protirečení, vyhlasovali za nezmysel myšlienku ociálnej revolúcie a diktatúry proletariátu a redukovali robotnícke hnutie a triedny boj na úzko ohraničený tradeunionizmus a „realistický“ boj za drobné, postupné reformy. Bolo to úplne to isté, ako keď buržoázna demokracia upierala socializmu právo na samostatnosť,a teda i právo na jeho existenciu, čo v praxi znamenalo úsilie premeniť vznikajúce robotnícke hnutie na prí-vesok liberálov** Je prirodzené, že za takýchto podmienok bola roz-tržka nevyhnutná. No „originálna“ osobitosť Ruska sa prejavila v tom, že táto roztržka značila iba vyradenie sociálnych demokratov z „legálnej“ literatúry, ktorá bola všetkým najprístupnejšia a veľmi rozšírená. V nej sa pevne usadili „bývalí marxisti“, ktorí vystupovali „v znamení kritiky“ a mali takmer monopol na „nivočenie“ marxizmu. Volanie „Proti ortodoxnosti“ a „Nech žije sloboda kritiky“ (ktoré teraz opakuje Rabočeje Delo) prišlo odrazu do módy a to, že tejto móde neodolali ani cenzori so žandármi, vidieť zo skutočnosti, že vyšli tri ruské vydania knihy slávneho (herostratovsky slávneho) Bernsteina²⁷ alebo že Zubatov odporúčal knihy od Bernsteina, pána Prokopoviča a i. (Iskra, č. 10)²⁸. Sociálnym demokratom pripadla teraz

úloha, ťažká už sama osebe a ešte ju nesmierne sťažili čisto vonkajšie prekážky — úloha bojovať proti novému smeru. A tento smer sa neobmedzil iba na literatúru. Obrat ku „kritike“ sprevádzala skutočnosť, že sociál-nodemokratickí praktici našli zasa záľubu v ekonomizme.

Zaujímavá otázka, ako vznikala a rozvíjala sa spätosť a vzájomná závislosť legálnej kritiky a ilegálneho eko-nomizmu, by mohla byť námetom samostatného článku. My sa tu obmedzíme na konštatovanie, že táto spätosť naozaj existovala. Povestné **Credo*** (*vyznanie viery, program, výklad svetonázoru. Red.) si získalo takú zaslúženú slávu práve preto, že otvorene formulovalo túto spätosť a vyľabotalo **hlavnú politickú tendenciu ekonomizmu: nech robotníci vedú hospodársky boj (presnejšie by sa malo povedať: tradeunionistický boj, lebo tento boj zahŕňa aj špecificky robotnícku politiku), a marxistická inteligencia nech sa spojí s liberálmi do politického „boja“**. Tradeunionistická činnosť „medzi ľuďom“ mala znamenať plnenie prvej a legálna kritika druhej polovice tejto úlohy. Toto vyhlásenie bolo takou výbornou zbraňou proti ekonomizmu, že keby nebolo Credo, bolo by sa muselo vymyslieť.

Credo sa nevymyslelo, ale bolo uverejnené mimo vôle a možno i proti vôli jeho autorov. Pisateľ týchto riadkov, za ktorého účasti uvidel nový „program“* svetlo sveta, aspoň počul sťažnosti a výčitky, že resumé názorov, ako ho rečníci načrtli, bolo rozšírené v kópiách, dostalo nálepku Credo a spolu s protestom bolo do-konca uverejnené! Túto epizódu spomíname preto, lebo odhaľuje veľmi zaujímavú črtu nášho ekonomizmu: strach zo zverejňovania. Je to práve charakteristická vlastnosť ekonomizmu ako takého, nielen autorov Credo: prejavila ju aj Rabočaja Mysľ³¹, najotvorenejšia a naj-čestnejšia stúpenkyňa ekonomizmu, aj Rabočeje Delo (keď sa rozhorčovalo nad uverejnením ekonomistických dokumentov vo Vademecu³²), aj kyjevský výbor, ktorý pred dvoma rokmi nechcel dovoliť uverejnenie svojho Profession de foi³³ súčasne s jeho vyvrátením**, ktoré bolo proti nemu napísané, aj mnohí jednotliví pred-stavitelia ekonomizmu.

* Ide o protest sedemnástich proti Credo. Pisateľ týchto riadkov sa zúčastnil na koncipovaní tohto protestu (koncom roku 1899). Protest bol spolu s Credom vytlačený v cudzine na jar 1900.²⁹ Teraz z Článku pani Kuskovovej (tuším v časopise Byloje³⁰) už vieme, že autorkou Credo je ona, a medzi ekonomistami v cudzine mal vtedy poprednú úlohu pán Prokopovič. (Autorova poznámka k vydaniu z roku 1907. Red.)

** Pokiaľ vieme, zloženie kyjevského výboru sa odvtedy zmenilo.

Tento strach z kritiky u stúpcov slobody kritiky nemožno vysvetľovať iba chytráčením, (hoci ani bez chytráčenia sa to iste občas nezaobíde: bolo by neuvážené vystavovať útoky odporcov ešte slabé zárodky nového smeru!). Nie, **väčšina ekonornistov vetmi úprim-ne pozerá (a vyplýva zo samej podstaty ekonomizmu, že musí pozerat') s nevraživosťou na všetky teoretické spory, frakčné názorové nezhody, široké politické otázky, návrhy na organizovanie revolucionárov a pod. „To všetko by sa malo poslať do cudziny!“** povedal mi svojho času istý dost' dôsledný ekonomista a vyjadril tým veľmi rozšírený (a zasa len čisto tradeunionistický) názor: našou vecou je robotnícke hnutie, robotnícke organizácie tu u nás, a to ostatné sú výmysly doktrinárov, „preceňovanie ideológie“, ako sa vyjadrili autori listu v 12. čísle Iskry v úplnej zhode s 10. číslom časopisu Rabočeje Delo.

Teraz si položíme otázku: **Čo mali vzhľadom na také-to osobitosti ruskej „kritiky“ a ruského bernsteinovstva robiť tí, čo v skutočnosti, a nie iba rečami chceli byť odporcami**

oportunizmu? Po prvé, bolo treba postarať sa o obnovenie tej teoretickej práce, ktorá sa ešte len začala rozvíjať v období legálneho marxizmu a ktorá teraz čakala zasa len na ilegálnych pracovníkov; bez takejto práce sa hnutie nemohlo úspešne rozvíjať. Po druhé, bolo treba sa pustiť do aktívneho boja proti legálnej „kritike“, ktorá vnášala do mysli hlboký rozvrat. Po tretie, bolo treba aktívne vystúpiť proti zmätku a tápaniu v praktickom hnutí, odhaľovať a od-mietat' každý pokus vedome alebo nevedomky zľahčovať náš program a našu taktiku.

Je známe, že Rabočeje Delo nerobilo ani jedno, ani druhé, ani tretie, a ďalej budeme musieť túto známu pravdu podrobne vysvetľovať z najrozličnejších stránok. Teraz chceme len ukázať, v akom krikľavom protirečení je požiadavka „slobody kritiky“ s osobitosťami našej domácej kritiky a ruského ekonomizmu. Vecí sa len pozrite na text rezolúcie, ktorou Zväz ruských sociálnych demokratov v zahraničí potvrdil stanovisko časopisu Rabočeje Delo;

„V záujme ďalšieho ideového rozvoja sociálnej demokracie pokladáme slobodu kritiky sociálnodemokratickej teórie v straníckej literatúre za bezpodmienečne nevyhnutnú, ak kritika nie je v rozpore s triednym a revolučným charakterom tejto teórie“ (Dva zjazdy [Dva sjezda], s. 10).

A tu máme odôvodnenie: rezolúcia „sa vo svojej prvej časti zhoduje s rezolúciou liibeckého zjazdu strany o Bernsteinovi“... „Spojenci“ vo svojej prostoduchosti ani nepozorujú, aké testimonium paupertatis (svedectvo chudoby) si vystavujú týmto kopírovaním!... „ale... v druhej časti obmedzuje slobodu kritiky väčšmi, ako to urobil luebecký zjazd strany“.

Rezolúcia zväzu je teda namierená proti ruským bernsteinovcom? Inak by bolo úplným nezmyslom odvolávať sa na Luebeck! Nie je však pravda, že „veľmi obmedzuje slobodu kritiky“. Nemci vo svojej hannoverskej rezolúcii odmietli bod za bodom práve tie opravy, ktoré robil Bernstein, a v luebeckej rezolúcii dali výstrahu Bernsteinovi osobne, lebo uviedli v rezolúcii jeho meno. Naproti tomu naši „slobodní“ epigóni sa ani len slovom nezmieňujú ani o jednom prejave vyslovene ruskej „kritiky“ a ruského ekonomizmu; pri tomto zamlčovaní číre odvolávanie sa na triedny a revolučný charakter teórie ponecháva oveľa väčší priestor falošným interpre-táciám, najmä keď zväz odmieta zaradiť k oportunistom „takzvaný ekonomizmus“ (Dva zjazdy, s. 8, k I. bodu). Ale to len mimochodom. Hlavné je to, že stanovisko oportunistov k revolučným sociálnym demokratom je v Nemecku a v Rusku diametrálne protikladné. Revoluč-ní sociálni demokrati v Nemecku sú, ako vieme, za zachovanie toho, čo je: za starý program a taktiku, ktorú každý pozná a ktorá je po skúsenostiach mnohých desaťročí jasná do všetkých podrobností. „Kritici“ však chcú robiť zmeny, a keďže sú v bezvýznamnej menšine a ich revizionistické snahy sú veľmi nesmelé, možno pochopiť, prečo sa väčšina obmedzuje na suché odmietanie „novôt“. Lenže u nás v Rusku sú kritici aj ekonomisti za zachovanie toho, čo je: „kritici“ chcú, aby ich aj ďalej pokladali za marxistov a aby im zaručili „slobodu kritiky“, ktorú využívali v každom smere (lebo v podstate nikdy neuznávali nijakú spätosť so stranou*, ba nemali sme ani taký všeobecne uznaný stranícky orgán, ktorý by bol mohol „obmedziť“ slobodu kritiky hoci len radou); ekonomisti chcú, aby revolu-cionári uznávali „zvrchovanosť dnešného hnutia“ (Rabočeje Delo, č. 10, s. 25), t. j. „zákonnosť“ existencie toho, čo existuje; aby sa „ideológovia“ nepokúšali „zviest“ hnutie z cesty, ktorú „určuje vzájomné pôso-benie materiálnych prvkov a materiálneho prostredia“ (List v 12. čísle Iskry); aby uznali za želateľné viesť taký boj, „aký len môžu robotníci viesť za daných okol-ností“, ale aby za možný uznali ten boj, „ktorý v sku-točnosti vedú v danej chvíli“ (Osobitná príloha novín Rabočaja Mysľ, s. 14).

* Už to, že neexistuje zjavná späťnosť so stranou a že neexistujú stranícke tradície, svedčí o takom kardinálnom rozdiely medzi Ruskom a Nemeckom, že by to malo vystríhať každého rozumného socialistu pred slepým napodobňovaním. A hneď uvidíme príklad, kde až vedie „sloboda kritiky“ v Rusku. **Ruský kritik p. Bulgakov vyčíta rakúskemu kritikovi Hertzovi: „Pri všetkej nezávislosti svojich záverov je Hertz v tomto bode (o družstvách) podľá všet-kého predsa len prívetmi viazaný stanoviskom svojej strany, a hoci sa s ňou rozchádza v podrobnostiach, nemá odvahu zriecť sa všeobecnej zásady“ (Kapitalizmus a poľnohospodárstvo [Kapitalizm i zemledelije. Slov. red.], zv. II.s.287). Príslušník politicky zotročeného štátu, v ktorom 999/1000 obyvateľov je skrz-naskrz zdemoralizovaných politickým prisluhovaním a abso-lútne nevie, čo je to stranícka česť a späťnosť so stranou, zvysoka vyčíta občanovi konštitučného štátu, že je „priveľmi viazaný stanoviskom“ strany“!** Naším ilegálnym organizáciám nezostáva zrejme nič iné, iba pustiť sa do zostavovania rezolúcií o slobode kritiky...

Naproti tomu **my revoluční sociálni demokrati nie sme spokojní s týmto skláňaním sa pred živelnosťou, t. j. pred tým, čo existuje „v danej chvíli“; žiadame zmeniť taktiku, ktorá prevláda v posled-ných rokoch, a vyhlasujeme, že „skôr ako sa zjednotíme a v záujme toho, aby sme sa zjednotili, musíme sa najprv rozhodne a jednoznačne od seba oddeliť“** (z oznámenia o vydávaní Iskry)*. (* Pozri Zohrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 416. Red.) Slovom Nemci zostávajú pri tom, čo existuje, a odmietajú zmeny; my žiadame zmenu toho, čo existuje, lebo odmietame skláňať sa pred tým, čo existuje, a zmieriť sa s tým.

A práve tento „malý“ rozdiel si nevšimli naši „slo-bodní“ odpisovači nemeckých rezolúcií!

d) Engels o význame teoretického boja

„Dogmatizmus, doktrínárstvo“, „skostnatenosť strany ako nevyhnutný trest za násilné zošnúrovanie myslenia,“ to sú nepriatelia, proti ktorým rytiersky nastupujú do boja obhajcovia „slobody kritiky“ v časopise Rabočeje Delo. — Sme veľmi radi, že táto otázka prišla na pretras a chceli by sme len navrhnuť, aby sa doplnila ďalšou otázkou:

A kto sú tí sudcovia?

Máme pred sebou dve oznámenia o vydavateľskej činnosti. Jedným je Program periodického orgánu Zväzu ruských sociálnych demokratov Rabočeje Delo (prevzaté z 1. čísla časopisu Rabočeje Delo). Druhým je Oznámenie o obnovení publikačnej činnosti skupiny Oslobodenie práce³⁴. Obidve majú dátum r. 1899, keď „kríza marxizmu“ bola už dávno skutočnosťou. A čo vidíme? V prvom spise by ste márne hľadali zmienku o tomto jave a určitý výklad stanoviska, ktoré má v úmysle nový orgán k tejto otázke zaujať. Ani tento program, ani dodatky k nemu, ktoré schválil tretí zjazd zväzu roku 190135 (Dva zjazdy, s. 15 —18), sa ani slovom nezmieňujú o teoretickej práci a jej nalievavých úlohách v súčasnom období. Za celé toto obdobie nechávala redakcia časopisu Rabočeje Delo teoretické otázky bokom, hoci boli stredobodom záujmu všetkých sociálnych demokratov na celom svete.

Naproti tomu druhé oznámenie poukazuje predovšetkým na to, že v ostatných rokoch ochabol záujem o teóriu, nalievavo žiada, aby „sa teoretickej stránke revolučného hnutia proletariátu venovala starostlivá pozornosť“, a volá po „neúprosnej kritike bernsteinovských a iných antirevolučných tendencií“ v našom hnutí. Číslo časopisu Zarja, ktoré dosiaľ vyšli, ukazujú, ako sa tento program plnil.

Vidíme teda, že zvučné frázy proti skostnatenému mysleniu a pod. zastierajú len bezstarostnosť a bezradnosť v rozvíjaní teoretického myslenia. Príklad ruských sociálnych demokratov osobitne názorne ilustruje celoeurópsky jav (aj nemeckí marxisti si ho už dávno všimli), že povestná **sloboda kritiky neznamená nahradenie jednej teórie druhou, ale slobodu od každej ucelenej a premyslenej teórie, znamená eklekticismus a bezzásadovosť**. Kto aspoň trochu pozná faktický stav nášho hnutia, musí vidieť, že **sprievodným znakom veľkého rozšírenia marxizmu bol istý pokles jeho teoretickej úrovne. K hnutiu sa pre jeho praktický význam a praktické úspechy pripájalo nemálo ľudí, ktorí boli veľmi slabo, ba neboli dokonca ani trochu teoreticky pripravení**. Aký nedostatok taktu prejavuje Rabočeje Delo, môžeme usúdiť podľa toho, ako víťazoslávne zdôrazňuje Marxov výrok: **„Každý krok skutočného hnutia je dôležitejší ako tucet programov.**“³⁶ Opakovať tieto slová v období teoretického zmätku je také isté, ako keby sme pri pohľade na pohrebný sprievod zvolali: „Kiež by ste mali vždy také šťastie!“ Okrem toho sú tieto Marxove slová prevzaté z jeho listu o gothajskom programe³⁷, kde ostro odsudzuje eklekticismus, ktorý sa prejavil pri formulovaní zásad: **Ak sa už bolo treba spájať, napísal Marx predákom strany, potom uzavierajte dohody na dosiahnutie praktických cieľov hnutia, ale nepripúšťajte kupčenie so zásadami, a nerobte „ústupky“ v teórii. Toto bola Marxova myšlienka, ale u nás máme ľudí, ktorí sa v jeho mene usilujú oslabiť význam teórie!**

Bez revolučnej teórie nemôže byť ani revolučné hnutie. Nijaké zdôrazňovanie tejto myšlienky nemôže byť dostačujúco silné v čase, keď nadchýname sa najužšími formami praktickej činnosti ide ruka v ruke s módnym hlásaním oportunistu. **Význam teórie pre ruskú sociálnu demokraciu však znásobujú ďalšie tri okolnosti, na ktoré sa často zabúda:**

Po prvé, že naša strana sa ešte len formuje, ešte si len vypracúva vlastný profil a dosiaľ sa ešte ani zd'aleka nevyrovнала s ostatnými smermi revolučného myslenia, ktoré hrozia zviest' hnutie zo správnej cesty. Naopak, práve celkom posledné obdobie sa vyznačovalo (ako to už dávno predpovedal ekonomistom Akseľrod³⁸) oživením nesociálnodemokratických revolučných smerov. Za týchto okolností môže mať na prvý pohľad „bezvýznamný“ omyl najžalostnejšie následky a iba krátkozrakí ľudia môžu pokladať za predčasné alebo zbytočné frakčné spory a prísne rozlišovanie odtieňov. Od upevnenia toho či oného „odtieňa“ môže závisieť budúcnosť ruskej sociálnej demokracie na mnoho rokov dopredu.

Po druhé, sociálnodemokratické hnutie je samou svojou podstatou medzinárodné hnutie. To znamená nielen to, že musíme bojovať proti nacionálnemu šovinizmu, ale aj to, že hnutie začínajúce sa v mladej krajine môže byť úspešné len za podmienky, že uplatní skúsenosti iných krajín. Ale ak ich má uplatniť, na to nestačí tieto skúsenosti len poznať alebo iba odpisovať posledné rezolúcie. Na to je potrebné vedieť k týmto skúsenostiam kriticky pristupovať a samostatne ich overovať. Keď si predstavíme, ako nesmierne sa rozrástlo a rozvetvilo dnešné robotnícke hnutie, pochopíme, aká plnosť teoretických síl a politických (i revolučných) skúseností je potrebná na to, aby sa táto úloha splnila.

Po tretie, ruská sociálna demokracia má také národné úlohy, aké nemala pred sebou ešte ani jedna socialistická strana na svete. O politických a organizačných povinnostiach, ktoré kladie na nás táto **úloha oslobodiť všetok ľud od jarma samoderžavia**, budeme hovoriť ďalej. Teraz chceme poukázať len na to, že **úlohu predného bojovníka môže splniť len strana, ktorá sa spravuje pokrokovou teóriou**. A aby si čitateľ mohol aspoň trochu

konkrétne predstaviť, čo to značí, nech si spomenie na takých predchodcov ruskej sociálnej demokracie ako Gercen, Belinskij, Černyševskij a skvelá plejáda revolucionárov sedemdesiatych rokov; nech sa zamyslí nad tým, aký svetový význam dnes nadobúda ruská literatúra; nech... ale aj to už stačí!

Uvedieme **Engelsove poznámky z roku 1874 o význa-me teórie v sociálnodemokratickom, hnutí.** Engels uznáva nie dve formy veľkého boja sociálnej demokracie (politickú a hospodársku) — ako sa to zvyčajne robí u nás —, ale tri, lebo im stavia na roveň aj teoretický boj. Jeho rady, ktoré dal na cestu nemeckému robotníckemu hnutiu, keď sa upevnilo prakticky aj politicky, sú z hľ'a-diska súčasných problémov a sporov také poučné, že čitateľ, ako dúfame, nám nebude zazlievať dlhý citát z predslovu k brožúre *Der deutsche Bauernkrieg**, ktorá sa už dávno stala jednou z najväčších bibliografických vzácností:

* Dritter Abdruck. Leipzig 1875. Verlag der Genossenschafts-buchdruckerei (Sedliacka vojna v Nemecku, 3. vydanie, Lipsko 1875. Družstevné vydavateľstvo. Red.)

„Nemeckí robotníci majú v porovnaní s robotníkmi ostatnej Európy dve podstatné výhody. Po prvé, že patria k naj teoretickejšiemu národu Európy a že si zachovali zmysel pre teóriu, ktorý takzvané »vzdelané« triedy v Nemecku takmer celkom stratili. Bez predchádzajúceho vývinu nemeckej filozofie, najmä bez Hegelovej, nikdy by nebol vznikol nemecký vedecký socializmus - jediný vedecký socializmus, ktorý vôbec jestvoval. Bez zmyslu robotníkov pre teóriu nebol by nikdy tento vedecký socializmus tak prešiel do ich tela a krvi, ako sa to stalo. A aká je to nesmierna výhoda, to možno vidieť jednak v ľahostajnosti k akejkoľvek teórii, čo je jedna z hlavných príčin, prečo sa anglické robotnícke hnutie napriek znamenitej organizácii jed-notlivých odborov ťažko dostáva z miesta, a jednak to vidieť na neporiadku a zmätku, ktorý spôsobilo proudhonovstvo vo svojej pôvodnej podobe u Francúzov a Belgičanov, a vo svojej ďalšej, Bakuninom skarikovanej forme u Španielov a Talianov.

Druhá výhoda je, že Nemci sa zapojili do robotníckeho hnutia takmer ako poslední. Tak ako nemecký teoretický socializmus nikdy nezabudne, že stojí na pleciach Saint-Simona, Fouriera a Owena, troch mužov, ktorí pri všetkej fantastickosti a utopizme ich učenia patria k najvýznamnejším hlavám všetkých čias a geniálne predvídali množstvo takých právd, ktorých správnosť teraz vedecky dokazujeme, ani nemecké praktické robotnícke hnutie nesmie nikdy zabudnúť, že sa vyvinulo na pleciach anglického a francúzskeho hnutia, že si mohlo jednoducho osvojiť ich draho vykúpené skúsenosti, a teraz sa mohlo vyhnúť ich chybám, ktorým sa vtedy väčšinou nedalo vyhnúť. Kde by sme dnes boli bez vzoru anglických trade-unionov a politických bojov francúzskych robotníkov, bez obrovského popudu, ktorý dala najmä Parížska komúna?

Nemeckým robotníkom treba priznať, že využili výhody svojho postavenia neobyčajne rozumne. Prvý raz, čo jestvuje robotnícke hnutie, vedie sa boj vo všetkých jeho troch smeroch - v teoretickom, politic-kom a prakticko-ekonomickom (odpor proti kapitalis-tom) — jednotne, súvisle a plánovite. V tomto, povedal by som, koncentrovanom útoku je práve sila a nepremožitelnosť nemeckého hnutia.

Nemeckí robotníci sa stali v tejto chvíli predvojom proletárskeho boja tak v dôsledku tejto svojej výhodnej pozície, ako aj pre ostrovné osobitosti anglického hnutia a v dôsledku násilného potlačenia francúzskeho hnutia. Ako dlho im udalosti toto čestné miesto ponechajú, to sa nedá predpovedať. Ale dovedy, kým ho budú zaujímať, budú, dúfajme, plniť povinnosti, ktoré im toto čestné miesto ukladá, tak ako sa patrí. Preto bude treba zdvojnásobiť úsilie na každom úseku boja a agitácie. **Bude najmä povinnosťou vodcov, aby si čoraz viac vyjasňovali všetky teoretické otázky, čoraz viac sa oslobodzovali spod vplyvu prežitých fráz patriacich k starému svetonázoru, a mali stále na zreteli, že socializmus od tých čias, ako sa stal vedou, vyžaduje, aby sa s ním aj zaobchádzalo ako s vedou, to znamená, že ho treba študovať. Pôjde o to, aby sa takto získané, čoraz viac ujasňované uvedomenie so zvýšenou horlivosťou rozširovalo medzi masami robotníkov, aby sa čoraz pevnejšie zomkynala organizácia strany i odborov...**

...Keď budú nemeckí robotníci postupovať takto, nebudú kráčať práve na čele hnutia — nie je vôbec v záujme tohto hnutia, aby robotníci niektorého jednotlivého národa kráčali na jeho čele —, ale predsa zaujmú čestné miesto v bojovej línii; a budú pripravení, keď neočakávane ťažké skúšky alebo veľké udalosti budú od nich vyžadovať zvýšenú odvahu, zvýšenú odhodlanosť a energiu."39

Engelsove slová boli prorocké. O niekoho. rokov na nemeckých robotníkov doľahli neobyčajne ťažké skúšky v podobe mimoriadneho zákona proti socialistom. A nemeckí robotníci ich skutočne privítali v plnej zbroji a vedeli vyjsť z nich víťazne.

Ruský proletariát očakávajú ešte nepomerne ťažšie skúšky, čaká ho boj proti príšere, proti ktorej mimoriadny zákon v konštitučnej krajine vyzerá ako naozajstný trpaslík. Dejiny postavili teraz pred nás najbližšiu úlohu, ktorá je najrevolučnejšou spomedzi všetkých naj-bližších úloh proletariátu ktorejkoľvek inej krajiny. Keby ruský proletariát splnil túto úlohu, zničil najmo-hutnejšiu baštu nielen európskej, ale aj (môžeme dnes povedať) ázijskej reakcie, stal by sa predvojom medzi-národného revolučného proletariátu. A my máme právo predpokladať, že dosiahneme tento čestný názov, ktorý si zaslúžili už naši predchodcovia, revolucionári sedem-desiatych rokov, keď budeme vedieť predchnúť naše tisíc ráz širšie a hlbšie hnutie takou istou bezvýhradnou odhodlanosťou a energiou.

II. Živelnosť más a uvedomelosť sociálnej demokracie

Povedali sme, že naše hnutie, ktoré je oveľa širšie a hlbšie ako hnutie sedemdesiatych rokov, treba predchnúť takou istou bezvýhradnou odhodlanosťou a energiou, akú malo vtedajšie hnutie. Ved' doteraz hádam nikto nezapochyboval o tom, že sila súčasného hnutia je v prebudení más (a najmä priemyselného proletariátu) a jeho slabosť v nedostatočnej uvedomelosti a iniciatívne revolučných vodcov.

V celkom poslednom čase sa však urobil ohromujúci objav, ktorý hrozí postaviť na hlavu všetky doteraz panujúce názory na túto otázku. Tento objav urobilo Rabočeje Delo, ktoré sa v polemike s novinami Iskra a časopisom Zaria neobmedzilo iba na jednotlivé námietky, ale pokúsilo sa vysvetliť „všeobecnú názorovú nezhodu" hlbšími príčinami — „rozdielnym hodnotením relatívneho významu živelného a uvedomele »plánovitého« prvku".

Obviňujúca téza časopisu Rabočeje Delo znie: „**Podceňovanie významu objektívneho alebo živelného prvku vývinu.**“*

Rabočeje Delo, č. 10, september 1901, s. 17 a 18. Podčiarklo Rabočeje Delo.

My na to odpovieme: Keby polemika novín Iskra a časopisu Zaria nebola priniesla dokonca absolútne nijaké iné výsledky okrem toho, že prinútila Rabočeje Delo, aby si konečne uvedomilo túto „vše-obecnú názorovú nezhodu“, aj s týmto jediným výsledkom by sme boli veľmi spokojní: taká veľavýznamná je táto téza, také ostré svetlo vrhá na celú podstatu terajších teoretických a politických nezhôd medzi ruskými sociálnymi demokratmi.

Preto má otázka vzťahu medzi uvedomelosťou a živelnosťou nesmierny všeobecný význam, a musíme ju teda rozobrať čo najpodrobnejšie.

a) Začiatok živelného rozmachu

V predchádzajúcej kapitole sme sa zmienili o všeobecnom nadšení ruskej vzdelanej mládeže v polovici deväťde-siatych rokov teóriou marxizmu. Taký istý všeobecný charakter nadobudli približne v tom istom čase ro-botnícke štrajky po slávnej petrohrskej priemyselnej vojne roku 1896.40 To, že sa rozšírili po celom Rusku, jasne svedčilo, aké hlboké je opäť sa vzťahujúce ľudové hnutie, a keď už máme hovoriť o „živelnom prvku“, je prirodzené, že musíme pokladať za živelné predovšetkým práve toto štrajkové hnutie. **Ale nie je živelnosť ako živelnosť. V Rusku sa konali štrajky aj v sedemdesiatych aj v šesťdesiatych rokoch (ba i v prvej polovici 19. storočia) a ich sprievodným znakom bolo „živelné“ ničenie strojov a pod. V porovnaní s týmito „vzburami“ môžeme štrajky deväťdesiatych rokov dokonca nazvať „uvedomelými“ — taký veľký krok dopredu urobilo za ten čas robotnícke hnutie. To nám dokazuje, že „živelný prvok“ sám osebe nie je v podstate nič iné ako zárodočná forma uvedomelosti.** Aj primitívne vzbury boli už výrazom istého prebudenia uvedomelosti: ro-botníci strácali odvekú vieru v neotrasiteľnosť poriadkov, ktoré ich gniavili, začínali... nehovorím, že chápať, ale pociťovať potrebu kolektívne sa postaviť na odpor, a rázne sa zbavovali otrockej pokory pred vrchnosťou. Ale bol to predseda len skôr prejav zúfalstva a pomsty ako boj. Štrajky deväťdesiatych rokov nám ukazujú oveľa viac zábleskov uvedomelosti: kladú sa isté požiadavky, dopredu sa uvažuje, ktorá chvíľa bude najvhodnejšia, hodnotia sa prípady a príklady známe z iných miest atď. Ak vzbury boli iba povstaním utláčaných ľudí, v systematických štrajkoch sa prejavovali už zárodky triedneho boja, ale práve len zárodky. Samy osebe boli tieto štrajky tradeunionistickým, ale ešte nie sociálnodemokratickým bojom, ohlasovali, že sa začína prejavovať antagonizmus medzi robotníkmi a zamestnávateľmi, lenže robotníci si neuvedomovali a ani si nemohli uvedomovať nezmieriteľný protiklad medzi ich záujmami a celým súčasným politickým a spoločenským systémom, t. j. nemali a nemohli mať sociálnodemokratické uvedomenie. Hoci štrajky deväťdesiatych rokov znamenali oproti „vzburám“ obrovský pokrok, zostávali v tomto zmysle vyslovene živelným hnutím.

Povedali sme, že robotníci ani nemohli mať sociálnodemokratické uvedomenie. To sa mohlo vnieť iba zvonka. Dejiny všetkých krajín svedčia o tom, že robotnícka trieda si môže výhradne vlastnými silami utvoriť len tradeunionistické uvedomenie, t. j. presvedčenie, že sa musí združovať vo zväzoch, bojovať proti zamestnávateľom, žiadať od vlády, aby vydávala tie alebo oné zákony, ktoré potrebujú robotníci a pod*. (*Tradeunionizmus vonkoncom nevylučuje každú „politiku“, ako sa niekedy myslí. Trade-

uniony vždy robili istú (nie však sociálnodemokratickú) politickú agitáciu a viedli istý politický boj. O rozdiely medzi tradeunionistickou a sociálnodemokratickou politikou si pohovoríme v ďalšej kapitole.)

Lenže socialistické učenie vyrástlo z filozofických, historických a ekonomických teórií, ktoré vypracovali vzdelaní predstavitelia majetných tried, inteligencia. Aj sami zakladatelia moderného vedeckého socializmu, Marx a Engels, patrili svojím sociálnym postavením k buržo-áznej inteligencii. Takisto aj v Rusku vzniklo teoretické učenie sociálnej demokracie úplne nezávisle od živelného rastu robotníckeho hnutia, vzniklo ako prirodzený a nevyhnutný výsledok myšlienkového vývinu revolučnej socialistickej inteligencie. V čase, o ktorom hovorím, t. j. v polovici deväťdesiatych rokov, bolo toto učenie nielen už úplne sformovaným programom skupiny Oslobodenie práce, ale si aj získalo na svoju stranu väčšinu revolučnej mládeže v Rusku.

Bolo tu teda aj živelné prebudenie robotníckych mas, prebudenie do uvedomelého života a uvedomelého boja, aj revolučná mládež vyzbrojená sociálnodemokratickou teóriou, mládež, ktorá sa s nadšením hlásila k robotníkom. **Pritom je osobitne dôležité konštatovať fakt, na ktorý sa často zabúda (a ani sa o ňom veľmi nevie), že totiž prví sociálni demokrati tohto obdobia, hoci sa usilovne venovali hospodárskej agitácii (a v tomto smere dôsledne postupovali podľa naozaj užitočných pokynov brožúry O agitácii⁴¹, ktorá vtedy kolovala ešte len v odpisoch), nielenže ju nepokladali za svoju jedinou úlohu, ale naopak, od samého začiatku zdôrazňovali aj najširšie historické úlohy ruskej sociálnej demokracie vôbec a najmä úlohu zvrhnúť samoderžavie.** Tak napríklad skupina petrohradských sociálnych demokratov, ktorá založila Zväz boja za oslobodenie robotníckej triedy⁴², zostavila už koncom roku 1895 prvé číslo novín pod názvom Rabočeje Delo. Toto číslo úplne pripravené do tlače zhabala polícia pri razii v noci z 8. na 9. decembra 1895 u jedného člena skupiny, Anatolija Alexejeviča Vanejeva* (* A. A. Vanejev zomrel roku 1899 vo východnej Sibíri na tuberkulózu, ktorú dostal vo vyšetrovacej samoväzbe. Informácie uvedené v texte, za ktorých pravdivosť ručíme, sme pokladali za možné uverejniť preto, lebo pochádzajú od osôb, ktoré poznali A. A. Vanejeva priamo a dôverne.), a tak novinám Ra-bočeje Delo v prvej podobe nebolo súdené uzrieť svetlo sveta. Úvodník týchto novín (ktorý možno o tridsať rokov vytiahne nejaká Russkaja Starina z archívov policajného odboru) načrtol historické úlohy robotníckej triedy v Rusku a na prvé miesto postavil úlohu vydobýť politickú slobodu.⁴³ Ďalej tu bol článok O čom premýšľajú naši ministri** (** Pozri Zohrané spisy, zv. 2, Bratislava 1979, s. 101 -106. Red.), venovaný policajnému rozpusteniu výborov pre odstraňovanie negramotnosti, a viacero príspevkov nielen z Petrohradu, ale aj z iných končín Ruska (napríklad o masacre robotníkov v Jaroslavlanskej gubernii⁴⁴). Ak sa teda nemýlime, týmto „prvým pokusom“ ruských sociálnych demokratov deväťdesiatych rokov boli **noviny, ktoré nemali úzko miestne, tobôž nie ekonomistické zameranie, ale usilovali sa spojiť štrajkový boj s revolučným hnutím proti samoderžaviu a získať pre podporu sociálnej demokracie všetkých, ktorých gniavila politika reakčného tmárstva.** A nikto, kto aspoň trochu pozná stav hnutia v tom čase, nezapochybuje, že také noviny by sa boli stretli s verkými sympatiami robotníkov hlavného mesta i revolučnej inteligencie a že by sa boli veľmi rozšírili. **No neúspech zámeru iba dokázal, že vtedajší sociálni demokrati neboli schopní splniť naliehavé potreby situácie, lebo im chýbali revolučné skúsenosti a praktická pripravenosť.** To isté musíme povedať aj o novinách S.-Peterburgskij Rabočij Lístok⁴⁵ a najmä o no-vinách Rabočaja Gazeta a o Manifeste Sociálnodemokratickej robotníckej strany Ruska⁴⁶, založenej na jar 1898. Samosebou sa rozumie, že nám ani na um nezíde vyčítať túto nepripravenosť vtedajším pracovníkom. Aby sme však mohli využiť skúsenosti hnutia a vyvodiť z nich praktické ponaučenia, musíme si plne uvedomiť príčiny a

význam toho alebo oného nedostatku. Preto je mimoriadne dôležité konštatovať, že časť (možno dokonca i väčšina) sociálnych demokratov pôsobiacich v rokoch 1895—1898 sa plným právom už vtedy, na samom začiatku „živelného" hnutia, nazdávala, že je možné vystupovať s najširším programom a bojovou taktikou.* * „Iskra, ktorá sa odmietavo stavia k činnosti sociálnych demokratov z konca deväťdesiatych rokov, ignoruje okolnosť, že vtedy neboli podmienky na inú prácu okrem boja za drobné požiadavky," vyhlasujú ekonomisti v Liste ruským sociálnodemokratickým orgánom (Iskra, č. 12). Fakty uvedené v texte dokazujú, že tvrdenie „neboli podmienky" je v diametrálnom protiklade s pravdou. Nielen koncom, ale aj v polovici deväťdesiatych rokov existovali všetky podmienky na inú prácu okrem boja za drobné požiadavky, všetky podmienky okrem dostatočnej pripravenosti vodcov. Ale ekonomisti namiesto aby otvorene priznali, že nám, ideológom, vodcom, chýbala príprava, chcú všetko zvaliť na to, že „neboli podmienky", na vplyv materiálneho prostredia určujúceho cestu, z ktorej nemôžu zviest' hnutie nijakí ideológovia. Čo je to, ak nie otrocká poníženosť pred živelnosťou, ak nie zaľúbenosť „ideológov" do vlastných nedostatkov?

Ale to, že väčšina revolucionárov nebola dostatočne pripravená, bol celkom prirodzený jav, a preto nemohol vzbudzovať nijaké osobitné obavy. Keďže úlohy boli sformulované správne, keďže tu bola energia opäť a opäť sa pokúšať o splnenie týchto úloh, dočasné neúspechy boli nešťastím len z polovice. Revolučné skúsenosti a organizátorská spôsobilosť sa dajú získať. Len aby bola vôľa vypestovať si potrebné vlastnosti! Len aby si každý uvedomil nedostatky, to v revolučnej práci značí viac ako polovica nápravy!

Lenže z polovičného nešťastia sa stalo celé, keď sa toto uvedomenie nedostatkov začalo strácať (hoci pracovníci spomenutých skupín si to veľmi živo uvedomovali), keď sa zjavili ľudia — ba i sociálnodemokratické orgány -, ktorí boli ochotní urobiť z núdze cnosť, ktorí sa pokúsili aj teoreticky zdôvodniť svoju otrockú poníženosť a skláňanie sa pred živelnosťou. Je načase zhodnotiť tento smer, ktorého obsah sa veľmi nepresne charakterizuje pojmom „ekonomizmus", príúzkym na to, aby mohol vyjadriť tento smer.

b) Skláňanie sa pred živelnosťou. Rabočaja Mysľ

Prv než prejdeme k tomu, ako sa toto skláňanie sa pred živelnosťou prejavuje v publicistike, všimneme si charakteristický fakt (o ktorom sme sa dozvedeli z vyššie spomenutého prameňa), ktorý vrhá trochu svetla na to, ako uprostred súdruhov pôsobiacich v Petrohrade vznikala a narastala roztržka medzi dvoma budúcimi smermi ruskej sociálnej demokracie. Začiatkom roku 1897 sa A. A. Vanejev a niektorí jeho druhovia ešte pred tým, ako ich poslali do vyhnanstva, zúčastnili na neoficiálnej schôdzke, kde sa stretli „starí" a „mladí" členovia Zväzu boja za oslobodenie robotníckej triedy.⁴⁷ Hovorilo sa hlavne o organizácii a najmä o tých istých Stanovách robotníckej pokladnice>(* Ustav rabočeĵ kassy. Slov. red.), ktoré v defini-tívnom znení uverejnil Lístok Rabotnika⁴⁸ v 9./10. čísle (s. 46). Medzi „starými" („dekabristami", ako ich vtedy žartovne volali petrohradskí sociálni demokrati) a niektorými „mladými" (ktorí neskôr úzko spolupracovali s novinami Rabočaja Mysľ) prejavila sa hneď ostrá názorová nezhoda a prepukla vášnivá polemika. „Mladí" obhajovali hlavné zásady stanov v tom znení, v akom boli uverejnené. „Starí" hovorili, že pre nás to nie je najdôležitejšie a že predovšetkým potrebujeme urobiť zo Zväzu boja pevnú organizáciu revolucionárov, ktorej musia byť podriadené rozličné robotnícke pokladnice, krúžky pre propagandu medzi študujúcou mládežou a pod. Samosebou sa rozumie, že sporné stránky boli ďaleko od toho, aby videli v tejto názorovej nezhode začiatok rozchodu, ba naopak, pokladali ju za ojedinelú a náhodnú. No tento fakt ukazuje, že ani v Rusku ekonomizmus

vonkoncom nevznikal a nešíril sa bez boja proti „starým“ sociálnym demokratom (nato často zabúdajú dnešní ekonomisti). A ak po tomto boji ne-zostali väčšinou nijaké „dokumentárne“ stopy, je to iba preto, že vo fungujúcich krúžkoch sa neuveriteľne často menilo zloženie, nevznikala nijaká kontinuita, a preto sa ani v nijakých dokumentoch názorové nezho-dy nezachytili.

Vznik novín Rabočaja Mysľ priviedol ekonomizmus na svetlo sveta, ale ani to sa nestalo naraz. Musíme si konkrétne predstaviť, za akých podmienok pracovali a aké krátke trvanie mala väčšina ruských krúžkov (konkrétne si to však vie predstaviť iba ten, čo to zažil), aby sme pochopili, od koľkých náhod závisel úspech alebo neúspech nového smeru v rozličných mestách a ako dlho ani stúpenci, ani odporcovia tohto „nového“ nevedeli, ba doslova ani nemali možnosť určiť, či je to naozaj osobitný smer, alebo iba prejav toho, že jednotlivci nie sú dostatočne pripravení. Napríklad prvé hektografované čísla novín Rabočaja Mysľ obrovská väčšina sociálnych demokratov dokonca vôbec nepozná, a ak sa dnes môžeme odvolávať na úvodník ich prvého čísla, je to len preto, že bol znova vytlačený v článku V. I—a (Listok Rabotnika, č. 9/10, s. 47 a nasl.), ktorý, pravda, nezabudol horlivo — viac horlivo ako múdro — vychváliť nové noviny, čo sa tak prenikavo odlišovali od novín a projektov novín spomenutých vyššie.* (* Mimochodom, túto pochvalu novinám Rabočaja Mysľ v no-vembri 1898, keď ekonomizmus, najmä v cudzine, nadobudol už úplne vyhranenú podobu, udelil ten istý V. I—n, ktorý sa čoskoro stal jedným z redaktorov časopisu Rabočeje Delo. A Rabočeje Delo ďalej popieralo existenciu dvoch smerov v ruskej sociálnej demokracii, ako ju popiera ešte aj dnes!)

No pri tomto úvodníku hodno sa zastaviť — tak výstižne vyjadril celého ducha novín Rabočaja Mysľ i ekonomizmu ako takého.

Úvodník pripomína, že ruke v modrej manžete**(** Ide o cárskych žandárov, ktorí nosili modré rovnošaty. Slov. red.) sa nepodarí zadržať rozvoj robotníckeho hnutia, a po-kračuje: **„Za túto životaschopnosť vd'ací robotnícke hnutie tomu, že sám robotník teraz konečne berie svoj osud do vlastných rúk, keď ho vytrhol z rúk vodcov,“** a túto základnú tézu podrobne rozvádza ďalej. **V sku-točnosti vodcov (t. j. sociálnych demokratov, organizá-torov Zväzu boja) polícia vytrhla, dalo by sa povedať, z rúk robotníkov***,** (***) A správnosť tohto porovnania nám potvrdzuje tento prí-značný fakt. Keď sa po zatknutí „dekabristov“ medzi robotníkmi na Šlissel'burskej ceste rozniesla správa, že o prezradenie sa pričínil provokatér N. N. Michajlov (zubný lekár), ktorý mal blízke spojenie s jednou skupinou stýkajúcou sa s „dekabristami“, robot-níci boli takí rozhorčení, že chceli Michajlova zabiť.) lenže tu sa vec podáva tak, ako keby robotníci boli bojovali proti týmto vodcom a oslobodili sa spod ich jarma! Namiesto aby vyzývali napredovať, upevňovať revolučnú organizáciu a rozši-rovať politickú činnosť, začali vyzývať na ústup, viesť iba tradeunionistický boj. Vyhlásili, že **„hospodársky základ hnutia je zatemňovaný úsilím stále mať na zreteli politický ideál“**, že heslom robotníckeho hnutia je **„boj za hospodárske postavenie“ (!) alebo ešte lepšie „robotníci pre robotníkov“; tvrdilo sa, že štrajkové pokladnice „sú pre hnutie cennejšie ako sto iných organizácií“** (porovnajte toto tvrdenie z októbra 1897 so sporom „dekabristov“ s „mladými“ na začiatku roku 1897) a pod. Výroky o tom, že za základ sa nemá pokladať robotnícka „smotánka“, ale „priemerný“ robotník, jednoduchý robotník, že „politika ide vždy poslušne za ekonomikou“* (* Z toho istého úvodníka prvého čísla novín Rabočaja Mysľ. Podľa toho môžeme usudzovať, ako boli teoreticky pripravení títo „V. V. ruskej sociálnej demokracie“, ktorí znova hrubo vulgarizovali „ekonomický materializmus“ práve vtedy, keď marxisti viedli v publicistike vojnu proti

skutočnému pánu V. V., ktorý už dávno dostal prezývku „majster spiatočnícva“* za také isté chápanie vzťahu medzi politikou a ekonomikou!)

atď. atď., sa stali módou a silne zapôsobili na mnohých mladých ľuď, ktorých lákalo hnutie, a väčšina z nich poznala z marxizmu len útržky v jeho legálnej interpretácii.

To znamenalo, že **vedomelosť bola úplne potlačená živelnosťou** — živelnosťou tých „sociálnych demokra-tov“, ktorí opakovali „myšlienky“ pána V. V., živelnosťou tých robotníkov, ktorí **podliehali argumentu, že každá ďalšia kopejka pridaná k rubľu je pre nich potrebnejšia a cennejšia ako celý socializmus a celá politika, že musia „bojovať s vedomím, že nebojujú pre akési budúce generácie, ale pre seba a svoje deti“** (úvodník v 1. čísle novín Rabočaja Mysľ). **Takéto frázy boli vždy oblúbenou zbraňou západoeurópskych buržuov**, ktorí sa z nenávisťi k socializmu sami (ako nemecký „sociálpolitik“ Hirsch) usilovali presadiť anglický tradeunionizmus do rodnej pôdy a nahovárali robotníkom, že jedine odborový boj** (** Nemci majú dokonca osobitný výraz „Nur-Gewerkschaftler“, ktorý označuje prívržencov „jedine odborového“ boja), je práve bojom pre nich samých a ich deti, a nie pre akési budúce generácie s akýmsi budúcim socializmom — a teraz „V. V. ruskej sociálnej demokracie“ začali opakovať tieto buržoázne frázy. Je dôležité, aby sme tu poukázali na **tri okolnosti**, ktoré sa nám veľmi zídu pri ďalšom rozbere dnešných názorových nezhôd.* (* Zdôrazňujeme slovo dnešných na adresu tých, čo farizejsky hodia plecóm a povedia: Teraz je ľahké rezať noviny Rabočaja Mysľ, ale to je predsa archaizmus! Mutato nomine de te fabula narratur (Zmeň len meno a v rozprávke sa hovorí o tebe. Red.), odpovieme týmto dnešným farizejom a ďalej im dokážeme, že sú v úplnom zajatí myšlienok novín Rabočaja Mysľ)

Po prvé, to, že živelnosť potlačila vedomelosť, na čo sme už poukázali, sa stalo takisto živelne. Vyzerá to ako slovná hračka, ale je to — žiaľ! — trpká pravda. **Nestalo sa to tak, že dva úplne protikladné názory viedli navzájom otvorený boj a jeden nad druhým zvíťazil, ale tak, že žandári „vytrhali“ čoraz viac „starých“ revolucionárov a na scénu prichádzalo čoraz viac „mladých“ „V. V. ruskej sociálnej demokracie“.** Každý, kto sa na terajšom ruskom hnutí, nepoviem, že zúčastnil, ale aspoň k nemu privoňal, veľmi dobre vie, že je to práve takto, a nie ináč. A ak predsa len osobitne trváme na tom, aby si citáte! celkom ujasnil tento všeobecne známy fakt, ak pre názornosť, tak-povediac, uvádzame údaje o novinách Rabočeje Delo v prvej podobe a o spore medzi „starými“ a „mladými“ začiatkom roku 1897, robíme to preto, lebo ľudia, Čo sa chvascú svojím „demokratizmom“, špekulujú s tým, že široká verejnosť (alebo celkom mladí ľudia) tento fakt nepozná. K tomu sa ešte vrátíme.

Po druhé, už v prvom vystúpení ekonomizmu v tlači môžeme pozorovať nanajvýš svojrázny a pre chápanie všetkých nezhôd medzi dnešnými sociálnymi demokratmi veľmi charakteristický jav, že prívrženci „čisto robotníckeho hnutia“, uctievači čo najužšieho a „najorganickéjšieho“ (výraz časopisu Rabočeje Delo) spojenia s bojom proletariátu, odporcovia celej nerobotníckej inteligencie (i keby to bola socialistická inteligencia) sú nútení pri obrane svojho stanoviska siahať po argumentoch buržoázných „len tradeunionistov“. To nám ukazuje, že Rabočaja Mysľ odvtedy, čo existuje, začala uskutočňovať program Creda, a ani si to neuvedomovala. To dokazuje (a Rabočeje Delo to nevie nijako pocho-piť), že **každé skláňanie sa pred živelnosťou robotníckeho hnutia, každé znižovanie úlohy „vedomelého prvku“, úlohy sociálnej demokracie, znamená súčasne — celkom nezávisle od toho, či si to želá alebo neželá ten, čo túto úlohu znižuje — posilnenie vplyvu buržoáznej ideológie na robotníkov.** Všetci, čo

majú plno rečí o „preceňovaní ideológie“ (* List ekonomistov v 12. Čísle Iskry.) o zveličovaní úlohy uvedomelého prvku** (** Rabočeje Delo, č. 10) a pod., si myslia, že čisto robotnícke hnutie si samo od seba môže utvoriť a aj si utvorí samostatnú ideológiu, len aby robotníci „vytrhli svoj osud z rúk vodcov“. To je však veľký omyl. K tomu, čo sme už povedali, dodáme ešte veľmi správne a závažné slová K. Kautského o návrhu nového programu rakúskej sociálnodemokratickej stra-ny***. (***) Neue Zeit 49, 1901 -1902, XX, I, č. 3, s. 79. Návrh komisie, o ktorom hovorí K. Kautsky, schválil viedenský zjazd (koncom minulého roku) v trocha zmenenom znení.50)

„Mnohí z našich revizionistických kritikov sa nazdávajú, že vraj Marx tvrdil, že hospodársky rozvoj a triedny boj utvárajú nielen podmienky na socialistickú výrobu, ale aj priamo prebúdzajú vedomie“ (podčiarkol K. K.), „Že táto výroba je nevyhnutná. A teraz títo kritici namietajú, že Anglicko, krajina s najvyvinutejším kapitalizmom, je najďalej od tohto vedomia. Podľa návrhu by bolo možné usudzovať, že tento naoko ortodoxne marxistický názor, ktorý sa takto vyvracia, je i názorom komisie, ktorá vypracúvala rakúsky program. V návrhu sa hovorí: »Čím väčší proletariát za kapitalistického vývinu početne rastie, tým viac je nútený a môže proti kapitalizmu bojovať. Proletariát prichádza k vedomiu«, že socializmus je možný a nevyhnutný. V takej súvislosti sa zdá, že socialistické uvedomenie je nevyhnutným priamym výsledkom proletárskeho triedneho boja. To je však úplne nesprávne. **Prirodzene, socializmus ako učenie má korene v súčasných hospodárskych vzťahoch práve tak ako aj triedny boj proletariátu a práve tak ako triedny boj vyrastá z boja proti chudobe a biede mas, ktorú plodí kapitalizmus; lenže socializmus a triedny boj vznikajú vedľa seba, a nie jeden z druhého, vznikajú za rozličných predpokladov. Moderné socialistické uvedomenie môže vzniknúť iba na základe hlbokého vedeckého poznania. Moderná ekonomická veda je vskutku takisto podmienkou socialistickej výroby ako povedzme moderná technika, ale proletariát ani pri najlepšej vôli nemôže utvoriť ani jednu, ani druhú; obidve vznikajú z moderného spoločenského procesu. Nositelom vedy nie je však proletariát, ale buržoázna inteligencia“ (podčiarkol K. K.): „Ved' v hlavách jednotlivých príslušníkov tejto vrstvy vznikol aj moderný socializmus a až oni s ním oboznámili intelektuálne vyspelých proletárov, ktorí ho potom vnášajú do triedneho boja proletariátu tam, kde to pomery dovoľujú. Socialistické uvedomenie je teda čosi, čo sa vnieslo do triedneho boja proletariátu zvonku (von aussen Hineingetragen), a nie čosi, čo z neho vzniklo živelne (urwuchsig). V tomto zmysle sa aj v starom hainfeldskom programe hovorilo úplne správne, že úlohou sociálnej demokracie je vniesť do proletariátu vedomie (doslovne: naplniť proletariát vedomím} o jeho postavení a poslaní. To by nebolo potrebné, keby toto vedomie samo od seba vyplývalo z triedneho boja. Nový návrh prevzal túto tézu zo starého programu a pripojil ju k vyššie uvedenej téze. Tým sa však úplne prerušil myšlienkový postup...”**

Keďže sa nedá hovoriť o samostatnej ideológii, ktorú by utvárali samy robotnícke masy priamo v procese svojho hnutia*,

(* To, pravda, neznamená, že sa robotníci na tomto utváraní nezúčastňujú. Ale nezúčastňujú sa na ňom ako robotníci, lež ako teoretici socializmu, ako Proudhonovia a Weitlingovia, inými slovami, zúčastňujú sa na ňom len vtedy a potiaľ, pokiaľ sa im darí vo väčšej či menšej miere osvojiť si poznatky svojich čias a ďalej ich rozvíjať. A aby sa

robotníkom toto častejšie darilo, je potrebné čo najviac sa starať o zvyšovanie úrovne uvedomelosti robotníkov vôbec, je potrebné, aby sa robotníci neuzatvárali do umelo zúženého rámca „literatúry pre robotníkov“, ale aby sa učili čoraz viac si osvojovať celú literatúru. Bolo by dokonca správnejšie povedať namiesto „neuzatvárali sa“: aby neboli uzatváraní, lebo robotníci sami Čítajú a chcú čítať všetko, čo sa píše aj pre inteligenciu, a iba niektorí (zlí) inteligenti si myslia, že „robotní-kom“ stačí rozprávať o pomeroch v továrňach a omáľat' dávno známe veci)

otázka znie len takto: buržoázna, alebo socialistická ideológia. Strednej cesty tu niet,(lebo ľudstvo neuvytvorilo nijakú “tretiu” ideológiu, ako napokon vôbec v spoločnosti rozleptávanej triednymi protirečieniami nikdy ani nemôže byť netriedna alebo nadtriedna ideológia). Preto každé oslabenie socialistickej ideológie, každý odklon od nej znamená súčasne posilnenie buržoáznej ideológie. Hovorí sa o živelnosti. Ale živelný vývin robotníckeho hnutia smeruje práve k tomu, že robotnícke hnutie sa podriaďuje buržoáznej ideológii, že postupuje práve podľa programu Creda, lebo živelné robotnícke hnutie je tradeunionizmus, je Nur-Gewerk-schaftlerei, lenže tradeunionizmus znamená práve ideové zotročenie robotníkov buržoáziou. Preto našou úlohou, úlohou sociálnej demokracie je bojovať proti živelnosti, odvrátiť robotnícke hnutie od tohto živelného úsilia tradeunionizmu, ktorý by ho chcel dostať pod krídla buržoázie, a priviesť ho pod krídla revolučnej sociálnej demokracie. A preto fráza autorov ekonomistického listu v 12. čísle Iskry, že nijaké úsilie naj nadšenej ši ch ideológov nemôže zviest' robotnícke hnutie z cesty určovanej vzájomným pôsobením materiálnych prvkov a materiálneho prostredia, neznačí nič iné ako zrieknutie sa socializmu a keby títo autori boli schopní to, čo ho-voria, domyslieť odvážne a dôsledne až do konca, ako musí domýšľať svoje myšlienky každý, kto vstupuje na scénu publicistickej a verejnej činnosti, nezostalo by im nič iné ako „nečinne zložiť ruky do lona“ a... a prenechať pole pôsobnosti pánom Struveom a Proko-povičom, ktorí vlečú robotnícke hnutie „cestou najmenšieho odporu“, t. j. cestou buržoázneho tradeunionizmu, alebo pánom Zubatovom, ktorí toto hnutie vlečú cestou farárskej a žandárskej „ideológie“.

Spomeňte si na príklad Nemecka. V čom tkvela Lassalova historická zásluha o nemecké robotnícke hnutie? V tom, že odviedol toto hnutie z cesty pokrokárskeho tradeunionizmu a družstevníčenia, na ktorú živelne smerovalo (za blahosklonnej účasti Schulzeov-Delitzschov a im podobných). **Na splnenie tejto úlohy bolo potrebné niečo celkom iné ako reči o podceňovaní živelného prvku, o taktike ako procese, o vzájomnom pôsobení prvkov a prostredia a pod. Na to bol potrebný urputný boj proti živelnosti a iba takýmto bojom, ktorý trval dlhé roky, sa napríklad dosiahlo, že berlínski robotníci sa z opory pokrokárskej strany zmenili na jednu z najsilnejších báš sociálnej demokracie.** A tento boj sa ešte ani podnes vôbec neskončil (ako by sa to mohlo zdať ľuďom, ktorí študujú dejiny nemeckého hnutia podľa Prokopoviča a filozofiu tohto hnutia podľa Struveho⁵¹), Nemecká robotnícka trieda je ešte i dnes, ak sa tak možno vyjadriť, roztrieštená medzi niekoľko ideológií: časť robotníkov sa združuje v katolíckych a monarchistických robotníckych zväzoch, druhá v hirschovsko-dunckerovských⁵², ktoré založili buržoázni uctievači anglického tradeunionizmu, tretia v sociálnodemokratických zväzoch. Táto tretia časť je neporovnateľne väčšia ako všetky ostatné, ale **sociálnodemokratická ideológia si mohla toto prvenstvo vy dobyť a môže si ho udržať iba neústupným bojom proti všetkým ostatným ideológiám.**

Ale prečo vlastne, spýta sa čitateľ, živelné hnutie, hnutie cestou najmenšieho odporu, smeruje práve k nadvláde buržoáznej ideológie? **Pre tú jednoduchú príčinu, že buržoázna ideológia**

je svojim pôvodom oveľa staršia ako socialistická, že je všestrannejšie rozpracovaná, že disponuje neporovnateľne väčšími prostriedkami na rozširovanie.* (* Často sa hovorí: robotnícka trieda živelne smeruje k socializmu. To je úplne správne v tom zmysle, že socialistická teória najdôkladnejšie a najsprávnejšie určuje príčiny utrpenia robotníckej triedy, a preto si ju robotníci tak ľahko osvojujú, pravda, ak táto teória sama nekapituluje pred živelnosťou, ak si sama podriadiť živelnosť. Zvyčajne sa to rozumie samosebou, ale Rabočeje Delo si práve nevšíma a prekrúca to, čo sa rozumie samo sebou. Robotnícka trieda živelne smeruje k socializmu, ale buržoázna ideológia, ktorá je najrozšírenejšia (a stále sa obnovuje v najrozličnejších formách), sa jednako najviac zo všetkého robotníkovi živelne vnucuje.)

A preto čím je socialistické hnutie v nejakej krajine mladšie, tým energickejší musí byť boj proti všetkým pokusom o upevnenie nesocialistickej ideológie, tým dôraznejšie treba robotníkov vystríhať pred zlými radcami, ktorí broja proti „zveličovaniu uvedomelého prvku“ a pod. Autori ekonomistického listu hromžia jednohlasne s časopisom Rabočeje Delo na netolerantnosť, ktorou sa vyznačuje detské obdobie hnutia. My na to odpovedáme: áno, naše hnutie je naozaj v detskom veku, a aby čím skôr zmužnelo, musí sa práve vyzbrojiť netolerantnosťou voči ľuďom, ktorí brzdia jeho rast tým, že sa skláňajú pred živelnosťou. Nie je nič smiešnejšie a škodlivejšie ako robiť zo seba starcov, čo už dávno majú za sebou všetky rozhodujúce udalosti boja!

Po tretie, prvé číslo novín Rabočaja Mysľ nám ukazuje, že názov ekonomizmus (ktorého sa, prirodzene, nemienime zriecť, lebo nech je to tak alebo onak, ale tento názov sa už ujal) nevyjadruje dost' presne podstatu nového smeru. Rabočaja Mysľ nezavrhuje úplne politický boj: v stanovách pokladnice, ktoré boli uverejnené v 1. čísle novín Rabočaja Mysľ, sa hovorí o boji proti vláde. Rabočaja Mysľ je len toho názoru, že „politika ide vždy poslušne za ekonomikou“ (a Rabočeje Delo prichádza s variantom tejto tézy, keď vo svojom programe ubezpečuje, že „v Rusku viac ako v hociktorej inej krajine je hospodársky boj nerozlučne spätý s politickým bojom“). To, čo tu tvrdí Rabočaja Mysľ a Rabočeje Delo, je úplne nesprávne, ak politikou rozumieme sociálno-demokratickú politiku. Ako sme už videli, hospodársky boj robotníkov býva veľmi často spätý (hoci nie nerozlučne) s politikou buržoáznou, klerikálnou a i. Tvrdenia časopisu Rabočeje Delo sú správne, ak politikou rozumieme tradeunionistickú politiku, t. j. spoločné úsilie všetkých robotníkov vymáhať si od štátu tie alebo oné opatrenia zamerané proti útrapám príznačným pre postavenie robotníkov, ale ide o opatrenia, ktoré ešte neodstraňujú toto postavenie, t. j. nelikvidujú podriadenosť práce kapitálu. Toto úsilie je naozaj spoločné tak anglickým tradeunionistom, ktorí majú nepriateľský postoj k socializmu, ako aj katolíckym robotníkom, aj „zubatovovským“ robotníkom a iným. Nie je politika ako politika. Vidíme teda, že aj pokiaľ ide o politický boj, Rabočaja Mysľ ho ani tak neodmieta, ako sa skôr poddáva jeho živelnosti, jeho nevedomelosti. Úplne uznáva politický boj (správnejšie: politické želania a požiadavky robotníkov), ktorý živelne vyrastá zo samého robotníckeho hnutia, ale pritom sa úplne zdráha samostatne vypracovať špecifickú sociálnodemokratickú politiku zodpovedajúcu všeobecným úlohám socializmu a súčasným ruským podmienkam. Ďalej ukážeme, že takú istú chybu robí aj Rabočeje Delo.

c) „Skupina samooslobodenia“ a Rabočeje Delo

Málo známy a dnes už takmer zabudnutý úvodník prvého čísla novín Rabočaja Mysľ sme rozobrali tak podrobne preto, lebo zo všetkých najskôr a najvýstižnejšie vyjadril spoločný prúd, ktorý neskôr vychádzal na svetlo sveta v nespočítateľných malých pramienkoch. V. I — n mal úplnú pravdu, keď vo chválospevoch o prvom čísle a úvodníku novín Rabočaja Mysľ povedal, že boli napísané „ostro a so zápalom“ (Listok Rabotnika, č. 9/10, s. 49). Každý, kto je presvedčený o správnosti svojho názoru a myslí si, že prináša niečo nové, píše „so zápalom“ a píše tak, že výstižne vyjadruje svoje názory. Iba ľudia, ktorí si zvykli sedieť na dvoch sto-ličkách, nemajú nijaký „zápal“, iba takí ľudia sú schopní dnes pochváliť zápal novín Rabočaja Mysľ a zajtra napadnúť ich odporcov pre „polemický zápal“. Nebudeme sa hlbšie zaoberať Osobitnou prílohou novín Rabočaja Mysľ (z rozličných dôvodov sa ešte budeme musieť odvolávať na tento výtvor, ktorý najdôslednejšie vyjadruje myšlienky ekonomistov), iba stručne sa zmienime o Výzve Skupiny samooslobodenia robotníkov* * (Vozzvanije Gruppy samoosvoboždenija rabočich. Slov. red.) (marec 1899, uverejnil ju aj londýnsky časopis Nakanune54, č. 7, júl 1899). Autori tejto výzvy veľmi správne hovoria, že „robotnícke Rusko sa ešte len pre-búdzá, len sa obzerá okolo seba a inštinktívne siaha po prvých prostriedkoch boja, ktoré sa mu naskytnú“, ale vyvodzujú z toho taký istý nesprávny záver ako i Ra-bočaja Mysľ, lebo zabúdajú, že **inštinktívnosť je práve nevedomosť (živelnosť), ktorej musia socialisti prísť na pomoc, že „prvými“ prostriedkami boja, „ktoré sa naskytnú“, budú v dnešnej spoločnosti vždy trade-unionistické prostriedky boja a že „prvá“ ideológia, „ktorá sa naskytne“, bude buržoázna (tradeunionistická) ideológia. Takisto „neodmietajú“ títo autori ani politiku, ale iba (iba!) opakujú za pánom V. V., že politika je nadstavba a že preto „politická agitácia musí byť nadstavbou nad agitáciou za hospodársky boj, že musí vyrastať z tohto boja a ísť za ním“.**

Pokiaľ ide o Rabočeje Delo, začalo svoju činnosť priamo „obranou“ ekonomistov. Najprv napísalo už v prvom čísle (č. 1, s. 141 — 142) vyslovenú nepravdu, že vraj „nevie, o akých mladých súdruhoch hovoril Akseľrod“, ktorý vo svojej známej brožúre* (* K voprosu o sovremenných zadačach i taktike russkich social-demokratov (O súčasných úlohách a taktike ruských sociálnych demokratov. Slov. red.), Ženeva 1898. Dva listy novinám Rabočaja Gazela z roku 1897.)

vystríhal ekonomistov, potom muselo priznať v polemike s Akseľrodom a Plechanovom, vyvolanej touto nepravdou, že „predstieraním nepochopenia chcelo obrániť všetkých mladších sociálnych demokratov v zahraničí pred týmto nespravodlivým obvinením“ (pred Akseľrodovým obvi-nením ekonomistov z obmedzenosti).⁵⁵ V skutočnosti bolo toto obvinenie celkom oprávnené a Rabočeje Delo veľmi dobre vedelo, že sa okrem iných týka aj člena jeho redakcie V. I —na. Mimochodom poznamenávam, že v spomenutej polemike Akseľrod úplne správne a Ra-bočeje Delo úplne nesprávne vysvetľovalo moju brožúru Úlohy ruských sociálnych demokratov** (** Pozri Zohrané spisy, zv. 2, Bratislava 1979, s. 501-542. Red.), vonkoncom nemalo pravdu. Túto brožúru som napísal roku 1897, ešte skôr než začala vychádzať Rabočaja Mysľ, v čase, keď som zastával názor, a zastával som ho právom, že prevláda pôvodný smer petrohradského Zväzu boja, smer, ktorý som charakterizoval vyššie. A prinajmenšom do polovice roku 1898 tento smer naozaj prevládal. Preto ak chcelo Rabočeje Delo popierať existenciu a nebezpečenstvo ekonomizmu, nemalo ani najmenšie právo odvolávať sa na brožúru vysvetľujúcu názory, ktoré boli v Petrohrade v rokoch 1897 až 1898 vytlačené ekonomistickými názormi.*

(* Pri svojej obhajobe Rabočeje Delo k svojej prvej nepravde („nevieme, o akých mladých súdruhoch hovoril P. B. Akseľrod“) pridalo druhú, keď v Odpovedi napísalo: „Odvtedy, čo bola napísaná recenzia Úloh, medzi niektorými ruskými sociálnymi demokratmi vznikli alebo viac-menej jasne sa vyhranili tendencie k hospodárskej jednostrannosti, ktoré sú krokom dozadu v porovnaní so stavom nášho hnutia zobrazeným v Úlohách“ (s. 9). To sa hovorí v Odpovedi, ktorá vyšla roku 1900. A prvé číslo Časopisu Rabočeje Delo (s recenziou) vyšlo v apríli 1899. Vari ekonomizmus vznikol až roku 1899? Nie, roku 1899 zaznel prvý raz protest ruských sociálnych demokratov proti ekonomizmu (protest proti Credu). (Pozri Zbrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 203-218.) Ekonomizmus však vznikol roku 1897, ako to Rabočeje Delo veľmi dobre vie, lebo V. I.—n vychvaľoval noviny Rabočaja Mysľ už v novembri 1898 (Listok Rabotnika, č. 9/10))

No Rabočeje Delo nielenže „obraňovalo“ ekonomistov, ale i samo stále upadalo do ich základných omylov. Príčinou bolo dvojaké chápanie tejto programovej tézy časopisu Rabočeje Delo: „Za najdôležitejší jav ruského života, ktorý bude predovšetkým určovať úlohy“ (podčiarkli sme my) „a charakter publicistickej činnosti zväzu, pokladáme masové robotnícke hnutie“ (podčiarklo Rabočeje Delo), „ktoré vzniklo v posledných rokoch.“ **Je nesporné, že masové hnutie je veľmi dôležitý jav. Ide však o to, ako chápať „určovanie úloh“ týmto masovým hnutím. Možno to chápať dvojako: alebo v zmysle poddávania sa živelnosti tohto hnutia, t. j. že sa úloha sociálnej demokracie zredukuje na číre prisluhovanie robotníckemu hnutiu ako takému (názor novín Rabočaja Mysľ, Skupiny samooslobodenia a os-tatných ekonomistov), alebo v tom zmysle, že masové hnutie nám ukladá nové teoretické, politické a organizačné úlohy, oveľa zložitejšie, ako boli úlohy, s ktorými bolo možné uspokojiť sa v období pred vznikom masového-ho hnutia.** Rabočeje Delo sa prikláňalo a prikláňa práve k prvému názoru, lebo o nijakých nových úlohách nič jasné nepovedalo, ale vždy uvažovalo tak, akoby nás toto „masové hnutie“ zbavovalo povinnosti ujasniť si a riešiť úlohy, ktoré prináša. Stačí poukázať na to, že Rabočeje Delo pokladalo za nemožné uložiť masovému robotníckemu hnutiu ako prvú úlohu zvrhnúť samoderžavie a zúžilo túto úlohu (v záujme masového hnutia) na úlohu bojovať za najbližšie politické požiadavky (Odpoveď, s. 25).

Necháme bokom článok redaktora časopisu Rabočeje Delo B. Kričevského v 7. čísle pod názvom Hospodársky a politický boj v ruskom hnutí*, článok, kde sa opakujú tie isté omyly**,

* Ekonomičeskaja i političeskaja borba v ruskom dviženii. Slov. red.

** „Teória štádii“ alebo teória „nesmelého kľučkovania“ v politickom boji je vyjadrená napríklad v tomto článku takto: „**Poli-tické požiadavky, ktoré sú svojím charakterom spoločné celému Rusku, musia však zo začiatku**“ (to bolo napísané v auguste 1900!) „**zodpovedať skúsenostiam, ktoré nadobudla príslušná vrstva (šic!) robotníkov v hospodárskom boji. Iba (!J na základe týchto skúseností možno a treba pristupovať k politickej agitácii“ atď.**“ (s. 11). Na 4. strane autor protestuje proti obvineniam z ekonomistického kacírstva, ktoré sú podľa jeho mienky úplne neopodstatnené, a pateticky volá: „Ved' ktorý sociálny demokrat nevie, že podľa Marxovho a Engelsovho učenia majú hospodárske záujmy jednotlivých tried rozhodujúcu úlohu v dejinách a že teda najmä boj proletariátu za jeho hospodárske záujmy musí mať prvoradý význam pre jeho triedny vývoj a oslobodzovací boj?“ (Podčiarkli sme my.) Toto „teda“ je úplne nevhodné. **Z toho, že hospodárske záujmy majú rozhodujúcu úlohu, vonkoncom nevyplýva nijaký záver o**

prvoradom význame hospodárskeho (= odborového) boja, lebo najzákladnejšie, „rozhodujúce“ záujmy tried môžu uspokojiť len zásadné politické premeny vôbec; najmä základný hospodársky záujem proletariátu sa môže uspokojiť iba politickou revolúciou, ktorá nahradí diktatúru buržoázie diktatúrou proletariátu. B. Kričevskij opakuje argumenty „V. V. ruskej sociálnej demokracie“ (— politika ide za ekonomikou a pod.) a bernsteinovcov nemeckej sociálnej demokracie (napríklad Woltmann práve takýmito argumentmi dokazoval, že robotníci, kým budú môcť pomýšľať na politickú revolúciu, budú musieť najprv získať „hospodársku moc“).

a prejdeme priamo k 10. číslu Časopisu Rabočeje Delo. Nebudeme sa, pravdaže, púšťať do roz-boru jednotlivých námietok B. Kričevského a Martynova proti časopisu Zaria a novinám Iskra. Nás tu zaujíma iba zásadné stanovisko, ktoré zaujalo Rabočeje Delo v 10. čísle. Nebudeme napríklad rozoberať kuriozitu, že Rabočeje Delo objavilo „diametrálne protirečenie“ medzi tvrdením:

„Sociálna demokracia si nezáväzuje ruky, nezužuje svoju činnosť len na nejaký vopred vymyslený plán alebo spôsob politického boja, uznáva všetky prostriedky boja, ak zodpovedajú reálnym silám strany“ atd. (Iskra, č. 1)* (* Pozri Zohrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 435. Red.)

a tvrdením:

„Ak niet pevnej, v každej situácii a v každom období v politickom boji vyskúšanej organizácie, nemôže byť ani reči o systematickom, pevnými zásadami predchnutom a neochvejne uskutočňovanom pláne činnosti, ktorý jediný si zaslúži, aby sme ho nazvali taktika“ (Iskra, č. 4).** (** Pozri Zohrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 27. Red.)

Ak chceme hovoriť o taktike, potom poplietť zásadné uznávanie všetkých bojových prostriedkov, všetkých plánov a metód, len aby boli účelné, s požiadavkou postupovať v danej politickej situácii podľa dôsledne uskutočňovaného plánu by bolo to isté, ako keby sa uznávanie rozličných spôsobov liečby lekárskou vedou poplietlo s požiadavkou držať sa pri liečení danej choroby-by jednej určitej metódy. Tu však ide práve o to, že samo Rabočeje Delo trpí chorobou, ktorú sme nazvali skláňaním sa pred živelnosťou, a nechce uznať nijaké „metódy liečby“ tejto choroby. Preto urobilo jedinečný objav, že „taktika ako plán odporuje základnému duchu marxizmu“ (č. 10, s. 18), že taktika je „proces rastu úloh strany, ktoré rastú zároveň so stranou“ (s. 11, podčiarklo Rabočeje Delo). Tento výrok má všetky predpoklady stať sa slávnym výrokom, trvalým pamätníkom „smeru“ časopisu Rabočeje Delo. Na otázku „Kam ísť?“ vedúci orgán odpovedá: pohyb je proces, v ktorom sa mení vzdialenosť medzi východiskovým a nasledujúcim bodom pohybu. No toto obdivuhodné mudrlantstvo nie je len kuriozitou (potom by nestálo za to osobitne sa ním zaoberať), ale aj programom celého smeru, a to tým istým programom, ktorý R. M. (v Oso-bitnej prílohe novín Rabočaja Mysľ) vyjadril slovami: potrebný je taký boj, ktorý je možný, a možný je taký, ktorý sa odohráva v danej chvíli. Je to práve smer bez-hraničného oportunistu, ktorý sa pasívne prispôbuje živelnosti.

„Taktika ako plán odporuje základnému duchu marxizmu!“ Vedť to je ohováranie marxizmu, taká istá karikatúra marxizmu, s ktorou v boji proti nám vystu-povali národníci. Práve to je zväzovanie iniciatívy a energie uvedomelých pracovníkov, kým **marxizmus**, naopak, **dáva**

iniciatíve a energii sociálneho demokrata mohutný impulz, lebo mu ukazuje najširšie perspektívy a dáva mu k dispozícii (ak sa tak možno vyjadriť) obrovské sily miliónov príslušníkov robotníckej triedy, ktorá „živelne" povstáva do boja! V celých dejinách medzinárodnej sociálnej demokracie je plno plánov, ktoré vyhlásil raz jeden, raz druhý politický vodca, pričom sa potvrdzovala predvídavosť a správnosť politických a organizačných názorov jedného vodcu a vy-chádzala najavo krátkozrakosť a politické omyly druhého. Keď Nemecko prežívalo jeden z najväčších historických prelomov — utvorenie ríše, otvorenie ríšskeho snemu a zavedenie všeobecného volebného práva —, Liebknecht mal jeden plán celej sociálnodemokratickej politiky a činnosti, a Schweitzer mal iný plán. Keď na nemeckých socialistov doľahol mimoriadny zákon, Most a Hasselmann mali jeden plán — boli odhodlaní jednoducho vyzývať na násilie a teror, a druhý plán mali Hoechberg, Schramm a (čiasťočne) Bernstein, ktorí začali sociálnym demokratom hlásať, že svojím neuváženým radikalizmom a revolučnosťou zavinili vydanie zákona a že si teraz vzorným správaním majú vyslúžiť odpustenie; tretí plán mali tí, čo pripravovali a vydávali ilegálny tlačový orgán 56. Keď pozeráme na minulosť mnoho rokov po tom, čo sa boj o voľbu cesty skončil a dejiny povedali svoje posledné slovo o tom, či sa zvolila vhodná cesta, nie je, prirodzene, ťažké preukázať svoju múdrosť výrokom o raste úloh strany, ktoré rastú súčasne so stranou. Ale v Čase zmätkov*, (* Ein Jahr der Verwirrung (Rok zmätkov) — tak nazval Mehring kapitolu vo svojich Dejinnách nemeckej sociálnej demokracie (Geschichte der deutschen Sozialdemokratie. Red.), kde opisuje začiatkové kolísanie a nerozhodnosť socialistov pri voľbe „taktiky ako plánu" zodpovedajúceho novým podmienkam.) keď ruskí „kritici" a ekonomisti degradujú sociálnu demokraciu na tradeunionizmus a teroristi horlivo hlásajú prijatie „taktiky ako plánu", ktorý opakuje staré chyby, obmedzovať sa v takomto čase na takúto múdrosť znamená vystavovať si „svedectvo chudoby". V čase, keď mnohým ruským demokratom chýba práve iniciatíva a energia, „rozsah politickej propagandy, agitácie a organizácie"**, (** Z úvodníka Iskry, č. 1. {Pozri Zohrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 434. Red.) keď im chýbajú „plány" širšie koncipovanej revolučnej práce, v takom čase hovoriť, že „taktika ako plán odporuje základnému duchu marxizmu", znamená nielen teoreticky vulgari-zovať marxizmus, ale aj prakticky ťahať stranu späť.

„Úlohou revolučného sociálneho demokrata je," pouča nás ďalej Rabočeje Delo, **„aby svojou uvedomelou prácou len urýchlil-o-val objektívny vývin, a nie aby ho rušil alebo nahrádzal subjektív-nymi plánmi.** Iskra to všetko teoreticky vie. Ale nesmierny význam, ktorý marxizmus právom pripisuje uvedomelej revolučnej činnosti, zvádza ju v praxi pri jej doktrinárskom názore na taktiku k pod-ceňovaniu významu objektívneho alebo Živelného prvku vývinu“ (s. 18).

Zasa úžasná teoretická motanica, hodná pána V. V. a jeho spoločníkov. Chceli by sme sa nášho filozofa spýtať: V čom sa môže prejaviť „podceňovanie" objektívneho vývinu u toho, čo vypracúva subjektívne plány? Iste v tom, že spustí zo zreteľa, že tento **objek-tívny vývin utvára alebo upevňuje, ničí alebo oslabuje tie a či oné triedy, vrstvy, skupiny, tie a či oné národy, skupiny národov a pod., čím podmieňuje také a či onaké medzinárodné politické zoskupenie síl, postoj revoluč-ných strán a pod.** Lenže v takom prípade sa tento tvorca plánu nepreviní podceňovaním živelného prvku, ale naopak podceňovaním uvedomelého prvku} lebo nebude dosť „uvedomelý", aby správne chápal objek-tívny vývin. Preto už len reči o „hodnotení relatívneho (podčiarklo Rabočeje Delo) významu" živelnosti a uve-domelosti svedčia o úplnom nedostatku „uvedomelosti". Ak sú isté „živelné prvky vývinu" vôbec dostupné vedomiu človeka, ich nesprávne hodnotenie sa bude rovnáť „podceňovaniu uvedomelého prvku". Lenže ak sú vedomiu nedostupné, potom ich nepoznáme a nemô-žeme o nich hovoriť. O čom vlastne hovorí B. Kričevskij ? Ak sú podľa

jeho názoru „subjektívne plány" Iskry chybné (a on ich výslovne vyhlasuje za chybné), mal by povedať, aké objektívne fakty sa vlastne ignorujú v týchto plánoch, a obviňovať Iskru za toto ignorovanie z nedostatku uvedomelosti, z „podceňovania uvedomelého prvku", ak to máme povedať jeho vlastnými slovami. Ak je však nespokojný so subjektívnymi plánmi a nemá iné argumenty okrem toho, že poukazuje na „podceňovanie živelného prvku" (!!), tým iba dokazuje, že 1. teoreticky chápe marxizmus à la Karejevovia a Michajlovskí, ktorých už dosť vysmial Beľtov, a 2. že v praxi je celkom spokojný so „živelnými prvkami vývinu", ktoré privádzali našich legálnych marxistov k bernsteinovstvu a našich sociálnych demokratov k ekonomizmu, a že on sám „sa strašne hnevá" na ľudí, ktorí sa rozhodli stoj čo stoj zviest' ruskú sociálnu demo-kraciu z cesty „živelného" vývinu.

A to, čo nasleduje po tom, je iba na smiech. „Tak ako sa budú ľudia aj napriek všetkým úspechom prírodných vied rozmnožovať ako za čias starých otcov — aj zrod nového spoločenského poriadku i napriek všetkým úspechom spoločenských vied a rastúcemu počtu uvedomelých bojovníkov bude aj ďalej výsledkom prevažne živelných výbuchov" (19). Tak ako múdrosť starých otcov hovorí: Kto nemá dosť rozumu, aby mal deti? — potom múdrosť „novodobých socialistov" (à la Narcis Tuporylov⁵⁷) hlása: Každý má dosť rozumu, aby sa zúčastnil na živelnom zrode nového spoločenského poriadku. Aj my si myslíme, že každý má na to dosť rozumu. Na takúto účasť stačí skláňať sa pred ekonomizmom, keď vládne ekonomizmus, a pred terorizmom, keď vzniká terorizmus. Napríklad na jar tohto roku, keď bolo také dôležité vystríhať pred oduševňovaním sa za teror, stálo Rabočeje Delo v rozpakoch pred touto otázkou, lebo bola preň „nová". No teraz, po polroku, keď táto vec už nieje taká aktuálna, jedným dychom nám podáva aj vyhlásenie: „Myslíme si, že úlohou sociálnej demokracie nemôže a nesmie byť to, aby sa stavala proti šíreniu teroristických nálad" (Rabočeje Delo, č. 10, s. 23), aj rezolúciu zjazdu: „Zjazd pokladá systematický útočný teror za nečasový" (Dva zjazdy, s. 18). Aké je to pozoruhodne jasné a logické! Nestaviame sa proti nemu, ale vyhlasujeme, že je nečasový, pričom to vyhlasujeme tak, že o ne-systematickom a obrannom terore v „rezolúcií" neho-voríme. Musíme uznať, že takáto rezolúcia je veľmi neškodná a úplne zabezpečená pred omylmi, ako je zabezpečený pred omylmi človek, ktorý hovorí preto, len aby nič nepovedal! A na zostavenie takejto rezolúcie je potrebné len jedno: vedieť sa držať vo vleku hnutia. Keď sa Iskra vysmiala tomu, že Rabočeje Delo vyhlásilo teror za novú otázku,* (* Pozri Zohrané spisy. zv. 5, Bratislava 1979, s. 28. Red) Rabočeje Delo s hnevom obvinilo Iskru z „priam neuveriteľných nárokov nanucovať straníckej organizácii riešenie otázok taktiky, ku ktorému prišla skupina publicistov v emigrácii pred viac ako 15 rokmi" (s. 24). Naozaj, aká náročnosť a aké zveličovanie uvedomelého prvku: riešiť otázky najprv teoreticky a potom presvedčať o správnosti tohto riešenia organizáciu, stranu i masu.** (**Nesmieme zabúdať ani na to, že keď skupina Oslobodenie práce „teoreticky" riešila otázku teroru, zovšeobecňovala skúsenosti z predchádzajúceho revolučného hnutia. Ved' je predsa oveľa jednoduchšie opakovať otrepané pravdy, nikomu nič „nenanucovať" a podriaďovať sa každému „obratu" aj k ekonomizmu, aj k terorizmu. Rabočeje Delo dokonca zovšeobecňuje toto veľkolepé pravidlo životnej múdrosti, keď obviňuje Iskru a Zariu, že „postavili svoj program proti hnutiu ako ducha vznášajúceho sa nad beztvárnym chaosom" (s. 29). **V čom vlastne spočíva úloha sociálnej demokracie, ak nie v tom, aby bola „duchom", ktorý sa nielen vznáša nad živelným hnutím, ale aj pozdvihuje toto hnutie na úroveň „svojho programu"? Predsa nie v tom, aby pokrývala ta hnutím: v najlepšom prípade hnutie z toho nič nemá a v najhoršom prípade mu to veľmi škodí.** No Rabočeje Delo nielenže postupuje podľa tejto „taktiky ako procesu", ale ju aj povyšuje na zásadu, takže by bolo správnejšie nenazývať jeho smer oportunistom, ale chvostizmom (od slova chvost). A treba uznať, že ľudia, ktorí sa pevne

rozhodli ťahať sa vždy za hnutím ako jeho chvost, sú navždy a absolútne zabezpečení pred „pod-ceňovaním živelného prvku vývinu“.

Presvedčili sme sa teda, že základnou chybou „nového smeru“ v ruskej sociálnej demokracii je skláňanie sa pred živelnosťou a nechápanie faktu, že živelnosť nás vyžaduje od nás sociálnych demokratov veľkú uvedo-melosť. Čím väčší je živelný rozmach nás, čím viac sa hnutie rozrastá do šírky, tým rýchlejšie, neporovnateľne rýchlejšie rastie požiadavka veľkej uvedomelosti v teore-tickej, politickej i organizačnej práce sociálnej demo-kracie.

Živelný rozmach masového hnutia v Rusku nastal (a aj teraz pokračuje) tak rýchlo, že sociálnodemokra-tická mládež nebola pripravená na plnenie týchto obrovských úloh. Táto nepripravenosť je naše spoločné nešťastie, nešťastie všetkých ruských sociálnych demokra-tov. Rozmach masového hnutia prebiehal a šíril sa stále a kontinuálne, pričom nielenže sa nezastavil tam, kde sa začal, ale zachvacoval ďalšie kraje a ďalšie vrstvy obyvateľstva (pod vplyvom robotníckeho hnutia ožilo vrenie medzi študujúcou mládežou a inteligenciou vôbec, ba i medzi roľníctvom). Lenže revolucionári zaostávali za týmto rozmachom aj vo svojich „teóriách“, aj vo svojej činnosti, nedarilo sa im utvoriť stálu a kontinuálnu organizáciu schopnú viesť celé hnutie.

V prvej kapitole sme konštatovali, že Rabočeje Delo znižuje naše teoretické úlohy a „živelné“ opakuje módné heslo „sloboda kritiky“: tí, čo ho opakovali, nemali dosť „uvedomenia“, aby pochopili diametrálny proti-klad medzi stanoviskom oportunistických „kritikov“ a revolucionárov v Nemecku a Rusku.

V ďalších kapitolách rozoberieme, ako sa toto skláňanie pred živelnosťou prejavilo pri plnení politických úloh a v organizačnej práci sociálnej demokracie.

III. Tradeunionistická a sociálnodemokratická politika

Začneme opäť pochvalou časopisu Rabočeje Delo. Odhaľujúca literatúra a proletársky boj -- tak nazval Martynov svoj článok v 10. čísle časopisu Rabočeje Delo o nezhodách s Iskrou. **„Nemôžeme sa obmedziť iba na odhaľovanie pomerov, ktoré stoja v ceste jej vývinu (robotníckej strany). Musíme reagovať aj na najbližšie a terajšie záujmy proletariátu (s. 63) -- takto formuloval Martynov podstatu týchto nezhôd. „Iskra. . . je fakticky orgánom revolučnej opozície, ktorý odhaľuje pomery u nás, a predovšetkým politické pomery. . . My však pracujeme a budeme pracovať pre robotnícku vec v úzkom organickom spojení s proletárskym bojom“** (tamtiež). Za túto formuláciu musíme byť Martynovovi povďační. Nadobúda veľký všeobecný význam, lebo zachytáva vlastne nielen naše nezhody s časopisom Rabočeje Delo, ale aj vôbec všetky nezhody medzi nami a ekonomistami v otázke politického boja. Už sme ukázali, že ekonomisti neodmietajú „politiku absolútne, ale sa len stále odkláňajú od sociálnodemokratického chápania politiky a prikláňajú sa k tradeunionistickému chápaniu. Úplne rovnako sa odkláňa aj Martynov, a preto si práve jeho vyberáme ako vzor ekonomistických nesprávnych názorov v tejto otázke. Za túto vorbu -- pousilujeme sa to dokázať -- nebudú mať právo sťažovať sa na nás ani autori Osobitnej prílohy novín Rabočaja Mysľ, ani autori proklamácie Skupiny samooslobodenia, ani autori ekonomistického listu v 12. čísle Iskry.

a) Politická agitácia a ako ju ekonomisti zužujú

Každý vie, že tak ako sa veľmi rozrastal a zosilňoval hospodársky* (* Aby sme predišli nedorozumeniam, pripomíname, že v ďalšom výklade rozumieme všade hospodárskym bojom (podľa toho, ako sa tento výraz u nás zaužíval) „praktický hospodársky boj, ktorý Engels vo vyššie uvedenom citáte nazval „odporom proti kapitalistom a ktorý sa v slobodných krajinách volá odborovým, syndikátnym alebo tradeunionistickým bojom.) boj ruských robotníkov, vznikala zároveň aj „literatúra odhaľujúca hospodárske pomery (v továrňach a jednotlivých odboroch). Hlavným obsahom „letákov bolo odhaľovanie pomerov v továrňach, a zakrátko sa robotníkov zmocnila naozajstná odhaľovacia vášeň. Len čo robotníci zistili, že sociálnodemokratické krúžky im chcú a môžu dodávať letáky nového zamerania, v ktorých sa hovorí celá pravda o ich úbohom živorení, neznesiteľne ťažkej práci a bezprávnom postavení, priam ich zaplavili príspevkami z tovární a závodov. Táto „odhaľujúca literatúra vyvolávala obrovskú senzáciu nielen v továrni, ktorej pomery sa v letáku pranierovali, ale aj vo všetkých továrňach, kde sa voľačo do počuli o odhalených faktoch. A keďže bieda a útrapy robotníkov v rozličných podnikoch a povolaniach majú mnoho spoločného, „pravda o robotníckom živote vzrušovala všetkých. Medzi najzaostalejšími robotníkmi vypukla skutočná vášeň „písať do novin, ušľachtila vášeň do tejto zárodočnej formy vojny proti celému súčasnému spoločenskému zriadeniu vybudovanému na okrádaní a útlaku. A obrovská väčšina „letákov bola naozaj vypovedaním vojny, lebo odhalené fakty vyvolávali nesmierne pobúrenie, robotníci všeobecne žiadali, aby sa najkrikľavejšie nešváry odstránili, a boli odhodlaní podporiť tieto požiadavky štrajkom. Sami továrnici boli napokon natoľko nútení uznať, že tieto letáky znamenajú vlastne vypovedanie vojny, že väčšinou už ani nemali chuť čakať na vojnu. Odhalenia vyvolali, ako napokon vždy, silný účinok už tým, že boli zverejnené, a nadobudli význam mohutného morálneho tlaku. Neraz sa stalo, že len vydanie letáka stačilo, aby sa splnili všetky požiadavky alebo ich časť. Slovom **odhaľovanie hospodárskych pomerov (v továrňach) bolo a je aj teraz dôležitou pákou hospodárskeho boja. A tento význam bude mať dovtedy, kým bude existovať kapitalizmus, ktorý nevyhnutne vyvoláva sebaobranu robotníkov. V najvyspelejších európskych krajinách môžeme vidieť aj teraz, že odhaľovanie nešvárov v nejakej zastrčenej „priemyselnej výrobe alebo v nejakom úplne zabudnutom druhu domácej výroby je východiskom prebúdzania triedneho uvedomenia, začiatkom odborového boja a šírenia socializmu.***

(* V tejto kapitole hovoríme len o politickom boji, o jeho širšom alebo užšom chápaní. Preto iba mimochodom zaznamenávame, len ako kuriozitu, že Rabočeje Delo obviňuje Iskru z „priveľkej zdržanlivosti v pomere k hospodárskemu boju (Dva zjazdy, s. 27. Martynov to donekonečna opakuje vo svojej brožúre Sociálna demokracia a robotnícka trieda [Socialdemokratija i rabočij klass. Slov. red.]). Keby páni žalobcovia vyčíslili rozsah rubriky hospodárskeho boja v Iskre za rok hoci v pudoch alebo v tlačiarenských hárkoch (ako to radi robia) a porovnali ho s rozsahom príslušnej rubriky v časopise Rabočeje Delo a v novinách Rabočaja Mysľ dovedna, ľahko by zistili, že zaostávajú dokonca aj v tomto smere. Keďže si túto jednoduchú pravdu uvedomujú, musia sa utiekať k argumentom, ktoré jasne svedčia o ich rozpakoch. „Iskra, píš, „musí () chtiac-nechtiac () prizerať na kategorické požiadavky života a aspoň () uverejňovať príspevky o robotníckom hnutí (Dva zjazdy, s. 27). Tento argument nás už naozaj položí na lopatky

Prevažná väčšina ruských sociálnych demokratov sa v poslednom čase takmer úplne venovala tomu, že organizovala odhaľovanie pomerov v továrňach. Stačí spomenúť noviny Rabočaja

Mysľ, aby sme videli, koľko času to pohltilo, ako sa pri tom zabúdalo, že táto činnosť sama osebe vlastne ešte nie je sociálnodemokratická, lež iba tradeunionistická. **Odhaľovanie sa vlastne týkalo len postoja robotníkov nejakého pracovného odvetvia k ich zamestnávateľom a dosahovalo sa ním len to, že tí, čo predávajú vlastnú pracovnú silu, sa naučili predávať tento „tovar výhodnejšie a bojovať proti kupujúcemu na základe čisto obchodnej dohody. Toto odhaľovanie sa mohlo stať (keby ho bola istým spôsobom využila organizácia revolucionárov) začiatkom a súčasťou sociálnodemokratickej činnosti, ale takisto mohlo (a pri skláňaní sa pred živelnosťou muselo) viesť „len k odborovému boju a k nesociálnodemokratickému robotníckemu hnutiu, Sociálna demokracia vedie boj robotníckej triedy nielen za výhodné podmienky predaja pracovnej sily, ale aj za odstránenie spoločenského zriadenia, ktoré núti nemajetných, aby sa predávali bohatým. Sociálna demokracia zastupuje robotnícku triedu nie iba v jej vzťahu k istej skupine podnikateľov, ale v jej vzťahu ku všetkým triedam súčasnej spoločnosti, k štátu ako organizovanej politickej sile. Preto je pochopiteľné, že sociálni demokrati nielenže sa nemôžu obmedziť na hospodársky boj, ale ani nesmú pripustiť, aby ich hlavnou činnosťou bolo organizovať odhaľovanie hospodárskych pomerov. Musíme sa aktívne pustiť do politickej výchovy robotníckej triedy a rozvíjať jej politické uvedomenie. S tým teraz, po prvom nápore časopisu Zaria a novín Iskra proti ekonomizmu, „všetci súhlasia (hoci niektorí len slovami, ako hneď uvidíme).**

Pýtame sa však, čo vlastne má tvoriť obsah politickej výchovy? Stačí propagovať myšlienku nenávisť robotníckej triedy proti samoderžavii? Pravdaže nie. Nestačí vysvetľovať politický útlak robotníkov (ako nestačilo vysvetľovať im protiklad medzi ich záujmami a záujmami zamestnávateľov). Treba agitovať pri každom konkrétnom prejave tohto útlaku (ako sme začali agitovať v súvislosti s konkrétnymi prejavmi hospodárskeho útlaku). A keďže tento útlak postihuje najrozličnejšie triedy spoločnosti, keďže sa prejavuje v najrozličnejších oblastiach života a činnosti: odborovej, občianskej, osobnej, rodinnej, náboženskej, vedeckej a pod. a pod., nie je potom jasné, že **nesplníme svoju úlohu rozvíjať politické uvedomenie robotníkov, ak sa nechopíme úlohy organizovať všestranné politické odhaľovanie samoderžavia? Ved' aby sme mohli agitovať v súvislosti s konkrétnymi prejavmi útlaku, musíme tieto prejavy odhaliť (ako sme museli odhaľovať nesváry v továrňach, aby sme mohli robiť hospodársku agitáciu)?**

Zdalo by sa, že je to jasné. Ale práve tu sa ukazuje, že s nevyhnutnosťou všestranne rozvíjať politické uvedomenie súhlasia „všetci len slovami. Práve tu sa ukazuje, že napríklad Rabočeje Delo nielenže sa neujímalo úlohy organizovať všestranné odhaľovanie politických pomerov (alebo podnietiť jeho organizovanie), ale začalo ťahať späť aj Iskra, ktorá sa na túto úlohu podujala. Počúvajte: „Politický boj robotníckej triedy je iba (práve že nie iba) „najrozvinutejšou, najširšou a najúčinnjšou formou hospodárskeho boja (program časopisu Rabočeje Delo, R. D., č. 1, s. 3). „Teraz majú sociálni demokrati pred sebou úlohu dať vlastnému hospodárskemu boju podľa možnosti politický ráz“ (Martynov v 10. čísle, s. 42). „Hospodársky boj je prostriedok, ktorý sa dá najširšie použiť na zapojenie nás do aktívneho politického boja (rezolúcia zjazdu zväzu a „pozmeňovacie návrhy: Dva zjazdy, s. 11 a 17). Všetky tieto tvrdenia, ako čitateľ vidí, sa stále opakujú v časopise Rabočeje Delo od jeho vzniku až po posledné „inštrukcie redakcie a všetky zjavne vyjadrujú ten istý názor na politickú agitáciu a politický boj. Pozrite sa však na tento názor z hľadiska, ktoré zastávajú všetci ekonomisti, že totiž politická agitácia musí nasledovať po hospodárskej agitácii. Je to pravda, že hospodársky boj je všeobecne*(* Hovoríme „všeobecne, lebo v časopise Rabočeje Delo sa hovorí práve o všeobecných zásadách a všeobecných úlohách celej strany. Isteže sa vyskytujú v praxi prípady, keď politika naozaj musí ísť za ekonomikou, ale hovoriť o tom v

rezolúcii určenej celému Rusku môžu iba ekonomisti. Stávajú sa predsa i také prípady, keď „od samého začiatku možno viesť politickú agitáciu „iba na hospodárskom základe, a Rabočeje Delo aj napriek tomu prišlo napokon k názoru, že to „vôbec nie je potrebné (Dva zjazdy, s. 11). V ďalšej kapitole ukážeme, že taktika „politikov a revolucionárov nielenže neignoruje tradeunionistické úlohy sociálnej demokracie, ale naopak, ona jediná zabezpečuje ich dôsledné plnenie.)

taký „prostriedok, ktorý sa dá najširšie použiť na zapojenie nás do politického boja? To vôbec nie je pravda. **Takým prostriedkom, ktorý sa dá „najširšie použiť na takéto „zapojenie, sú práve všetky možné prejavy policajného útlaku a absolutistickej zvole, a vonkoncom nie len také prejavy, ktoré súvisia s hospodárskym bojom.** Obvodní náčelníci a telesné trestanie roľníkov, skorumpovanosť úradníkov a zaobchádzanie polície s mestským „pospolitým ľudom, boj proti hladujúcim a potláčanie túžby ľudu po svetle a poznaní, žmýkanie daní a prenasledovanie sektárov, dril vojakov a uplatňovanie kasárenských metód proti študentom a liberálnej inteligencii -- prečo všetky tieto a tisíce iných podobných prejavov útlaku, nesúvisiacich bezprostredne s „hospodárskym bojom, majú byť prostriedkami a podnetmi, ktoré by sa dali „menej použiť na politickú agitáciu a na zapojenie nás do politického boja? Práve naopak: v celkovom počte prípadov z každodenného života, keď robotník trpí (za seba alebo svojich blízkych) bezprávím, svojvôľou a násilím, nesporne tvoria prípady policajného útlaku práve v odborovom boji len malú menšinu. Načo však dopredu zužovať rozsah politickej agitácie vyhlásením, že takým „prostriedkom, ktorý sa dá najširšie použiť, je len jeden z prostriedkov, a okrem neho má mať sociálny demokrat aj iné, ktoré sa dajú vlastne práve tak „široko použiť?

Za dávnych, veľmi dávnych čias (pred rokom...) Rabočeje Delo napísalo: „Najbližšie politické požiadavky sa stávajú masám dostupné po jednom alebo v krajnom prípade po niekoľkých štrajkoch, „len čo vláda použila políciu a žandárov (č. 7, s. 15, august 1900). Túto oportunistickú teóriu štádií dnes už zavrhol zväz, ktorý nám robí ústupok, keď vyhlasuje: „Vôbec nie je nevyhnutné od samého začiatku viesť politickú agitáciu iba na hospodárskom základe (Dva zjazdy, s. 11). Budúci historik ruskej sociálnej demokracie už len z toho, že zväz zavrhol časť svojich starých omylov, uvidí lepšie ako zo všelijakých dlhých úvah, ako naši ekonomisti hlboko degradovali socializmus. Bolo to však veľmi naivné, keď sa zväz nazdával, že ak sa zriekne jednej formy zúženia politiky, môže nás priviesť k tomu, aby sme súhlasili s inou formou zúženia. Nebolo by logickejšie aj tu povedať, že hospodársky boj treba viesť v čo najširšom rozsahu, že ho vždy treba využívať na politickú agitáciu, ale že „vôbec nie je nevyhnutné pokladať hospodársky boj za prostriedok, ktorý sa dá najširšie použiť na zapojenie nás do aktívneho politického boja?

Zväz pripisuje význam tomu, že nahradil výraz „najlepší prostriedok, uvedený v príslušnej rezolúcii 4. zjazdu židovského robotníckeho zväzu (Bundu)⁵⁸, výrazom „prostriedok, ktorý sa dá najširšie použiť. Naozaj by sme ťažko mohli povedať, ktorá z týchto rezolúcií je lepšia: podľa nášho názoru ani jedna nestojí za nič. Zväz i Bund tu sklzavajú (čiastočne možno aj nevedomky, pod vplyvom tradície) k ekonomistickému, tradeunionistickému výkladu politiky. Ak sa povie „najlepší alebo „ktorý sa dá najširšie použiť, na veci sa tým fakticky nič nezmení. Keby zväz povedal, že „politická agitácia na hospodárskom základe je prostriedok, ktorý sa najširšie používa (nie však „ktorý sa dá najširšie použiť), mal by pravdu, pokiaľ ide o isté obdobie vo vývine nášho sociálnodemokratického hnutia. Najmä by mal pravdu, pokiaľ ide o ekonomistov, pokiaľ ide o mnohých praktikov (ak nie o ich väčšinu) v rokoch 1898 - 1901, lebo títo ekonomistickí praktici používali politickú agitáciu (ak ju vôbec používali) takmer výhradne na hospodárskom základe. Takú politickú agitáciu uznávala, a ako sme

videli, dokonca i odporúčala aj Rabočaja Mysľ, aj Skupina samooslobodenia Rabočeje Delo malo rozhodne odsúdiť to, že osožnú hospodársku agitáciu sprevádzalo škodlivé zúženie politického boja, ale namiesto toho vyhlasuje prostriedok, ktorý sa najširšie používa (u ekonomistov), za prostriedok, ktorý sa dá najširšie použiť. Keď nazývame týchto ľudí ekonomistami, nečudujme sa, že im nezostáva nič iné ako nadávať nám z plných pľúc do „mystifikátorov, „dezorganizátorov, „pápežských nuncií a „osočovateľov,* (* Doslova tak je to v brožúre Dva zjazdy, s. 31, 32, 28 a 30) nič iné ako pred kadekým roniť slzy, že ich do krvi urazili, a bezmála prísazne vyhlasovať: „Rozhodne ani jednu sociálnodemokratickú organizáciu nemožno teraz obviňovať z ekonomizmu.** (** Dva zjazdy, s. 32) Ach, títo osočovatelia, títo zlí politici Nevymysleli si celý ten ekonomizmus náročky, len aby mohli do krvi urážať ľudí z čirej nenávisti k ľudstvu?

Aký konkrétny, reálny zmysel má Martynovova formulácia úlohy sociálnej demokracie: „dať vlastnému hospodárskemu boju politický ráz? **Hospodársky boj je kolektívny boj robotníkov proti zamestnávateľom za výhodné podmienky predaja pracovnej sily, za zlepšenie pracovných a životných podmienok robotníkov. Tento boj je nevyhnutne odborovým bojom, lebo pracovné podmienky sú v rozličných povolaniach krajne rôznorodé, a teda boj za zlepšenie týchto podmienok sa musí viesť podľa pracovných odborov** (na Západe odborové zväzy, v Rusku dočasné odborové združenia a letáky a pod.). **Dať „vlastnému hospodárskemu boju politický ráz značí teda domáhať sa uskutočnenia tých istých odborových požiadaviek, toho istého odborového zlepšenia pracovných podmienok „zákonodarnými a administratívnymi opatreniami** (ako sa vyjadruje Martynov na ďalšej, 43. strane svojho článku). To práve robia a vždy robili všetky odborové robotnícke zväzy. Nazrite do spisu dôkladných vedcov (a „dôkladných oportunistov) manželov Webbovcov a uvidíte, že anglické robotnícke zväzy si už veľmi dávno uvedomili a plnia úlohu „dať vlastnému hospodárskemu boju politický ráz, že už veľmi dávno bojujú za slobodu štrajkov, za odstránenie všetkých možných právnych prekážok stojacich v ceste družstevnému a odborovému hnutiu, za vydanie zákonov na ochranu žien a detí, za zlepšenie pracovných podmienok prostredníctvom zdravotníckeho a továrenského zákonodarstva a pod.

Za kvetnatou frázou „dať vlastnému hospodárskemu boju politický ráz, ktorá znie „úžasne hlbokomyseľne a revolučne, skrýva sa v podstate tradičné úsilie degradovať sociálnodemokratickú politiku na tradeunionistickú. Pod zámienkou nápravy jednostrannosti Iskry, ktorá stavia -- len počúvajte -- „zrevolučnenie dogmy nad zrevolučnenie života*,(* Rabočeje Delo, č. 10, s. 60. Je to Martynovov variant už vyššie charakterizovaného uplatnenia tézy „každý krok skutočného hnutia je dôležitejší ako tucet programov na dnešný chaotický stav nášho hnutia. V podstate je to len ruský preklad známej **Bernsteinovej frázy „hnutie je všetko, konečný cieľ nič.**) nám predkladajú ako čosi nové boj za hospodárske reformy. Fráza „dať vlastnému hospodárskemu boju politický ráz naozaj neobsahuje nič iné ako boj za hospodárske reformy. A Martynov by aj sám mohol prísť k tomuto jednoduchému záveru, keby si sám dobre uvedomil, čo vlastne hovorí. „Naša strana, hovorí Martynov a mieri svojou najťažšou zbraňou proti Iskre, „by mohla a mala klásť vláde konkrétne požiadavky zákonodarných a administratívnych opatrení proti hospodárskemu vykorisťovaniu, proti nezamestnanosti, proti hladu atď. (s. 42-43 v 10. čísle časopisu Rabočeje Delo). Žiadať konkrétne opatrenia neznamená vari žiadať sociálne reformy? A znova sa pýtame nezaujatých čitateľov, či ohovárame rabochedelovcov (prepáčte mi toto ťarbavé, ale bežne používané slovo), keď ich nazývame zakuklenými bernsteinovcami, pretože tézu o nevyhnutnom boji za hospodárske reformy vyhlasujú za podstatu svojich nezhôd s Iskou.

Revolučná sociálna demokracia vždy zahŕňala a zahŕňa do svojej činnosti boj za reformy. No „hospodársku agitáciu používa na to, aby predkladala vláde nielen požiadavky rozličných opatrení, ale aj (a to predovšetkým) požiadavku, aby vláda prestala byť absolutistickou vládou. Okrem toho pokladá za svoju povinnosť predkladať túto požiadavku nielen na základe hospodárskeho boja, lež aj na základe všetkých prejavov spoločenského a politického života vôbec. Slovom podriaduje boj za reformy -- ako časť celku -- revolučnému boju za slobodu a socializmus.

Martynov však kriesi k životu v inej forme teóriu štádií, lebo sa usiluje predpísať politickému boju, aby som tak povedal, výhradne hospodársku cestu vývinu. Keďže vystupuje vo chvíli revolučného rozmachu so zdanlivo osobitnou „úlohou boja za reformy, vlečie tým stranu späť a nahráva aj ekonomistickému, aj liberálnemu oportunizmu.

Ďalej. Keď Martynov hanblivo zamaskoval boj za reformy kvetnatou tézou „dať vlastnému hospodárskemu boju politický ráz, vyzdvihol ako niečo osobitné iba hospodárske (a dokonca iba továrenské) reformy. Prečo to urobil, nevieme. Azda nedopatrením? Keby však nemal na mysli len „továrenské reformy, potom by celá jeho téza, ktorú sme práve uviedli, stratila akýkoľvek zmysel. Azda preto, že pokladá za možné a pravdepodobné „ústupky vlády len v hospodárskej oblasti?“ (* S. 43: „Prirodzene, ak odporúčame robotníkom, aby predkladali vláde isté hospodárske požiadavky, robíme to preto, že v hospodárskej oblasti je absolutistická vláda ochotná urobiť z núdze isté ústupky.)

Ak áno, potom je to čudný omyl: ústupky sú možné a robia sa aj v oblasti zákonodarstva o telesných trestoch, o pasoch**,(** Pas bol osobný doklad v cárskom Rusku, ktorým sa povoľovalo dedinskému obyvateľstvu odísť z miesta trvalého pobytu na časové limitované obdobie na sezónne poľnohospodárske práce a dočasné práce v priemysle. Slov. red.) o výkupných splátkach, o sektárstve, o cenzúre a pod. a pod. „Hospodárske“ ústupky (alebo pseudoústupky) sú pre vládu, prirodzene, najlacnejšie a najvýhodnejšie, lebo sa nazdáva, že si nimi získa dôveru robotníckych mas. Ale práve preto **my, sociálni demokrati, nesmieme rozhodne a absolútne ničím pripustiť názor (alebo nesprávne chápanie), že hospodárske reformy majú pre nás väčšiu cenu, že pokladáme za mimoriadne dôležité práve tieto reformy** a pod. „Takéto požiadavky, hovorí Martynov o konkrétnych požiadavkách zákonodarných a administratívnych opatrení, ktoré predtým sám formuloval, „by neboli prázdny slovom, lebo robotnícke masy by ich mohli aktívne podporovať, keďže im sľubujú isté **hmatateľné výsledky... My nie sme ekonomisti, veru nie My sa len plazíme pred „hmatateľnosťou konkrétnych výsledkov práve tak otrocky ako páni Bernsteinovia, Prokopovičovia, Struveovia, R. M. a tutti quanti*** (* -- všetci im podobní. Red) My iba dávame najavo (spolu s Narcisom Tuporylovom), že všetko, čo „nesľubuje hmatateľné výsledky, sú „prázdne slová My sa iba vyjadrujeme tak, že robotnícke masy nie sú schopné (a nedokázali už svoju schopnosť napriek tým, čo na ne zvaľujú svoje filisterstvo?) aktívne podporovať každý protest proti samoderžaviu, dokonca i taký, ktorý im nesľubuje absolútne nijaké hmatateľné výsledky.

Všimneme si hoci príklady samého Martynova o „opatreniach proti nezamestnanosti a hladu. Kým sa Rabočeje Delo zaoberá, súdiac podľa jeho sľubu, vypracúvaním a rozpracúvaním „konkrétnych (vo forme návrhov zákonov?) „požiadaviek zákonodarných a administratívnych opatrení, „sľubujúcich hmatateľné výsledky, v tom istom čase sa Iskra, „ktorá stále stavia zrevolučnenie dogmy nad zrevolučnenie života, usilovala vysvetliť, že nezamestnanosť nerozlučne súvisí s celým kapitalistickým zriadením, upozorňovala, že „sa hlad blíži, odhaľovala „boj polície „proti hladujúcim a poburujúce „dočasné väzenské predpisy, v tom istom čase Zaria vydala ako samostatné vydanie, ako agitačnú brožúru časť Vnútropolitického prehľadu*,(* Pozri Zohrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 347-370. Red.) zaoberajúcu sa hladom. Bože môj, ale akí boli pri tom „jednostranní títo nenapraviteľné úzkoprsí ortodoxi, akí len boli títo dogmatici hluchí k príkazom „samého života Ani v jednom ich článku nebolo

-- ó, hrôza -- jedinej, len si to predstavte, naozaj ani jedinej „konkrétnej požiadavky, ktorá by „sľubovala hmatateľné výsledky Nešťastní dogmatici Treba ich poslať do učenia ku Kričevským a Martynovom, aby sa presvedčili, že taktika je proces rastu, rastúceho atď. a že v l a s t n é m u hospodárskemu boju treba dať politický ráz

„Hospodársky boj robotníkov proti zamestnávateľom a vláde („hospodársky boj proti vláde) „má okrem svojho bezprostredného revolučného významu ešte ten význam, že stále privádza robotníkov k otázke ich politickej bezprávnosti (Martynov, s. 44). Neuviedli sme tento citát preto, aby sme stý a tisíci raz opakovali, čo sme povedali už predtým, ale preto, aby sme sa Martynovovi osobitne poďakovali za túto novú a jedinečnú formuláciu: „Hospodársky boj robotníkov proti zamestnávateľom a vláde. To je krásne S akým nenapodobiteľným talentom, s akým majstrovským eliminovaním všetkých čiastkových nezhôd a rozdielov v odtieňoch medzi ekonomistami je tu v stručnej a jasnej téze vyjadrená celá podstata ekonomizmu, od vyzývania robotníkov do „politického boja, ktorý vedú vo všeobecnom záujme, majú na mysli zlepšenie postavenia všetkých robotníkov*(*Rabočaja Mysľ, Osobitná príloha , s.14), cez teóriu štádií až po rezolúciu zjazdu o „prostriedku, ktorý sa dá najširšie použiť a pod. „Hospodársky boj proti vláde je práve tradeunionistická politika, od ktorej je k sociálnodemokratickej politike ešte veľmi, veľmi ďaleko.

b) Rozprávanie o tom,ako Martynov prehĺbil Plechanova

„Koľko sociálnodemokratických Lomonosovov sa zjavilo u nás v poslednom čase poznamenal raz istý súdruh a myslel tým obdivuhodný sklon mnohých ľudí prikláňajúcich sa k ekonomizmu dopracovať sa iba „vlastným rozumom k veľkým pravdám (napríklad k tej, že hospodársky boj privádza robotníkov k otázke ich bezprávnosti) a pritom so sebedomým pohrdaním geniálneho samouka ignorovať všetko, čo už priniesol predchádzajúci vývin revolučného myslenia a revolučného hnutia. Práve takýmto samoukom je Lomonosov-Martynov. Prečítajte si jeho článok Naliehavé otázky** (**Očerednyje voprosy. Slov.red) a uvidíte, ako sa „vlastným rozumom dostáva k tomu, čo už dávno povedal Akseľrod (o ktorom náš Lomonosov, prirodzene, úplne mlčí), ako začína napríklad chápať, že nemôžeme ignorovať opozičnosť tých alebo oných vrstiev buržoázie (Rabočeje Delo, č. 9, s. 61, 62, 71; porovnaj s Odpoveďou redakcie časopisu Rabočeje Delo Akseľrodovi, s. 22, 23-24) a pod. No -- žiaľ -- iba sa „dostáva a iba „začína a nič viac, lebo Akseľrodovu myšlienku predsa len ešte do takej miery nepochopil, že hovorí o „hospodárskom boji proti zamestnávateľom a vláde. Tri roky (1898 -1901) sa Rabočeje Delo usilovalo pochopiť Akseľroda, a -- predsa len ho nepochopilo Azda to vyplýva aj z toho, že sociálna demokracia si „práve tak ako ľudstvo vždy kladie len splniteľné úlohy?

Ale Lomonosovovia nevynikajú len tým, že veľa vecí nevedia (to by ešte nebolo také nešťastie), ale aj tým, že si svoju nevedomosť nevedomujú. To je už naozaj nešťastie, a toto nešťastie ich nabáda, aby odrazu začali „prehlbovať Plechanova.

„Odvtedy, čo Plechanov napísal spomenutú knihu, (O úlohách socialistov v boji proti hladu v Rusku** (*O zadačach socialistov v borbe s golodom v Rossii. Slov, red.)) „ubehlo veľa vody, hovorí Lomonosov-Martynov. „Sociálni demokrati, ktorí desať rokov viedli hospodársky boj robotníckej triedy..., nestihli ešte dôkladne teoreticky zdôvodniť taktiku strany. Teraz táto otázka dozrela, a keby sme ju chceli teoreticky zdôvodniť, iste by sme museli značne prehíbiť zásady taktiky, ktoré svojho času rozpracúval Plechanov... Museli by sme teraz definovať rozdiel medzi propagandou a agitáciou inak ako Plechanov. (Martynov práve predtým citoval Plechanovove slová: **„Propagandista dáva mnoho myšlienok jednotlivcovi alebo viacerým osobám, kým agitátor dáva len jednu alebo iba niekoľko**

myšlienok, no zato veľmi mnohým ľuďom.) „Propagandou by sme rozumeli revolučné osvetľovanie celého terajšieho zriadenia alebo jeho jednotlivých prejavov, nezáleží na tom, či sa to robí formou dostupnou jednotlivcom alebo širokým masám. Agitáciou v presnom zmysle slova (šic) by sme rozumeli vyzývanie nás na určité konkrétne akcie, podporu priameho revolučného zasahovania proletariátu do verejného života.

Blahoželáme ruskej, ba i medzinárodnej sociálnej demokracii k novej, Martynovovej terminológii, ktorá je presnejšia a hlbšia. Doteraz sme si mysleli (spolu s Plechanovom, ba i so všetkými vodcami medzinárodného robotníckeho hnutia), že **propagandista, ak rozoberá napríklad tú istú otázku nezamestnanosti, musí vysvetliť kapitalistickú povahu kríz, poukázať na to, prečo sú krízy v súčasnej spoločnosti neodvratné, zdôvodniť nevyhnutnosť premeny spoločnosti na socialistickú atď. Slovom, musí priniesť „mnoho myšlienok, tak mnoho, že všetky tieto myšlienky dovedna si môže naraz osvojiť iba (pomerne) málo ľudí. No keď hovorí o tej istej otázke agitátor, uvedie najúčinnjší príklad, čo najznámejší všetkým poslucháčom, povedzme ako rodina nezamestnaného umiera hladom, ako vzrastá bieda a pod., a zameria všetko úsilie na to, aby využitím tohto všeobecne známeho faktu vnukol „masám jedinú myšlienku: myšlienku, aké absurdné je protirečenie medzi rastom bohatstva a rastom biedy, pousiluje sa, aby prebudil v masách nespokojnosť a rozhorčenie nad touto nehoráznou nespravodlivosťou, a úplné objasnenie tohto protirečenia ponechá propagandistovi. Preto propagandista pôsobí hlavne tlačným a agitátor živým slovom. Propagandista musí mať iné vlastnosti ako agitátor.** Napríklad Kautského a Lafargua nazveme propagandistami, Bebel a Guesda agitátormi. No vymedzovať tretiu oblasť alebo tretiu funkciu praktickej činnosti a zaradiť do tejto funkcie „vyzývanie nás na určité konkrétne akcie je vyložený nezmysel, lebo „výzva ako ojedinelý akt alebo prirodzene a nevyhnutne doplna teoretický traktát, propagandistickú brožúru i agitačnú reč, alebo má čisto výkonnú funkciu. Vezmeme si napríklad terajší boj nemeckých sociálnych demokratov proti obilným clám. Teoretici píšu štúdie o colnej politike a „vyzývajú povedzme do boja za obchodné zmluvy a za slobodu obchodu; propagandista robí to isté v časopise, agitátor vo verejných prejavoch.

„Konkrétne akcie nás -- to je v tomto prípade podpisovanie petícií ríšskemu snemu, v ktorých sa žiada, aby sa nezvýšili obilné clá. Výzva na tieto akcie nepriamo vychádza od teoretikov, propagandistov a agitátorov, a priamo od robotníkov, ktorí chodia po továrňach a súkromných bytoch s podpisovými hárkami. Podľa „Martynovovej terminológie je to tak, že obidvaja -- Kautsky aj Bebel -- sú propagandisti, kým tí, čo chodia s podpisovými hárkami, sú agitátori, však?

Príklad Nemcov mi pripomenul nemecké slovo Verballhornung, doslova: zbalhornovanie. Johann Ballhorn bol luebecký vydavateľ v 16. storočí; vydal šlabikár s kresbou kohúta, ako to bolo vtedy zvykom; lenže namiesto obyčajného kohúta s ostrohami na nohách vyobrazil kohúta bez ostroh, ale s niekoľkými slepačimi vajcami pri ňom A na obálke šlabikára doplnil: „Opravené vydanie Johanna Ballhorna, Odvtedy Nemci označujú slovom Verballhornung také „zlepšenie, ktoré je v skutočnosti zhoršením. A nevdojak nám prichádza na um Ballhorn, keď vidíme, ako Martynovovia „prehlbujú Plechanova.

Prečo „vynašiel náš Lomonosov túto motanicu ? Aby ilustroval, že Iskra „si všíma iba jednu stránku vecí práve tak, ako to robil Plechanov už pred pätnástimi rokmi (39). „V Iskre, aspoň teraz, propagandistické úlohy zatlačujú do pozadia agitačné úlohy (52). Ak preložíme túto vetu z Martynovovho jazyka do obyčajnej ľudskej reči (lebo ľudstvo si ešte nestihlo osvojiť

novobjavenú terminológiu), dostaneme toto: v Iskre úlohy politickej propagandy a politickej agitácie zatláčajú do pozadia úlohu „klásť vláde konkrétne požiadavky zákonodarných a administratívnych opatrení, „ktoré sľubujú isté hmatateľné výsledky (alebo požiadavky sociálnych reforiem, ak môžeme ešte aspoň raz použiť starú terminológiu starého ľudstva, ktoré ešte nedorástlo na Martynovovu úroveň). Odporúčanie čitateľovi, aby si s touto tézou porovnal nasledujúcu tirádu:

„V týchto programoch (v programoch revolučných sociálnych demokratov) „nás prekvapuje aj to, že večne zdôrazňujú, aké prednosti má činnosť robotníkov v parlamente (ktorý u nás neexistuje), a pritom (vd'aka svojmu revolučnému nihilizmu) úplne ignorujú dôležitosť toho, aby sa robotníci zúčastňovali na zákonodarných zhromaždeniach továrníkov, ktoré u nás existujú a zaoberajú sa úpravou továrenských pomerov... alebo aby sa robotníci zúčastňovali aspoň na mestskej samospráve.. .

Autor tejto tirády vyslovuje trocha otvorenejšie, jasnejšie a úprimnejšie tú istú myšlienku, ku ktorej dospel vlastným, rozumom Lomonosov-Martynov. Týmto autorom je však R. M. z Osobitnej prílohy novín Rabočaja Mysľ s. 15).

c) Politické odhalenia a „výchova k revolučnej aktivite'

Keď Martynov vystúpil proti Iskre so svojou teóriou „zvýšenia aktivity robotníckych más, v skutočnosti tým vyjadril úsilie znížiť túto aktivitu, lebo za najlepší, za mimoriadne dôležitý prostriedok, „ktorý sa dá najširšie použiť na prebudenie tejto aktivity a za pole pôsobnosti tejto aktivity vyhlásil ten istý hospodársky boj, pred ktorým sa skláňali aj všetci ekonomisti. Tento omyl je charakteristický práve preto, že sa ho nedopúšťa ani zd'aleka iba Martynov, Ved' skutočné „zvýšenie aktivity robotníckych más sa môže dosiahnuť len za podmienky, že sa nebudeme obmedzovať na „politickú agitáciu na hospodárskom základe. **No jednou z hlavných podmienok nevyhnutného rozšírenia politickej agitácie je organizovať všestranné politické odhaľovanie. Ináč ako týmto odhaľovaním nemožno vypestovať politické uvedomenie a revolučnú aktivitu más.** Takáto činnosť je jednou z najdôležitejších funkcií celej medzinárodnej sociálnej demokracie preto, lebo ani politická sloboda vonkoncom neodstraňuje, lež iba trocha presúva sféru, na ktorú sa toto odhaľovanie zameriava. Napríklad nemecká strana si mimoriadne upevňuje pozície a rozširuje svoj vplyv najmä preto, že s neochabujúcou energiou vedie kampaň politického odhaľovania. **Uvedomenie robotníckej triedy nemôže byť naozaj politickým uvedomením, ak sa robotníci nenaučili reagovať na všetky prípady svojvôle a útľaku, násillia a zneužitia bez ohľadu na to, ktorých tried sa tieto prípady týkajú, a pritom reagovať iba zo sociálnodemokratického a z nijakého iného hľadiska. Uvedomenie robotníckych más nemôže byť naozaj triednym uvedomením, ak sa robotníci na konkrétnych a pritom nesporne páľčivých (aktuálnych) politických faktoch a udalostiach nenaučia všimáť si všetky ostatné spoločenské triedy vo všetkých prejavoch ich intelektuálneho, mravného a politického života, ak sa nenaučia uplatňovať v praxi materialistickú analýzu a materialistické hodnotenie všetkých stránok činnosti a života všetkých tried, vrstiev a skupín obyvateľstva. Kto obracia pozornosť, všímavosť a uvedomenie robotníckej triedy výhradne alebo hoci len prevažne na ňu samu, nie je sociálny demokrat, lebo robotnícka trieda môže poznať samu seba len vtedy, ak má úplne jasné predstavy o vzájomnom pomere všetkých tried súčasnej spoločnosti, predstavy nielen teoretické... ba správnejšie by sme mali povedať: ani nie tak teoretické ako skôr predstavy, ktoré sa získavajú skúsenosťami z politického života.** Preto keď naši ekonomisti hlásajú, že hospodársky boj je prostriedok, ktorý sa dá najširšie použiť na zapojenie más do politického

hnutia, je to nesmierne škodlivé a svojím praktickým dosahom nesmierne reakčné. **Ak sa robotník má stať sociálnym demokratom, musí mať jasnú predstavu o ekonomickej povahe a sociálnom i politickom profile statkára a kňaza, hodnostára a roľníka, študenta a tuláka, musí poznať ich silné i slabé stránky, musí rozumieť bežným frázam a všetkým možným sofizmom, ktorými každá trieda a každá vrstva zastiera svoje egoistické chůtky a svoje naozajstné „vnútro, musí rozumieť tomu, ktoré inštitúcie a zákony vyjadrujú tie alebo oné záujmy a ako ich vlastne vyjadrujú. Lenže táto „jasná predstava sa nedá získať z nijakej knihy: môžu nám ju poskytnúť len živé obrazy a čerstvé odhalenia toho, čo sa v danej chvíli deje okolo nás, čo každý podáva po svojom alebo o čom si všetci hoci len šepkajú, o čom svedčia isté udalosti, isté čísla, isté rozsudky súdu atď. a pod. Toto všestranné politické odhaľovanie je nevyhnutnou a základnou podmienkou výchovy revolučnej aktivity nás.**

Prečo ruský robotník ešte tak málo prejavuje svoju revolučnú aktivitu proti brutálnemu zaobchádzaniu polície s ľudom, proti prenasledovaniu sektárov, bitiu roľníkov, proti nehoráznostiam cenzúry, týraniam vojakov, prenasledovaniu najnevinnejších kultúrnych podujatí a pod.? Azda preto, že ho k tomu „neprivádza „hospodársky boj, že mu to „sľubuje málo „hmatateľných výsledkov, že mu to prináša málo „kladného? Nie, taký názor, opakujeme, nie je nič iné ako pokus zvaliť vlastnú vinu na iného, zvaliť vlastné filisterstvo (čiže bernsteinovstvo) na robotnícke masy. **Musíme si pripísať na konto sami sebe a svojmu zaostávaniu za hnutím nás, že sme ešte nevedeli zorganizovať dost' široké, jasné a rýchle odhaľovanie všetkých týchto nehanebností. Ak to urobíme (a my to musíme a môžeme urobiť), aj najjednoduchší robotník pochopí alebo pocíti, že študenta i sektára, roľníka i spisovateľa uráža a tupí tá istá temná sila, ktorá i jeho samého utláča a gniavi na každom kroku života, a keď to pocíti, z vlastnej vôle bude chcieť, nezadržateľne bude chcieť ozvať sa aj on, potom aj sám bude vedieť -- dnes usporiadať mačací koncert cenzorom, zajtra demonštrovať pred domom gubernátora, ktorý potlačil roľnícku vzburu, napozajtre dať príučku žandárom v kňazskom rúchu, ktorí vykonávajú prácu svätej inkvizície atď.** Pre to, aby sme rozšírili medzi robotníckymi masami všestranné a nové odhalenia, urobili sme dosiaľ veľmi málo, takmer nič. Mnohí z nás si túto svoju povinnosť ešte ani neuvedomujú a živelne sa vlečú za „všedným každodenným bojom v úzkom rámci továrenského života. V takejto situácii hovoriť: „Iskra má tendenciu zľahčovať význam postupného rozvíjania všedného každodenného boja v porovnaní s propagovaním skvelých a ucelených myšlienok (Martynov, s. 61) značí ťahať stranu späť, značí obhajovať a vychvaľovať našu nepripravenosť a zaostalosť.

Pokiaľ ide o vyzývanie nás do akcií, to príde samo Od seba, len keď tu bude energická politická agitácia, živé a prenikavé odhaľovanie pomerov. Prichytiť niekoho na mieste činu a hneď ho pred všetkými a všade pranierovať -- to má samo osebe oveľa väčší účinok než akákoľvek „výzva, má to často taký účinok, že neskôr sa ani nebude dať zistiť, kto vlastne „vyzýval dav a kto vlastne prišiel s takým alebo onakým plánom demonštrácie a pod. Vyzvať do akcie -- nie vo všeobecnom, ale v konkrétnom zmysle slova -- možno iba na miestečinu, vyzvať môže len ten, kto hneď do nej aj ide. A našou vecou, vecou sociálnodemokratických publicistov, je prehlbovať, rozširovať a zosilňovať politické odhaľovanie a politickú agitáciu.

Mimochodom niekoľko slov o „výzvach. Jediným orgánom, ktorý pred jarnými udalosťami vyzval robotníkov, aby aktívne zasiahli do takej otázky, ktorá robotníkovi nesľubovala absolútne nijaké hmatateľné výsledky, to jest proti povolaniu študentov za trest do armády, bola Iskra, Hneď po uverejnení výnosu z 11. januára, že „183 študentov povolali za trest do armády, priniesla o tom Iskra článok (č. 2, február), a prv ako sa vôbec začali demonštrácie,

priamo vyzývala „robotníka, aby šiel na pomoc študentovi, vyzývala „ľud, aby otvorene odpovedal vláde na jej bezočivú provokáciu.* (* Pozri Zohrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 453-459. Red.) Pýtame sa každého: Ako a čím možno vysvetliť pozoruhodnú okolnosť, že Martynov, ktorý tak veľa rozpráva o „výzvach a dokonca pokladá „výzvy za osobitný druh činnosti, sa o tejto výzve nezmienil ani len slovom Či nie je potom filisterstvom, keď Martynov vyhlasuje Iskru za jednostrannú, lebo vraj nedostačujúce „vyzýva do boja za požiadavky, ktoré „sľubujú hmatateľné výsledky?

Naši ekonomisti a s nimi aj Rabočeje Delo vďačia za svoj úspech tomu, že sa prispôbovali nevypelým robotníkom. Lenže **sociálnodemokratický robotník, revolučný robotník (a počet takýchto robotníkov stále rastie) rozhorčene odmietne všetky tieto úvahy o boji za požiadavky „sľubujúce hmatateľné výsledky a pod., lebo pochopí, že sú to len variácie starej pesničky o kopejke k rubľu. Takýto robotník povie svojim poradcom z novín Rabočaja Mysľ a z časopisu Rabočeje Delo: „Nadarmo sa, páni, pechoríte, keď sa priveľmi staráte o vec, s ktorou si poradíme aj sami, a vyhýbate sa plneniu svojich skutočných povinností. Ved' je to vyslovená hlúposť, keď hovoríte, že úlohou sociálnych demokratov je dať vlastnému hospodárskemu boju politický ráz; to je len začiatok, a nie je to hlavná úloha sociálnych demokratov, lebo na celom svete, a teda i v Rusku, často sama polícia začína dávať hospodárskemu boju politický ráz a robotníci sa sami učia chápať, za kým stojí vláda.* (* Požiadavka „dať vlastnému hospodárskemu boju politický ráz veľmi výstižne vyjadruje skláňame sa pred živelnosťou v politickej činnosti. Hospodársky boj nadobúda politický ráz väčšinou Živelne, t. j. bez zásahu „revolučného bacila, inteligencie, bez zásahu uvedomelých sociálnych demokratov. Politický ráz nadobudol napríklad aj hospodársky boj robotníkov v Anglicku bez akejkoľvek účasti socialistov. Úloha sociálnych demokratov sa však nevyčerpáva politickou agitáciou na hospodárskom základe, ich úlohou je premeniť túto tradeunionistickú politiku na sociálnodemokratický politický boj a využiť záblesky politického uvedomenia, ktoré v robotníkoch prebudil hospodársky boj, na to, aby sa robotníci zdvihli na úroveň sociálnodemokratického politického uvedomenia. Ale Martynovovia namiesto aby dvíhali a ďalej rozvíjali živelne sa prebúdajúce politické uvedomenie, padajú na kolena pred živelnosťou a omieľajú, často do omrzenia omieľajú, že hospodársky boj „privádza robotníkov k otázke ich politickej bezprávností. Zle je len, páni, že toto živelné prebúdanie tradeunionistického politického uvedomenia vás samých „neprivádza k vašim sociálnodemokratickým úlohám)**

Ved' tento hospodársky boj robotníkov proti zamestnávateľom a vláde, s ktorým sa vystatujete, ako keby ste boli objavili Ameriku, vedú v mnohých vzdialených končinách v Rusku sami robotníci, ktorí počuli o štrajkoch, ale o socializme nepočuli takmer nič. Ved' túto aktivitu nás, robotníkov, ktorú vy všetci chcete podporovať formulovaním konkrétnych požiadaviek, sľubujúcich hmatateľné výsledky, my robotníci už máme a sami vo svojej každodennej, odborovej, drobnej práci kladieme tieto požiadavky často bez akejkoľvek pomoci inteligentov.

Ale nám takáto aktivita nestačí; nie sme deti, ktoré možno nachovať kašičkou len »hospodárskej« politiky; chceme vedieť všetko, čo vedia aj iní, chceme sa podrobne oboznámiť so všetkými stránkami politického života a aktívne sa zúčastňovať na každej politickej udalosti. Na to je potrebné, aby nám inteligenti menej opakovali to, čo vieme aj sami*,* Na dôkaz toho, že sme si celú túto reč robotníkov k ekonomistom len tak nevymysleli, odvolávame sa na dvoch svedkov, ktorí nesporne poznajú robotnícke hnutie bezprostredne a sú najmenej ochotní nadržať nám, „dogmatikom, lebo jeden svedok je

ekonomista (pokladá dokonca aj Rabočeje Delo za politický orgán) a druhý je terorista. Prvý svedok je autorom článku pozoruhodného pravdivosťou a živosťou, nadvísaného Petrohradské robotnícke hnutie a praktické úlohy sociálnej demokracie (Savinkov, B. V., Peterburgskoje dviženije i praktičeskije zadači social-demokratii. Slov. red.) v 6. čísle Časopisu Rabočeje Delo. Robotníkov delí 1. na uvedomelých revolucionárov, 2. na medzivrstvu a 3. na ostatné masy. A práve medzivrstva „sa často oveľa viac zaujíma o otázky politického života než o svoje najbližšie hospodárske záujmy, lebo ich súvislosť so všeobecnými sociálnymi podmienkami už dávno pochopila.... Noviny Rabočaja Mysl sú „ostro kritizované: „Stále to isté, to už dávno vieme, dávno sme to čítali, „v politickom prehľade zasa nič nieje (s. 30-31). Ale aj tretia vrstva: „robotnícke masy, vnímavejšie a mladšie, menej demoralizované krčmou a kostolom, hoci takmer nikdy nemali možnosť dostať sa ku knihe s politickým obsahom, majú úplne prevrátené predstavy o politickom živote, keď sa zamýšľajú nad kusými správami o študentskej vzbure atď. A terorista píše: „Raz či dva razy si prečítajú drobné správy o živote v továrňach, v rozličných cudzích mestách, a potom celkom prestanú... Nuda... Nepísať v robotníckych novinách o štáte... znamená pozeráť na robotníka ako na malé dieťa... Robotník nie je malé dieťa (Svoboda59, vydala revolučnosocialistická skupina, s. 69 a 70). **ale aby nám poskytli viac toho, čo ešte nevieme a čo sami zo svojich továrenských a »hospodárskych« skúseností nikdy ani nemôžeme poznať, čiže viac politických vedomostí. Vy inteligenti môžete tieto vedomosti získať a je vašou povinnosťou odovzdávať nám ich sto i tisíc ráz viac, ako ste to robili dosiaľ, a pritom nielen vo forme úvah, brožúr a článkov (ktoré sú často -- prepáčte nám našu úprimnosť -- nudné), ale rozhodne vo forme živého odhaľovania toho, čo práve v tomto čase robí naša vláda a naše vládnúce triedy vo všetkých oblastiach života. Len si usilovnejšie plňte túto svoju povinnosť a menej rečnite o »zvýšení aktivity robotníckych mäs«. Máme aktivity oveľa viac, ako si myslíte, a otvoreným pouličným bojom vieme podporovať aj také požiadavky, ktoré nesľubujú nijaké »hmatateľné výsledky« A »zvyšovať« našu aktivitu -- to nie je vaša vec, lebo práve vám samým aktivita chýba. Menej sa skláňajte pred živelnosťou, páni, a viac rozmýšľajte o tom, ako zvýšite vlastnú aktivitu**

d) Čo má ekonomizmus spoločné s terorizmom?

Predtým, v poznámke, sme porovnali ekonomistu a nesociálnodemokratického teroristu, ktorí sa náhodou zhodli. Ale, všeobecne povedané, medzi nimi nie je náhodná, lež nevyhnutná vnútorná spätosť, o ktorej si ešte pohovoríme neskôr a ktorej sa treba dotknúť práve v súvisi s otázkou výchovy k revolučnej aktivite. **Ekonomisti a terajší teroristi majú jeden spoločný koreň: je to práve skláňanie sa pred živelnosťou**, o ktorom sme hovorili v predchádzajúcej kapitole ako o všeobecnom jave a ktoré teraz skúmame, pokiaľ ide o jeho vplyv na politickú činnosť a politický boj. **Na prvý pohľad môže naše tvrdenie vyznieť paradoxne: zdanlivo je taký veľký rozdiel medzi ľudmi zdôrazňujúcimi „všedný každodenný boj a ľudmi vyzývajúcimi do najobetavejšieho boja jednotlivcov.** Ale to nie je paradox. **Ekonomisti a teroristi sa skláňajú pred rozdielnymi pólmi živelného hnutia: ekonomisti pred živelnosťou „čisto robotníckeho hnutia, teroristi pred živelnosťou najhlbšieho rozhorčenia inteligentov**, ktorí nevedia alebo nemajú možnosť spojiť revolučnú činnosť do jedného celku s robotníckym hnutím. Kto stratil vieru alebo nikdy neveril v túto možnosť, ten naozaj ťažko nájde iné východisko pre svoje rozhorčenie a svoju revolučnú energiu ako teror. Poddávame sa živelnosti v obidvoch spomenutých smeroch nie je teda nič iné ako začiatok uskutočňovania povestného programu Creda: robotníci si vedú svoj „hospodársky boj proti zamestnávateľom a vláde* (nech nám autor Creda odpustí, že vyjadrujeme jeho myšlienku Martynovovými slovami Nazdávame sa, že máme na to právo, lebo aj v Crede sa hovorí, že

robotníci v hospodárskom boji „narážajú na politický režim), kým inteligenti si vedú vlastnými silami politický boj, prirodzene, za pomoci teroru To je úplne logický a nevyhnutný záver, na ktorom musíme trvať, i keby si tí, čo začínajú tento program plniť, sami jeho nevyhnutnosť ani neuvedomovali. Politická činnosť má svoju logiku, nezávislú od vedomia tých, Čo s najlepšimi úmyslami vyzývajú alebo na teror, alebo na to, aby sa vlastnému hospodárskemu boju dal politický ráz. Dobrými úmyslami je vydláždená cesta do pekla, a v tomto prípade dobré úmysly ešte nechránia pred živelným sklonom ísť „cestou najmenšieho odporu, cestou čisto buržoázneho programu Creda. Nie je predsa náhoda ani to, že mnohí ruskí liberáli -- tak zjavní, ako aj tí, čo sa maskujú marxizmom -- z celého srdca sympatizujú s terorom a usilujú sa za danej situácie podporiť šírenie teroristických nálad.

A keď vznikla „revolučnosocialistická skupina Svoboda, ktorá si dala za úlohu práve všestranne podporovať robotnícke hnutie, ale súčasne zaradila do programu teror a, aby som tak povedal, emancipovala sa od sociálnej demokracie, táto skutočnosť znova len potvrdila jedinečnú **predvídavosť P. B. Aksel'roda, ktorý doslova predpovedal, k čomu privedie sociálnodemokratické kolísanie, už koncom roku 1897 (O súčasných úlohách a taktike) a načrtol svoje povestné „dve perspektívy. Všetky neskoršie spory a nezhody medzi ruskými sociálnymi demokratmi sú už obsiahnuté v týchto dvoch perspektívach ako rastlina v semene.**(* Martynov „si predstavuje inú, reálnejšiu (?) dilemu (Sociálna demokracia a robotnícka trieda, 19): „**Alebo sa sociálna demokracia ujíma bezprostredného vedenia hospodárskeho boja proletariátu a tým () ho mení na revolučný triedny boj...** „Tým, t. j. očividne bezprostredným vedením hospodárskeho boja. Nech nám Martynov ukáže, kto kde videl, aby sa iba samým vedením odborového boja podarilo zmeniť tradeunionistické hnutie na revolučné triedne hnutie. Nechápe, že ak sa má dosiahnuť takáto „zmena, musíme sa aktívne chopiť „bezprostredného vedenia všestrannej politickej agitácie?.. „**Alebo druhá perspektíva: sociálna demokracia sa odťahuje od vedenia hospodárskeho boja robotníkov a takto... si pristrihuje krídla...** Podľa vyššie uvedenej mienky časopisu Rabočeje Delo „sa odťahuje Iskra. Videli sme však, že Iskra robí pre vedenie hospodárskeho boja oveľa viac ako Rabočeje Delo, pričom sa neobmedzuje naň a nezužuje preň svoje politické úlohy.)

Z tohto hľadiska je pochopiteľné aj to, že Rabočeje Delo, ktoré podľa hlo živelnosti ekonomizmu, podľa hlo aj živelnosti terorizmu. Bude veľmi zaujímavé, ak tu poukážeme na osobitnú argumentáciu, s ktorou na obranu teroru vyrukovala Svoboda. Zastrášujúcu úlohu teroru „úplne odmieta (Obroda revolucionizmu [Vozroždenije revol'ucionizma. Slov. red.], s. 64), ale zato vyzdvihuje jeho „excitačný (podnecujúci) význam. Je to charakteristické, po prvé, ako jedno zo štádií rozkladu a úpadku toho tradičného (predsociálnodemokratického) myšlienkového okruhu, ktorý nútil držať sa teroru. Pripustiť, že dnes vládu nemožno terorom „zastrášiť, a teda ani dezorganizovať, značí v podstate úplne odsúdiť teror ako systém boja, ako sféru činnosti sankcionovanú programom. Po druhé, je to ešte charakteristickejšie ako ukážka nepochopenia našich naliehavých úloh pri „výchove nás k revolučnej aktivite. Svoboda propaguje teror ako prostriedok, ktorý má „podnecovať robotnícke hnutie a dať mu „silný popud. Ťažko si predstaviť argumentáciu, ktorá by názornejšie vyvracala samu seba Pýtame sa, či je v ruskom živote ešte málo takých nešvárov, že treba vymýšľať osobitné „podnecujúce prostriedky. A nie je azda na druhej strane jasné, že ten, koho nepodnieti a neprebudí ani ruská zvolá, bude sa prizerať aj na súboj medzi vládou a hŕstkou teroristov so založenými rukami? Ved' tu ide práve o to, že robotnícke masy sa veľmi rozhorčujú nad ohavnosťami ruského života, ale my nevieme zachytiť, ak sa to dá tak povedať, a sústrediť všetky tieto kvapky a pramienky rozhorčenia ľudu, ktoré vyvierajú z ruského života v oveľa väčšom množstve, než si to všetci predstavujeme a myslíme, ktoré však treba práve spojiť do

jedného obrovského prúdu. To, že sa táto úloha dá uskutočniť, nezvratné dokazuje ohromný rast robotníckeho hnutia a už spomenutý hlad robotníkov po politickej literatúre. Ale **výzvy na teror, ako aj výzvy, aby sa vlastnému hospodárskemu boju dal politický ráz, sú rozličné formy, ako sa vyhnúť najnaliehavejšej povinnosti ruských revolucionárov: organizovať všestrannú politickú agitáciu.** Svoboda chce nahradiť agitáciu terorom, lebo otvorene priznáva, že „len čo sa začne zvýšená, energická agitácia medzi masami, jeho excitačná (podnecujúca) úloha sa skončí (Obroda revolucionizmu, s. 68). To práve ukazuje, že tak teroristi, ako aj ekonomisti podceňujú revolučnú aktivitu más aj napriek jasnému dôkazu, ktorý priniesli jarné udalosti*, (* Ide o jar roku 1901, keď sa začali veľké pouličné demonštrácie.60) (Autorova poznámka k vydaniu z roku 1907. Red.) pričom jedni horlivo hľadajú umelé „podnecujúce prostriedky a druhí hovoria o „konkrétnych požiadavkách. Ani jedni, ani druhí nevenujú dostačujúcu pozornosť rozvíjaniu svojej vlastnej aktivity v politickej agitácii a organizovaní politického odhaľovania. A túto úlohu nemožno nahradiť ničím iným ani teraz, ani kedykoľvek inokedy.

e) Robotnícka trieda ako predný bojovník za demokraciu

Videli sme, že **najširšia politická agitácia, a teda i organizovanie všestranného politického odhaľovania, je absolútne nevyhnutnou a nadovšetko naliehavou úlohou činnosti, ak to má byť naozaj sociálnodemokratická činnosť.** Tento záver sme však urobili iba na základe toho, že robotnícka trieda veľmi naliehavo potrebuje politické vedomosti a politickú výchovu. Lenže iba takéto chápanie otázky by bolo priúzkou, ignorovalo by všeobecné demokratické úlohy každej sociálnej demokracie vôbec a špeciálne dnešnej ruskej sociálnej demokracie. Aby sme toto tvrdenie vysvetlili čo najkonkrétnejšie, pokúsime sa prístupíť k veci z hľadiska, ktoré je ekonomistovi „najbližšie, teda z praktického hľadiska. S tým, že treba rozvíjať politické uvedomenie robotníckej triedy, „súhlasia všetci. Ide však o to, ako to urobiť a čo je potrebné na to, aby sme to urobili. **Hospodársky boj „privádza robotníkov len k otázkam vzt'ahu vlády k robotníckej triede, a preto, hoci by sme sa akokoľvek usilovali splniť úlohu „dať vlastnému hospodárskemu boju politický ráz, v rámci tejto úlohy sa nám nikdy nepodarí rozvinúť politické uvedomenie robotníkov (na úroveň sociálnodemokratického politického uvedomenia), lebo sám tento rámec je úzky.** Martynovova formula je pre nás cenná vonkoncom nie tým, že ilustruje Martynovovu schopnosť všetko popliesť, ale tým, že plasticky vyjadruje **základný omyl všetkých ekonomistov, totiž presvedčenie, že triedne politické uvedomenie robotníkov možno rozvinúť, aby som tak povedal, zvnútra ich hospodárskeho boja, t. j. vychádzať len (alebo aspoň hlavne) z tohto boja a opierať sa len (alebo aspoň hlavne) o tento boj.** Takýto názor je od základu nesprávny -- a práve preto, lebo ekonomisti, keďže sa na nás hnevajú pre polemiku s nimi, nechcú sa poriadne zamyslieť nad príčinou nezhôd, čím vzniká situácia, že doslova nerozumieme jeden druhému a hovoríme rozličnými jazykmi.

Triedne politické uvedomenie možno priniesť robotníkovi len zvonku, t. j. z oblastí mimo hospodárskeho boja, mimo sféry vzt'ahov medzi robotníkmi a zamestnávateľmi. Oblasť, z ktorej jedine možno načerpať tieto vedomosti, je oblasť vzt'ahov všetkých tried a vrstiev k štátu a vláde, oblasť vzájomných vzt'ahov medzi všetkými triedami. Preto na otázku: **Čo robiť, aby sme robotníkom priniesli politické vedomosti?** -- nemožno dávať len jedinú odpoveď, s ktorou sa vo väčšine prípadov uspokojujú praktici, nehovoriac už o praktikoch, ktorí sa prikláňajú k ekonomizmu, totiž odpoveď „ísť medzi robotníkov. **Aby sociálni demokrati mohli priniesť robotníkom politické vedomosti, musia ísť medzi všetky triedy obyvateľstva, musia na všetky strany vysielat' oddiely svojej armády.**

Náročky volíme takúto ľarbavú formuláciu, náročky sa vyjadrujeme tak zjednodušene priamočiari vonkoncom nie preto, že by sme chceli hovoriť v paradoxoch, ale preto, aby sme ekonomistov pekne-rúče „priviedli k úlohám, ktorými neodpustiteľne opovrhujú, k tomu rozdielu medzi tradeunionistickou a sociálnodemokratickou politikou, ktorý nechcú pochopiť. Preto prosíme čitateľa, aby sa nerozhorčoval a vypočul nás pozorne až do konca. Vezmite si typ sociálnodemokratického krúžku, ktorý z je v posledných rokoch najrozšírenejší, a všimnite si, ako pracuje. Má „styky s robotníkmi a uspokojuje sa s tým, že vydáva letáky, v ktorých sa pranierujú neporiadky v továrňach, postup vlády, ktorá nadfřza kapitalistom, a policajné násilie; na schôdzkach s robotníkmi diskusia zvyčajne nevybočuje alebo takmer nevybočuje z rámca tých istých tém; referáty a diskusie o dejinách revolučného hnutia, o vnútornej a zahraničnej politike našej vlády, o hospodárskom vývine Ruska a Európy a o postavení tých a či oných tried v súčasnej spoločnosti a pod. sú veľmi zriedkavé a na systematické nadväzovanie a rozširovanie spojenia s inými triedami spoločnosti nikto ani nepomýšľa. Členovia takéhoto krúžku vidia v podstate vo väčšine prípadov ideál funkcionára v takom človeku, ktorý sa podobá oveľa viac tajomníkovi trade-unionu ako socialistickému politickému vodcovi. Vedť tajomník akéhokoľvek trade-unionu, napríklad anglického, vždy pomáha robotníkom viesť hospodársky boj, organizuje odhaľovanie pomerov v továrňach, vysvetľuje nespravodlivosť zákonov a opatrení obmedzujúcich slobodu štrajkov, slobodu stavať štrajkové hliadky (ktoré majú každého vystríhať, že v závode je štrajk), objasňuje zaujatosť zmierovacieho sudcu, ktorý patř k buržoáznym triedam národa a pod. a pod. Slovom každý tajomník trade-unionu vedie a pomáha viesť „hospodársky boj proti zamestnávateľom a vláde. A nemožno dost' zdôrazňovať, že to ešte nie je sociálny demokratizmus, že ideálom sociálneho demokrata nemá byť tajomník trade-unionu, ale tribún ľudu, ktorý vie reagovať na všetky prejavy zvole a útlaku, nech by sa vyskytli kdekoľvek a nech by sa týkali akejkoľvek vrstvy alebo triedy, ktorý vie všetky tieto prejavy zhrnúť do uceleného obrazu policajného násilia a kapitalistického vykorisťovania, ktorý vie využiť každú maličkosť, aby vyložil všetkým svoje socialistické presvedčenie a svoje demokratické požiadavky, aby všetkým objasnil svetodejinný význam oslobodzovacieho boja proletariátu. Porovnajte napríklad takých funkcionárov, ako je Róbert Knight (známy tajomník a predák zväzu kotlárov, jedného z najsilnejších anglických trade-unionov) a Wilhelm Liebknecht, a pokúste sa uplatniť na nich protiklady, ktorými Martynov vyjadruje svoje názorové nezhody s Iskrou. Zistíte -- začínam listovať v Martynovovom článku -, že R. Knight oveľa viac „vyzýval masy na isté konkrétne akcie (39), kým W. Liebknecht sa viac zaoberal „revolučným vysvetľovaním celého súčasného zriadenia alebo jeho jednotlivých prejavov((38-39); že R. Knight „formuloval najbližšie požiadavky proletariátu a ukazoval, aké prostriedky vedú k ich uskutočneniu (41), kým W. Liebknecht, hoci robil aj toto, neodmietal ani „súčasne viesť aktívnu činnosť rozličných opozičných vrstiev a „diktovať im pozitívny akčný program* (41) * Napríklad za prusko-francúzskej vojny diktoval Liebknecht akčný program celej demokracie a ešte viac to robil Marx a Engels roku 1848); že R. Knight sa usiloval práve „dať podľa možnosti politický ráz vlastnému hospodárskemu boju (42) a veľmi dobre vedel „klásť vláde konkrétne požiadavky, ktoré sľubujú isté hmatateľné "výsledky (43), kým W. Liebknecht sa oveľa viac zaoberal „jednostranným „odhaľovaním (40); že R. Knight pripisoval väčší význam „postupnému rozvíjaniu všedného každodenného boja (61), kým W. Liebknecht „propagande skvelých a ucelených myšlienok (61); že W. Liebknecht utváral z novín, ktoré viedol, práve „orgán revolučnej opozície, odhaľujúci naše pomery, a predovšetkým politické pomery, pokiaľ kolidujú so záujmami najrozličnejších vrstiev obyvateľstva (63), kým R. Knight „pracoval pre robotnícku vec v úzkom organickom spojení s proletárskym bojom (63) -- ak „úzke a organické spojenie chápeme v zmysle skláňania sa pred živelnosťou, ktorým sme sa zaoberali vyššie na príkladoch Kričevského a Martynova -- a „zužoval sféru svojho pôsobenia, keďže bol, prirodzene, práve tak ako

Martynov, presvedčený, že „tým prehlboval samo pôsobenie (63). Slovom uvidíte, že Martynov de facto degraduje sociálnu demokraciu na tradeunionizmus, hoci to, pravdaže, robí vonkoncom nie preto, že by nechcel sociálnej demokracii dobre, ale iba preto, že sa trochu prenáhlil s prehlbovaním Plechanova, namiesto aby si dal námahu Plechanova pochopiť.

Vráťme sa však k nášmu výkladu. Povedali sme, že **ak sa sociálny demokrat nestavia len slovami za nevyhnutnosť všestranne rozvíjať politické uvedomenie proletariátu, musí „ísť medzi všetky triedy obyvateľstva.** Vynárajú sa otázky: **Ako to urobiť?** Máme na to sily? Je vhodná pôda na takú činnosť medzi všetkými ostatnými triedami? Nebude to znamenať ústup alebo nepovedie to k ústupu od triedneho stanoviska? Rozoberieme si tieto otázky. **„Ísť medzi všetky triedy obyvateľstva musíme práve tak ako teoretici a propagandisti, ako aj agitátori a organizátori. Nikto nepochybuje o tom, že sociálni demokrati sa musia v teoretickej práci zameriavať na štúdium všetkých osobitostí sociálneho a politického, postavenia jednotlivých tried.** Lenže v tomto smere sa robí veľmi málo, neúmerne málo v porovnaní s prácou zameranou na štúdium osobitostí života v továrňach. Vo výboroch a krúžkoch stretnete ľudí pohrúžených dokonca do špeciálneho štúdia nejakého odvetvia výroby železa, no takmer nenájdete príklady, žeby sa členovia organizácií (ktorí musia, ako sa to často stáva, pre tie či oné príčiny zanechať praktickú prácu) venovali špeciálne zbieraniu materiálu o nejakej aktuálnej otázke nášho verejného a politického života, čo by mohlo podnietiť sociálnodemokratickú prácu medzi inými vrstvami obyvateľstva. Keď hovoríme o slabej pripravenosti väčšiny dnešných vodcov robotníckeho hnutia, musíme spomenúť aj prípravu v tomto smere, lebo aj to súvisí s ekonomistickým chápaním „úzkej organickej spätosti s proletárskym bojom. No najdôležitejšia je, prirodzene, propaganda a agitácia medzi všetkými vrstvami ľudu. Západoeurópskemu sociálnemu demokratovi uľahčujú túto úlohu ľudové zhromaždenia a schôdzky, na ktoré príde každý, kto má o ne záujem, uľahčuje mu ju parlament, v ktorom sociálny demokrat hovorí pred zástupcami všetkých tried. My nemáme ani parlament, ani slobodu zhromažďovania, ale aj tak vieme organizovať schôdzky s robotníkmi, ktorí si chcú vypočuť sociálneho demokrata. Musíme takisto vedieť organizovať schôdze s predstaviteľmi najrozličnejších tried obyvateľstva, ktorí si chcú vypočuť demokrata. Lebo **nie je sociálny demokrat ten, čo v praxi zabúda, že „komunisti podporujú každé revolučné hnutie61 a že sme preto povinní všetkému ľudu vysvetľovať a zdôrazňovať všeobecné demokratické úlohy a pritom ani na chvíľu neskrývať svoje socialistické presvedčenie. Nie je sociálny demokrat ten, čo v praxi zabúda, že jeho povinnosťou je stáť na čele všetkých, keď sa formuluje, spresňuje a rieši akákoľvek všeobecná demokratická otázka.**

„S tým rozhodne všetci súhlasia -- preruší nás netrpezlivý čitateľ, pričom v nových smerniciach redakcii časopisu Rabočeje Delo schválených posledným zjazdom zahraničného zväzu sa doslova hovorí: **„Podnetmi pre politickú propagandu a agitáciu musia byť všetky javy a udalosti verejného a politického života, ktoré sa týkajú proletariátu alebo bezprostredne ako osobitnej triedy, alebo ako avantgardy všetkých revolučných síl v boji za slobodu** (Dva zjazdy, s. 17, podčiarkli sme my). Áno, to sú veľmi správne a veľmi pekné slová a boli by sme úplne spokojní, keby ich Rabočeje Delo chápalo, keby zároveň s týmito slovami nevravelo to, čo im úplne protirečí. Ved' **nestačí vyhlásiť sa za „avantgardu, za predný oddiel, ale treba aj konať tak, aby všetky ostatné oddiely videli a museli uznať, že kráčame na čele.** A my sa pýtame čitateľa: azda sú predstavitelia ostatných „oddielov takí hlupáci, aby nám na slovo uverili, že sme „avantgarda? Len si predstavte konkrétne takúto situáciu. Do „oddielu ruských vzdelaných radikálov alebo liberálnych konštitucionalistov príde sociálny demokrat a povie: sme avantgarda; „teraz máme pred sebou úlohu dať vlastnému hospodárskemu boju podľa možnosti politický ráz. Každý aspoň trochu bystrý

radikál alebo konštitucionalista (a medzi ruskými radikálmi a konštitucionalistami je veľa bystrých ľudí) sa pri týchto slovách len usmeje a povie (pravdaže, nie nahlas, lebo väčšinou je to skúsený diplomat): „Aká je len naivná táto »avantgarda« Nechápe dokonca ani to, že je to predsa naša úloha, **úloha popredných predstaviteľov buržoáznej demokracie**, dať vlastnému hospodárskemu boju robotníkov politický ráz. Veď aj my, práve tak ako všetci západoeurópski buržuovia, chceme **zapojiť robotníkov do politiky, ale práve len do tradeunionistickej, a nie do sociálnodemokratickej politiky. Tradeunionistická politika robotníckej triedy je práve buržoázna politika robotníckej triedy.** A to, ako táto »avantgarda« formuluje svoju úlohu, je práve formulácia tradeunionistickej politiky Preto nech sa len do vôle vyhlasujú za sociálnych demokratov Veď naozaj nie som dieťa, aby som sa rozčuľoval pre nejakú nálepku Len nech nepodľahnú vplyvu týchto zlých ortodoxných dogmatikov, nech prenechajú »slobodu kritiky« tým, čo nevedomky ťahajú sociálnu demokraciu do tradeunionistického prúdu

A ľahký úsmev nášho konštitucionalistu sa zmení na homérovský smiech, keď sa dozvie, že sociálni demokrati, ktorí hovoria o avantgarde sociálnej demokracie, sa dnes, keď v našom hnutí takmer úplne prevláda živelnosť, zo všetkého na svete najviac boja „podceňovania živelného prvku, že majú strach „podceňiť význam postupného rozvíjania všedného každodenného boja v porovnaní s propagovaním skvelých a ucelených myšlienok atď. atď. „Predný oddiel, ktorý sa bojí, aby uvedomelosť nepredstihla živelnosť, ktorý sa bojí predložiť smelý „plán, čo by si vynútil všeobecné uznanie aj u ľudí iného zmysľania Nepletú si azda výraz predný voj s výrazom zadný voj?

Len sa zamyslite nad touto Martynovovou úvahou. Na 40. strane hovorí, že odhaľovacia taktika Iskry je jednostranná, že „nech by sme akokoľvek zasievali nedôveru a nenávisť k vláde, cieľ nedosiahneme, kým sa nám nepodarí vyvinúť dostatočnú aktívnu spoločenskú energiu na jej zvrhnutie. To je mimochodom nám už známa starostlivosť o zvýšenie aktivity nás, spojená s úsilím znížiť vlastnú aktivitu. Teraz však nejde o to. Martynov tu teda hovorí o revolučnej energii („na zvrhnutie). A k akému záveru prichádza? Keďže v normálnych časoch rozličné spoločenské vrstvy nevyhnutne idú každá svojou cestou, „je jasné, že my sociálni demokrati nemôžeme súčasne viesť aktívnu činnosť rozličných opozičných vrstiev, nemôžeme im diktovať pozitívny akčný program, nemôžeme ich upozorňovať, akými metódami majú deň čo deň bojovať za svoje záujmy... Liberálne vrstvy sa už samy postarajú o aktívny boj za svoje najbližšie záujmy, v ktorom sa stretnú s našim politickým režimom (41). Len čo začal Martynov hovoriť o revolučnej energii a o aktívnom boji za zvrhnutie samoderžavia, hneď skĺzol k odborovej energii, k aktívnemu boju za najbližšie záujmy Samosebou sa rozumie, že **nemôžeme viesť boj študentov, liberálov a i. za ich „najbližšie záujmy**, lenže o tom sa predsa nehovorilo, veľavážený ekonomista Hovorilo sa o **možnej a nevyhnutnej účasti rozličných spoločenských vrstiev na zvrhnutí samoderžavia**, a túto „aktívnu **činnosť rozličných opozičných vrstiev nielenže môžeme, ale aj bezpodmienečne musíme viesť, ak chceme byť „avantgardou.** O to, aby sa naši študenti, naši liberáli a i. „stretávali s našim politickým režimom, sa postarajú nielen oni sami -- o to sa predovšetkým a najviac postará sama polícia a sami úradníci absolutistickej vlády. Ale **„my, ak chceme byť prednými demokratmi, musíme sa pričiniť o to, aby sme ľudí nespokojných vlastne len s pomermi na univerzite alebo v zemstvách priviedli na myšlienku, že celé politické zriadenie nestojí za nič. My sa musíme podujat' na úlohu organizovať taký všestranný politický boj pod vedením našej strany, aby tento boj a túto stranu mohli a skutočne aj začali podporovať podľa svojich síl najrozličnejšie opozičné vrstvy.** My musíme zo sociálnodemokratických praktikov vychovávať takých politických vodcov, ktorí by vedeli viesť tento všestranný boj vo všetkých jeho prejavoch, ktorí by vedeli v pravej chvíli **„dať**

pozitívny akčný program. búriacim sa študentom i nespokojným činiteľom zemstiev, rozhorčeným sektárom i ukrivdeným učiteľom atď. atď. Preto je úplne nesprávne Martynovovo tvrdenie, že „voči nim môžeme vystupovať len v negatívnej úlohe ľudí odhaľujúcich pomery... Môžeme len rozptyľovať ich nádeje, ktoré vkladajú do rozličných vládnych komisií (podčiarkli sme my). Martynov týmito slovami len dokazuje, že ani trochu nechápe, aká je skutočná úloha revolučnej „avantgardy. A ak to čitateľ vezme do úvahy, pochopí skutočný zmysel týchto Martynovových záverečných slov: „Iskra je orgán revolučnej opozície, odhaľujúci naše pomery, a predovšetkým politické pomery, pokiaľ kolidujú so záujmami najrozličnejších vrstiev obyvateľstva. My však pracujeme a budeme pracovať pre robotnícku vec v úzkom organickom spojení s proletárskym bojom. Keď zužujeme sféru svojho pôsobenia, prehľbujeme tým samo pôsobenie (63). Skutočný zmysel tohto záveru je takýto: Iskra chce povznášať tradeunionistickú politiku robotníckej triedy (na ktorú sa u nás tak často obmedzujú praktici z nedorozumenia, pre nepripravenosť alebo z presvedčenia) na sociálnodemokratickú politiku. No Rabočeje Delo chce degradovať sociálnodemokratickú politiku na politiku tradeunionistickú. A pritom ešte kdekoho uisťuje, že sú to „úplne zlučiteľné stanoviská v spoločnej práci (63). ó, sancta simplicitas* (* Ó, svätá prostota Red.)

Podme ďalej. Máme dosť síl, aby sme so svojou propagandou a agitáciou prenikli medzi všetky triedy obyvateľstva? Pravdaže, máme. Naši ekonomisti, často náchylní toto popierať, zabúdajú na obrovský krok vpred, ktorý urobilo naše hnutie od roku 1894 (približne) do roku 1901. Ako naozajstní „chvostisti žijú často v zajatí predstáv dávno minulého obdobia, keď bolo hnutie v začiatkoch. Vtedy sme mali naozaj neobyčajne málo síl, vtedy bolo prirodzené a oprávnené, že sme sa rozhodli venovať sa len práci medzi robotníkmi a prísne odsudzovať každý odklon od nej, vtedy celá úloha bola v tom, aby sme pevne zakotvili v robotníckej triede. Teraz je do hnutia zapojené obrovské množstvo síl, pripájajú sa k nám všetci najlepší predstavitelia mladej generácie vzdelaných tried, všade na vidieku sú nútení zdržiavať sa ľudia, ktorí sa už zapojili do hnutia alebo sa chcú doň zapojiť, ľudia, ktorí sympatizujú so sociálnou demokraciou (kým roku 1894 sme mohli ruských sociálnych demokratov zrátať na prstoch). Jedným z hlavných politických a organizačných nedostatkov nášho hnutia je, že nevieme všetky tieto sily zamestnať a dať všetkým vhodnú prácu (podrobnejšie si o tom povieme v ďalšej kapitole). Obrovská väčšina týchto síl nemá nijakú možnosť „ísť medzi robotníkov, takže nemôže byť ani reči o nebezpečenstve, že by tieto sily mohli byť odpútané od našej hlavnej práce. Abysme však robotníkom mohli poskytnúť naozajstné, všestranné a živé politické vedomosti, potrebujeme „svojich ľudí, sociálnych demokratov, bez výnimky všade, vo všetkých spoločenských vrstvách, na všetkých pozíciách, kde je možné spoznať vnútorné pružiny nášho štátneho mechanizmu. A takýchto ľudí potrebujeme nielen na propagandu a agitáciu, no ešte oveľa viac na organizačnú prácu.

Sú podmienky na činnosť medzi všetkými triedami obyvateľstva? Kto toto nevidí, zasa len zaostáva svojím uvedomením za živelným rozmachom nás. Robotnícke hnutie vyvolalo a aj ďalej vyvoláva v jedných nespokojnosť, v druhých nádej na podporu opozície, v tretích vedomie, že samodržavie je neudržateľné a jeho pád neodvratný. **Boli by sme „politikmi a sociálnymi demokratmi len rečami (ako to veľmi často býva v skutočnosti), keby sme si neuvedomovali, že našou úlohou je využiť bez výnimky všetky prejavy nespokojnosti, pozbierať a spracovať všetky zrnká hoci ešte len kľúčiaceho protestu. O tom, že miliónové masy pracujúceho roľníctva, domáckych výrobcov, drobných remeselníkov a pod. by vždy dychtivo počúvali slová aspoň trochu schopného sociálneho demokrata, ani nehovoríme.** No možno azda uviesť aspoň jednu triedu obyvateľstva, v ktorej by sa nenašli ľudia, skupiny a krúžky nespokojné s bezprávím a svojvôľou, a preto prístupné slovám sociálneho demokrata ako tlmočníka najpálčivejších všeobecných demokratických

požiadaviek? A kto si chce konkrétne predstaviť túto politickú agitáciu sociálneho demokrata medzi všetkými triedami a vrstvami obyvateľstva, tomu pripomenieme politické odhaľovanie v širokom zmysle tohto slova ako hlavný (no, prirodzene, nie jediný) prostriedok tejto agitácie.

„Musíme, napísal som v článku Čím začať? (Iskra, č. 4, máj 1901), o ktorom si podrobne povieme ďalej, „... prebudiť vo všetkých, čo len trochu uvedomelých vrstvách ľudu túžbu po politických odhaleniach. Netreba sa dať mýliť tým, že hlasy odhaľujúce politické nešváry sú dnes také slabé, zriedkavé a plaché. Na príčine vôbec nie je všeobecné zmierenie sa so zvoľou polície. Na príčine je to, že ľudia schopní a odhodlaní verejne odhaľovať nešváry nemajú tribúnu, z ktorej by mohli hovoriť, nemajú poslucháčov, ktorí by rečníkov s nadšením počúvali a povzbudzovali, že nikde v ľude nevidia takú silu, pred ktorú by malo význam predstúpiť so sťažnosťami na »všemocnú« ruskú vládu... Dnes už môžeme a musíme utvoriť tribúnu, z ktorej by sme odhaľovali cársku vládu pred všetkým ľuďom; takou tribúnou musia byť sociálnodemokratické noviny.* (* Pozri Zobrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 31. Red.) Práve takým ideálnym poslucháčstvom politických odhalení je robotnícka trieda, ktorá predovšetkým a najviac potrebuje všestranné a živé politické vedomosti, ktorá je najschopnejšia pretvárať tieto vedomosti na aktívny boj, i keď tento boj nesľubuje nijaké „hmataťelné výsledky. A tribúnou na odhaľovanie pomerov pred všetkým ľuďom môžu byť len celoruské noviny. „Bez politického orgánu nie je v dnešnej Európe mysliteľné hnutie, ktoré by si zasluhovalo názov politické, a v tomto zmysle aj Rusko nesporne patrí k dnešnej Európe. Tlač sa u nás už dávno stala silou -- inak by vláda neutrácala desaťtisíce rubľov na jej podplácanie a subvencovanie všelijakých Katkovov a Meščerských. A v absolutistickom Rusku nie je novinkou, že ilegálna tlač prelomila bariéry cenzúry a donútila legálne i konzervatívne orgány, aby o nej verejne písali. Tak to bolo aj v sedemdesiatych, ba i v päťdesiatych rokoch. Lenže o koľko širšie a vyspelejšie sú teraz tie ľudové vrstvy, ktoré sú ochotné čítať ilegálnu tlač a učiť sa z nej, „ako žiť a umierať, povedané slovami robotníka, ktorý napísal Iskre list (č. 7) 62 **Politické odhaľovanie značí práve také isté vypovedanie vojny vláde, ako odhaľovanie hospodárskych pomerov značí vypovedanie vojny továrnikovi.** A toto vypovedanie vojny má morálny význam tým väčší, čím je táto odhaľovacia kampaň rozsiahlejšia a mohutnejšia, čím početnejšia a energetickejšia je spoločenská trieda, ktorá vypovedáva vojnu, aby mohla začať vojnu. **Preto je politické odhaľovanie už samo osebe jedným z najúčinnějších prostriedkov, ako rozkladal nepriateľské zriadenie,** ako odvádzať od nepriateľa jeho náhodných alebo dočasných spojencov, ako zasievať nepriateľstvo a nedôveru medzi trvalých nositeľov absolutistickej moci.

Predvojom revolučných síl sa dnes môže stať len strana, ktorá zorganizuje odhaľovanie pomerov naozaj pred všetkým ľuďom. A tieto slová „pred všetkým ľuďom majú veľmi hlboký obsah. Obrovskú väčšinu tých, čo odhaľujú pomery a pritom pochádzajú z nerobotníckej triedy (a aby sa robotnícka trieda mohla stať predvojom, musí práve získať ostatné triedy), tvoria triezvi politici a chladnokrvní praktickí ľudia. Tí vedia veľmi dobre, aké nebezpečné je „sťažovať sa hoci len na toho najnižšieho úradníka, nieto na „všemocnú ruskú vládu. A tí prídu k nám so sťažnosťou až potom, keď uvidia, že táto sťažnosť naozaj môže mať účinok, že sme politickou silou. Aby sme sa mohli stať takou silou v očiach ľudí stojacich bokom, musíme usilovne a húževnato zvyšovať svoju uvedomelosť, iniciatívu a energiu; na to nestačí prilepiť nálepku „predvoj na teóriu a prax zadného voja.

Lenže ak sa máme podujat' na úlohu organizovať odhaľovanie vlády naozaj pred všetkým ľuďom, v čom sa potom prejaví triedny charakter nášho hnutia? -- spýta sa a už

sa nás aj spytuje viac horlivý ako múdry vyznavač „úzkého organického spojenia s proletárskym bojom. -- **Nuž práve v tom, že toto odhaľovanie pomerov pred všetkým ľuďom organizujeme my, sociálni demokrati; v tom, že všetky otázky, ktoré sa vynoria v agitácii, budú sa vysvetľovať v dôsledne sociálnodemokratickom duchu, ktorý nepripustí nijaké úmyselné či neúmyselné prekrúcanie marxizmu;** v tom, že túto všestrannú politickú agitáciu bude viesť strana, ktorá spája do jedného nerozlučného celku práve tak nápor na vládu, v mene všetkého ľudu, ako aj revolučnú výchovu proletariátu a zároveň ochranu jeho politickej samostatnosti, práve tak vedenie hospodárskeho boja robotníckej triedy, ako aj využívanie tých jej živelných zrážok s jej vykorisťovateľmi, ktoré burcujú a privádzajú do nášho tábora nové a nové vrstvy proletariátu

Ale jednou z najcharakteristickejších črt ekonomizmu je práve to, že nechápe túto spätosť, ba viac: túto zhodu medzi najnaliehavejšou potrebou proletariátu (všestranná politická výchova prostredníctvom politickej agitácie a politického odhaľovania) a potrebou všeobecného demokratického hnutia. Toto nechápanie sa prejavuje nielen v „martynovovských frázach, ale aj v poukazovaní na zdanlivo triedne stanovisko, čo je s týmito frázami obsahovo totožné. Pozrime napríklad, ako sa o tom vyjadrujú autori ekonomistického listu v 12. čísle Iskry*: „Ten istý základný nedostatok Iskry (preceňovanie ideológie) „je príčinou jej nedôslednosti v otázke, aký postoj má sociálna demokracia zaujať k rozličným spoločenským triedam a smerom. Iskra, ktorá teoretickými výkladmi... (nie však pomocou „rastu úloh strany, ktoré rastú súčasne so stranou...) „vyriešila úlohu okamžitého prechodu do boja proti absolutizmu, pričom pravdepodobne cíti, aká ťažká je táto úloha pre robotníkov za terajšej situácie... (nielenže cíti, ale aj dobre vie, že robotníkom sa táto úloha zdá menej ťažká ako ekonomistickej inteligencii s jej starosťami o malé deti, lebo robotníci sú odhodlaní bojovať dokonca i za požiadavky, ktoré -- povedané slovami nezabudnuteľného Martynova -- nesľubujú nijaké „hmatateľné výsledky) „... ale nemá trpezlivosť čakať, kým robotníci nazbierajú ďalšie sily na tento boj, a tak si začína hľadať spojencov medzi liberálmi a inteligenciou...

(* Pre nedostatok miesta sme nemohli v Iskre veľmi podrobne odpovedať na tento list, pre ekonomistov veľmi charakteristický. Veľmi nás potešil, lebo reči o nedôslednosti triedneho stanoviska Iskry k nám prichádzali už dávno a z najrozličnejších strán a Čakali sme iba na vhodnú príležitosť alebo presnú formuláciu tohto rozšíreného obvinenia, aby sme mohli naň odpovedať. A na útoky sme si zvykli odpovedať nie obranou, ale protiútokom.)

Áno, áno, naozaj sme už stratili všetku „trpezlivosť „čakať na blažené časy, ktoré nám už veľmi dávno sľubujú všelijakí „zmierovači, časy, keď naši ekonomisti prestanú zvaľovať vlastnú zaostalosť na robotníkov a ospravedlňovať nedostatok vlastnej energie tým, že vraj robotníci nemajú dost' síl. Spýtame sa našich ekonomistov: Ako majú „robotníci nazbierať sily na tento boj? Nie je azda očividné, že v politickej výchove robotníkov a v tom, že sa pred nimi budú odhaľovať všetky stránky nášho odporného samodržavia? A nie je jasné, že práve na túto prácu potrebujeme „spojencov medzi liberálmi a inteligenciou, ktorí by boli ochotní spolu s nami odhaľovať politickú kampaň proti činiteľom zemstiev, učiteľom, štatistikom, študentom a pod.? Vari je naozaj až také ťažké pochopiť túto nesmierne „zložitú vec? Vari vám P. B. **Aksel'rod** neopakuje už od roku 1897: „**O úlohe ruských sociálnych demokratov získať stúpencov a priamych alebo nepriamych spojencov medzi neproletárskymi triedami rozhodne predovšetkým a hlavne charakter propagandistickej činnosti medzi samým proletariátom?**⁶³ Lenže Martynovovia a ostatní ekonomisti si napriek tomu aj ďalej predstavujú vec tak, že robotníci musia najprv „v hospodárskom boji proti zamestnávateľom a vláde nazbierať sily (na tradeunionistickú

politiku), a až potom „prejsť -- akiste od tradeunionistickej „výchovy k aktivite -- k sociálnodemokratickej aktivite

„Vo svojom hľadaní, píšú ekonomisti ďalej, „Iskra často opúšťa triedne stanovisko, lebo zastiera triedne protirečenia a kladie na prvé miesto všeobecnú nespokojnosť s vládou, hoci príčiny a stupeň tejto nespokojnosti u »spojencov« sú veľmi rozdielne. Taký je napríklad postoj Iskry k zemstvu... Iskra vraj „sľubuje šľachticom, nespokojným s almužnami vlády, pomoc robotníckej triedy a pritom sa ani slovom nezmieňuje o triednom nepriateľstve medzi týmito vrstvami obyvateľstva. Ak si čitateľ prečíta články Samoderžavie a zemstvo (Iskra, č. 2 a 4),⁶⁴ o ktorých autori listu pravdepodobne hovoria, zistí, že tieto články* (* A medzi týmito článkami (Iskra, č. 3) bol uverejnený článok špeciálne o triednych antagonizmoch na našej dedine. (Pozri Zobrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 496 -- 505. Red.)) sa zaoberajú postojom vlády k „umiernenej agitácii stavovsko-byrokratického zemstva a k „iniciatíve dokonca i majetných tried. V článku sa hovorí, že robotník nesmie ľahostajne pozerat' na boj vlády proti zemstvu, a činitelia zemstiev sa vyzývajú, aby zanechali umiernené reči a povedali tvrdé a ostré slovo, keď sa proti vláde postaví revolučná sociálna demokracia v celej svojej sile. S čím tu autori listu nesúhlasia? -- To ostáva neznáme. Myslia si azda, že robotník „nepochopí slová „majetné triedy a „stavovsko-byrokratické zemstvo? -- že nabádanie činiteľov zemstiev, aby prešli od umiernených slov k ostrým, je „preceňovanie ideológie? Varí sa nazdávajú, že robotníci môžu „nazbierať v sebe sily na boj proti absolutizmu, ak nebudú vedieť, aký má absolutizmus postoj aj k zemstvu? Aj toto všetko zostáva neznáme. Jasný je iba jedno, že autori majú veľmi hmlistú predstavu o politických úlohách sociálnej demokracie. Ešte jasnejšie to vyplýva z ich vety: „Taký istý postoj (t. j. takisto „zastierajúci triedne antagonizmy) „má Iskra aj k študentskému hnutiu. Namiesto výzvy adresovanej robotníkom, aby na verejnej demonštrácii vyhlásili, že skutočným ohniskom násilia, výčinov a svojvôle nie je študentstvo, ale ruská vláda (Iskra, č. 2*)(* Pozri Zobrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 453 -- 459. Red.) mali sme asi uverejniť úvahu v duchu novín Rabočaja Mysľ A takéto myšlienky vyslovujú sociálni demokrati na jeseň 1901, po februárových a marcových udalostiach, tesne pred novým rozmachom študentského hnutia, ktorý ukazuje, že aj tu „živelnosť protestu proti samoderžaviu predbieha uvedomelé vedenie hnutia sociálnou demokraciou. Živelné úsilie robotníkov zastat' sa študentov, keď ich polícia a kozáci bijú, predbieha uvedomelú činnosť sociálnodemokratickej organizácie

„Naproti tomu v iných článkoch, pokračujú autori listu, „Iskra ostro odsudzuje všetky kompromisy a vystupuje napríklad na obranu neznášanlivého správania guesdovcov. Radíme ľuďom, ktorí o nezhodách medzi dnešnými sociálnymi demokratmi zvyčajne s takou sebaistotou a ľahkomyselnosťou vyhlasujú, že tieto nezhody nie sú podstatné a neospravedlňujú rozkol, aby sa nad týmito slovami dobre zamysleli. Je možné, aby v jednej organizácii s úspechom pracovali ľudia, ktorí tvrdia, že sme na objasnenie nepriateľského postoja samoderžavie k najrozličnejším triedam a na oboznámenie robotníkov s opozíciou najrozličnejších vrstiev proti samoderžaviu urobili ešte neobyčajne málo, -- a to s ľuďmi, ktorí v tom vidia „kompromis, akiste kompromis s teóriou „hospodárskeho boja proti zamestnávateľom a vláde?

Z príležitosti štyridsiateho výročia oslobodenia roľníkov sme hovorili o tom, že je nevyhnutné vniesť triedny boj na dedinu (č. 3**)(** Tamtiež, s. 496-505. Red.), a v súvisi s Vitteho tajnou správou, že samospráva a samoderžavie sú nezlučiteľné (č. 4); z príležitosti vydania nového zákona sme útočili na statkárov a im slúžiacu vládu zato, že bránia nevoľníctvo (č. 8*)(* Pozri Zobrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 115-- 121. Red.) a vítali sme ilegálny zjazd zemstiev a nabádali sme činitel'ov zemstiev, aby prešli od ponížených petícií k boju (č.

8**) (** Tamtiež, s. 122- 124. Red.); povzbudzovali sme študentov, keď začínali chápať nevyhnutnosť politického boja a prechádzali k nemu (č. 3), a súčasne sme pranierovali „tupú nechápavosť stúpcov „iba študentského hnutia, keď vyzývali študentov, aby sa nezúčastňovali na pouličných demonštráciách (č. 3, o výzve výkonného výboru moskovských študentov z 25. februára); odhaľovali sme „nezmyselné rojčenie a „lživé pokrytectvo liberálnych potmehúdov z novín Rossija65 (č. 5) a zároveň sme písali o zbesilosti vládných katanov, ktorí „sa kruto všíli na mierumilovných publicistoch, na starých profesoroch a vedcoch, na známych liberálnych činiteľoch zemstiev (č. 5: Útok polície proti literatúre***66(*** Polícejskij nabeg na literatúru. Slov. red.); odhaľovali sme skutočný význam programu „starostlivosti štátu o zlepšenie životných podmienok robotníkov a uvítali sme „cenné priznanie, že je „lepšie nečakať na požiadavku reforiem zdola, ale predísť jej reformami zhora (č. 6+)(+ Pozri Zohrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 105. 106. Red.); povzbudzovali sme protestujúcich štatistikov (č. 7) a karhali sme štatistikov štrajkolomcov (č. 967). Kto vidí v tejto taktike zastieranie triedneho uvedomenia proletariátu a kompromis s liberalizmom, tým len prezrádza, že vôbec nechápe skutočný význam programu Creda a de facto presadzuje práve tento program, nech by sa ho akokoľvek zriekal Lebo práve tým ťahá sociálnu demokraciu do „hospodárskeho boja proti zamestnávateľom a vláde a kapituluje pred liberalizmom, keďže sa zrieka úlohy aktívne zasahovať do každej „liberálnej otázky a určovať svoj, sociálnodemokratický postoj k tejto otázke.

f) Ešte raz „osočovatelia,, ešte raz „mystifikátori,,

Tieto roztomilé slová napísalo, ako sa čitateľ pamätá, Rabočeje Delo, ktoré takto odpovedá na naše obvinenie, že „nepriamo pripravuje pôdu, aby sa robotnícke hnutie stalo nástrojom buržoáznej demokracie. Rabočeje Delo vo svojej naivite usúdilo, že toto obvinenie je len polemickým výpadom: títo zlí dogmatici si vraj zaumienili, že nám navravia všelijaké nepríjemnosti: no a čo môže byť nepríjemnejšie ako stať sa nástrojom buržoáznej demokracie? Nuž a tak uverejňuje tučným písmom „vyvrátenie: „ničím nezastreté osočovanie (Dva zjazdy, s. 30), „mystifikácia (31), „maškaráda (33). Rabočeje Delo sa ako Jupiter (hoci sa na Jupitera veľmi málo podobá) hnevá práve preto, že nemá pravdu, a svojim prenáhleným nadávaním dokazuje, že nevie pochopiť spôsob myslenia svojich odporcov. **Prítom netreba ani tak veľmi uvažovať, aby človek pochopil, prečo každé skláňanie sa pred živelnosťou masového hnutia, každé degradovanie sociálnodemokratickej politiky na tradeunionistickú politiku značí, že práve tým sa pripravuje pôda na to, aby sa robotnícke hnutie stalo nástrojom buržoáznej demokracie. Živelné robotnícke hnutie môže samo osebe utvoriť (a nevyhnutne utvára) len tradeunionizmus a tradeunionistická politika robotníckej triedy je práve buržoázna politika robotníckej triedy. Účasť robotníckej triedy v politickom boji, ba i v politickej revolúcii ešte vôbec nerobí z jej politiky sociálnodemokratickú politiku.** Nezmyslí si Rabočeje Delo popierať to? Nezmyslí si konečne vyložiť pred všetkými priamo a bez vykrúcania, ako chápe najpálčivejšie otázky medzinárodnej a ruskej sociálnej demokracie? -- Ale kdeže, ono si nikdy ničो také nezmyslí, lebo sa pevne pridŕža metódy, ktorú možno nazvať metódou „sebaoznačovania v záporoch. Ja nie som ja, kôň nie je môj, ja nie som kočiš. My nie sme ekonomisti, Rabočaja Mysľ nie je ekonomistická, v Rusku vôbec nejestvuje ekonomizmus. To je nezvyčajne šikovná a „diplomacká metóda, ktorá má iba tú malú chybu že na orgány, ktoré ju praktizujú, veľmi dobre sedí posmešné: „Čo si ráčite želať?

Časopisu Rabočeje Delo sa zdá, že buržoázna demokracia v Rusku je vôbec „fantóm (Dva zjazdy, s. 32*)(* Nachádzame tu aj odvolávku na „konkrétne ruské podmienky, ktoré osudovo ženú robotnícke hnutie na revolučnú cestu. Ľudia nechcú pochopiť, že revolučná cesta

robotníckeho hnutia nemusí byť práve sociálnodemokratická cesta. Ved' celá západoeurópska buržoázia za absolutizmu „hnala, vedome hnala robotníkov na revolučnú cestu. Ale my sociálni demokrati sa s tým nemôžeme uspokojiť. A keď hocičím degradujeme sociálnodemokratickú politiku na živelnú, tradeunionistickú politiku, práve tým nahrávame buržoáznej demokracii.)-Šťastní ľudia Ako pštros strkajú hlavu do piesku a myslia si, že tým zmizne aj všetko okolo nich. Veľa liberálnych publicistov, ktorí každý mesiac dávajú na všeobecnú známosť svoj triumf nad rozpadom, ba i zánikom marxizmu; veľa liberálnych novin (SPB. Vedomosti⁶⁸, Russkije Vedomosti⁶⁹ a mnohé iné), ktoré povzbudzujú liberálov vnášajúcich medzi robotníkov brentanovské chápanie triedneho boja⁷⁰ a tradeunionistické chápanie politiky; plejáda kritikov marxizmu, ktorých skutočné tendencie tak dobre odhalilo Credo a ktorých literárny tovar jediný koluje po Rusku nezdanený a nevycleňný; oživenie revolučných nesociálnodemokratických smerov, najmä po februárových a marcových udalostiach -- to všetko je teda fantóm. To všetko nemá s buržoáznou demokraciou absolútne nič spoločné.

Rabočeje Delo, ako aj autori ekonomistického listu v 12. čísle Iskry by sa mali „zamyslieť nad tým, prečo vlastne jarné udalosti vyvolali také oživenie revolučných nesociálnodemokratických smerov, namiesto aby posilnili autoritu a prestíž sociálnej demokracie. -- Preto, lebo sme neboli na výške úloh, lebo aktivita robotníckych más bola vyššia ako naša aktivita, lebo sme nemali dostatočne pripravených revolučných vodcov a organizátorov, ktorí by boli dobre poznali náladu medzi všetkými opozičnými vrstvami a boli by sa vedeli postaviť na čelo hnutia, zmeniť živelnú demonštráciu na politickú, prehĺbiť jej politický charakter atď. Za týchto podmienok budú naša zaostalosť nevyhnutne využívať pružnejší, energickejší nesociálnodemokratickí revolucionári, a robotníci, nech by hocijako obetavo a energicky bojovali proti polícii a vojsku, nech by hocijako revolučne vystupovali, budú len silou podporujúcou týchto revolucionárov, budú zadným vojom buržoáznej demokracie, a nie sociálnodemokratickým predvojom. Vezmite si nemeckú sociálnu demokraciu, od ktorej naši ekonomisti chcú prevziať len jej slabé stránky. Prečo ani jedna politická udalosť v Nemecku neprejde bez toho, aby nevedla k ďalšiemu posilneniu autority a prestíže sociálnej demokracie? Preto, že sociálna demokracia je vždy pred všetkými v najrevolučnejšom hodnotení tejto udalosti a v obhajobe každého protestu proti zvoli. Nedá sa ukolísať úvahami, že hospodársky boj privedie robotníkov k otázke ich bezprávnosti a že konkrétne podmienky osudovo ženú robotnícke hnutie na revolučnú cestu. Zasahuje do všetkých oblastí a do všetkých otázok verejného a politického života, či už ide o to, že Wilhelm neschválil starostu mesta z radov buržoázných progresistov (naši ekonomisti ešte nestihli poučiť Nemcov, že takéto zasahovanie je vlastne kompromis s liberalizmom), alebo o vydanie zákona proti „nemravným spisom a obrazom, alebo či ide o ovplyvňovanie volieb profesorov vládou a pod. atď. **Sociálni demokrati sú všade na čele, podnecujú politickú nespokojnosť vo všetkých triedach, burcujú ospanlivých, popoháňajú zaostalých a poskytujú proletariátu všestranný materiál na rozvíjanie jeho politického uvedomenia a politickej aktivity.** A výsledkom toho je, že aj vedomí nepriatelia socializmu si začínajú vážiť tohto predného politického bojovníka, a neraz sa stáva, že dôležitý dokument nielen z buržoázných, ale dokonca i z byrokratických a dvorných kruhov sa akýmsi zázrakom dostane do redakcie Vorwárstu.

Tu máme teda rozlúštenie toho zdanlivého „protirečenia, ktoré natoľko presahuje chápanosť časopisu Rabočeje Delo, že iba zalamuje rukami a kričí: „Maškaráda. Ved' si len predstavte: My, Rabočeje Delo, stavíme na prvé miesto masové robotnícke hnutie (a uverejňujeme to tučným písmom), vystríhame každého pred zľahčovaním významu živelného prvku, chceme dať vlastnému, vlastnému, vlastnému hospodárskemu boju politický ráz, chceme zostať v

úzkom a organickým spojení s proletárskym bojom A tu niekto príde a vraví nám, že pripravujeme pôdu, aby sa robotnícke hnutie stalo nástrojom buržoáznej demokracie. A kto to vraví? Vravia to ľudia, ktorí uzatvárajú „kompromis s liberalizmom, lebo zasahujú do každej „liberálnej otázky (aké nepochopenie „organického spojenia s proletárskym bojom) a venujú toľko pozornosti študentom, ba dokonca (ó, hrôza) aj činiteľom zemstiev Ľudia, ktorí chcú vôbec venovať väčšie (v porovnaní s ekonomistami) percento svojich síl činnosti medzi neproletárskymi triedami obyvateľstva Nie je to „maškaráda??

Úbohé Rabočeje Delo Podarí sa mu niekedy rozlúštiť túto zložitú vec?

IV. Príštípkárstvo ekonomistov a organizácia revolucionárov

Vyššie rozobraté tvrdenia časopisu Rabočeje Delo, že hospodársky boj je prostriedok politickej agitácie, ktorý sa dá najširšie použiť, že teraz je našou úlohou dať vlastnému hospodárskemu boju politický ráz a pod., svedčia o úzkom chápaní nielen našich politických, ale aj našich organizačných úloh. Na „hospodársky boj proti zamestnávateľom a vláde vôbec nie je potrebná -- a preto sa v takomto boji ani nemôže utvoriť -- celoruská centralizovaná organizácia, ktorá by spájala do jedného spoločného náporu naozaj všetky prejavy politickej opozície, protestu a rozhorčenia, organizácia, ktorá by sa skladala z revolucionárov z povolania a ktorú by viedli skutoční politickí vodcovia všetkého ľudu. A je to aj pochopiteľné. Charakter organizácie každej inštitúcie je prirodzene a nevyhnutne určovaný obsahom činnosti tejto inštitúcie. Preto Rabočeje Delo svojimi tvrdeniami, ktoré sme už rozobrali, sankcionuje a uzákoňuje nielen úzky rámec politickej činnosti, ale aj úzky rámec organizačnej práce. A ako vždy, aj v tomto prípade je orgánom, ktorého uvedomelosť kapituluje pred živelnosťou. **No skláňať sa pred živelne vznikajúcimi formami organizácie, nevedomovať si, aký úzky rámec má a aká primitívna je naša organizačná práca, akí sme my ešte „príštípkári v tejto dôležitej oblasti, nevedomovať si to je podľa môjho názoru skutočná choroba nášho hnutia. Prirodzene, nie je to choroba úpadku, ale choroba rastu. Ale práve teraz, keď nás ako vodcov a organizátorov hnutia možno povedať zaplavuje vlna živelného rozhorčenia, je mimoriadne potrebné čo najnezmieriteľnejšie bojovať proti každej obhajobe zaostalosti, proti každému uzákoneniu úzkeho rámca v tejto veci, a je mimoriadne potrebné prebudiť v každom, kto sa zúčastňuje na praktickej práci alebo sa na ňu iba chystá, nespokojnosť s príštípkárstvom, ktoré u nás vládne, a neoblomné odhodlanie zbaviť sa ho.**

a) Čo je príštípkárstvo?

Pokúsime sa odpovedať na túto otázku malou ukážkou činnosti typického sociálnodemokratického krúžku v rokoch 1894-1901. Už sme poukázali na to, že všetka študujúca mládež bola v tom období zapálená za marxizmus. Tento zápal sa, pravda, netýkal len, ba dokonca ani nie tak marxizmu ako teórie, ale marxizmu ako odpovede na otázku „čo robiť?, ako výzvy na pochod proti nepriateľovi. A noví bojovníci sa dali na pochod s neobyčajne primitívnou výzbrojou a prípravou. Vo väčšine prípadov nemali dokonca takmer nijakú výzbroj a nijakú prípravu. Šli do vojny ako sedliaci od radla, čo si vzali so sebou obyčajný kyjak. Krúžok študentov nadväzuje styky s robotníkmi a púšťa sa do práce bez

akéhokoľvek spojenia so starými pracovníkmi hnutia, bez akéhokoľvek spojenia s krúžkami na iných miestach alebo dokonca v iných častiach mesta (alebo v iných školách), bez akéhokoľvek zorganizovania jednotlivých zložiek revolučnej práce, bez akéhokoľvek systematického plánu činnosti na nejaké dlhšie obdobie. Krúžok postupne rozvíja čoraz širšiu propagandu a agitáciu a už vďaka samému faktu, že začal pôsobiť, si získava sympatie dosť širokých vrstiev robotníkov, sympatie istej časti vzdelanej spoločnosti, ktorá poskytuje peniaze a dáva „výboru k dispozícii stále nové a nové skupiny mladých ľudí. Výbor (alebo zväz boja) sa teší čoraz väčšej obľube, jeho činnosť sa rozrastá a on ju rozširuje úplne živelné: tí istí ľudia, ktorí pred rokom alebo niekoľkými mesiacmi vystupovali v študentských krúžkoch a hľadali odpoveď na otázku „kde ísť“, ktorí nadväzovali a udržiavali styky s robotníkmi, zostavovali a vydávali letáky, nadväzujú kontakty s ďalšími skupinami revolucionárov, zaoštarávajú literatúru, začínajú vydávať miestne noviny, hovoriť o usporiadaní demonštrácie a napokon sa púšťajú do otvorených bojových akcií (pričom takouto otvorenou bojovou akciou môže byť podľa okolností práve tak prvý agitačný leták ako prvé číslo novín alebo prvá demonštrácia). A zvyčajne tieto akcie hneď na začiatku úplne skrachujú. Hneď a úplne práve preto, že tieto bojové akcie neboli výsledkom systematického, dopredu premysleného a postupne pripravovaného plánu dlhého a húževnatého boja, lež iba živelným rastom tradičnej práce v krúžku; lebo polícia, prirodzene, takmer vždy poznala všetkých hlavných pracovníkov miestneho hnutia, ktorí si „získali povest’ už ako študenti, a iba čakala na najvhodnejšiu chvíľu, aby urobila raziu, náročky dovoľovala krúžku poriadne sa rozrásť a rozvinúť, aby mala hmatateľný corpus delicti, a náročky ponechala vždy niekoľko známych osôb „na semeno (ako znie odborný výraz, ktorý, ako viem, používajú i naši ľudia, i žandári). Takúto vojnu nemožno neporovnať s pochodom húfu roľníkov vyzbrojených kyjakmi proti modernému vojsku. A treba len obdivovať životaschopnosť hnutia, ktoré sa rozširovalo, rástlo a víťazilo, hoci bojovníci neboli naň absolútne pripravení. Pravda, **z historického hľadiska bola primitívnosť výzbroje zo začiatku nielen nevyhnutná, ale dokonca zákonitá ako jedna z podmienok získania čo najväčšieho počtu bojovníkov.** No len čo sa začali vážne bojové akcie (a tie sa začali vlastne už štrajkami v lete 1896), prejavovali sa nedostatky našej bojovej organizácie čoraz citelnejšie. Vláda, ktorá bola sprvu zmätená a narobila veľa chýb (keď napríklad vo výzve adresovanej verejnosti opisovala zločiny socialistov, alebo vypovedávala robotníkov z hlavných miest do priemyselných stredísk na vidieku), prispôsobila sa čoskoro novým podmienkam boja a vedela vhodne rozostaviť svoje oddiely provokatérov, špicľov a žandárov, vybavené najdokonalejšími prostriedkami. Pogromy sa opakovali tak často, postihovali také množstvo ľudí a decimovali miestne krúžky tak dôkladne, že robotnícke masy strácali doslova všetkých vodcov, hnutie sa vyvíjalo v neveriteľných skokoch a v činnosti sa nemohla utvoriť absolútne nijaká kontinuita a plynulosť. Nesmierna roztrieštenosť miestnych pracovníkov, náhodné zloženie krúžkov, nepripravenosť a malý rozhľad v teoretických, politických a organizačných otázkach boli nevyhnutným dôsledkom týchto pomerov. Niekde to zašlo tak ďaleko, že robotníci pre našu nedostatočnú húževnatosť a konšpiratívnosť strácajú dôveru k inteligencii a stráňia sa jej: intelektuáli -- hovoria -- svojou ľahkovážnosťou zaviňujú prezradenia!

Každý, kto aspoň ako-tak pozná hnutie, vie, že toto príštipkárstvo začali napokon všetci mysliaci sociálni demokrati pociťovať ako chorobu. No aby si čitateľ, ktorý ho nepozná, nemyslel, že umelo „konštruujeme osobitné štádium alebo osobitnú chorobu hnutia, odvoláme sa na svedka, ktorého sme už raz spomenuli. Nech sa na nás nikto nehnevá za tento dlhý citát.

„Ak je postupný prechod k širšej praktickej činnosti, píše B-v v 6. čísle časopisu Rabočeje Delo, „prechod priamo závislý od všeobecného prechodného obdobia, ktoré prežíva ruské robotnícke hnutie, charakteristickou črtou celkového mechanizmu ruskej robotníckej

revolúcie. ..., je tu ešte ďalšia, nemenej zaujímavá črta. Hovoríme o všeobecnom nedostatku akcienschopných revolučných síl* ktorý sa pociťuje nielen v Petrohrade, ale aj v celom Rusku. Odvtedy, ako všeobecne oživa robotnícke hnutie, ako sa všeobecne rozvíjajú robotnícke masy, ako sú čoraz častejšie štrajky, ako sa masový boj robotníkov stáva čoraz otvorenejším, a vláda na to odpovedá ešte väčším prenasledovaním, zatýkaním, vypovedávaním a posielaním do vyhnanstva, odvtedy je tento nedostatok vysokokvalitných revolučných síl ešte výraznejší a iste nezostane bez vplyvu na hĺbku a všeobecný ráz hnutia. Mnoho štrajkov prebehne bez silného a bezprostredného pôsobenia revolučných organizácií..., pociťuje sa nedostatok agitačných letákov a ilegálnej literatúry..., robotnícke krúžky zostávajú bez agitátorov... Zároveň pozorovať stály nedostatok peňažných prostriedkov. Slovom rast robotníckeho hnutia predbieha rast a rozvoj revolučných organizácií. Aktívnych revolucionárov je veľmi málo na to, aby mohli sústrediť vo svojich rukách vplyv na všetky robotnícke masy, ktoré sa dostali do pohybu, a aby mohli vnieť do celého tohto pohybu aspoň trochu systematickosti a organizovanosti... Jednotlivé krúžky, jednotliví revolucionári nie sú spojení, nie sú zjednotení, netvorí jednotnú, silnú a disciplinovanú organizáciu s plánovité rozvinutými oddielmi*... (* Podčiarkli sme všade my.) A keď autor vysvetlil, že okamžitý vznik nových krúžkov namiesto rozbitých „dokazuje len životaschopnosť hnutia..., no nedokazuje ešte, že by bolo dost' schopných revolucionárov, prichádza k záveru: „Praktická nepripravenosť petrohradských revolucionárov sa prejavuje aj na výsledkoch ich práce. Posledné procesy, najmä proti skupinám Samooslobodenie a Boj práce proti kapitálu⁷¹, jasne ukázali, že mladý agitátor, ktorý nie je podrobne oboznámený s podmienkami práce, a teda ani agitácie v danom závode, ktorý nepozná zásady konšpirácie a osvojil si (naozaj?) „len všeobecné názory sociálnej demokracie, môže pracovať nejakých 4, 5, 6 mesiacov. Potom ho zatknú, čo má často za následok rozbitie celej organizácie alebo aspoň jej časti. Natíska sa otázka, či môže byť činnosť skupiny úspešná a plodná, keď sa jej existencia ráta iba na mesiace? Je jasné, že nedostatky existujúcich organizácií nemožno celkom zval'ovať na prechodné obdobie..., je jasné, že významnú úlohu tu má kvantitatívne a najmä kvalitatívne zloženie fungujúcich organizácií, a prvoradou úlohou našich sociálnych demokratov... musí byť skutočné zjednotenie organizácií a prísny výber ich členov.

b) Príštipkárstvo a ekonomizmus

Teraz sa musíme zastaviť pri otázke, ktorá sa už iste natíska každému čitateľovi. Môžeme toto príštipkárstvo ako chorobu rastu, ktorou sa vyznačuje celé hnutie, dávať do súvisu s ekonomizmom ako z jedným z prúdov v ruskej sociálnej demokracii? Myslíme si, že áno. Praktická nepripravenosť a neskúsenosť v organizačnej práci je spoločná naozaj nám všetkým, a teda i tým, čo od samého začiatku neochvejne zastávali hľadisko revolučného marxizmu. A túto nepripravenosť samu osebe by, prirodzene, nik nemohol praktikom ani vyčítať. **Lenže okrem nepripravenosti patrí do pojmu „príštipkárstvo ešte aj niečo iné: zúžený rozsah celej revolučnej práce všeobecne, nechápanie toho, že z tejto zúženej práce ani nemôže vzniknúť dobrá organizácia revolucionárov, a napokon -- a to je hlavné -- pokusy ospravedlniť túto zúženosť a povýšiť ju na osobitnú „teóriu, t. j. skláňame sa pred živlosťou aj v tejto oblasti.** Len čo sa takéto pokusy zjavili, bolo hneď nepochybné, že príštipkárstvo súvisí s ekonomizmom a že sa nebudeme môcť zbaviť našej zúženej organizačnej činnosti, ak sa nezbavíme ekonomizmu ako takého (t. j. zúženého chápania teórie marxizmu, ako aj poslania sociálnej demokracie a jej politických úloh). Tieto pokusy sa prejavili v dvoch smeroch. Jedni začali vraviť: Samy robotnícke masy ešte nevytýčili také široké a bojové politické úlohy, ktoré im „nanucujú revolucionári, tieto masy musia ešte len bojovať za najbližšie politické požiadavky, viesť „hospodársky boj proti

zamestnávateľom a vláde* (* Rabočaja Mysľ a Rabočeje Delo, najmä Odpoveď Plechanovovi.) (tomuto boju, ktorý je „prístupný masovému hnutiu, však prirodzene zodpovedá aj organizácia „prístupná dokonca i najmenej pripravenej mládeži). Druhí, ktorí majú ďaleko od akejkolvek „teórie postupnosti, začali hovoriť: môžeme a musíme „uskutočniť politickú revolúciu, ale na to vôbec netreba utvoriť pevnú organizáciu revolucionárov, ktorá by vychovávala proletariát vytrvalým a húževnatým bojom; na to stačí, aby sme všetci uchopili do rúk „prístupný a nám už známy kyjak. Povedané bez alegórií -- aby sme zorganizovali všeobecný štrajk**,** Brožúra Kto uskutoční politickú revolúciu? (Kto soveršiť političeskuju revoluciju? Slov. red.) -- v zborníku Proletársky boj (Proletarskaja borba. Slov. red.), ktorý vyšiel v Rusku. Znova ju vydal aj kyjevský výbor. alebo aby sme povzbudili „malátne robotnícke hnutie „excitačným terorom***(***) Obroda revolucionizmu a Svoboda.). Obidva tieto smery, tak oportunisti, ako aj „revolucionisti, kapitulujú pred panujúcim príštipkárstvom, neveria, že sa ho možno zbaviť, nechápu našu prvoradú a najnaliehavejšiu praktickú úlohu: utvoriť organizáciu revolucionárov, ktorá by bola schopná zabezpečiť energiu, stálosť a kontinuitu politického boja.

Pred chvíľou sme citovali slová B --va, že „rast robotníckeho hnutia predbieha rast a rozvoj revolučných organizácií. Toto „cenné vyjadrenie blízkeho pozorovateľa (mienka redakcie časopisu Rabočeje Delo o článku B--va) má pre nás dvojnásobnú cenu. Dokazuje, že sme mali pravdu, keď sme konštatovali, že hlavnou príčinou súčasnej krízy v ruskej sociálnej demokracii je zaostávanie vodcov („ideológov, revolucionárov, sociálnych demokratov) za živelným rozmachom más. Dokazuje, že všetky úvahy autorov ekonomistického listu (v 12. Čísle Iskry), B. Kričevského a Martynova, o nebezpečenstve podceňovania významu živelného prvku a všedného každodenného boja, o taktike ako procese a pod. sú iba vychvaľovaním a obhajobou príštipkárstva. Títo ľudia, ktorí nemôžu bez opovržlivej grimasy vysloviť slovo „teoretik, ktorí označujú za „zmysel pre život svoje korenie sa pred obyčajnou nepripravenosťou a nevypelostou, v skutočnosti dokazujú, že nechápu naše najnaliehavejšie praktické úlohy. Ľuďom, ktorí zaostali, kričia: Držte krok Nepredbiehajte Ľuďom, ktorí nie sú dost' energickí a iniciatívni v organizačnej práci, ktorí nevedia „plánovať rozsiahlu a odvážnu prácu, kričia o „taktike ako procese Naším hlavným nedostatkom je, že degradujeme naše politické a organizačné úlohy na najbližšie, „hmatateľné, „konkrétne záujmy každodenného hospodárskeho boja, ale pritom jednoducho počúvame tú istú pesničku: Vlastnému hospodárskemu boju treba dať politický ráz Ešte raz; to je doslova taký istý „zmysel pre život, aký prejavil hrdina ľudového eposu, keď pri pohľade na pohrebný sprievod zvolal: „Kiež by ste mali vždy také šťastie

Spomeňte si, s akou bezpríkladnou, naozaj „narcisovskou povýšenosťou poučali títo mudrlanti Plechanova: „Robotníckym krúžkom vôbec (sic) nie sú prístupné politické úlohy v skutočnom, praktickom zmysle tohto slova, t. j. v zmysle účelného a úspešného praktického boja za politické požiadavky (Odpoveď redakcie časopisu Rabočeje Delo, s. 24). Nie sú krúžky ako krúžky, páni Krúžku „príštipkárov nie sú, prirodzene, prístupné politické úlohy, kým si títo príštipkári neuvedomia svoje príštipkárstvo a kým sa ho nezbavia. A ak sú títo príštipkári do svojho príštipkárstva ešte aj zaľúbení, ak slovo „praktický dávajú sádzať bezpodmienečne kurzívou a nazdávajú sa, že praktickosť si vyžaduje degradovať svoje úlohy na úroveň chápania naj zaostalejších vrstiev más, potom, prirodzene, týmto príštipkárom niet pomoci a politické úlohy im naozaj vôbec nie sú prístupné. Ale krúžku koryfejov, ako Aleksejev a Myškin, Chalturín a Žel'abov, sú prístupné politické úlohy v najskutočnejšom, najpraktickejšom zmysle tohto slova, prístupné práve preto a potiaľ, pokiaľ sa ich zapálená propaganda stretáva s ohlasom živelné sa prebúdžajúcich más, pokiaľ ich prekypujúcu energiu podchyťava a podporuje energia revolučnej triedy. Plechanov mal tisíc ráz pravdu, keď nielenže poukázal na túto revolučnú triedu, nielenže dokázal nevyhnutnosť a neodvratnosť jej živelného prebudenia, ale aj vytýčil „robotníckym krúžkom náročnú a veľkú

politickú úlohu. No vy sa odvolávate na masové hnutie, ktoré odvtedy vzniklo, preto, aby ste túto úlohu degradovali, aby ste obmedzili energiu a rozsah činnosti „robotníckych krúžkov. Je to azda niečo iné ako zaľúbenosť príštipkára do svojho príštipkárstva? Chvascete sa svojou praktickosťou, no nevidíte fakt známy každému ruskému praktikovi, aké zázraky môže totiž robiť v revolučnej práci energia nielen krúžku, ale aj jednotlivca. Alebo si myslíte, že v našom hnutí nemôžu byť takí koryfeji, akí boli v sedemdesiatych rokoch? Prečo nie? Pretože sme málo pripravení? **My sa však pripravujeme, budeme sa pripravovať a pripravíme sa Pravda, na stojatej vode „hospodárskeho boja proti zamestnávateľom a vláde sa u nás na nešťastie utvorila žaburina, objavili sa ľudia, ktorí padajú na kolena a modlia sa k živelnosti, upierajúc zbožné pohľady (podľa Plechanovovho vyjadrenia) na „zadnú časť ruského proletariátu. No my sa zbavíme tejto žaburiny. Ruský revolucionár, vedený naozaj revolučnou teóriou, opierajúci sa o naozaj revolučnú a živelne sa prebúdzajúcu triedu, môže sa práve teraz konečne -- konečne -- vzpriamiť v celej svojej výške a rozvinúť všetky svoje bohatierske sily. Na to je len potrebné, aby všetky pokusy o degradovanie našich politických úloh a rozsahu našej organizačnej práce narážali na výsmech a opovrhnutie medzi masami praktikov a ešte väčšími masami ľudí, ktorí už v školských laviciach rojčia o praktickej práci. A my to dosiahneme, na to sa, páni, môžete spoľahnúť**

V článku Čím začať? som napísal proti časopisu Rabočeje Delo: „Za 24 hodín možno zmeniť taktiku agitácie v nejakej špeciálnej otázke, taktiku pri realizácii nejakej čiastkovej úlohy straníckej organizácie, ale zmeniť, a to nie za 24 hodín, ale hoci za 24 mesiacov svoje názory na to, či je vôbec, vždy a bezpodmienečne potrebná bojová organizácia a politická agitácia medzi masami, môžu len ľudia bez akýchkoľvek zásad.* (*Pozri Zbrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 26. Red.) Rabočeje Delo odpovedá: „Toto jediné obvinenie v Iskre, ktoré si robí nároky na vecnosť, nieje založené na ničom. Čitatelia časopisu Rabočeje Delo dobre vedia, že od samého začiatku sme nielen vyzývali na politickú agitáciu, nečakajúc ani na vydávanie Iskry (pričom ste dodávali, že nielen robotnícke krúžky, „ale ani masové robotnícke hnutie si nemôže klásť ako prvú politickú úlohu zvrhnutie absolutizmu, ale iba boj za najbližšie politické požiadavky, a že „najbližšie politické požiadavky budú prístupné masám po jednom alebo v krajnom prípade po niekoľkých štrajkoch)... „ale aj vo svojich publikáciách sme súdruhom pôsobiacim v Rusku prinášali zo zahraničia jediný sociálnodemokratický politickoagitačný materiál (pričom ste v tomto jedinom materiáli nielen čo najširšie uplatňovali politickú agitáciu iba na základe hospodárskeho boja, ale nakoniec ste prišli aj k tvrdeniu, že táto zúžená agitácia „sa dá najširšie použiť. A nevidíte, páni, ako vaša argumentácia práve vzhľadom na takýto jediný materiál dokazuje nevyhnutnosť vydávania Iskry a nevyhnutnosť boja Iskry proti časopisu Rabočeje Delo?)... „Na druhej strane naša vydavateľská Činnosť v skutočnosti pripravovala taktickú jednotu strany (jednotu presvedčenia, že taktika je proces rastu straníckych úloh, rastúcich spolu so stranou? Cenná jednotu)... „a tým aj možnosť »bojovej organizácie«, pre ktorej utvorenie zväz robil všetko, Čo môže zahraničná organizácia vôbec robiť (Rabočeje Delo, č. 10, s. 15). Márne sa pokúšate vyklúčkovať Ani mi na um nešlo popierať, že ste robili všetko, čo ste mohli. Tvrdil som a tvrdím, že hranice vašich „možností zužuje krátkozrakosť vášho chápania. Je smiešne čo len hovoriť o „bojovej organizácii na boj za „najbližšie politické požiadavky alebo na „hospodársky boj proti zamestnávateľom a vláde.

Ale ak chce čitateľ vidieť perly ekonomistickej zaľúbenosti do príštipkárstva, musí sa, prirodzene, obrátiť od eklektického a nestáleho časopisu Rabočeje Delo k dôsledným a energickým novinám Rabočaja Mysľ. „Teraz pár slov o takzvanej vyslovene revolučnej inteligencii, napísal R. M. v Osobitnej prílohe, s. 13, „ktorá, pravdaže, neraz skutočne ukázala, že je úplne pripravená »vstúpiť do rozhodného zápasu proti cárizmu«. Celé nešťastie je len v tom, že naša revolučná inteligencia, nemilosrdne prenasledovaná politickou políciou,

pokladala boj proti tejto politickej polícii za politický boj proti samoderžaviu. Preto jej nieje dodnes jasné, »odkiaľ vziať sily na boj proti samoderžaviu«.

Však je to jedinečné, ako vyznavač (vyznaváč v zlom zmysle slova) živelného hnutia bohorovné pohŕda bojom proti polícii? Našu konšpiratívnu neobratnosť chce ospravedlniť tým, že za živelného masového hnutia nie je pre nás boj proti politickej polícii vlastne ani dôležitý. Pod tento nehorázný záver by sa podpísalo len veľmi málo ľudí: natoľko páľčivými sa stali pre všetkých nedostatky našich revolučných organizácií. Ale ak sa podeň nepodpíše napríklad Martynov, tak len preto, že nevie alebo nemá odvahu domyslieť svoje tvrdenia do konca. Azda taká **„úloha, keď masy vychádzajú s konkrétnymi požiadavkami, sľubujúcimi hmatateľné výsledky, naozaj vyžaduje osobitnú starostlivosť o utvorenie pevnej, centralizovanej, bojovej organizácie revolucionárov? Azda túto „úlohu neplnia aj také masy, ktoré vôbec „nebojujú proti politickej polícii? A nielen to: dala by sa táto úloha splniť, keby sa okrem niekoľkých vodcov nepodujímali na ňu aj (v obrovskej väčšine) takí robotníci, ktorí vôbec nie sú schopní „bojovať proti politickej polícii? Takí robotníci, priemerní ľudia z nás,, vedia prejavíť nesmiernu energiu a obetavosť v štrajku a v pouličnom boji proti polícii a vojsku, môžu (a iba oni môžu) rozhodnúť o výsledku celého nášho hnutia, ale práve boj proti politickej polícii si vyžaduje osobitné vlastnosti, vyžaduje si revolucionárov z povolania. A my sa musíme starať nielen o to, aby z nás „vychádzali konkrétne požiadavky, lež aj o to, aby z robotníckych nás „vychádzalo čoraz viac takých revolucionárov z povolania.** Dostali sme sa teda k otázke vzájomného vzťahu medzi organizáciou revolucionárov z povolania a čisto robotníckym hnutím. Táto otázka, s ktorou sa literatúra zaoberala tak málo, veľmi zaujímala nás, „politikov, v rozhovoroch a polemikách so súdruhmi, ktorí sa viac alebo menej prikláňajú k ekonomizmu. Musíme si ju všimnúť bližšie. No najprv uzavrieme ilustráciu nášho tvrdenia, že príštipkárstvo a ekonomizmus spolu súvisia, ešte jedným citátom.

„Skupina Oslobodenie práce, napísal nám N. N. vo svojej Odpovedi, „žiada priamy boj proti vláde, hoci neuvážila, kde je materiálna sila na tento boj, a neukázala, aké cesty k nemu vedú. A keď autor podčiarkol posledné slová, pripája k slovu „cesty takúto poznámku: „Túto okolnosť nie je možné vysvetliť konšpiratívnymi cieľmi, lebo v programe sa nehovorí o sprisahaní, ale o masovom hnutí. **A masy nemôžu ísť tajnými cestami. Je azda možný tajný štrajk? Je azda možná tajná demonštrácia a petícia?** (Vademecum, s. 59.) Autor sa celkom priblížil aj k tejto „materiálnej sile (organizátori štrajkov a demonštrácií), aj k „cestám boja, no predsa len sa dostal do bezradných rozpakov, lebo „sa skláňa pred masovým hnutím, t. j. pozerá naň ako na niečo, čo nás zbavuje našej, revolučnej aktivity, a nie ako na niečo, čo má našej revolučnej aktivite dodávať vzpruhu a pobádať ju. Tajný štrajk nie je možný ani pre jeho účastníkov, ani pre osoby, ktoré sú s ním v bezprostrednom spojení. Ale pre väčšinu ruských robotníkov môže tento štrajk zostať (a zväčša i zostane) „tajným, lebo vláda sa postará, aby zamedzila každé spojenie so štrajkujúcimi, postará sa, aby znemožnila každé rozširovanie informácií o štrajku. A tu **je už potrebný osobitný „boj proti politickej polícii, boj, ktorý nikdy nebudú môcť aktívne viesť práve také široké masy, aké sa zúčastňujú na štrajkoch. Tento boj musia organizovať „podľa všetkých zásad umenia ľudia, ktorí sa revolučnej činnosti venujú profesionálne.** Živelné zapájanie nás do hnutia neznamena, že organizovanie tohto boja je menej potrebné. Naopak, organizovanie je o to potrebnejšie, lebo my socialisti by sme nesplnili svoje pranie povinností voči masám, keby sme nevedeli zabrániť polícii, aby zatajila každý štrajk a každú demonštráciu (a keby sme ich niekedy aj sami tajne nepripravovali). Sme však schopní robiť to práve preto, že živelne sa prebúdzajúce masy budú aj samy vydávať čoraz väčší počet „revolucionárov z povolania (ak si nezmyslíme všetkými možnými spôsobmi prehovárať robotníkov, aby prešľapovali na jednom mieste).

c) Organizácia robotníkov a organizácia revolucionárov

Ak sa sociálnemu demokratovi pojem politického boja kryje s pojmom „hospodárskeho boja proti zamestnávateľom a vláde, dá sa prirodzene očakávať, že pojem „organizácia revolucionárov sa mu bude viac alebo menej kryť s pojmom „organizácia robotníkov. A to sa naozaj stáva, lebo keď hovoríme o organizácii, hovoríme doslova rozličnými jazykmi. Ako teraz si pamätám napríklad rozhovor s istým dost dôsledným ekonomistom, ktorého som predtým nepoznal⁷². Reč prišla na brožúru Kto uskutoční politickú revolúciu? a rýchlo sme sa zhodli na tom, že jej hlavným nedostatkom je ignorovanie otázky organizácie. Už sme sa nazdávali, že sme zajedno -- lenže... rozhovor pokračuje, a vysvitá, že každý hovorí o inom. Môj spoločník obviňuje autora, že ignoruje štrajkové pokladnice, svojpomocné spolky a pod., kým ja som mal na mysli organizáciu revolucionárov, ktorá je potrebná na „uskutočnenie politickej revolúcie. A len čo sa táto nezhoda prejavila, už sa nepamätám, že by som sa bol s týmto ekonomistom vôbec v akejkoľvek zásadnej otázke zhodol

Z čoho vlastne vyplývajú naše nezhody? Nuž práve z toho, že **ekonomisti jednoducho sklzávajú zo sociálneho demokratizmu do tradeunionizmu tak v organizačných, ako aj v politických úlohách. Politický boj sociálnej demokracie je oveľa širší a zložitejší ako hospodársky boj robotníkov proti zamestnávateľom a vláde. Takisto (a v dôsledku toho) organizácia revolučnej sociálnodemokratickej strany musí byť nevyhnutne iného druhu ako organizácia robotníkov na tento boj. Organizácia robotníkov musí byť, po prvé, odborová; po druhé, musí byť čo najširšia; po tretie, musí byť čo najmenej konšpiratívna (tu i ďalej mám na mysli, pravdaže, len absolutistické Rusko). Naproti tomu organizácia revolucionárov musí združovať predovšetkým a hlavne ľudí, ktorých povolaním je revolučná činnosť (preto aj hovorím o organizácii revolucionárov pričom mám na mysli sociálnodemokratických revolucionárov). Tento spoločný znak členov takej organizácie musí úplne zotrieť každý rozdiel medzi robotníkmi a inteligentmi, nehovoriac už o rozdieloch medzi jednotlivými povolaniami jedných i druhých. Táto organizácia nesmie byť veľmi početná a musí byť čo najkonšpiratívnejšia. Pozrieme sa na tieto tri rozdiely.**

V krajinách s politickou slobodou je rozdiel medzi odborovou a politickou organizáciou úplne jasný, ako je jasný aj rozdiel medzi trade-unionmi a sociálnou demokraciou. Vzťahy sociálnej demokracie k trade-unionom sa, prirodzene, v rozličných krajinách nevyhnutne menia podľa historických, právnych a iných podmienok, môžu byť užšie alebo voľnejšie, zložitejšie a pod. (z nášho hľadiska musia byť čo najužšie a čo najmenej zložitú, ale že by odborová organizácia bola totožná s organizáciou sociálnodemokratickej strany, o tom v slobodných krajinách nemôže byť ani reči. No v Rusku absolutistický útlak stiera na prvý pohľad každý rozdiel medzi sociálnodemokratickou organizáciou a robotníckym zväzom, lebo všetky robotnícke zväzy a všetky krúžky sú zakázané, lebo hlavný prejav a nástroj hospodárskeho boja robotníkov -- štrajk -- sa všeobecne pokladá za kriminálny (a niekedy dokonca i politický) prečin. Takto naše pomery na jednej strane rázne „privádzajú robotníkov vedúcich hospodársky boj k politickým otázkam a na druhej strane „privádzajú sociálnych demokratov k miešaniu tradeunionizmu a sociálneho demokratizmu (a našim Kričevským, Martynovom a spol., ktorí horlivo vykladajú o „privádzaní prvého druhu, uniká „privádzanie druhého druhu). Ved' si len predstavte ľudí, ktorých na 99 percent zamestnáva „hospodársky boj proti zamestnávateľom a vláde Jedni z nich za celé obdobie svojej činnosti (4-6 mesiacov) ani raz nenarazia na otázku, či je nevyhnutná zložitejšia organizácia revolucionárov; druhí možno „narazia na pomerne rozšírenú bernsteinovskú literatúru, z ktorej získajú presvedčenie, že je veľmi dôležité „postupné rozvíjanie všedného každodenného boja. Tretí napokon možno zahoria lákavou myšlienkou ukázať svetu nový vzor „úzkého a organického spojenia s

proletárskym bojom, spojenia odborového a sociálnodemokratického hnutia. Čím neskôr vstupuje krajina na arénu kapitalizmu, a teda i robotníckeho hnutia -- môžu usudzovať títo ľudia -, tým viac sa môžu socialisti zúčastňovať na odborovom hnutí a podporovať ho, tým menej môže a musí byť nesociálno-demokratických odborových zväzov. Dosiaľ je takéto uvažovanie celkom správne, no nešťastie je v tom, že idú ešte ďalej a rojčia o úplnom splynutí sociálneho demokratizmu s tradeunionizmom. Na príklade Stanov petrohradského Zväzu boja* (* Ustav sojuznoj rabočej organizácii. Slov. red.) hneď uvidíme, ako škodlivo sa toto rojčenie prejavuje v našich organizačných plánoch. **Robotnícke organizácie na hospodársky boj musia byť odborovými organizáciami. Každý sociálnodemokratický robotník musí podľa možnosti týmto organizáciám pomáhať a aktívne v nich pracovať.** To je pravda. Ale vonkoncom nie je v našom záujme žiadať, aby členmi „cechových zväzov mohli byť iba sociálni demokrati: to by len zúžilo rozsah nášho vplyvu na masy. Nech je v cechovom zväze každý robotník, ktorý chápe, že do boja proti zamestnávateľom a vláde sa treba združovať. Vlastný cieľ cechových zväzov by sa nedal dosiahnuť, keby nezdržovali všetkých, ktorým je prístupný aspoň tento elementárny stupeň chápania, keby tieto cechové zväzy neboli veľmi širokými organizáciami. A čím budú tieto organizácie širšie, tým väčší bude aj náš vplyv na ne, vplyv nielen „živelného rozvoja hospodárskeho boja, ale aj priameho, uvedomelého pôsobenia socialistických členov zväzu na súdruhov. Ale ak má organizácia veľký počet členov, nie je možná prísna konšpirácia (ktorá si vyžaduje oveľa väčšiu prípravu, ako je potrebné na účasť na hospodárskom boji). Ako zmieriť toto protirečenie medzi nevyhnutnosťou početného členstva a prísnou konšpiráciou? Ako dosiahnuť, aby cechové organizácie boli čo najmenej konšpiratívne? K tomu môžu vo všeobecnosti viesť len dve cesty: alebo legalizovať cechové zväzy (v niektorých krajinách boli legalizované skôr ako socialistické a politické organizácie), alebo zachovať tajnú organizáciu, no natoľko „voľnú, slabo sformovanú, lóse, ako vravia Nemci, aby sa konšpirácia pre väčšinu členstva rovnala takmer nule. Legalizácia nesocialistických a nepolitických robotníckych zväzov v Rusku sa už začala a vôbec nemožno pochybovať, že každý krok nášho rýchlo rastúceho sociálnodemokratického robotníckeho hnutia bude znásobovať a povzbudzovať pokusy o túto legalizáciu - pokusy, ktorých iniciátormi sú najmä stúpenci existujúceho zriadenia, no čiastočne aj sami robotníci a liberálna inteligencia. Zástavu legalizácie už vztýčili Vasilievovia a Zubatovovia, pomoc jej už sľúbili a poskytli páni Ozerovovia a Vormsovia, medzi robotníkmi sú už stúpenci nového smeru. A my musíme odteraz s týmto smerom rátať. Ako s ním rátať, o tom sotva môžu byť medzi sociálnymi demokratmi dva názory. Našou povinnosťou je vytrvalo odhaľovať každú účasť Zubatovov a Vasilievov, žandárov a popov na tomto smere a vysvetľovať robotníkom ich skutočné zámery. Našou povinnosťou je odhaľovať aj všetky zmierlivé, „harmonické tóny, ktoré zaznejú v prejavoch liberálnych činiteľov na verejných zhromaždeniach robotníkov, bez ohľadu na to, či sú tieto tóny motivované úprimným presvedčením, že je potrebná pokojná triedna spolupráca, alebo preto, aby si urobili pred vrchnosťou dobré oko, alebo napokon len preto, že sú neobratné. Napokon je našou povinnosťou **vystríhať robotníkov pred osídlami, ktoré im často nastavuje polícia tým, že na verejných zhromaždeniach a v povolených spolkoch sledí po „ľuďoch s iskrou, a tým, že sa cez legálne organizácie usiluje nasadiť provokatérov aj do ilegálnych organizácií.**

No robiť všetko toto vonkoncom neznačí zabúdať na to, že nakoniec legalizácia robotníckeho hnutia prinesie úžitok práve nám, a vôbec nie Zubatovom. Naopak, práve svojou odhaľujúcou kampaňou oddeľujeme kúkol' od pšenice. Kúkol' sme už označili. Pšenica,, to je získanie pozornosti ešte širších a najzaostalejších vrstiev robotníkov pre sociálne a politické otázky, to je uvoľnenie nás revolucionárov z funkcií, ktoré sú v podstate legálne (rozširovanie legálnych kníh, svojpomoc a pod.) a ktorých rozvíjanie nám bude poskytovať vždy viac a viac materiálu na agitáciu. V tomto zmysle môžeme a musíme povedať Zubatovom a Ozerovom: len sa

usilujte, páni, usilujte sa Ak nastavujete robotníkom osídla (či už priamymi provokáciami alebo „čestným demoralizovaním robotníkov „struveovstvom), my sa už postaráme, aby ste boli odhalení. Ak robíte naozaj krok vpred -- hoci vo forme „najnesmelšej okľuky, ale krok vpred --, povieme: Nech sa páči Skutočným krokom vpred môže byť len skutočné, hoci minimálne rozšírenie priestoru pre robotníkov. A každé také rozšírenie nám prospeje a urýchli vznik legálnych spolkov, v ktorých nebudú provokatéri chytať socialistov, ale socialisti si budú ziskávať nových stúpencov. Slovom našou úlohou je teraz bojovať proti kúkoľu. Našou úlohou nie je pestovať pšenicu v kvetináčoch. Keď vytrhávame kúkoľ, očist'ujeme pôdu, aby z nej mohli vzklíčiť zrná pšenice. A kým sa Afanasijovia Ivanyčovovia s Pulcherijami Ivanovnami* * (Postavy z Gogolovej poviedky Starosvetski statkári. Slov. red.) venujú pestovaniu izbových kvetín, my musíme pripravovať žencov, ktorí by vedeli dnes vytrhávať kúkoľ a zajtra žať pšenicu.* (* Boj Iskry proti kúkoľu vyvolal tento zlostný výpad časopisu Rabočeje Delo: „Pre Iskra nie sú príznakom doby ani tak tieto veľké udalosti (jarné), ako úbohé pokusy Zubatovových agentov »legalizovať« robotnícke hnutie. Iskra nevidí, že práve tieto fakty hovoria proti nej; ved' svedčia o tom, že robotnícke hnutie nadobudlo v očiach vlády veľmi hrozivé rozmery (Dva zjazdy, s. 27). Všetkému je na vine „dogmatizmus týchto ortodoxov, ktorí „sú hluchí ku kategorickým príkazom života. Zanovito nechcú vidieť vysokú pšenicu a bojujú proti nízkemu kúkoľu Vari to nie je „prekrútené vnímanie perspektívy ruského robotníckeho hnutia? (Tamtiež, s. 27.))

Pomocou legalizácie nemôžeme teda riešiť otázku utvorenia čo najmenej konšpiratívnej a čo najširšej odborovej organizácie (no boli by sme veľmi radi, keby nám Zubatovovia a Ozerovovia takéto riešenie aspoň čiastočne umožnili -- a o to musíme s nimi čo najenergetickejšie bojovať). Zostáva cesta tajných odborových organizácií a my musíme poskytnúť všetku pomoc robotníkom, ktorí na túto cestu (ako veľmi dobre vieme) už vstupujú. Odborové organizácie nielenže môžu byť nesmierne užitočné pri rozvíjaní a prehľbovaní hospodárskeho boja, ale sa môžu stať aj veľmi významným pomocníkom politickej agitácie a revolučnej organizácie. Aby sme to dosiahli, aby sme usmernili začínajúce sa odborové hnutie do riečiska želateľného pre sociálnu demokraciu, musíme si predovšetkým jasne uvedomiť, aký nezmyselný je organizačný plán, s ktorým sa už takmer päť rokov zaoberajú petrohradskí ekonomisti. Tento plán nájdeme v Stanovách robotníckej pokladnice z júla 1897 (Lístok. Rabotnika, č. 9/10, s. 46 -- z 1. čísla novín Rabočaja Mysľ) aj v Stanovách zväzovej robotníckej organizácie z októbra 1900 (osobitný leták vydaný v Petrohrade a spomenutý v 1. čísle Iskry). Základným nedostatkom jedných aj druhých stanov je, že až do podrobností určujú formu širokej robotníckej organizácie a zamieňajú s ňou organizáciu revolucionárov. Všimneme si druhé stanov, ktoré sú väčšmi rozpracované. Ich kosť tvorí päťdesiatdva článkov: 23 článkov vysvetľuje štruktúru, spôsob práce a rozsah pôsobnosti „robotníckych krúžkov, ktoré vznikajú v každej továrni („najviac desať ľudí) a volia „ústredné (továrenské) skupiny. „Ústredná skupina, hovorí sa v 2. Článku, „sleduje všetko, čo sa deje v jej továrni alebo závode a vedie kroniku týchto udalostí. „Ústredná skupina podáva raz do mesiaca všetkým platiacim členom správu o stave pokladnice (§ 17) a pod. Desať článkov je venovaných „obvodnej organizácii a devätnásť veľmi zložitej sieti spájajúcej výbor robotníckej organizácie a výbor petrohradského Zväzu boja (delegáti z každého obvodu a z „výkonných skupín -- zo „skupín propagandistov, na styk s vidiekom, na styk s cudzinou, na vedenie skladov, na činnosť vydavateľskú, pokladničnú). Sociálna demokracia = „výkonné skupiny na vedenie hospodárskeho boja robotníkov Bolo by ťažké ukázať výstižnejšie, ako myslenie ekonomistu skĺzava zo sociálneho demokratizmu do tradeunionizmu, aká mu je cudzia každá predstava o tom, že sociálny demokrat musí predovšetkým myslieť na organizáciu revolucionárov schopných viesť celý oslobodzovací boj proletariátu. Hovorí o „politickom oslobodení robotníckej triedy, o boji proti „cárskej zvoli - - a písať také stanov organizácie značí nemať absolútne nijakú predstavu o skutočných

politických úlohách sociálnej demokracie. Ani v jednom z polsta článkov nevidíme čo i len záblesk pochopenia, že je potrebná čo najširšia politická agitácia medzi masami, osvetľujúca všetky stránky ruského absolutizmu a celý profil rozličných spoločenských tried v Rusku. S takýmito stanovami sa nedajú dosiahnuť nielenže politické, ale ani tradeunionistické ciele, lebo tieto ciele si vyžadujú organizáciu podľa profesii, o ktorej nenájdeme v nich ani zmienku. Ale azda najcharakteristickejšia je zarážajúca ťarbavosť celého tohto „systému, ktorý sa pokúša spojiť každú jednotlivú továreň s „výborom súvislou šnúrou jednotných a až smiešne malicherných pravidiel na základe trojstupňového volebného systému. Myšlienka, sputaná úzkym obzorom ekonomizmu,- zabieha tu do detailov, ktoré zaváňajú priedňami a byrokraciou. V praxi sa, pravda, tri štvrtiny všetkých týchto článkov nikdy nepoužívajú, ale zato takáto **„konšpiratívna organizácia s ústrednou skupinou v každej továrni uľahčuje žandárom neuveriteľne rozsiahle zatýkanie. Poľskí súdruhovia už majú za sebou také obdobie hnutia, keď sa všetci nadchýnali pre zakladanie robotníckych pokladníc vo veľkom, no veľmi rýchlo sa tejto myšlienky vzdali, lebo sa presvedčili, že takto len pripravujú žandárom bohatú žatvu. Ak chceme mať veľké robotnícke organizácie a nechceme, aby dochádzalo k veľkým zatýkaniam, ak nechceme robiť žandárom radosť, musíme sa usilovať, aby tieto organizácie nemali príliš pevnú organizačnú štruktúru. Budú môcť potom fungovať? -- Pozrieme sa preto, čo by mali robiť: „... sledovať všetko, čo sa deje v továrni, a viesť kroniku týchto udalostí (čl. 2 stanov). Naozaj je na to bezpodmienečne potrebná pevná organizačná forma? Nedalo by sa to ešte lepšie dosiahnuť prispievaním do ilegálnych novín a neutvárať na to nijaké osobitné skupiny? „Viesť boj robotníkov za zlepšenie ich postavenia v závode (čl. 3 stanov). Aj tu je pevná organizačná forma zbytočná. Aké požiadavky chcú robotníci predložiť, to sa každý čo len trocha vnímavý agitátor presne dozvie z obyčajného rozhovoru, a len čo sa to dozvie, už bude vedieť obrátiť sa na malú -- a nie veľkú -- organizáciu revolucionárov, aby dodala príslušný leták. „Organizovať pokladnicu... s príspevkom 2 kopejky z rubľa (čl. 9) -- a potom každý mesiac podávať všetkým správu o stave pokladnice (čl. 17), vylučovať neplatiacich členov (čl. 10) a pod. To všetko je pre políciu hotový raj, lebo nič nie je ľahšie ako preniknúť do celej tejto konšpirácie „ústrednej továrenskej pokladnice, zhabať peniaze a všetkých najlepších ľudí zatknúť. Nebolo by jednoduchšie vydávať kopejkové alebo dvojkopejkové známky s pečiatkou určitej (veľmi úzkej a veľmi konšpiratívnej) organizácie alebo bez akýchkoľvek známkov robiť zbierky a správy o nich uverejňovať pod určitým dohovoreným heslom v ilegálnych novinách? Dosiahne sa ten istý cieľ, ale Žandári budú môcť prísť na stopu oveľa ťažšie.**

Mohol by som v rozbere stanov pokračovať na príkladoch, no myslím si, že stačí, čo som už povedal. **Malé, úzko zomknuté jadro najspoľahlivejších, najkúsenejších a najzocelenejších robotníkov, ktoré má dôverníkov v najdôležitejších obvodoch a má podľa všetkých zásad najprísnejšej konšpirácie spojenie s organizáciou revolucionárov, bude môcť za najširšej spoluúčasti nás a bez akejkoľvek pevnej organizačnej formy dokonale plniť všetky funkcie, ktoré prináležia odborovej organizácii, a navyše plniť ich práve tak, ako je to potrebné pre sociálnu demokraciu. Len takto možno napriek všetkým žandárom upevniť a rozvinúť sociálnodemokratické odborové hnutie.**

Niekoľko by mohol namietnuť: organizácia, ktorá je natoľko „lôse*,(*- voľná. Red.) že nemá nijakú pevnú organizačnú formu a nemá dokonca ani nijakých prihlásených a zaregistrovaných členov, nemôže sa organizáciou ani nazývať. - Možno. Nejde mi o názov. Ale táto „organizácia bez členov urobí všetko, čo treba, a od samého začiatku zabezpečí pevné spojenie našich budúcich trade-unionov so socializmom. A kto chce mať za absolutizmu širokú organizáciu robotníkov s voľbami, správami o činnosti, všeobecným hlasovaním a pod., ten je jednoducho nenapraviteľný utopista.

Poučenie z toho je jasné: ak začneme pevne budovať silnú organizáciu revolucionárov, budeme môcť zabezpečiť stabilitu celého hnutia a uskutočniť sociálnodemokratické, ako aj tradeunionistické ciele. Ale ak začneme širokou robotníckou organizáciou, zdanlivo „najprístupnejšou masám (v skutočnosti však najprístupnejšou žandárom a umožňujúcou polícii najľahší prístup k revolucionárom), nedosiahneme ani tie, ani oné ciele, nezbavíme sa príštipkárstva, a svojou rozdrobenosťou, svojimi večnými porážkami urobíme masám najprístupnejšie len trade-uniony zubatovovského alebo ozerovovského typu.

Aké majú byť vlastne funkcie tejto organizácie revolucionárov? -- O tom si hneď podrobne pohovoríme. No najprv ešte rozoberieme jednu veľmi typickú úvahu nášho teroristu, ktorý je zasa len (aký to smutný osud) v najbližšom susedstve s ekonomistom. V časopise Svoboda (č.1), určenom robotníkom, je článok Organizácia*, (*Organizacija. Slov. red.) ktorého autor chce obhájiť svojich známych, ivanovovoznesenských robotníkov-ekonomistov.

„Je zle, píše, „keď je dav nemý, nevedomelý, keď hnutie nevychádza zdola. Len sa pozrite: Študenti z univerzitného mesta odchádzajú na sviatky alebo na letné prázdniny domov -- a robotnícke hnutie ustrnie. Môže byť azda robotnícke hnutie, ktoré je pobádané zvonka, naozajstnou silou? Kdeže... Nenaučilo sa ešte chodiť na vlastných nohách a stále ho vodia na remencoch. A tak je to vo všetkom: študenti sa rozídu -- nič sa nehýbe; pochyťajú najschopnejších, zoberú smotanu -- mlieko skysne; zatknú »výbor« -- kým sa utvorí nový, opäť ticho; a ešte sa nevie, aký sa utvorí -- možno celkom iný ako prvý; tamten hovoril jedno a tento povie opak. Súvislosť medzi včerajškom a zajtrajškom sa stráca, skúsenosť minulosti neslúži ako ponaučenie do budúcnosti. **A to všetko preto, že korene sa nezapustili do hlĺbky, do davu, že nepracuje sto hlupákov, ale desať múdrych. Desiatich možno vždy pochytať do sietí no keď raz organizácia obsiahne dav a všetko vychádza z davu, potom nijaké úsilie nezničí vec** (s. 63).

Fakty sú opísané správne. Ukážka nášho príštipkárstva nie je zlá. Ale závery sú hodné novín Rabočaja Mysľ aj svojou nerozumnosťou, aj politickou netaktnosťou. Je to vrchol nerozumnosti, lebo **autor si pletie filozofickú i sociálno-historickú otázku „koreňov zapustených do „hlĺbky hnutia s technicko-organizačnou otázkou, ako najlepšie bojovať proti žandárom. Je to vrchol politickej netaktnosti, lebo autor, namiesto aby sa odvrátil od zlých vodcov a apeloval na dobrých, odvracia sa od vodcov vôbec a apeluje na „dav.** Je to rovnaký pokus ťahať nás späť v organizačnom smere, ako nás v politickom smere ťahá späť myšlienka nahradiť politickú agitáciu excitačným terorom. Doslova pociťujem embarras de richesses*, (*- rozpaky z nadbytku. Red.) preto neviem, z ktorého konca začať rozbor tejto motanice, čo nám predkladá Svoboda. Kvôli názornosti sa pokúsim začať príkladom. Vezmeme si Nemcov. Nebudete dúfam popierať, že ich organizácia obsiahla dav, že všetko vychádza z davu a že sa ich robotnícke hnutie naučilo chodiť na vlastných nohách, A predsa: ako si tento miliónový dav vie vážiť „desiatku svojich skúsených politických vodcov, ako sa ich pevne drží **V parlamente sa neraz stalo, že poslanci nepriateľských strán podpichovali socialistov: „Ste vy pekní demokrati O hnutí robotníckej triedy iba rečníte, ale v skutočnosti vystupuje vždy tá istá skupina vodcov. Stále ten istý Bebel, stále ten istý Liebknecht, rok čo rok, desaťročie čo desaťročie. Ved' vaši poslanci, ktorých vraj volia robotníci, sú nezosaditeľnejší ako úradníci, ktorých vymenúva do funkcií cisár Ale Nemci prijímali len s pohrdlivým úsmeškom tieto demagogické pokusy postaviť „dav proti „vodcom, roznieť v dave zlé a márnomyseľné inštinkty, zbaviť hnutie jeho pevnosti a stability podkopením dôvery nás k „desiatke múdrych. Politické myslenie Nemcov je už dostatočne vyspelé, majú už nadostač politických skúseností, aby pochopili, že bez „desiatky talentovaných (a talenty sa nerodia v stovkách), skúsených vodcov, ktorí sú vyzbrojení potrebnými vedomosťami, majú za sebou dlhoročnú školu a navzájom výborne spolupracujú, nemôže v dnešnej spoločnosti viesť nijaká trieda**

vytrvalý boj. Aj medzi Nemcami sa našli demagógovia, ktorí lichotili „stovkám hlupákov a vynášali ich nad „desiatky múdrych, lichotili „tvrdej pästi más, podnecovali ich (tak ako Most alebo Hasselmann) na nepremyslené „revolučné akcie a rozsievali nedôveru k dôsledným a pevným vodcom. A iba vďaka neochvejnému a nezmieriteľnému boju proti všetkým možným demagogickým živlom vnútri socializmu tak vyrástol a upevnil sa nemecký socializmus. Ale naši mudrlanti v takom období, keď sa celá kríza ruskej sociálnej demokracie vysvetľuje tým, že živelné prebudené masy nemajú dostatočne pripravených, vyspelých a skúsených vodcov, hlásajú s hlbokomyseľnosťou hlúpeho Kuba: „Zle je, keď hnutie nevychádza zdola „Výbor zložený zo študentov nevyhovuje, nie je stabilný. Úplne správne. Z toho však vyplýva záver, že **potrebujeme výbor z revolucionárov z povolania, či už zo študentov alebo robotníkov, len nech sa vypracujú na revolucionárov z povolania.** Vy však robíte záver, že netreba pobádať robotnícke hnutie zvonka Vo svojej politickej naivite si ani neuvedomujete, že tým nahrávate našim ekonomistom a nášmu príštípkárstvu. Dovoľte, aby som sa spýtal, v čom sa vlastne prejavovalo, že naši študenti „pobádali našich robotníkov. Iba v tom, že študenti prinášali robotníkom útržky politických vedomostí, ktoré mali sami, omrvinky socialistických myšlienok, ktoré sa im dostali (lebo hlavná duševná potrava dnešných študentov, legálny marxizmus, im ani nemohol poskytnúť nič iné okrem abecedy, okrem omrviniek). Takéhoto „pobádania zvonka nebolo v našom hnutí priveľa, ale naopak, primálo, neslýchané a nehanebne málo, lebo sme sa priveľmi horlivo dusili vo vlastnej šťave, priveľmi otrocky sme sa poddávali elementárnemu „hospodárskemu boju robotníkov proti zamestnávateľom a vláde. Takýmto „pobádaním sa musíme zaoberať sto ráz viac a budeme sa ním zaoberať my revolucionári z povolania. No práve preto, že používate taký odporný výraz ako „pobádanie zvonka, výraz, ktorý nevyhnutne vyvoláva u robotníka (aspoň u robotníka, ktorý je takisto nevypelý ako vy) nedôveru ku všetkým, čo mu zvonka prinášajú politické vedomosti a revolučné skúsenosti, inštinktívne vyvoláva chuť postaviť sa proti všetkým takým ľuďom, práve preto ste demagógom, a demagógovia sú najhorší nepriatelia robotníckej triedy.

Áno, áno! Len nezačnite bedákať, že používam „nesúdružské metódy polemiky Vôbec nemienim pochybovať o statočnosti vašich úmyslov. Už som povedal, že demagógom sa človek môže stať aj v dôsledku čírej politickej naivity. Ukázal som však, že ste upadli do demagógie. A vždy budem opakovať, že demagógovia sú najhorší nepriatelia robotníckej triedy. Najhorší práve preto, že roznečujú v dave zlé inštinkty, že nevypeli robotníci nemôžu spoznať týchto nepriateľov, ktorí vystupujú, a niekedy vystupujú úprimne, ako ich priatelia. Najhorší preto, že v období roztrieštenosti a tápania, v období, keď naše hnutie ešte len dostáva svoju podobu, nie je nič ľahšie ako demagogicky strhnúť dav, ktorý sa potom iba na vlastných najtrpkejších skúsenostiach bude môcť presvedčiť o svojom omyle. Preto aktuálnym heslom dnešného ruského sociálneho demokrata musí byť rozhodný boj aj proti Svobode, upadajúcej, do demagógie, aj proti časopisu Rabočeje Delo, ktoré takisto upadá do demagógie (o čom si podrobnejšie povieme* ďalej). (* Tu len poznamenáme, že všetko, čo sme povedali o „pobádaní zvonka a o všetkých ďalších úvahách Svobody o organizácii, v plnej miere platí na všetkých ekonomistov, a teda i „rabočedelovcov, pretože sčasti aktívne hlásali a obhajovali tie isté názory na otázky organizácie a sčasti sa k nim pridávali.)

„Desať múdrych možno pochytať ľahšie ako sto hlupákov. Táto jedinečná pravda (za ktorú vás sto hlupákov vždy odmení potleskom) vyzerá prirodzená len preto, že ste vo svojom myšlienkovom pochode preskočili z jednej veci na druhú. Začali ste hovoriť a stále hovoríte o pochytaní „výboru a o pochytaní „organizácie, ale teraz ste preskočili na pochytanie „koreňov hnutia, zapustených „do hĺbky. Naše hnutie, pravda, nemožno vychytať len preto, že má stá a tisíce koreňov v hĺbke, teraz však vôbec nejde o to. Pokiaľ ide o „korene v hĺbke, nemôžu nás „pochytať ani teraz i pri všetkom našom príštípkárstve, ale aj tak sa všetci sťažujeme a musíme sa sťažovať na vychytávanie „organizácii a to znemožňuje akúkoľvek kontinuitu

hnutia. No len čo položíte otázku pochytenia organizácií a nebudete od nej odbočovať, potom vám poviem, že pochytať desať múdrych je oveľa ťažšie ako pochytať sto hlupákov. A budem toto tvrdenie obhajovať, nech by ste akokoľvek proti mne štváli dav za môj „antidemokratizmus a pod. „Múdrymi v organizačnom zmysle treba rozumieť, ako som už viac ráz povedal, len revolucionárov z povolania bez ohľadu na to, či vyrástli z radov študentov alebo robotníkov. A preto tvrdím:

1. nijaké revolučné hnutie nemôže byť pevné bez stabilnej a kontinuitu udržiavajúcej organizácie vodcov;

2. čím širšie sú masy, ktoré sa živelne zapájajú do boja, tvoria základ hnutia a zúčastňujú sa na ňom, tým naliehavejšie je potrebná taká organizácia a tým pevnejšia musí byť táto organizácia (lebo tým ľahšie môžu všelijakí demagógovia strhnúť nevyspelé vrstvy nás);

3. taká organizácia sa musí skladať hlavne z ľudí, ktorí sa revolučnou činnosťou zaoberajú z povolania;

4. čím väčšmi zúžime členskú základňu v takejto organizácii iba na tých členov, ktorí sa revolučnou činnosťou zaoberajú z povolania a sú odborne pripravení v umení bojovať proti politickej polícii, tým ťažšie bude v absolutistickej krajine takú organizáciu „vychytať a -

5. - tým väčší bude počet ľudí z robotníckej triedy aj z ostatných tried spoločnosti, ktorí sa budú môcť zúčastňovať na hnutí a aktívne v ňom pracovať.

Naším ekonomistom, teroristom a ekonomistom-teroristom* (* Toto označenie je pre Svobodu hádam správnejšie ako predchádzajúce, lebo v Obrode revolucionizmu sa obhajuje terorizmus, kým v rozoberanom článku ekonomizmus. Chuť by bola, ale ruky sú krátke -- možno všeobecne povedať o Svobode. Najlepšie predsavzatia a najlepšie úmysly -- a výsledok je zmätok, a to najmä preto, že Svoboda, obhajujúc kontinuitu organizácie, nechce nič vedieť o kontinuite revolučného myslenia a sociálnodemokratickej teórie. Usilovať sa prebudiť revolucionára z povolania do nového života (Obroda revolucionizmu) a navrhovať na to, po prvé, excitačný teror a po druhé, „organizáciu priemerných robotníkov (Svoboda, č.1, s. 66 a n.) čo najmenej „pobádaných zvonka je to isté, ako keď si niekto rozrúbe dom, aby si ho mohol vykúriť.)

navrhujem, aby vyvrátili tieto tvrdenia, z kto rých dve posledné hneď rozoberiem podrobnejšie. Podstatou otázky, či je ľahšie pochytať „desať múdrych alebo „sto hlupákov, je už rozobratá otázka. Či je možná masová organizácia, keď je nevyhnutná čo najprísnejšia konšpirácia. V širokej organizácii nikdy nebudeme môcť dosiahnuť taký stupeň konšpiratívnosti, bez ktorého nemôže byť ani reči o trvalom a kontinuitu zachovávanom boji proti vláde. A sústredenie všetkých konšpiratívnych funkcií v rukách čo najmenšieho počtu revolucionárov z povolania vonkoncom neznamena, že tí budú „myslieť za všetkých, že dav sa aktívne nezúčastní na hnutí. Naopak, dav bude vyzdvihovať týchto revolucionárov z povolania v čoraz väčšom počte, lebo bude potom vedieť, že nestačí, aby sa na utvorenie „výboru zišlo niekoľko študentov a robotníkov vedúcich hospodársky boj, ale že je nevyhnutné v dlhoročnej práci vychovávať zo seba revolucionára z povolania, a dav nebude „myslieť iba na prístípkárstvo, ale práve na túto výchovu. Centralizácia konšpiratívnych funkcií organizácie vonkoncom neznamena centralizáciu všetkých funkcií hnutia. Aktívna spolupráca najširších mas s ilegálnou literatúrou sa nezmenší, ale desaťnásobne zintenzívni, keď „desať revolucionárov z povolania sústredí do svojich rúk konšpiratívne funkcie tejto práce. Takto a iba takto dosiahneme, že čítanie ilegálnej literatúry, prispievanie do nej a čiastočne i jej rozširovanie takmer prestane byť konšpiratívnou prácou, lebo polícia čoskoro pochopí, že je nezmyselné a nemožné zavádzať zdĺhavé administratívne a súdne konanie za každú publikáciu rozširovanú v tisíckach výtlačkov.

A to sa netýka len tlače, ale aj všetkých funkcií hnutia vrátane demonštrácií. Najaktívnejšia a najširšia účasť má na nich nielenže neutrpí, ale naopak, veľmi získa tým, keď „desať skúsených, nie horšie ako naša polícia, odborne vyškolených revolucionárov sústreďí vo svojich rukách všetky konšpiratívne stránky práce, prípravu letákov, vypracovanie približného plánu, určenie skupiny vedúcich pre každý mestský obvod a pre každú továrenskú štvrť, pre každú školu a pod. (viem, že sa ozvú námietky, že moje názory sú „nedemokratické, ale ja na túto naozaj nerozumnú námietku odpoviem podrobne ďalej). Centralizácia najkonšpiratívnejších funkcií v rukách organizácie revolucionárov neoslabí, ale rozšíri a obohatí náplň činnosti mnohých iných organizácií, ktoré sú určené pre širokú verejnosť, a preto majú čo najmenej pevnú organizačnú formu a sú čo najmenej konšpiratívne: sú to robotnícke odborové zväzy, samovzdelávacie robotnícke krúžky a krúžky na čítanie ilegálnej literatúry tak socialistické, ako aj demokratické krúžky medzi všetkými ostatnými vrstvami obyvateľstva a pod. a pod. Takéto krúžky, zväzy a organizácie sú potrebné všade v čo najväčšom počte a s najrozličnejšími funkciami, ale je nezmyselné a škodlivé zamieňať ich s organizáciou revolucionárov, stierať hranice medzi nimi, oslabovať v masách aj tak neuveriteľne ochabnuté vedomie, že masové hnutie potrebuje mať, v službách ľudí, ktorí sa špeciálne venujú výhradne sociálnodemokratickej činnosti, a že títo ľudia musia trpezlivo a usilovne vychovávať zo seba revolucionárov z povolania.

Áno, toto vedomie neuveriteľne ochablo. Organizačne sme sa najviac prehrešili tým, že sme svojím príštipkárstvom znížili prestíž revolucionárov v Rusku. Človek slabý a neistý v teoretických otázkach, s úzkym obzorom, ktorý sa odvoláva na živelnosť mas, aby ospravedlnil vlastnú nemohúcnosť, ktorý sa viac podobá na tajomníka trade-unionu ako na tribúna ľudu, ktorý nevie vyjsť s veľkým a smelým plánom vzbudzujúcim rešpekt aj u nepriateľov, človek neskúsený a neobratný vo vlastnom povolani - v boji proti politickej polícii, prepáčte, to nie je revolucionár, ale nejaký úbohý príštipkár

Nech sa za toto ostré slovo nehnevá na mňa ani jeden praktik, lebo pokiaľ ide o nepripravenosť, vzťahujem to predovšetkým na seba samého. Pracoval som v krúžku73, ktorý si kládol veľmi rozsiahle, všestranné úlohy, a my všetci, členovia tohto krúžku, sme si trýznivo a bolestne uvedomovali, že sme príštipkármi v takej historickej chvíli, keď by sme v obmene známeho výroku mohli povedať: Dajte nám organizáciu revolucionárov a od základu zmeníme Rusko A čím častejšie som musel odvtedy spomínať na páľčivý pocit hanby, ktorý som vtedy mal, tým viac roztrpčenia sa vo mne nahromadilo proti falošným sociálnym demokratom, ktorí svojimi rečami „hanobia dobré meno revolucionára, ktorí nechápu, že našou úlohou nie je obhajovať degradáciu revolucionára na úroveň príštipkára, ale dvíhať príštipkárov na úroveň revolucionárov.

d) Rozsah organizačnej práce

Už sme počuli od B-va., o nedostatku akcieschopných revolučných síl, ktorý sa nepocit'uje len v Petrohrade, ale aj v celom Rusku. A sotva bude niekto tento fakt popierať. Je však otázka, ako ho vysvetliť. B -v píše:

„Nebudeme sa púšťať do vysvetľovania historických príčin tohto javu; povieme len, že spoločnosť demoralizovaná dlhotrvajúcou politickou reakciou a roztrieštená minulými a terajšími hospodárskymi zmenami, vydáva zo svojho stredu veľmi malý počet ľudí schopných venovať sa revolučnej práci; že robotnícka trieda, z ktorej vychádzajú robotnícki revolucionári, čiastočne dopĺňa rady ilegálnych organizácií, ale že počet týchto revolucionárov nezodpovedá potrebám doby. A to tým viac, že robotník pracujúci v továrni 11 1/2 hodiny môže vo svojom postavení plniť prevažne len funkcie agitátora; no propaganda a organizačná práca, dodávanie a rozmnožovanie ilegálnej literatúry, vydávanie proklamácií

atď. svojou hlavnou ťarchou z nevyhnutnosti spočívajú na početne veľmi slabých silách inteligencie (Rabočeje Delo, č. 6, s, 38 -- 39).

S týmto názorom B - va v mnohom nesúhlasíme a nesúhlasíme najmä so slovami, ktoré sme podčiarkli a ktoré osobitne výrazne ukazujú, že B - v (ako aj každý trocha uvažujúci praktik) má už príštipkárstva po krk, ale nemôže nájsť východisko z neznesiteľnej situácie, lebo podlieha tlaku ekonomizmu. Nie, zo spoločnosti vychádza veľmi mnoho ľudí vhodných pre,, vec, ibaže my ich nevieme všetkých využiť. Kritický, prechodný stav nášho hnutia v tomto smere by sme mohli vyjadriť slovami: nieto ľudí - a ľudí je nadostač. Ľudí je nadostač, lebo aj z robotníckej triedy, aj z čoraz rozmanitejších vrstiev spoločnosti vychádza každý rok čoraz viac nespokojencov, ktorí chcú protestovať, sú odhodlaní pomáhať podľa svojich síl v boji proti absolutizmu, hoci si jeho neznesiteľnosť ešte neuvedomujú všetci, ale Čoraz početnejšie masy ju pociťujú stále prenikavejšie. A zároveň ľudí niet, pretože niet vedúcich, niet politických vodcov, niet organizátorských talentov, schopných zorganizovať takú rozsiahlu a súčasne takú jednotnú a zladenú prácu, v ktorej by sa uplatnila každá, aj najnepatrnejšia sila. „Rast a rozvoj revolučných organizácií zaostáva nielen za rastom robotníckeho hnutia, čo priznáva aj B - v, ale aj za rastom všeobecného demokratického hnutia vo všetkých vrstvách ľudu. (Napokon dnes by B - v pravdepodobne aj toto uznal ako dodatok k svojmu záveru.) Rozsah revolučnej práce je oproti širokej živej základni hnutia príužky a priveľmi ho obmedzuje úbohá teória „hospodárskeho boja proti zamestnávateľom a vláde. Dnes však musia „ísť medzi všetky triedy obyvateľstva* (* Napríklad medzi príslušníkmi armády badať v poslednom čase nesporné oživenie demokratického ducha, a to čiastočne preto, že sa množia prípady pouličného boja proti takým „nepriateľom, ako sú robotníci a študenti. A len čo nám to dovoľia naše sily, musíme hneď venovať veľkú pozornosť propagande a agitácii medzi vojakmi a dôstojníkmi a utváraníu „vojenských organizácií, ktoré by boli súčasťou našej strany.)

nielen sociálnodemokratickí politickí agitátori, ale aj sociálnodemokratickí organizátori. A sotva čo len jeden praktik zapochybuje o tom, že sociálni demokrati by mohli vo svojej organizačnej práci rozdeliť tisíce drobných funkcií medzi jednotlivých predstaviteľov najrozličnejších tried. **Nedostatok špecializácie je jedným z najväčších nedostatkov našej techniky, na ktorý sa tak trpko a oprávnene sťažuje B - v. Čím menšie budú jednotlivé „operácie spoločnej práce, tým viac sa nájde ľudí schopných uskutočňovať také operácie (a vo väčšine prípadov úplne neschopných, aby sa stali revolucionármi z povolania) a tým ťažšie bude môcť polícia „pochytať všetkých týchto „čiasťkových pracovníkov, tým ťažšie bude pre ňu vykonštruovať zo zatknutia niekoho pre nejakú maličkosť „prípady, ktorý by vyvážil výdavky štátnej pokladnice na „ochranu štátu.** A pokiaľ ide o počet ľudí ochotných pomáhať nám, poukázali sme už v predchádzajúcej kapitole na obrovskú premenu, ktorá v tomto smere nastala za nejakých päť rokov. No na druhej strane, aby sme mohli poskladať všetky tieto malé zlomky do jedného celku, aby sme spolu s funkciami hnutia nerozdrobili samo hnutie a aby sme tomu, čo plní drobné funkcie, vštepili presvedčenie o nevyhnutnosti a význame jeho práce, bez ktorého nikdy ani nebude pracovať,* (* Spomínam si, že mi istý súdruh hovoril, ako sa trpko sťažoval továrenský inšpektor, ktorý bol ochotný pomáhať a pomáhal sociálnej demokracii, že nevie, či sa jeho „informácie naozaj dostávajú do skutočného revolučného ústredia, do akej miery je potrebná jeho pomoc a aké sú možnosti využívať jeho malé a drobné služby. Každý praktik, prirodzene, pozná ne jeden podobný prípad, keď nás naše príštipkárstvo oberalo o spojencov. Samy osebe „drobné, no vcelku neoceniteľné služby mohli by nám robiť a aj by nám robili zamestnanci a úradníci nielen z tovární, ale aj z pôšt, železníc, colníc, z prostredia šľachty, cirkvi a zo viťkých ostatných vrstiev, nevynímajúc ani políciu a cársky dvor Keby sme už mali skutočnú stranu, naozaj bojovú organizáciu revolucionárov, nemuseli by sme potrebnosť všetkých týchto „pomocníkov natoľko zdôrazňovať, nenáhlili by sme sa vždy a bezpodmienečne zapájať ich

priamo do centra ilegálnej práce, ale naopak, osobitne by sme ich ochraňovali a dokonca by sme na také funkcie Špeciálne pripravovali ľudí, lebo vieme, že mnohí študenti by mohli priniesť strane viac úžitku v postavení „pomocníkov niekde v úrade než v postavení „krátkodobých revolucionárov. Ale -- opakujem znova - uplatňovať túto taktiku môže len úplne pevná organizácia, ktorá netrpí nedostatkom aktívnych síl.)

- na to všetko potrebujeme práve pevnú organizáciu skúsených revolucionárov. Keď budeme mať takúto organizáciu, viera v silu strany sa upevní a rozšíri tým viac, čím konšpiratívnejšia bude táto organizácia -- a veď vo vojne, ako vieme, je najdôležitejšie presvedčiť o vlastných silách nielen vlastnú armádu, ale aj nepriateľa a všetky neutrálne sily; priateľská neutralita môže niekedy zohrať rozhodujúcu úlohu. Keď budeme mať organizáciu s pevnou teoretickou základňou a sociálnodemokratickým orgánom, nebudeme sa musieť báť, že hnutie zvedú zo správnej cesty početné „bokom stojace sily, ktoré boli doň vtiahnuté (naopak, práve teraz, keď vládne príštipkárstvo, sme svedkami toho, ako sa mnohí sociálni demokrati držia línie Creda a namýšľajú si, že len oni sú sociálni demokrati). **Slovom špecializácia nevyhnutne predpokladá centralizáciu a súčasne si ju bezpodmienečne vyžaduje.**

Ale sám B - v, ktorý tak skvele načrtnol absolútnu nevyhnutnosť špecializácie, podľa nášho názoru ju v druhej časti citovanej úvahy nedoceňuje. Hovorí, že počet revolucionárov spomedzi robotníkov je nedostačujúci. V tom má úplnú pravdu a my zasa zdôrazňujeme, že „cenné vyjadrenie blízkeho pozorovateľa úplne potvrdzuje náš názor na príčiny terajšej krízy v sociálnej demokracii, a teda i na prostriedky, ako ju vyliečiť. Je to tak, že nielen revolucionári všeobecne zaostávajú za živelným hnutím nás, ale aj robotnícki revolucionári zaostávajú za živelným hnutím robotníckych nás. A tento fakt naj názornejšie potvrdzuje, dokonca i z „praktického hľadiska, nielen nezmyselnosť, ale aj politickú reakčnosť „pedagogiky, ktorou nás tak hojne častujú, keď diskutujeme o našich povinnostiach voči robotníkom. Tento fakt svedčí o tom, že našou prvoradou a najnaliehavejšou povinnosťou je pomáhať pri výchove robotníckych revolucionárov, ktorí sú, pokiaľ ide o stranícku činnosť, na takej istej úrovni ako aj revolucionári z radov inteligencie (podčiarkujeme slová: pokiaľ ide o stranícku činnosť, lebo pokiaľ ide o iné, nie je ani zďaleka také ľahké a naliehavé, aby robotníci dosiahli takú istú úroveň, hoci je to nevyhnutné). Preto hlavnú pozornosť musíme venovať tomu, aby sme dvíhali robotníkov na úroveň revolucionárov, a vôbec nie tomu, aby sme sami stoj čo stoj klesali na úroveň „robotníckej masy, ako by to chceli ekonomisti, stoj čo stoj na úroveň „priemerných robotníkov, ako by to chcela Svoboda (ktorá v tomto smere vystupuje v ekonomistickej „pedagogike o stupienok vyššie). Nemám vôbec v úmysle popierať potrebu populárnej literatúry pre robotníkov a mimoriadne populárnej (len, prirodzene, nie jarmočnej) literatúry pre osobitne zaostalých robotníkov. Poburuje ma však to, že sa pedagogika stále mieša do otázok politiky, do otázok organizácie. Veď vy, páni, čo tak horlíte za „priemerného robotníka, v podstate skôr urážate robotníkov, keď sa chcete k nim stoj čo stoj skloniť, prv ako by ste začali hovoriť o robotníckej politike alebo o robotníckej organizácii. Hovorte predsa o vážnych veciach s vystretým chrbtom a pedagogiku prenehajte pedagógom, nie politikom a organizátorom Nie sú azda aj medzi inteligenciou „pokročilí ľudia, „priemerní a „masy? Neuznáva sa všeobecne, že aj inteligencia potrebuje populárnu literatúru, a vari sa taká literatúra pre ňu nepíše? Len si predstavte, že by v článku o organizácii vysokoškolákov alebo gymnazistov začal autor donekonečna omieľať ako nejaký objav, že treba predovšetkým organizovať „priemerných študentov. Takého autora iste vysmejú -- a právom. Dajte nám, povedia mu, organizačné návrhy, ak nejaké máte, a potom už určíme my sami, kto z nás je „priemerný, kto je vyššie a kto nižšie. A ak nemáte vlastné organizačné návrhy, potom všetky vaše horlivé reči o „mase a „priemerných budú jednoducho nudné. Pochopte predsa, že už samy otázky „politiky a „organizácie sú natoľko vážne, že možno o nich hovoriť len celkom, vážne: môžeme a musíme pripravovať robotníkov (aj vysokoškolákov a gymnazistov) tak, aby sme mohli začať s nimi diskusiu o týchto otázkach,

ale keď ste už začali o nich diskusiu, odpovedajte, ako sa patrí, necúvajte k „priemerným alebo k „mase, nevykrúcajte sa slovnými hračkami alebo frázami.*

(* Svoboda, č. 1, článok Organizácia, s. 66: „Robotnícka armáda bude celou svojou váhou podporovať všetky požiadavky, ktoré sa predložia v mene ruskej Práce -- pravdaže, práce s veľkým písmenom A ten istý autor volá: „Vôbec nie som nepriateľom inteligencie, ale... (to je to ale, ktoré Ščedrin prekladal slovami: uši nerastú vyše čela)... „ale vždy ma strašne hnevá, keď príde človek a narozpráva plno pekných a krásnych vecí a žiada, aby boli prijaté pre ich {či jeho?} krásu a iné prednosti (62). Áno, aj mňa to „vždy strašne hnevá...

Ak chce byť robotník-revolucionár úplne pripravený na svoju prácu, musí sa takisto stať revolucionárom z povolania. Preto nemá B - v pravdu, keď hovorí, že nakoľko robotník pracuje v továrni 11 1/2 hodiny, ostatné revolučné funkcie (okrem agitácie) „svojou hlavnou ťarchou z nevyhnutnosti spočívajú na početne veľmi slabých silách inteligencie. To vonkoncom nieje tak „z nevyhnutnosti, ale preto, lebo sme zaostali, lebo si neuvedomujeme svoju povinnosť pomáhať každému robotníkovi s vynikajúcimi schopnosťami, aby sa stal agitátorom, organizátorom, propagandistom, kolportérom a pod. z povolania. V tomto smere priam hanebne mrháme svojimi silami, lebo nevieme chrániť to, čo treba osobitne starostlivo pestovať a opatrovať. Pozrite na Nemcov: majú sto ráz viac síl ako my, ale veľmi dobre vedia, že naozaj schopní agitatori a i. nevychádzajú spomedzi „priemerných až tak veľmi často. Preto sa hneď usilujú utvoriť každému schopnému robotníkovi také podmienky, v ktorých by sa mohli jeho schopnosti úplne rozvinúť a úplne uplatniť: urobia z neho agitátora z povolania, nabádajú ho, aby rozšíril pole svojej pôsobnosti, aby ho rozšíril z jednej továrne na celé odvetvie, z jedného kraja na celú krajinu. Stáva sa skúseným a obratným vo svojom povolaní, rozširuje si obzor a obohacuje vedomosti, zblízka pozoruje význačných politických vodcov iných krajov a iných strán, sám sa usiluje dosiahnuť takú istú úroveň a spojiť v sebe poznanie robotníckeho prostredia a zapálené socialistické presvedčenie s odborným vyškolením, bez ktorého proletariát nemôže húževnato bojovať proti výborne vyškoleným šíkom svojich nepriateľov. Takto a iba takto vychádzajú z robotníckych más Bebelovia a Auerovia. Ale o to, čo sa v politicky slobodnej krajine robí do značnej miery samo od seba, musia sa u nás sústavne starať naše organizácie. Ako-tak nadaný a „nádejný agitátor spomedzi robotníkov nesmie pracovať v továrni 11 hodín. Musíme sa postarať o to, aby žil z prostriedkov strany, aby vedel včas prejsť , do ilegality, aby menil svoje pôsobisko, lebo inak nenadobudne veľké skúsenosti, nerozšíri si obzor a nebude schopný udržať sa v boji proti žandárom aspoň niekoľko rokov. Čím viac sa rozširuje a prehľbuje živelné hnutie robotníckych más, tým viac z nich vychádzajú nielen nadaní agitatori, ale aj nadaní organizatori, propagandisti a „praktici v dobrom zmysle slova (a tých je tak málo medzi našou inteligenciou, ktorá je väčšinou po rusky trochu nedbanlivá a ťarbavá). Keď budeme mať oddiely špeciálne pripravených revolucionárov z robotníckej triedy, ktorí prešli dlhou školou (pričom to budú, pochopiteľne, revolucionári „všetkých druhov zbraní) -- potom si s nimi neporadí nijaká politická polícia na svete, lebo tieto oddiely ľudí bezhranične oddaných revolúcii budú mať takisto bezhraničnú dôveru najširších robotníckych más. A je našou priamou vinou, že primálo „pobádame robotníkov na cestu výchovy k revolucionárstvu z povolania, spoločnú s „inteligentmi, že ich pričasto ťaháme naspäť hlúpyimi rečami o tom, čo je „prístupné robotníckej mase, „priemerným robotníkom atď.

V tomto smere a takisto aj v iných smeroch súvisí úzky rozsah organizačnej práce nesporne a nerozlučne (hoci si to obrovská väčšina ekonomistov a začínajúcich praktikov neuvedomuje) so zúžením našej teórie a našich politických úloh. Skláňanie sa pred živelnosťou vyvoláva akýsi strach čo i len na krok odstúpiť od toho, čo je „prístupné masám, strach vystúpiť privysoko nad obyčajné prisluhovanie najbližším a bezprostredným požiadavkám más. Nebojte sa, páni Pamätajte, že organizačne sme na takom nízkom stupni, že už sama myšlienka, že by sme mohli vystúpiť privysoko, je nezmyselná

e) „Sprisahanecká“ organizácia a „demokratizmus“

Je však medzi nami veľmi veľa ľudí vnímajúcich „hlas života tak citlivo, že majú najväčší strach práve z neho a obviňujú tých, čo zastávajú názory, ktoré tu rozoberáme, z „narodovoľovstva, z nechápania „demokratizmu a pod. Preto sa musíme zastaviť pri týchto obvineniach, ktorých sa, prirodzene, chytilo aj Rabočeje Delo. Autor týchto riadkov veľmi dobre vie, že petrohradskí ekonomisti obviňovali z narodovoľovstva už noviny Rabočaja Gazeta (čo je aj pochopiteľné, ak ich porovnáme s novinami Rabočaja Mysľ). Preto nás ani trochu neprekvapilo, keď nám istý súdruh čoskoro po vzniku Iskry oznámil, že sociálni demokrati z mesta X hovoria o Iskre ako o „narodovoľovskom orgáne. Toto obvinenie nám, pravda, len lichotilo, lebo ktorého poriadneho sociálneho demokrata ekonomisti neobviňovali z narodovoľovstva? Tieto obvinenia vznikajú z nedorozumení dvojakého druhu. Po prvé, ľudia u nás tak slabo poznajú dejiny revolučného hnutia, že označujú za „narodovoľovstvo každú myšlienku bojovej centralizovanej organizácie, ktorá vyhlasuje rozhodný boj cárizmu. Lenže tú výbornú organizáciu, ktorú mali revolucionári sedemdesiatych rokov a ktorá by nám všetkým mala byť vzorom, vôbec neuvypracovali, ale zemlevoľovci, ktorí sa rozštiepili na černoperedelovcov a narodovoľovcov.⁷⁴ Vidieť teda v bojovej revolučnej organizácii niečo špecificky narodovoľovské je nezmyselné historicky aj logicky, lebo každý revolučný smer, ak naozaj pomýšľa na vážny boj, nemôže sa bez takejto organizácie zaobiť. Chyba narodovoľovcov nebola v tom, že sa usilovali získať do svojej organizácie všetkých nespokojných a usmerniť túto organizáciu na rozhodný boj proti samodržaviu. Naopak, v tom je ich veľká historická zásluha. Ich chyba však bola v tom, že sa opierali o teóriu, ktorá v podstate vôbec nebola revolučnou teóriou, a že nevedeli alebo nemohli nerozlučne spojiť svoje hnutie s triednym bojom rozvíjajúcej sa kapitalistickej spoločnosti. A iba z najhlbšieho nepochopenia marxizmu (alebo z jeho „pochopenia v duchu „struveovstva) sa mohol zrodiť názor, že vznik masového, živelného robotníckeho hnutia nás zbavuje povinnosti utvoriť práve takú dobrú, ba ešte neporovnateľne lepšiu organizáciu revolucionárov, ako mali zemlevoľovci. Naopak, toto hnutie nám takúto povinnosť práve ukladá, lebo živelný boj proletariátu sa nestane jeho naozajstným „triednym bojom dovtedy, kým tento boj nebude viesť silná organizácia revolucionárov.

Po druhé, mnohí - medzi nimi zjavne aj B. Kričevskij (Rabočeje Delo, č. 10, s. 18) - nesprávne chápú polemiku, ktorú sociálni demokrati vždy viedli proti „sprisahaneckému názoru na politický boj. Vždy sme vystupovali a, prirodzene, vždy budeme vystupovať proti zužovaniu politického boja na sprisahanie*, (* Porovnaj. Úlohy ruských sociálnych demokratov, s. 21, polemika s P. L. Lavrovom. (Pozri Zbrané spisy, zv. 2, Bratislava 1979, s. 530-531. Red.) ale to, pravdaže, vonkoncom neznamenal, že popieranie nevyhnutnosť silnej revolučnej organizácie. Napríklad v brožúre spomenutej v poznámke sa popri polemike proti zúženiu politického boja na sprisahanie vykresľuje (ako sociálnodemokratický ideál) organizácia natoľko silná, aby mohla použiť „povstanie alebo akýkoľvek „iný spôsob útoku a tak „zasadiť rozhodujúci úder absolutizmu,* (* Úlohy ruských sociálnych demokratov, s. 23. (Pozri Zbrané spisy, zv. 2, Bratislava 1979, s. 532- Red.) Mimochodom ešte na dokreslenie toho, že Raboteje Delo alebo nechápe, čo hovorí, alebo mení svoje názory podľa toho, „odkiaľ fúka vietor. V 1. čísle časopisu Rabočeje Delo je vytlačené kurzívou: „Vyložená podstata brožúry sa úplne zhoduje s redakčným programom časopisu Rabočeje Delo'1 (s. 142). Naozaj? Názor, že masovému hnutiu nemožno určiť ako prvú úlohu zvrhnutie samodržavia, sa zhoduje s „Úlohami? Zhoduje sa s nimi teória „hospodárskeho boja proti zamestnávateľom a vláde? Zhoduje sa s nimi teória štádií? Nechávame na čitateľa, aby posúdil, či možno hovoriť o pevných zásadách orgánu, ktorý chápe „zhodu tak originálne.) Podľa svojej formy sa takáto silná revolučná organizácia v absolutistickej krajine

môže označovať aj za „sprisahaneckú, lebo francúzske slovo „konšpirácia sa rovná ruskému slovu „sprisahanie, a takáto organizácia potrebuje maximálnu konšpiratívnosť. Konšpiratívnosť je natoľko nevyhnutnou podmienkou takej organizácie, že všetky ostatné podmienky (počet členov, ich výber, funkcie a i.) sa jej musia prispôbiť. Bolo by preto najväčšou naivitou báť sa obvinenia z toho, že my sociálni demokrati chceme utvoriť sprisahaneckú organizáciu. Tieto obvinenia musia lichotiť každému odporcovi „ekonomizmu práve tak ako aj obvinenia z „narodovoľovstva.

Niekoľko by mohol namietnuť, že taká mocná a prísne tajná organizácia, sústredzujúca vo svojich rukách všetky nitky konšpiratívnej činnosti, organizácia nevyhnutne centralistická, sa môže až veľmi ľahko vrhnúť do predčasného útoku, môže nepremyslene zradikalizovať hnutie skôr, ako je to možné a potrebné so zreteľom na rast politickej nespokojnosti, silu vrenia a rozhorčenia v robotníckej triede a pod. My na to odpovieme: abstraktne povedané, iste nemožno popierať, že bojová organizácia môže viesť k nepremyslenému boju, ktorý sa môže skončiť porážkou, za iných podmienok vôbec nie nevyhnutnou. Uspokojovať sa však s abstraktnými úvahami v takejto otázke sa nedá, lebo v každom, boji sa skrýva abstraktná možnosť porážky, a táto možnosť sa dá redukovať len organizovanou prípravou na boj. **No ak posudzujeme otázku z hľadiska dnešných konkrétnych ruských podmienok, musíme prísť ku kladnému záveru, že silná revolučná organizácia je bezpodmienečne potrebná práve nato, aby hnutie upevnila a uchránila ho pred možnými nepremyslenými útokmi.** Práve teraz, keď taká organizácia neexistuje a keď rýchlo a živelne rastie revolučné hnutie, ukazujú sa už dve protikladné krajnosti (ktoré, ako sa dalo čakať, „sa stretávajú): raz úplne neudržateľný ekonomizmus a hlásanie umiernenosti, raz takisto neudržateľný „excitačný teror, usilujúci sa „v hnutí, ktoré sa rozvíja a upevňuje, ale ešte stále má bližšie k začiatku než ku koncu, umelo vyvolať príznaky jeho konca (V. Zasuličová v časopise Zaria, č. 2/3, s. 353). A príklad časopisu Rabočeje Delo ukazuje, že už sú sociálni demokrati, ktorí kapitulujú pred obidvoma krajnosťami. Tento jav neprekvapuje okrem iného ani preto, že „hospodársky boj proti zamestnávateľom a vláde revolucionára nikdy neuspokojí a protikladné krajnosti sa vždy budú vynárať hneď tu, hneď tam. **Len centralizovaná bojová organizácia, ktorá dôsledne uskutočňuje sociálnodemokratickú politiku a uspokojuje, aby som tak povedal, všetky revolučné inštinkty a úsilia, môže uchrániť hnutie pred nepremysleným útokom a pripraviť útok sľubujúci úspech.**

Niekoľko by mohol ďalej namietnuť, že náš názor na organizáciu odporuje „demokratickému princípu. Kým predchádzajúce obvinenie je špecificky ruské, toto obvinenie je špecificky zahraničné. A iba zahraničná organizácia (Zväz ruských sociálnych demokratov) mohla dať svojej redakcii okrem iných aj túto inštrukciu:

„Organizačný princíp. V záujme úspešného rozvoja a zjednotenia sociálnej demokracie treba zdôrazňovať, rozvíjať a prebojovať široký demokratický princíp jej straníckej organizácie, čo je osobitne nevyhnutné so zreteľom na protidemokratické tendencie, ktoré sa prejavovali v radoch našej strany (Dva zjazdy, s. 18).

Ako Rabočeje Delo bojuje s „protidemokratickými tendenciami" Iskry, uvidíme v ďalšej kapitole. Teraz sa však pozrieme bližšie na „princíp, ktorý odporúčajú ekonomisti. Každý asi bude súhlasiť, že „široký demokratický princíp obsahuje tieto dve nevyhnutné podmienky: po prvé, **úplnú publicitu** a, po druhé, **voliteľnosť všetkých funkcií**. Bez publicity, a navyše takej publicity, ktorá by sa neobmedzovala len na členov organizácie, by bolo smiešne hovoriť o demokratizme. **Demokratickou organizáciou nazveme organizáciu nemeckej socialistickej strany, lebo v nej sa všetka činnosť vrátane zasadnutí zjazdu strany vykonáva verejne; nikto však nenazve demokratickou takú organizáciu, ktorá je pred všetkými nečlenmi zahalená rúškom tajomstva.** A teraz sa pýtame, aký zmysel má vlastne požiadavka „širokého demokratického princípu, keď hlavnú podmienku tohto princípu nemôže tajná organizácia splniť? „Široký princíp je len zvučnou, ale prázdnu

frázou. A nielen to. Táto fráza svedčí o úplnom nepochopení naliehavých organizačných úloh, pred ktorými teraz stojíme. Každý vie, ako sú u nás nedostačujúce zakonšpirované „široké masy revolucionárov.

Videli sme, ako trpko sa na to s'ťažuje B - v, ktorý plným právom žiada „prísny výber členov (Rabočeje Delo, č. 6, s. 42). A tu prichádzajú ľudia, ktorí sa vystatujú svojím „zmyslom pre život, ktorí za takejto situácie nezdôrazňujú nevyhnutnosť najprísnejšej konšpirácie a najprísnejšieho (a teda aj užšieho) výberu členov, ale -- „široký demokratický princíp Na to sa hovorí streliť capa O nič lepšie to nie je ani s druhým znakom demokratizmu -- s voliteľnosťou. V krajinách s politickou slobodou sa táto podmienka rozumie sama sebou. „Za člena strany sa pokladá každý, kto uznáva zásady programu strany a podporuje stranu podľa svojich síl, hovorí sa v prvom článku stanov nemeckej sociálnodemokratickej strany. A keďže je celé politické dejisko otvorené všetkým ako divadelná scéna divákovi, každý vie tak z novín, ako aj z ľudových zhromaždení, kto program strany uznáva alebo neuznáva, kto stranu podporuje alebo vystupuje proti nej. Každý vie, že ten a ten politik začínal tak a tak, prekonal taký a taký vývin, v kritickej chvíli života sa zdržal tak a tak, má celkovo také a také vlastnosti, a preto je prirodzené, že takého politika môžu všetci členovia strany s úplným poznaním vecí voliť alebo nevoliť do určitej straníckej funkcie. Všeobecná (doslovne) kontrola každého kroku politickej činnosti príslušníka strany vytvára automaticky fungujúci mechanizmus, ktorý zabezpečuje to, čo sa v biológii volá „zachovanie najlepšie prispôbených. „Prirodzený výber za úplnej publicity, voliteľnosti a všeobecnej kontroly zabezpečuje, že sa napokon každý pracovník dostane „na primerané miesto, vykonáva prácu, ktorá najväčšmi vyhovuje jeho silám a schopnostiam, na vlastnej koži skusuje všetky dôsledky svojich omylov a dokazuje pred očami všetkých, že je schopný uvedomovať si omyly a vyhýbať sa im.

Pokúste sa však zasadiť tento obraz do rámca nášho samoderžavia Je u nás mysliteľné, aby každý, „kto uznáva zásady programu strany a podporuje stranu podľa svojich síl, kontroloval každý krok revolucionára pracujúceho v konšpirácii? Aby každý volil z týchto revolucionárov toho alebo iného, keď preda revolucionár musí v záujme práce tajiť pred deviatimi desatinami „všetkých týchto ľudí, kto vlastne je? Aspoň trocha sa zamyslite nad skutočným významom silných slov, s ktorými vystupuje Rabočeje Delo, a uvidíte, že „široký demokratizmus straníckej organizácie v temne samoderžavia, keď pri výbere majú hlavné slovo žandári, je iba zbytočnou a škodlivou hračkou. Je to zbytočná hračka, lebo v praxi nijaká revolučná organizácia široký demokratizmus nikdy neuplatňovala a nemôže ho uplatňovať ani pri najlepšej vôli. Je to škodlivá hračka, lebo pokusy uplatňovať v praxi „široký demokratický princíp len uľahčujú polícii rozsiahle zatýkanie a donekonečna predlžujú život panujúcemu príštípkárstvu, neorientujú myšlienky praktikov na vážnu a naliehavú úlohu vychovávať zo seba revolucionárov z povolania, ale na zostavovanie podrobných „papierových poriadkov volebného systému. Len v zahraničí, kde sa často schádzajú ľudia, ktorí nemajú možnosť nájsť si skutočnú, živú prácu, mohla tu a tam, najmä v rozličných malých skupinách, vzniknúť táto „hra na demokratizmus.

Aby sme čitateľovi ukázali, aký absolútne hanebný je obľúbený spôsob časopisu Rabočeje Delo vytyčovať taký pekný „princíp ako demokratizmus v revolučnej práci, opäť sa odvoláme na svedka. Tento svedok, J. Serebriakov, redaktor časopisu Nakanune, vydávaného v Londýne, má veľké sympatie k časopisu Rabočeje Delo a veľmi nenávidí Plechanova a „plechanovcov; v článkoch o rozkole zahraničného Zväzu ruských sociálnych demokratov sa časopis Nakanune rozhodne postavil na stranu časopisu Rabočeje Delo a na Plechanova vychrtil celú záplavu triviálnych nadávok.⁷⁵ Tým cennejší je pre nás tento svedok v otázke, ktorou sa tu zaoberáme. V 7. čísle časopisu Nakanune (júl 1899) v článku O výzve Skupiny samooslobodenia robotníkov*(*Po povodu vozzvanija Gruppy samoosvoboždenija rabočich. Slov red.) poukazoval J. Serebriakov na to, že „sa nepatrí rozvírovať otázky „povýšenosti,

vedúceho postavenia a takzvaného areopágu vo vážnom revolučnom hnutí, a okrem iného napísal:

„Myškin, Rogačev, Žel'abov, Michajlov, Perovská, Fignerová a ďalší sa nikdy nepokladali za vodcov a nikto ich ne zvolil ani nevymenoval, hoci nimi v skutočnosti boli, lebo tak v období propagandy, ako aj v období boja proti vláde sa podujali na najťažšiu prácu, šli na najnebezpečnejšie miesta a ich činnosť bola najplodnejšia. A to že sa dostali na vedúce miesta, nebolo výsledkom ich želania, ale dôvery súdruhov okolo nich v ich rozum, energiu a oddanosť k nim. Báť sa však nejakého areopágu (a ak sa nebáť, načo o ňom písať), ktorý by mohol autokraticky viesť hnutie, je predsa až veľmi naivné. Kto by ho vôbec poslúchal?

Pýtame sa čitateľa, čím sa líši „areopág od „protidemokratických tendencií? Nie je azda očividné, že „pekný organizačný princíp časopisu Rabočeje Delo je práve tak naivný ako nevhodný? Naivný preto, že „areopág alebo ľudia s „protidemokratickými tendenciami jednoducho nikto nebude poslúchať, keď tu nebude „dôvery súdruhov okolo nich v ich rozum, energiu a oddanosť k nim. Nevhodný ako demagogický výpad špekulujúci s márnomyseľnosťou jedných, s nepoznaním skutočného stavu nášho hnutia u druhých a s nepripravenosťou a nepoznaním dejín revolučného hnutia u tretích. **Jediným serióznym organizačným princípom pracovníkov nášho hnutia musí byť: najprísnejšia konšpirácia, najprísnejší výber členov, výchova revolucionárov z povolania.** Ak sú tieto podmienky splnené, je zaručené aj niečo viac ako „demokratizmus, a to úplná súdružská dôvera medzi revolucionármi.

A toto viac je pre nás bezpodmienečne potrebné, lebo u nás v Rusku nemôže byť ani reči o tom, že by sa nahradilo všeobecnou demokratickou kontrolou. A bola by veľká chyba nazdávať sa, že ak nie je možná naozaj „demokratická kontrola, sú členovia revolučnej organizácie nekontrolovateľní: nemajú kedy myslieť na hranie sa na demokratizmus (demokratizmus vnútri úzkeho okruhu súdruhov, ktorí si navzájom úplne dôverujú), ale svoju zodpovednosť si veľmi hlboko uvedomujú a zároveň zo skúsenosti vedia, že organizácia naozajstných revolucionárov sa nezastaví pred nijakými prostriedkami, keď sa chce zbaviť nevhodného člena. A okrem toho máme aj dosť vyspelú verejnú mienku ruského (a medzinárodného) revolučného prostredia, ktorá má za sebou celú históriu a nemilosrdne prísne tresce každé porušenie súdružských povinností (ved predsa „demokratizmus, skutočný demokratizmus, a nie demokratizmus na hranie, je obsiahnutý v tomto pojme súdružstva ako časť v celku). Toto všetko si dobre uvážte -- a pochopíte, aký zatuchnutý pach hry na generálov v zahraničí sa šíri z týchto rečí a rezolúcií o „protidemokratických tendenciách

Treba ešte pripomenúť, že ďalší zdroj takých rečí, t. j. naivita, sa takisto živí zmätenými predstavami o tom, čo je demokracia. V knihe manželov Webbovcov o anglických trade-unions je zaujímavá kapitola: **Primitívna demokracia**. Autori v nej píšú, ako **anglickí robotníci v prvom období existencie svojich unionov pokladali za nevyhnutný znak demokracie, aby pri vedení unionov všetci robili všetko: nielenže sa o všetkých otázkach rozhodovalo hlasovaním všetkých členov, ale všetci členovia sa postupne striedali aj vo funkciách. Boli potrebné skúsenosti z dlhého historického obdobia, aby robotníci pochopili, že takáto predstava o demokracii je nezmyselná a že sú nevyhnutné jednak zastupiteľské ustanovizne a jednak funkcionári z povolania**. Muselo dôjsť k niekoľkým prípadom finančného úpadku odborových pokladníc, kým robotníci pochopili, že proporcionalitu medzi platenými príspevkami a vyplácanými podporami nemožno riešiť len čírym demokratickým hlasovaním, ale že je tu potrebný aj hlas odborníka v poisťovníctve. Vezmite si ďalej Kautského knihu o parlamentarizme a ľudovom zákonodarstve a uvidíte, že závery marxistického teoretika sa zhodujú s ponaučeniami z mnohoročnej praxe robotníkov, ktorí sa „živelné zjednocovali. Kautsky sa rezolútne stavia proti Rittinghausenovmu primitívnemu chápaniu demokracie, vysmieva sa ľuďom, ktorí sú schopní v jej mene žiadať, aby „ľudové noviny redigoval priamo ľud, dokazuje, že na sociálnodemokratické vedenie triedneho boja proletariátu sú nevyhnutní novinári z povolania, parlamentní činitelia z

povolania a pod., útočí na „socializmus anarchistov a literátov, ktorí v „honbe za efektmi veľbia priame ľudové zákonodarstvo a nechápu, že v súčasnej spoločnosti sa dá uplatňovať len veľmi relatívne.

Kto prakticky pracoval v našom hnutí, vie, aký je medzi väčšinou študujúcej mládeže a robotníkmi veľmi rozšírený „primitívny názor na demokraciu. Nie div, že tento názor preniká aj do stanov aj do literatúry. Ekonomisti bernsteinovského razenia vo svojich stanovách napísali: „čl. 10. O všetkých otázkach týkajúcich sa záujmov celej zväzovej organizácie rozhoduje väčšina hlasov všetkých jej členov. Ekonomisti teroristického razenia im prisviďčajú: „Uznesenia výboru musia prejsť cez všetky krúžky a len potom nadobudnú platnosť (Svoboda, č. 1, s. 67). Všimnite si, že túto požiadavku širokého použitia referenda kladú popri požiadavke vybudovať celú organizáciu na zásade voliteľnosti. Nám, pravda, ani na um nezájde, aby sme za to odsudzovali praktikov, ktorí mali veľmi málo možností oboznámiť sa s teóriou a praxou naozaj demokratických organizácií. No keď sa Rabočeje Delo, ktoré si robí nároky na vedúce postavenie, obmedzuje za takých podmienok na rezolúciu o širokom demokratickom princípe, ako to nazvať ak nie obyčajnou „honbou za efektom“?

f) Miestna a celoruská práca

Ak sú námietky proti plánu organizácie, ako ho tu vysvetľujeme, že by totiž bola nedemokratická a sprisahanecká, celkom neodôvodnené, zostáva ešte otázka, ktorá sa vyskytuje veľmi často a zasluhuje si podrobný rozbor. Je to otázka vzájomného vzťahu medzi miestnou a celoruskou prácou. Vyslovujú sa obavy, či sa utvorením centralistickej organizácie nepresunie ťažisko z miestnej práce na celoruskú, či to nepoškodí hnutie tým, že sa zoslabí naše pevné spojenie s robotníckymi masami a vôbec stála miestna agitácia. My na to odpovedáme, že **naše hnutie v posledných rokoch trpí práve tým, že miestnych pracovníkov priveľmi pohlcuje miestna práca**; že je preto bezpodmienečne potrebné trocha **presunúť ťažisko na celoruskú prácu**; že sa týmto presunom neoslabí ani naše spojenie, ani naša sústavná miestna agitácia, lež sa ním upevní. Všimneme si otázku ústredného orgánu a miestnych orgánov a pritom poprosíme čitateľa, aby nezabúdal, že vydávanie novín uvádzame iba ako príklad, ktorý ilustruje nepomerne širšiu a rôznorodejšiu revolučnú prácu vôbec.

V prvom období masového hnutia (1896 -1898) sa miestni pracovníci pokúšajú založiť celoruský orgán, noviny Rabočaja Gazeta; v ďalšom období (1898 - 1900) robí hnutie veľký krok dopredu, ale pozornosť vedúcich pracovníkov úplne pohlcujú miestne orgány. Ak spočítame všetky tieto miestne orgány, ukáže sa*, (* Pozri Správu parížskemu kongresu78, s. 14: „Odvtedy (roku 1897) do jari 1900 vyšlo na rozličných miestach 30 čísel rozličných novín... Priemerne vychádzalo viac ako jedno číslo mesačne.) že pripadá približne jedno číslo novín na mesiac. Nie je to názorná ilustrácia nášho príštipkárstva? Neukazuje to jasne, ako naša revolučná organizácia zaostáva za živelným rozmachom hnutia? Keby ten istý počet novinových čísel nevydali roztrieštené miestne skupiny, ale jednotná organizácia, nielenže by sme ušetrili veľa síl, ale by sme aj zabezpečili neporovnateľne väčšiu stálosť a kontinuitu našej práce. Na túto jednoduchú úvahu veľmi často zabúdajú aj tí praktici, ktorí aktívne pracujú takmer výhradne v miestnych orgánoch (žiaľ, vo väčšine prípadov je to tak aj teraz), aj tí publicisti, ktorí prejavujú v tejto otázke obdivuhodné donkichotstvo. Praktik sa zvyčajne uspokojí s argumentom, že miestni pracovníci môžu „ťažko** (** Ťažké je to len zdanlivo. V skutočnosti neexistuje taký miestny krúžok, ktorý by nemal možnosť aktívne sa chopiť tej alebo onej funkcie celoruskej práce. „Nehovor nemôžem, radšej povedz

nechcem.) vydávať celoruské noviny a že miestne noviny sú lepšie ako nijaké. Tento argument je, prirodzene, celkom správny a práve tak ako ktorýkoľvek praktik uznávame, že miestne noviny všeobecne sú nesmierne významné a nesmierne osožné. Lenže o to predsa nejde; ide o to, či by nebolo možné zbaviť sa roztrieštenosti a príštipkárstva, ktoré sa tak názorne prejavujú v tom, že za dva a pol roka vyšlo 30 čísel miestnych novín v celom Rusku. Neobmedzujte sa teda na nesporné, lenže priveľmi všeobecné tvrdenie o užitočnosti miestnych novín ako takých, ale majte aj odvahu otvorene uznať ich negatívne stránky, ktoré ukázala dvaapoločná skúsenosť. Táto skúsenosť svedčí o tom, že miestne noviny v našich podmienkach sú vo väčšine prípadov zásadovo nepevné a politicky bezvýznamné, z hľadiska vynakladania revolučných síl neprimerane drahé a z technickej stránky úplne neuspokojivé (nemám, prirodzene, na mysli techniku tlače, ale to, ako často a pravidelne vychádzajú). Všetky spomenuté nedostatky nie sú vecou náhody, ale nevyhnutným dôsledkom rozdrobenosti, ktorá na jednej strane vysvetľuje prevahu miestnych novín v rozoberanom období, ale ktorú na druhej strane táto prevaha podporuje. Jednotlivá miestna organizácia nemá dosť síl, aby zabezpečila zásadovú pevnosť svojich novín a pozdvihla ich na úroveň politického orgánu, nemá dosť síl, aby zhromaždila dosť materiálu a využila ho na osvetľovanie celého nášho politického života. Argument, ktorým sa zvyčajne obhajuje nevyhnutnosť početných miestnych novín v slobodných krajinách -- totiž to, že sú lacné, keď ich tlačia miestni robotníci, a môžu úplnejšie a rýchlejšie informovať miestne obyvateľstvo -- , tento argument sa u nás obracia, ako potvrdzuje skúsenosť, - proti miestnym novinám. Z hľadiska vynakladania revolučných síl sú nepomerne drahšie a vychádzajú veľmi zriedka z toho jednoduchého dôvodu, že ilegálne noviny, nech by boli akokoľvek malé, potrebujú taký obrovský konšpiratívny aparát, že to predpokladá továrenský veľkopriemysel, keďže v remeselníckej dielni sa tento aparát vonkoncom nedá vybudovať. No primitívnosť konšpiratívneho aparátu vedie veľmi často k tomu (každý praktik pozná veľa takých príkladov), že keď vyjde a rozšíri sa jedno alebo dve čísla, polícia to využije na masové zatýkanie, ktorým vymetie všetko tak dôkladne, že sa musí začínať odznova. Dobrý konšpiratívny aparát si vyžaduje dobrú profesionálnu prípravu revolucionárov a veľmi dôslednú deľbu práce, lenže obidve tieto požiadavky sú nad sily jednotlivej miestnej organizácie, nech by bola v danej chvíli akokoľvek silná. Aj špeciálne miestnym záujmom lepšie slúžia nelokálne orgány a o všeobecných záujmoch celého nášho hnutia (zásadovo dôsledná socialistická a politická výchova robotníkov) ani nehovorím: ako paradox to vyzerá iba na prvý pohľad, ale v skutočnosti to spomenutá dvaapoločná skúsenosť nezvratne dokazuje. Každý bude súhlasiť, že keby všetky miestne sily, ktoré vydali tridsať čísel novín, boli pracovali na jedných novinách, bolo by z nich ľahko vyšlo šesťdesiat, ak nie sto čísel, a teda by boli aj úplnejšie zachytili všetky osobitosti hnutia čisto miestnej povahy. Je nesporné, že dosiahnuť taký stupeň organizovanosti nieje ľahké, ale je potrebné, aby sme si uvedomili jeho nevyhnutnosť, aby každý miestny krúžok o ňom uvažoval a aktívne pracoval na jeho dosiahnutí, aby nečakal na popud zvonka a nedal sa mýliť tým, že miestny orgán je prístupný a bližší, čo je -- ako vieme z našich revolučných skúseností -- do značnej miery iluzórne. A zlú službu preukazujú praktickej práci tí publicisti, čo si myslia, že majú ktovie ako blízko k praktikom, no nevidia túto iluzórnosť a odbavujú všetko napodiv lacnou a napodiv prázdnu úvahou; potrebujeme miestne noviny, oblastné noviny a celoruské noviny. Pravda, všetky sú vo všeobecnosti potrebné, ale keď pristupujeme ku konkrétnej organizačnej otázke, musíme mať predsa súčasne na zreteli aj miesto a čas. Nie je to naozajstné donkichotstvo, keď Svoboda (č. 1, s. 68), „pristupujúc špeciálne „k otázke novín, píše: „Nazdávame sa, že každé miesto s čo len trocha väčšou koncentráciou robotníkov musí mať vlastné robotnícke noviny. Nie odniekiaľ dovážané, ale svoje vlastné noviny. Ak sa tento publicista nechce zamyslieť nad tým, čo hovorí, nech za neho porozmýšľa aspoň čitateľ: Koľko desiatok, ak nie stovák „miest s čo len trocha väčšou koncentráciou robotníkov

jestvuje v Rusku a akým **zvečnením nášho príštípárstva by bolo, keby naozaj každá miestna organizácia začala vydávať vlastné noviny Ako by len táto rozdrobenosť uľahčila našim žandárom úlohu pochytať, a pritom bez „čo len trocha väčšej námahy, miestnych pracovníkov hneď na začiatku ich činnosti, a zabrániť, aby z nich vyrástli naozajstní revolucionári** -- V celoruských novinách, pokračuje autor, by nikoho nezaujímalo opisovanie machinácií továrníkov a „drobností z továrenského života v rozličných iných mestách, ale „Oriolčana by vôbec nenudilo čítať o živote vo vlastnom meste. Zakaždým by vedel, koho si noviny »vzali na mušku«, komu »umyli hlavu« a srdce by mu poskočilo od radosti (s. 69). Áno, áno, Oriolčanovi by srdce poskočilo od radosti, ale priveľmi „poskakujú aj myšlienky nášmu publicistovi. Je však táto obhajoba trochárstva taktická? -- nad tým by sa mal zamyslieť. Viac ako iní uznávame, že je potrebné a dôležité odhaľovať pomery v továrňach, ale treba si predsa uvedomiť, že sme sa dostali až tak ďaleko, že Petrohradčanov už nudí čítať petrohradské príspevky petrohradských novín Rabočaja Mysľ. Na odhaľovanie pomerov v jednotlivých továrňach sme vždy mali a vždy budeme musieť mať letáky, ale typ novín musíme dvíhať na vyššiu úroveň, a nie znižovať ich na úroveň továrenského letáka. **V „novinách potrebujeme odhaľovať ani nie tak „drobnosti, ale veľké, typické nedostatky továrenského života, odhaľovať ich na príkladoch, ktoré sú mimoriadne výstižné a môžu preto zaujať všetkých robotníkov a všetkých vodcov hnutia, naozaj obohatiť ich poznatky, rozšíriť ich rozhl'ad a podnieť prebúdzanie ďalšieho kraja a robotníkov ďalšieho pracovného odvetvia.**

„Ďalej, v miestnych novinách sa dajú všetky výčiny továrenskej správy alebo inej vrchnosti zachytiť hneď za horúca. No kým taká správa dôjde do spoločných, vzdialených novín, na danom mieste už aj zabudli, čo sa stalo: »Kedy to vlastne bolo? -- kto by si to pamätal« (tamtiež). Veru tak: kto by si to pamätal Ako sa dozvedáme z toho istého prameňa, tridsať čísel vydaných za dva a pol roka pripadá na šesť miest. To je priemerne jedno číslo novín za pol roka na jedno mesto A keby náš ľahkomyselný publicista vo svojom predpoklade dokonca i strojnásobil výkonnosť miestnej práce (čo by bolo vzhľadom na priemerné mesto iste nesprávne, lebo pri našom príštípárstve nie je možné značne zvýšiť výkonnosť), dostaneme len po jednom čísle za dva mesiace, teda niečo, čo je veľmi ďaleko od „zachytávania vecí za horúca. A zatiaľ by stačilo, keby sa desať miestnych organizácií spojilo a poverilo svojich delegátov, aby sa aktívne zapojili do organizovania spoločných novín, a potom by sa dali „zachytávať každé dva týždne v celom Rusku nie drobností, ale naozaj veľké a typické nešváry. O tom nebude pochybovať nik, kto pozná situáciu v našich organizáciách. Na pristihnutie nepriateľa na mieste činu, ak to berieme vážne, a nie len ako pekný slovný obrat, nemôžu ilegálne noviny ani pomýšľať: To sa dá urobiť len v tajne podstrčenom letáku, lebo krajná lehota na takéto pristihnutie nepresahuje väčšinou jeden alebo dva dni (vezmite si napríklad obyčajný krátky štrajk, bitku v továrni alebo demonstráciu a pod.).

„Robotník nežije len v továrni, ale aj v meste, pokračuje náš autor, keď prechádza od jednotlivého k všeobecnému tak prísne dôsledne, že by to slúžilo za česť aj samému Borisovi Kričevskému. A upozorňuje na mestské dumy, mestské nemocnice, mestské školy a žiada, aby robotnícke noviny neprechádzali nad mestskými vecami mlčaním. -- Je to požiadavka sama osebe veľmi dobrá, ale mimoriadne názorne dokresľuje bezobsažnú abstraktnosť, na ktorú sa veľmi často obmedzujú diskusie o miestnych novinách. Po prvé, keby sa naozaj „na každom mieste s čo len trocha väčšou koncentráciou robotníkov zjavili noviny s takou podrobnou rubrikou o mestských veciach, ako to žiada Svoboda, nevyhnutne by sa to v našich ruských pomeroch zvrhlo na obyčajné trochárstvo, viedlo by to k oslabeniu vedomia, že je dôležitý celoruský revolučný nápor na cársky absolutizmus, upevnilo by veľmi húževnaté a skôr utajené alebo zašliapnuté než s koreňom vytrhnuté výhonky toho smeru, ktorý sa už preslávil známym výrokom o revolucionároch, čo priveľa hovoria o neexistujúcom parlamente a primálo o existujúcich mestských dumách.⁷⁷ Hovoríme: nevyhnutne, aby sme

zdôraznili, že Svoboda si vedome neželá toto, ale chce pravý opak. Lenže iba dobré úmysly nestačia. - Aby sme mohli hovoriť o mestských veciach z perspektívy, ktorá by bola v súlade s celou našou prácou, musíme najprv túto perspektívu dôkladne vypracovať a pevne určiť nielen úvahami, ale i doložiť mnohými príkladmi, aby sa už stala pevnou tradíciou. To u nás ešte ani zďaleka nieje, ale potrebujeme to práve na začiatku, skôr ako budeme môcť uvažovať a hovoriť o širokej sieti miestnej tlače.

Po druhé, aby sa mohlo písať o mestských veciach naozaj s poznaním vecí a zaujímavo, treba ich aj dobre poznať, a nielen z kníh. Ale nikde v Rusku sa takmer vôbec nenájdu sociálni demokrati, ktorí by tieto poznatky mali. Na to, aby sa mohlo písať v novinách (a nie v populárnej brožúre) o mestských a štátnych veciach, je potrebný čerstvý a pestrý materiál, ktorý by zozbieral a spracoval schopný človek. Lenže na zhromažďovanie a spracúvanie takéhoto materiálu nestačí „primitívna demokracia primitívneho krúžku, v ktorom všetci robia všetko a hrajú sa na referendum. Na to je potrebný štáb odborne pripravených publicistov a korešpondentov, armáda sociálnodemokratických reportérov, ktorí všade nadväzujú styky, vedia sa dostať k všetkým možným „štátnym tajomstvám (ktorými sa ruský byrokrat tak vystatuje a ktoré tak ľahko vybláboce), ktorí vedia preniknúť do každého „zákulisia, armáda ľudí, ktorí sú „funkčne povinní byť všadeprítomní a vševedúci. A my, strana, ktorá bojuje proti každému hospodárskemu, politickému, sociálnemu a národnostnému útlaku, môžeme a musíme nájsť, zhromaždiť, vyškoliť, zmobilizovať a nasadiť do boja takú armádu vševedúcich ľudí - ale to ešte len musíme urobiť. A nielenže sme v tomto smere vo väčšine krajov neurobili ani krok, ale dokonca si ani vôbec neuvedomujeme, že to treba urobiť. Nože sa pokúste nájsť v našej sociálnodemokratickej tlači živé a zaujímavé články, listy a odhaľujúce správy o našich diplomatických, vojenských, cirkevných, mestských, finančných a podobných závažných i drobných veciach: nenájdete takmer nič alebo celkom málo.* (* Preto aj príklad mimoriadne dobrých miestnych orgánov úplne potvrdzuje náš názor. Napríklad Južnyj Rabočij78 sú veľmi dobré noviny, ktorým nemožno vyčítať zásadovú nedôslednosť. Ale to, čo chceli dať miestnemu hnutiu, nedosiahli, lebo vychádzali len občas a dochádzalo k rozsiahlym zatýkaniam. To, čo je pre stranu v danej chvíli najnaliehavejšie - zásadné formulovanie základných otázok hnutia a všestranná politická agitácia -, bolo nad sily miestneho orgánu. A to, čo bolo v novinách osobitne dobré, ako články o zjazde majiteľov baní, o nezamestnanosti a pod., nebol materiál iba miestneho významu, ale materiál, ktorý potrebovalo celé Rusko, a nie iba juh. Lenže také články neboli ani v jedných našich sociálnodemokratických novinách.)

Preto „ma vždy strašne hnevá, keď niekto príde a narozpráva veľa pekných a krásnych slov, že „na každom mieste s čo len trocha väčšou koncentráciou robotníkov sú potrebné noviny, ktoré by odhaľovali nešváry v továrňach, mestách i v štáte. Prevaha miestnej tlače nad ústrednou je znakom alebo chudoby, alebo prepychu. Chudoby, keď hnutie ešte nevychovalo sily pre veľkovýrobu, keď ešte živorí v príštipkárení a bezmála sa topí v „drobnostiach továrenského života. Prepychu, keď hnutie už úplne zvládlo úlohu všestranného odhaľovania a všestrannej agitácie, takže okrem ústredného orgánu sú potrebné početné miestne noviny. Nech si každý urobí vlastný názor o tom, o čom svedčí dnes prevaha miestnych novín u nás. Ja len presne sformulujem svoj záver, aby som nedal podnet na nedorozumenia. **Doteraz väčšina našich miestnych organizácií myslí takmer výhradne na miestne orgány a pracuje aktívne takmer iba pre ne. To nie je normálne. Má to byť naopak: aby väčšina miestnych organizácií myslela hlavne na celoruský orgán a pracovala hlavne preň. Kým sa to nedosiahne, nebudeme vedieť založiť ani jedny noviny, ktoré by boli ako-tak schopné naozaj slúžiť hnutiu všestrannou agitáciou v tlači. Až keď sa to dosiahne, vznikne sám od seba normálny vzťah medzi nevyhnutným ústredným orgánom a nevyhnutnými miestnymi orgánmi.** Na prvý pohľad sa môže zdať, že záver, podľa ktorého je nevyhnutné presunúť ťažisko z miestnej práce na prácu celoruskú, sa nedá uplatniť na

špecificky hospodársky boj; bezprostredným nepriateľom robotníkov sú tu jednotliví podnikatelia alebo skupiny podnikateľov, pričom tieto skupiny nie sú združené v organizácii, ktorá by aspoň vzdialene pripomínala čisto vojenskú a prísne centralistickú organizáciu ruskej vlády, nášho bezprostredného nepriateľa v politickom boji, vedenú do najmenších podrobností jednotnou vôľou. Ale to nie je tak. **Hospodársky boj, ako sme na to už veľa rás poukázali, je odborový boj, a preto si vyžaduje zjednotiť robotníkov podľa odborov, a nie iba podľa ich pracoviska. A toto odborové zjednotenie sa stáva nevyhnutným tým naliehavejšie, čím rýchlejšie sa zjednocujú naši podnikatelia v rozličných združeniach a syndikátoch.** Naša roztrieštenosť a naše príštipkárstvo priamo prekážajú tomuto zjednocovaniu, pretože na to je potrebná jednotná celoruská organizácia revolucionárov, ktorá by bola schopná prevziať vedenie celo-ruských odborových zväzov robotníkov. Už sme hovorili o tom, aký typ organizácie je na tento cieľ potrebný, a teraz len dodáme niekoľko slov v súvisi s našou tlačou.

Sotva niekto pochybuje o tom, že každé sociálnodemokratické noviny musia mať rubriku odborového (hospodárskeho) boja. Lenže rast odborového hnutia nás núti uvažovať aj o odborovej tlači. Nazdávame sa však, že o odborových novinách v Rusku nemôže byť okrem malých výnimiek dnes ešte ani reči: to by bol prepych, a my zatiaľ nemáme ani chlieb každodenný. Formou odborovej tlače, ktorá by zodpovedala podmienkam ilegálnej práce a ktorá je už dnes nevyhnutná, mali by byť u nás odborové brožúry. V nich by sa mal zhromažďovať a systematicky triediť legálny*

(* Legálny materiál je v tomto smere osobitne dôležitý, a my sme v umení systematicky ho zhromažďovať a využívať neobyčajne zaostali. Nezveličím, keď poviem, že len na základe legálneho materiálu sa ako-tak dá napísať odborová brožúra, ale iba na základe ilegálneho materiálu sa napísať nedá. Keď zbierame ilegálny materiál medzi robotníkmi o takých otázkach, aké uverejnila Rabočaja Mysľ⁷⁹, plytváme množstvom síl revolucionára (ktorého by v tomto prípade ľahko nahradil legálny pracovník), a predsa nikdy nezískame dobrý materiál, lebo robotníci, ktorí poznajú veľmi často jedno oddelenie veľkej továrne a takmer vždy len hospodárske výsledky, no nie všeobecné podmienky a normy svojej práce, ani nemôžu nadobudnúť také poznatky, aké majú továrenskí úradníci, inšpektori, lekári a pod., ktoré sú vo veľkom množstve roztrúsené v drobných novinových správach a v špeciálnych odborných a zdravotníckych publikáciách, v publikáciách zemstiev a pod.

Veľmi živo sa pamätám na svoj „prvý pokus, ktorý by som už nikdy nezopakoval. Týždne som sa moril priam „vypočúvaním istého robotníka, ktorý ku mne chodieval. Vypytoval som sa ho na všetko možné v obrovskom závode, kde pracoval. Pravda, i keď s veľkou námahou, podarilo sa mi ako-tak opísať situáciu (iba v jedinom závode), ale robotník si vždy stieral pot z čela, keď som sa ho prestal vypytovať, a hovoril s úsmevom: „Radšej by som ešte jednu smenu odrobil, ako odpovedal na vaše otázky

Čím energickejšie budeme viesť revolučný boj, tým skôr bude vláda nútená legalizovať časť „odborovej práce a tak nás čiastočne zbaviť nášho bremena.)

a ilegálny materiál o pracovných podmienkach v určitom výrobnom odvetví, o tom, aké sú rozdiely v tomto smere medzi rozličnými krajinami v Rusku, o hlavných požiadavkách robotníkov určitého odboru, o nedostatkoch zákonodarstva v tomto odbore, o významných prípadoch hospodárskeho boja robotníkov tohto pracovného odvetvia, o začiatkoch, súčasnom stave a potrebách ich odborovej organizácie a pod. Takéto brožúry by, po prvé, zbavili našu sociálnodemokratickú tlač množstva špeciálnych podrobností, ktoré osobitne zaujímajú len robotníkov určitého odboru; po druhé, zachytávali by výsledky našich skúseností v odborovom boji, uchovávali by zozbieraný materiál, ktorý sa teraz doslova stráca v množstve letákov a kusých miestnych správ, a zovšeobecňovali by ho; po tretie, mohli by byť akousi príručkou agitátorov, lebo pracovné podmienky sa menia pomerne pomaly, základné požiadavky robotníkov určitého odboru sú neobyčajne stále (porovnaj požiadavky tkáčov

moskovskej oblasti z roku 188580 a petrohradskej oblasti z roku 1896) a zoznam týchto požiadaviek a potrieb by mohol byť celé roky skvelou pomôckou na hospodársku agitáciu v zaostalých krajoch alebo medzi zaostalými vrstvami robotníkov; príklady úspešných štrajkov v jednej oblasti, informácie o vyššej životnej úrovni, o lepších pracovných podmienkach v jednom kraji by povzbudzovali aj robotníkov iných krajov do nových a nových bojov; po štvrté, keby sociálna demokracia začala zovšeobecňovať odborový boj a upevnila tak spojenie ruského odborového hnutia so socializmom, postarala by sa zároveň o to, aby naša tradeunionistická práca nezaberala v našej celkovej sociálnodemokratickej práci ani primálo, ani priveľa miesta. Keď je miestna organizácia odtrhnutá od organizácií v iných mestách, môže veľmi ťažko, ba niekedy takmer vôbec nemôže zachovať tu správny pomer (aj príklad novín Rabočaja Mysľ ukazuje, k akému úžasnemu zveličovaniu tradeunionizmu možno pri tom dôjsť). Ale celoruská organizácia revolucionárov, ktorá neochvejne zastáva marxistické hľadisko, vedie všestranný politický boj a má štáb agitátorov z povolania, nikdy nebude mať ťažkosti pri určovaní tohto správneho pomeru.

V. „Plán celoruských politických novín“

„Najväčšou chybou Iskry v tomto smere, píše B. Kričevskij (Rabočeje Delo, č. 10, s. 30), keď nás obviňuje z tendencie „zmeniť teóriu na mŕtvu doktrínu tým, že sa izoluje od praxe, „je jej »plán« celostraníckej organizácie (t.j. článok Čím začať?*)“. (* Pozri Zbrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 21-34. Red.) Martynov mu prisvieďča a vyhlasuje, že „tendencia Iskry zľahčovať význam postupného rozvíjania všedného každodenného boja v porovnaní s propagovaním skvelých a ucelených myšlienok... bola korunovaná plánom organizácie strany, ktorý Iskra navrhuje vo svojom 4. čísle v článku Čím začať? (tamtiež, s. 61). V poslednom čase sa k ľuďom rozhorčeným týmto „plánom (úvodzovky majú vyjadrovať ironický postoj k nemu) napokon pridali aj L. Nadeždin v brožúre Na prahu revolúcie**, (** Kanun revolúcii. Slov. red.) ktorú sme práve dostali (vydala ju nám už známa „revolučnosocialistická skupina Svoboda). Píše sa v nej, že „hovoriť teraz o organizácii, ktorej nitky by viedli z celoruských novín, znamená plodiť kabinetné myšlienky a oddávať sa kabinetnej práci (s. 126), že je to prejav „literárčiny a pod.

To, že náš terorista je solidárny s obrancami „postupného rozvíjania všedného každodenného boja, nás po tom, čo sme zistili korene tejto blízkosti v kapitolách o politike a organizácii, nemôže prekvapiť. No hneď musíme poznamenať, že L. Nadeždin, a iba on, sa svedomitú pokúsil vniknúť do myšlienkového pochodu článku, ktorý sa mu znevidel, a že sa pokúsil odpovedať naň vecne, kým Rabočaje Delo nepovedalo k podstate veci absolútne nič, iba sa pousilovalo zamotať otázku celou záplavou neprístojných demagogických výpadov. A nech je to akokoľvek nepríjemné, musíme najprv venovať istý čas vyčisteniu Augiášových chlievov.

a) Kto sa urazil pre článok Čím začať?*

Uvedieme pestrú zmes výrazov a výkrikov, ktorými nás zasypalo Rabočaje Delo: „Noviny nemôžu vytvoriť stranícku organizáciu, ale naopak... „Noviny, ktoré stoja nad stranou, sú mimo jej kontroly a sú nezávislé od strany, lebo majú vlastnú sieť dôverníkov. . . „Akým zázrakom mohla Iskra zabudnúť na fakticky existujúce sociálnodemokratické organizácie

strany, ku ktorej patrí? . . . „Ľudia, čo majú pevné zásady a príslušný plán, sú aj najvyššími regulátormi skutočného boja strany a diktujú jej realizovanie svojho plánu. . .

* V zborníku Dvanásť rokov vynechal V. I. Lenin časť „a 2 piatej kapitoly a napísal túto poznámku: „Časť »a) Kto sa urazil pre článok Čím začať?« v tomto vydaní vynechávame, lebo je v nej len polemika s časopisom Rabočeje Delo a Bundom o tom, že Iskra sa pokúša »komandovať« a pod. Okrem iného sa v tejto časti hovorilo, že sám Bund vyzýval (v rokoch 1898-- 1899) členov Iskry, aby obnovili vydávanie ústredného orgánu strany a aby zorganizovali »literárne laboratórium«.“ Red.

„Plán zaháňa naše čulé a životaschopné organizácie do ríše tieňov a chce oživiť chimerickú sieť dôverníkov. . . „Keby sa plán Iskry splnil, zmizla by každá stopa po Sociálnodemokratickej robotníckej strane Ruska, ktorá sa u nás formuje... „Propagandistický orgán sa stáva nekontrolovateľným, samovládnyim zákonodarcom celého praktického revolučného boja... „Aký postoj má zaujať naša strana k tomu, že by sa mala úplne podriaďiť autonómnej redakcii atď. atď.

Ako čitateľ vidí z obsahu a tónu týchto citátov, Rabočeje Delo sa urazilo. Neurazilo sa však za seba, lež za organizácie a výbory našej strany, ktoré vraj Iskra chce zahnať do ríše tieňov a dokonca odstrániť všetky stopy po nich. Len si predstavte tú hrôzu Čudné je iba jedno. Článok Čím začať? bol uverejnený v máji 1901, články Časopisu Rabočeje Delo v septembri 1901 a teraz je už polovica januára 1902. Za celých týchto päť mesiacov (ani pred septembrom, ani po septembri) ani jeden výbor a ani jedna organizácia strany oficiálne neprotestovali proti príšere, ktorá by chcela výbory a organizácie zahnať do ríše tieňov. A veci za ten čas v Iskre, ako i v mnohých ďalších, miestnych a iných ako miestnych publikáciách boli uverejnené desiatky a stovky správ zo všetkých končín Ruska. Ako sa mohlo stať, že tí, ktorých by chceli zahnať do ríše tieňov, to nezbadali a neurazili sa za to, ale sa urazil niekto tretí?

Stalo sa to preto, že výbory a iné organizácie sa venujú naozajstnej práci, a nie hre na „demokratizmus. Výbory si prečítali článok Čím začať? a videli, že je to pokus „vypracovať určitý plán organizácie, aby sa k jej budovaniu mohlo pristúpiť zo všetkých strán, a keďže veľmi dobre vedeli a videli, že ani jednej z týchto „všetkých

strán nezíde na um „pristúpiť k budovaniu, kým sa nepresvedčí, že je to nevyhnutné a že plán výstavby je správny, prirodzene, ani na um im nezišlo „urážať sa za vrcholnú opovážlivosť ľudí, ktorí napísali v Iskre: „So zreteľom na neodkladnú dôležitosť otázky sme sa rozhodli súdruhovi upozorniť na náčrt plánu, ktorý podrobnejšie rozoberáme v brožúre pripravovanej do tlače.“ (* Pozri Zbrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 29. Red.) Mohol azda niekto, kto má statočný postoj k veci, nepochopiť, že ak súdruhovia prijmú plán, ktorý im bol predložený, budú tento plán uskutočňovať nie preto, že by sa „podriaďovali, ale z presvedčenia, že je nevyhnutný pre našu spoločnú vec, ale ak tento plán neprijmú, „náčrt (aké náročné slovo, však?) ostane iba náčrtom? Nie je to azda demagógia, keď proti náčrtu plánu bojujú nielen tým, že ho „režú a radia súdruhovi, aby ho odmietli, ale aj tým, že ľudia, ktorí majú v revolučnej práci málo skúseností, podpichujú proti autorom náčrtu iba zato, že sa opovažujú „vydávať zákony a vystupovať ako „najvyšší regulátori“, t.j. že sa opovažujú predložiť náčrt plánu?? Môže sa naša strana vyvíjať a napredovať, keď sa na pokus povzniesť miestnych pracovníkov na úroveň širších názorov, úloh, plánov a pod. bude odpovedať nie iba tým, že tieto názory sa označia za nesprávne, ale tým, že sa budeme cítiť „urazení, lebo nás „chce niekto „povznášať na vyššiu úroveň? Ved' aj L. Nadeždin „zrezal náš plán, no neupadol do takej demagógie, ktorá sa už nedá vysvetliť iba naivitou alebo primitívnosťou politických názorov, a hneď rozhodne odmietol obvinenie, že tu ide o „inšpektorstvo nad stranou. A preto Nadeždinovi možno a treba na jeho kritiku plánu odpovedať vecne, ale časopisu Rabočeje Delo možno odpovedať len pohrdaním.

No i keď pohrdame autorom, ktorý klesol natoľko, že vykrikuje o „samovláde a „podriaďovaní, nezbavuje nás to ešte povinnosti rozuzliť motanicu, ktorú takíto ľudia servírujú čitateľovi. A práve tu môžeme názorne ukázať všetkým, z čoho prameňa tieto ošúchané frázy o „širokom demokratizme. **Obviňujú nás, že zabúdame na výbory, že chceme alebo sa pokúšame zahnať ich do ríše tieňov a pod. Ako odpovedať na tieto obvinenia, keď nemôžeme povedať čitateľovi takmer nijaké fakty o našich skutočných vzťahoch k výborom, keď to nemôžeme povedať z konšpiračných dôvodov? Ľudia, ktorí rozširujú zlomyselné obvinenia poburujúce dav, sú odrazu pred nami, lebo sú bezočiví a pohrdajú povinnosťami revolucionára, ktorý starostlivo tají pred verejnosťou vzťahy a kontakty, ktoré má, ktoré nadväzuje alebo sa pokúša nadviazať. Je pochopiteľné, že raz navždy odmietame súťažiť s takýmito ľuďmi na poli „demokratizmu. A voči čitateľovi, ktorý nie je zasvätený do všetkých straníckych vecí, si môžeme splniť povinnosť jedine tak, že nebudeme hovoriť o tom, čo je a čo je „im Werden“*, (* -- v procese vzniku. Red.) ale o čiastočke toho, čo bolo a o čom sa môže hovoriť ako o minulosti.**

Bund robí narážky na naše „samozvanectvo“**, (** Iskra, č. 8, odpoveď Ústredného výboru Všeobecného židovského zväzu v Rusku a Poľsku na náš článok o národnostnej otázke.) zahraničný zväz nás obviňuje z pokusu úplne zahladať stopy po strane. Len nech sa páči, páni Keď oznámime verejnosti štyri fakty z minulosti, dostanete úplné zadosťučinenie.81

Prvý*** fakt. (***) Náročky neuvádzame tieto fakty v poradí, v akom sa stali.) Členovia jedného zo zväzov boja, ktorí sa priamo zúčastnili na utváraní našej strany a poslali delegáta na zjazd strany, na zjazd, ktorý ju založil, dohodnú sa s jedným členom skupiny Iskry o vydávaní osobitnej robotníckej knižnice, ktorá by slúžila potrebám celého hnutia. Robotnícku knižnicu sa nepodarí založiť a brožúry Úlohy ruských sociálnych demokratov a Nový továrenský zákon*, (* Novyj fabričnyj zákon. Slov, red.) ktoré boli pre túto knižnicu napísané**, (** Pozri Zbrané spisy, zv. 2, Bratislava 1979, s. 501-542 a 307-365. Red.) dostávajú sa okľukou a prostredníctvom tretích osôb do cudziny, kde sa aj tlačia.

Druhý fakt. Členovia Ústredného výboru Bundu sa obracajú na jedného člena skupiny Iskry s návrhom zorganizovať, ako sa vtedy Bund vyjadroval, „literárne laboratórium. Pritom upozorňujú, že ak sa to nepodarí urobiť, môže naše hnutie značne upadnúť. Výsledkom rokovaní je brožúra Robotnícka vec v Rusku.*** (***)Mimoходом, autor tejto brožúry (Rabočeje delo v Rossii. Slov. red.) ma prosí, aby som vyhlásil, že túto svoju brožúru tak ako aj predchádzajúce poslal zväzu za predpokladu, že jeho publikácie bude redigovať skupina Oslobodenie práce (z istých dôvodov nemohol vtedy, t.j. vo februári 1899, vedieť, že sa zloženie redakcie zmenilo). Túto brožúru čoskoro opäť vydá liga 82.)

Tretí fakt. Ústredný výbor Bundu sa prostredníctvom istého vidieckeho mestečka obracia na jedného člena Iskry s návrhom, aby prevzal redigovanie novín Rabočaja Gazeta, ktoré začnú opäť vychádzať, a dostáva, prirodzene, kladnú odpoveď. Potom sa návrh mení: vzhľadom na nový plán zloženia redakcie mu navrhnu spoluprácu. Súhlasí, pochopiteľne, aj s tým. Pošle redakcii články (ktoré sa podarilo zachovať): Naš program+, (+ Naša programma. Slov. red.) ktorý obsahuje otvorený protest proti bernsteinovčine, proti obratu v legálnej literatúre a v novinách Rabočaja Mysľ; Naša najbližšia úloha++ (++ Naša bližšaja zadača. Slov. red.)

(„založenie pravidelne vychádzajúceho orgánu strany, ktorý by mal úzky kontakt so všetkými miestnymi skupinami; nedostatky vládnúceho „príštipkárenia); Naliehavá otázka* (* Nasuščnyj vopros. Slov. red.) (rozbor námietky, že skôr ako založíme spoločný orgán, treba najprv rozvinúť činnosť miestnych skupín; zdôrazňovanie toho, že najdôležitejšia je „revolučná organizácia a že je nevyhnutné „zdokonaľiť organizáciu, disciplínu a techniku konšpiratívnej práce).** (** Pozri Zbrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 224-229,230-236 a 237-243. Red.) Návrh opäť vydávať noviny Rabočaja Gazeta sa nerealizuje a články ostávajú neuvyverejnené.

Štvrtý fakt. Člen výboru, ktorý organizuje druhý riadny zjazd našej strany, oznámi členovi skupiny Iskry program zjazdu a navrhne, aby táto skupina prevzala redigovanie novín Rabočaja Gazeta, ktoré majú znova vychádzať. Tento jeho možno povedať predbežný krok schváli potom aj výbor, ku ktorému tento člen patril, aj Ústredný výbor Bundu; skupina Iskry dostáva informáciu o mieste a termíne zjazdu, ale (keďže si nie je istá, či bude môcť z určitých príčin poslať svojho delegáta) spracúva pre zjazd aj písomnú správu. V tejto správe sa vyslovuje myšlienka, že **v období úplnej roztrieštenosti, ktoré prežívame, samým zvolením ústredného výboru nielenže nevyriešime otázku zjednotenia, ale okrem toho ešte vystavíme nebezpečenstvu kompromitácie veľkú myšlienku utvorenia strany, keby došlo k novému, rýchlemu a úplnému prezradeniu, čo je za prevládajúcej nekonšpiratívnej viacej ako pravdepodobnej; že preto treba najprv vyzvať všetky výbory a všetky ostatné organizácie, aby podporovali znova vychádzajúci spoločný orgán, ktorý skutočne zabezpečí faktické spojenie medzi všetkými výbormi, skutočne vychová skupinu vedúcich pracovníkov celého hnutia, a takúto, výbormi utvorenú skupinu, až vyrastie a zosilnie, výbory a strana už ľahko premenia na ústredný výbor.** Ale zjazd sa pre mnoho prezradení neuskutoční. Správu si prečíta iba niekoľko súdruhov, medzi nimi aj splnomocnenci jedného výboru, a potom sa z konšpiratívnych dôvodov zničí.

Nech teraz čitateľ sám posúdi, čo sú to za metódy, keď Bund robí narážky na samozvanectvo alebo keď Rabočeje Delo argumentuje, že chceme zahnať výbory do ríše tieňov, „nahradiť organizáciu strany organizáciou, ktorá by šírila myšlienky jedných novín Veď práve výborom, keď nás niekoľko ráz vyzvali, sme hovorili, že treba schváliť určitý plán spoločnej práce. Práve pre stranícku organizáciu sme vypracúvali tento plán v článkoch posielaných do novín Rabočaja Gazeta a v správe zjazdu strany, a opäť iba na výzvu tých, čo mali v strane také vplyvné postavenie, že prichádzali s iniciatívou (fakticky) obnoviť stranu. A len potom, keď sa dva pokusy straníckej organizácie spolu s nami oficiálne opäť vydávajú ústredný orgán strany skončili nezdarom, pokladali sme si za priamu povinnosť vyjsť s neoficiálnym orgánom preto, aby pri treťom pokuse mali už súdruhovia pred sebou nejaké výsledky týchto skúseností, a nie iba pochybné dohady. Dnes majú niektoré výsledky týchto skúseností pred očami už všetci súdruhovia a všetci môžu posúdiť, či sme svoje povinnosti chápali správne a čo si treba myslieť o ľuďoch, ktorí sa od zlosti nad tým, že sme jedným dokazovali ich nedôslednosť v „národnostnej otázke a druhým, zasa neprípustnosť bezzásadového kolísania, usilujú pomýliť tých, čo nepoznajú bezprostrednú minulosť.

b) Môžu byť noviny kolektívnym organizátorom?

Celá podstata článku Čím začať? je v tom, že kladie práve túto otázku a odpovedá na ňu kladne. Jediný, kto sa pokúsil rozobrať túto otázku vecne a dokázať, že na ňu treba odpovedať záporne, je, pokiaľ vieme, L. Nadeždin, ktorého argumenty preto citujeme v úplnom znení:

„Veľmi sa nám páči, že Iskra (č. 4) zdôvodňuje potrebu celoruských novín, ale vôbec nemôžeme súhlasiť s tým, že by toto zdôvodnenie bolo v súlade s názvom článku »Čím začať?«. Je to isto jedna z veľmi dôležitých vecí, ale ani ona, ani celá séria populárnych letákov, ani množstvo proklamácií sa nemôžu stať základom bojovej organizácie pre revolučnú situáciu. **Treba pristúpiť k zakladaniu silných politických organizácií na jednotlivých miestach. Nemáme ich, lebo sme pracovali hlavne medzi inteligentnými robotníkmi, kým masy viedli takmer výhradne hospodársky boj. Ak sa nepripravia silné politické organizácie na jednotlivých miestach, aký význam môžu mať hoci aj výborne zorganizované celoruské noviny? Je to horiaci ker, ktorý sám horí, nikdy nedohorí, ale ani nikoho nezapáli Iskra sa nazdáva, že sa ľudia zhromaždia a zorganizujú okolo novín a v práci pre ne. Ale ľudia sa omnoho ľahšie zhromaždia a zorganizujú okolo**

konkrétnejšej veci Touto konkrétnejšou vecou môže a musí byť rozsiahle zakladanie miestnych novín, okamžitá príprava robotníckych síl na demonštrácie, sústavná práca miestnych organizácií medzi nezamestnanými (neúnavne rozširovať medzi nimi letáky a letáčky, zvolávať ich na schôdzky, vyzývať na protestné akcie proti vláde a pod.). Treba začať živú politickú prácu na jednotlivých miestach, a keď dozreje čas zjednotiť sa na tejto reálnej základni, potom toto zjednotenie nebude umelé a papierové. Lenže novinami sa takéto zjednotenie miestnej práce do celoruskej činnosti nedá dosiahnuť (Na prahu revolúcie, s. 54).

Podčiarkli sme tie miesta tejto krasorečníckej tirády, ktoré najvýstižnejšie ukazujú, ako nesprávne hodnotí autor náš plán a vôbec aké nesprávne stanovisko tu zaujíma k Iskre. **Ak sa nevychovejú silné politické organizácie na jednotlivých miestach, nič nebudú znamenať ani najlepšie celoruské noviny. Celkom správne. Lenže podstata je práve v tom, že neexistuje iný prostriedok, ako vychovať silné politické organizácie, než celoruské noviny.** Autor prehliadol to najdôležitejšie, čo Iskra vyhlásila prv, ako prešla k výkladu svojho „plánu: treba „vyzývať na vybudovanie revolučnej organizácie, ktorá by bola schopná zjednotiť všetky sily a viesť hnutie nielen podľa názvu, ale aj v skutočnosti, to značí takej organizácie, ktorá by bola vždy pripravená podporiť každý protest a každý výbuch a využiť ich na zvyšovanie a upevňovanie vojenských síl schopných pustiť sa do rozhodného boja. Teraz, po februári a marci, s tým zásadne všetci súhlasia, -- pokračuje Iskra, -- lenže my nepotrebujeme zásadné, ale praktické riešenie otázky, musíme okamžite vypracovať taký konkrétny plán výstavby, aby hneď všetci mohli pristúpiť k výstavbe z rozličných strán. Nás však opäť od praktického riešenia ťahajú nazad, k téze, ktorá je zásadne síce správna, nesporná a veľká, ale pre široké masy pracujúcich nedostačujúca a celkom nepochopiteľná: „Vychovávať silné politické organizácie O to už nejde, veľavážený autor, ale o to, ako práve treba vychovávať a vychovať

Nie je pravda, že „sme pracovali hlavne medzi inteligentnými robotníkmi, kým masy viedli takmer výhradne hospodársky boj. Takto formulované tvrdenie názoru Slobody len stavia proti sebe inteligentných robotníkov a „masy, čo je pre Svobodu typické a od základu nesprávne. U nás v posledných rokoch aj inteligentní robotníci „viedli takmer výhradne hospodársky boj. To na jednej strane. A na druhej strane sa ani masy nikdy nenaučia viesť politický boj, kým nepomôžeme, aby sa tak spomedzi inteligentných robotníkov, ako aj spomedzi inteligentov vychovali vodcovia tohto boja; títo vodcovia sa však môžu vychovať výhradne sústavným, každodenným hodnotením všetkých stránok nášho politického života, všetkých pokusov o protest a boj rozličných tried a z rozličných dôvodov. Preto hovoriť o „výchove politických organizácií a súčasne stavať „papierovú prácu politických novín proti „živej politickej práci na jednotlivých miestach je jednoducho smiešne. Veď práve Iskra prispôsobuje svoj „plán novín „plánu, ako dosiahnuť takú „bojovú pripravenosť, aby bolo možné podporovať práve tak hnutie nezamestnaných, ako aj roľnícke vzbury, nespokojnosť činiteľov zemstiev i „pobúrenie ľudu proti nepričiteľnému cárskemu hrdlorezovi a pod. Veď každý, kto pozná hnutie, veľmi dobre vie, že veľká väčšina miestnych organizácií na to ani len nepomyslí, že mnohé z perspektív „živej politickej práce, ktoré sme tu načrtli, ešte nikdy neuskutočnila ani jedna organizácia, že napríklad pokus upriamiť pozornosť na rastúcu nespokojnosť a protest medzi zemskou inteligenciou vyvoláva bezradné rozpaky u Nadeždina („panebože, nie je to orgán pre činiteľov zemstiev?, Na prahu revolúcie, s. 129), u ekonomistov (Iskra, č. 12, list) aj u mnohých praktikov. Za takýchto podmienok možno začať len tým, že podnikneme ľudí, aby o tom všetkom premýšľali, že ich podnikneme, aby zhrňali a zovšeobecňovali všetky možné záblesky vrenia a aktívneho boja. V našich časoch, keď sa sociálnodemokratické úlohy znevažujú, „živú politickú prácu možno začať iba živou politickou agitáciou, ktorá nie je možná bez celoruských, často vychádzajúcich a pravidelne rozširovaných novín. Ľudia, ktorí vidia v „pláne Iskry prejav „literárčiny, vonkoncom

nepochopili samu podstatu plánu, lebo v tom, čo sa v terajšej situácii odporúča ako najvhodnejší prostriedok, oni vidia cieľ. Títo ľudia si nedali námahu, aby sa zamysleli nad dvoma porovnaniami, ktoré názorne dokresľujú navrhovaný plán. Založenie celoruských politických novín, hovorilo sa v Iskre, musí byť hlavnou osnovou, podľa ktorej by sme mohli neprestajne rozvíjať, prehĺbovať a rozširovať túto organizáciu (t.j. revolučnú organizáciu, ktorá je vždy pripravená podporiť každý protest a každý výbuch). **Povedzte, prosím: keď murári kladú na rozličných miestach kamene na obrovskej a úplne netradičnej stavbe, je to azda „papierová práca, keď natiahnu šnúru, ktorá im pomáha správne ukladať kamene, ukazuje im konečný cieľ spoločnej práce a umožňuje im položiť nielen každý kameň, ale aj každý úlomok kameňa, ktorý s predchádzajúcimi i nasledujúcimi kameňmi utvára dokončenú a súvislú líniu? A neprežívame azda v našom straníckom živote také isté obdobie, keď máme aj kamene aj murárov, ale chýba nám práve osnova, ktorú by všetci videli a ktorej by sa všetci pridržali? Nech kričia, že naťahujeme osnovu preto, lebo chceme komandovať Keby sme my, páni, chceli komandovať, napísali by sme namiesto Iskra, č. 1, Rabočaja Gazeta, č. 3, ako nám to navrhovali niektorí súdruhovia a na čo by sme mali po vyššie opísaných udalostiach plné právo. My sme to však neurobili: chceli sme si nechať voľné ruky na nezmieriteľný boj proti všetkým možným pseudosociálnym demokratom; chceli sme, aby našu osnovu, ak je správne natiahnutá, uznávali zato, že je správna, a nie zato, že ju natiahol oficiálny orgán.**

„Otázka zjednotenia miestnej činnosti v ústredných orgánoch sa pohybuje v začarovanom kruhu, pouča nás L. Nadeždin, „zjednotenie vyžaduje rovnorodosť prvkov, lenže túto rovnorodosť môže utvoriť iba niečo zjednocujúce, a toto zjednocujúce zasa môže byť len produktom silných miestnych organizácií, ktoré sa dnes vonkoncom nevyznačujú rovnorodosťou.“ Je to takisto úctyhodná a takisto nesporná pravda ako to, že treba vychovávať silné politické organizácie. A obidve pravdy sú rovnako neplodné. **Každá otázka „sa pohybuje v začarovanom kruhu, lebo celý politický život je nekonečná reťaz nekonečného radu ohniviek. Celé umenie politika je práve v tom, aby vedel nájsť a veľmi pevne uchopiť práve to ohnivko, ktoré by mu najťažšie mohli vytrhnúť z rúk, ktoré je v danej chvíli najdôležitejšie a tomu, kto ho drží, najviac zaručuje, že ovládne celú reťaz.“** (* Súdruh Kričevskij a súdruh Martynov Upozorňujem vás na tento poburujúci prejav „samovlády, „nekontrolovaného autoritárstva, „najvyššieho regulovania atď. Len si predstavte: chce ovládať celú reťaz Čo najskôr napíšte sťažnosť. Tu máte hotový námet na dva úvodníky do 12. čísla časopisu Rabočeje Delo) **Keby sme mali skupinu skúsených a natoľko zohratých murárov, že by vedeli aj bez šnúry klásť kamene práve tam, kde je to potrebné (nie je to celkom nemožné, keď hovoríme abstraktne), potom by sme azda mohli uchopiť aj iné ohnivko. Ale práve v tom je celé nešťastie, že ešte nemáme skúsených a zohratých murárov, že kamene sa kladú veľmi často úplne neusporiadane, nie podľa spoločnej šnúry, ale natoľko bez ladu a skladu, že nepriateľ ich sfukuje, akoby to neboli kamene, ale zrnká piesku.**

Iné porovnanie: „Noviny nie sú len kolektívny propagátor a kolektívny agitátor, ale aj kolektívny organizátor. Ako kolektívneho organizátora ich možno porovnať s lešením, ktoré sa stavia okolo stavby, naznačuje jej kontúry, uľahčuje styk medzi jednotlivými stavbármi, pomáha im rozdeliť si prácu a posúdiť spoločné výsledky **dosiahnuté organizovanou prácou.“** (* Martynov, ktorý uviedol v časopise Rabočeje Delo prvú vetu tohto citátu {č. 10, s. 62}, vynechal práve druhú vetu, akoby tým chcel zdôrazniť, že sa mu nechce dotýkať sa podstaty veci alebo že nie je schopný túto podstatu pochopiť.) Všetci však je to tak, ako keď literát, človek utiahnutý v pracovni, precení svoju úlohu. Samo obydlie vonkoncom nepotrebuje, nijaké lešenie; lešenie sa robí z horšieho materiálu, stavia sa na krátky čas a hodí sa do pece, len čo je stavba aspoň zhruba dokončená. Pokiaľ ide o stavbu revolučných organizácií, skúsenosti potvrdzujú, že niekedy sa podarí vystavať ich aj bez

lešenia -- spomeňte si na sedemdesiate roky. No dnes si nevieme ani len predstaviť, že by sme stavbu, ktorú potrebujeme, mohli postaviť bez lešenia.

Nadeždin s tým nesúhlasí a tvrdí: „Iskra sa nazdáva, že sa ľudia zhromaždia a zorganizujú okolo novín a v práci pre ne. Ale ľudia sa omnoho ľahšie zhromaždia a zorganizujú okolo konkrétnejšej veci" Veru tak: „omnoho ľahšie okolo konkrétnejšej veci...". Ruské príslovie hovorí: „**Nepľuj do studne, nevieš, či z nej nebudeš piť.**” Nájdu sa však ľudia, ktorí sú schopní napiť sa aj zo studne, v ktorej je napľuté. K akým ohavnostiam už zašli naši obdivuhodní legálni „kritici marxizmu a nelegálni uctievači novín Rabočaja Mysľ v mene tejto väčšej konkrétnej veci Ako len gniavi celé naše hnutie naša úzka ohraničenosť, neiniciatívnosť a nesmelosť, čo sa ospravedľňuje tradičnými argumentmi „omnoho ľahšie okolo konkrétnejšej veci A Nadeždin, ktorý sa nazdáva, že má osobitný zmysel pre „život, ktorý veľmi ostro odsudzuje „kabinetných“ ľudí, ktorý obviňuje (a pritom je presvedčený, že je vtipný) Iskru zo slabosti všade vidieť ekonomizmus a myslí si, že je povznesený nad toto delenie na ortodoxných a kritikov, nebadá, že svojimi argumentmi nahráva úzkej ohraničenosti, ktorá ho pohoršuje, nebadá, že pije z tej najzapľuvanejšej studne Áno, ani najúprimnejšie pohoršovanie sa nad úzkou ohraničenosťou, ani najvrúcnejšie želanie otvoriť oči ľuďom, ktorí sa pred ňou skláňajú, ešte nestačí, ak sa ten, čo sa pohoršuje, dáva unášať bez kormidla a bez plachiet a takisto „živelné ako revolucionári sedemdesiatych rokov sa chytá „excitačného teroru, „agrárneho teroru, „zvonenia na poplach a pod. Pozrite sa na túto „konkrétnejšiu vec, okolo ktorej -- ako sa nazdáva on -- bude „omnoho ľahšie zhromaždiť sa a zorganizovať: 1. miestne noviny; 2. prípravy na demonštrácie; 3. práca medzi nezamestnanými. Už na prvý pohľad vidieť, že všetky tieto veci sú povyberané úplne náhodne, naverímboha, len aby sa niečo povedalo, lebo nech by sme ich posudzovali akokoľvek, vidieť v nich mimoriadne vhodný prostriedok na „zhromažďovanie a zorganizovanie je už absolútny nezmysel. Veď ten istý Nadeždin o niekoľko strán ďalej hovorí: „Bolo by načas, aby sme jednoducho konštatovali fakt: práca v miestnych organizáciách je veľmi úbohá, výbory nerobia ani desatinu toho, čo by mohli robiť... zjednocujúce ústredia, ktoré dnes máme, sú iba fikciou, sú revolučným byrokratizmom, vzájomným povyšovaním na generálov, a tak to bude dovedy, kým nevyrastú silné miestne organizácie." V týchto slovách je popri zveličovaní iste aj veľa trpkkej pravdy; a nevidí azda Nadeždin súvislosť medzi úbohous prácou v miestnych organizáciách a úzko ohraničeným rozhlľadom pracovníkov, úzko ohraničeným rozsahom ich činnosti, čo je nevyhnutné, ak sa nevyškolení pracovníci uzatvárajú do rámca miestnych organizácií? A či zabudol, tak ako autor článku o organizácii v Svobode, že len čo začala vychádzať miestna tlač v širokom rámci (roku 1898), značne sa tým rozmohol ekonomizmus a príštipkárstvo? A keby sa aj dala trocha uspokojivo vybudovať „miestnu tlač v širokom rámci (vyššie sme však dokázali, že okrem celkom osobitných prípadov to nie je možné), miestne orgány by ani vtedy nemohli „zhromaždiť a zorganizovať všetky sily revolucionárov na všeobecný nápor proti samoderžavii a na vedenie jednotného boja. Nezabúdajte, že sa tu hovorí len o „zhromažďovanom, o organizátorskom význame novín, a Nadeždinovi, ktorý obhajuje roztrieštenosť, by sme mohli položiť jeho vlastnú ironickú otázku: „Nezdedili sme po niekom 200 000 revolučných organizátorov? Ďalej, „prípravu na demonštrácie nemožno stavať proti plánu Iskry už preto, že práve tento plán predpokladá najširšie demonštrácie ako jeden z cieľov, tu však ide o voľbu praktického prostriedku. Nadeždin sa tu znova zamotal, lebo zabudol na to, že „**pripravovať demonštrácie (ktoré doteraz prebiehali vo veľkej väčšine úplne živelné) môže len vojsko už „zhromaždené a zorganizované, lenže my ho práve nevieme zhromaždiť a zorganizovať.**” „Práca medzi nezamestnanými." Zasa tá istá motanica, lebo aj to je jedna z bojových akcií zmobilizovaného vojska, a nie plán mobilizácie vojska. Do akej miery Nadeždin aj tu podceňuje škodlivosť našej roztrieštenosti a toho, že nám chýba „200 000 síl, vidíme z nasledujúceho: Iskry vyčítali mnohí (medzi nimi aj

Nadeždin), že prináša málo správ o nezamestnanosti a že príspevky o najvšednejších javoch života na dedine sú náhodné. Je to oprávnená výčitka, ale Iskra je tu „vinná bez viny. Usilujeme sa „natiahnuť šnúru aj na dedine, ale murárov tam takmer niet, a musíme povzbudzovať každého, i keď píše o všednom fakte, v nádeji, že sa tak rozrastie okruh spolupracovníkov v tejto oblasti a že sa napokon všetci naučíme vyberať aj naozaj významné fakty. Lenže materiálu na učenie je tak málo, že ak ho nezovšeobecniť na celé Rusko, rozhodne by sme sa nemali na čom učiť. Je nesporné, že človek, ktorý má aspoň približne také agitátorské schopnosti a tak pozná život chudoby ako Nadeždin, mohol by agitáciou medzi nezamestnanými preukázať hnutiu neoceniteľné služby; no taký človek by premárnil svoj talent, keby sa nepousiloval informovať všetkých ruských súdruhov o každom kroku vo svojej práci, aby sa stala poučením a príkladom pre ľudí, ktorých väčšina sa ešte stále nevie pustiť do novej práce.

O tom, aké dôležité je zjednotiť sa a aké nevyhnutné je „zhromaždiť a zorganizovať, hovoria teraz naozaj všetci, ale vo väčšine prípadov nemajú nijakú určitú predstavu o tom, čím začať a ako toto zjednocovanie uskutočňovať. Každý iste súhlasí, že ak „zjednocujeme napríklad jednotlivé obvodné krúžky v jednom meste, potrebujeme na to spoločné ustanovizne, t.j. nielen spoločný názov „zväz, ale naozaj spoločnú prácu, výmenu materiálu, skúseností a síl, rozdelenie funkcií už nielen podľa obvodov, ale aj podľa špeciálnych úsekov práce v celom meste. Každý bude súhlasiť s tým, že potreby solídneho konšpiratívneho aparátu sa nedajú pokryť (ak môžeme použiť obchodný výraz) „prostriedkami (prirodzene, pokiaľ ide o materiál, ako aj o ľudí) jedného obvodu, že na takom úzkom poli pôsobnosti sa nemôžu rozvinúť schopnosti odborníka. To isté sa vzťahuje aj na zjednotenie činnosti vo viacerých mestách, lebo aj také pole pôsobnosti ako jednotlivý kraj sa stáva a už sa v dejinách nášho sociálnodemokratického hnutia stalo priveľmi úzkym: už sme to podrobne dokazovali na príklade politickej agitácie a organizačnej práce. Treba, nevyhnutne a predovšetkým treba rozšíriť toto pole pôsobnosti, nadviazať faktické spojenie medzi mestami pravidelnou spoločnou prácou, lebo roztrieštenosť ubíja ľudí, ktorí „sedia ako v jame (ako sa vyjadril autor istého príspevku, ktorý poslal Iskre83) a ani nevedia, čo sa deje na tomto svete, od koho by sa mohli poučiť, ako by mohli nadobudnúť skúsenosti a uspokojiť túžbu po rozsiahlej činnosti. A ja stále trvám na tom, že toto faktické spojenie možno začať budovať iba na základe spoločných novín ako na jedinom pravidelnom celoruskom podujatí, ktoré zhŕňa výsledky najrozmanitejších druhov činnosti a tým nabáda ľudí, aby šli vytrvalo vpred všetkými nespočítateľnými cestami vedúcimi k revolúcii tak, ako všetky cesty vedú do Ríma. Ak chceme dosiahnuť zjednotenie nielen slovami, je potrebné, aby každý miestny krúžok hneď venoval povedzme štvrtinu svojich síl aktívnej práci na spoločnej veci, a noviny mu hneď ukážu* (* Pripomienka: ak sympatizuje so zameraním týchto novín a nazdáva sa, že by bolo na osov veci, keby sa stal ich spolupracovníkom, pričom sa tým rozumie nielen literárna, ale vôbec každá revolučná spolupráca. Poznámka pre Rabočeje Delo: medzi revolucionármi, ktorí hodnotia prácu, a nie hru na demokratizmus, ktorí neoddeľujú „sympatie od najaktívnejšej a živej účasti, sa táto pripomienka rozumie sama sebou.) celkové obrysy, rozsah a povahu tejto práce, ukážu mu, aké najciteľnejšie slabiny má celoruská činnosť, kde chýba agitácia, kde je slabé spojenie, ktoré kolieska veľkého spoločného mechanizmu by mohol ten-ktorý krúžok napraviť alebo nahradiť lepšími. Krúžok, ktorý ešte nezačal pracovať, ale iba hľadá prácu, nemusel by už začínať ako príštipkár v osamotenej dielničke, ktorý nemá ani potuchy o predchádzajúcom vývine „priemyslu, ani o celkovom stave existujúcich výrobných metód v priemysle, lež ako účastník veľkého podujatia, v ktorom sa odzrkadľuje celý všeobecný revolučný nápor na samoderžavie. A čím dokonalejšie by bolo opracované každé koliesko, čím viac jednotlivcov by pracovalo na spoločnej veci, tým hustejšia by bola naša sieť a tým menej zmätku v spoločných radoch by vyvolávali nevyhnutné prezradenia.

Faktické spojenie by začalo vznikáť už samým rozširovaním novín (ak by si zasluhovali názov noviny, t.j. ak by vychádzali pravidelne, a nie raz do mesiaca, ako vychádzajú objemné časopisy, ale zo štyri razy mesačne). Teraz sú styky medzi mestami v záujme revolučnej práce veľmi zriedkavé a sú v každom prípade výnimkou; potom by sa tieto styky stali pravidlom a, prirodzene, nezabezpečovali by len rozširovanie novín, ale aj (a to je oveľa dôležitejšie) výmenu skúseností, materiálu, síl a prostriedkov. Organizačná práca by sa hneď značne rozrástla a úspech na jednom mieste by stále povzbudzoval do ďalšieho zdokonaľovania, prebúdzať by želanie využiť získané skúsenosti súdruha pôsobiaceho na druhom konci krajiny. Miestna práca by bola omnoho bohatšia a rozmanitejšia ako teraz: odhaľovanie politických a hospodárskych pomerov v celom Rusku by poskytovalo duševnú potravu robotníkom všetkých povolání a na všetkých stupňoch vývoja, dávalo by materiál a podnety na besedy a prednášky o najrozličnejších otázkach, na ktoré navyše robí narážky aj legálna tlač, o ktorých sa hovorí medzi ľuďmi aj v „hanblivých vyhláseniach vlády. Každý výbuch nespokojnosti a každá demonstrácia by sa hodnotili a posudzovali zo všetkých strán vo všetkých končinách Ruska a **vzbudzovali by túžbu nezaostať za inými, urobiť niečo lepšie ako iní (my socialisti vonkoncom nezavrhuje akékoľvek súťaženie, akúkoľvek „konkurenciu)**, uvedomelé pripraviť to, čo prvý raz vzniklo akosi živelne, a využiť priaznivé podmienky na určitom mieste alebo v určitej chvíli, aby sa zmenil plán útoku a pod. Toto oživenie miestnej práce by zároveň predišlo takému zúfalému „poslednému vypätiu všetkých síl a vystaveniu všetkých ľudí nebezpečenstvu, ako sa to teraz často stáva za každej demonstrácie alebo pri každom čísle miestnych novín: na jednej strane by polícia oveľa ťažšie prišla na „korene, keďže by nevedela, kde ich má hľadať; na druhej, strane by pravidelná spoločná práca naučila ľudí, aby prispôbovali silu určitého útoku určitému stavu síl nejakého oddielu spoločnej armády (teraz na takéto prispôbovanie takmer nikto nikdy ani nemyslí, lebo útoky vznikajú z deviatich desiatín živelne) a uľahčovala by „dopraviť z jedného miesta na druhé nielen literatúru, ale aj revolučné sily.

Dnes sa tieto sily vyčerpávajú vo väčšine prípadov v úzko ohraničenej miestnej práci, no potom by bola možnosť a stále by boli dôvody premiestňovať trocha schopnejších agitátorov alebo organizátorov z jedného konca krajiny na druhý. Ľudia by začínali krátkymi cestami v straníckych veciach na účet strany a potom by si zvykali na to, že ich existenčne úplne zabezpečuje strana, že sa stávajú revolucionármi z povolania a formujú sa z nich naozajstní politickí vodcovia.

A keby sa nám skutočne podarilo dosiahnuť, aby sa všetky alebo veľká väčšina miestnych výborov, miestnych skupín a krúžkov aktívne pustila do spoločnej práce, mohli by sme vo veľmi blízkej budúcnosti vydávať týždenník, ktorý by sme pravidelne rozširovali v desaťtisícoch exemplárov po celom Rusku. Tieto noviny by sa stali čiastočkou velikánskeho kováčskeho mecha, ktorý by rozdúchaval každú iskru triedneho boja a pobúrenia ľudu na všeobecný požiar. Okolo tejto práce, ktorá by bola sama osebe ešte veľmi nevinná a ešte veľmi malá, no pravidelná a v pravom zmysle slova spoločná, by sa sústavne zhromažďovala a školila stála armáda skúsených bojovníkov. Po lešení či stupňoch tejto spoločnej organizačnej stavby by čoskoro vystúpili a z našich revolucionárov vyrástli sociálnodemokratickí Žel'abovovia, z našich robotníkov ruskí Bebelovia, ktorí by sa postavili na čelo zmobilizovanej armády a zburcovali by všetok ľud, aby skoncoval s hanbou a kliatbou Ruska. O tomto musíme snívať

„Musíme snívať Napísal som tieto slová a zľakol som sa. Predstavil som si, že sedím na „zjednocovacom zjazde a oproti mne sedia redaktori a spolupracovníci časopisu Rabočeje Delo. A tu vstane súdruh Martynov a hrozivo mi povie: „Dovoľte, aby som sa vás spýtal, či má autonómna redakcia vôbec právo snívať, ak sa na to vopred nespýtala výborov strany? A za ním vstane súdruh Kričevskij a (filozoficky prehlbujúc súdruha Martynova, ktorý už dávno prehlbil súdruha Plechanova) ešte hrozivejším tónom pokračuje: „Idem ďalej. Pýtam sa, či má

marxista vôbec právo snívať, ak nezabúda, že podľa Marxa si ľudstvo vždy kladie splniteľné úlohy a že taktika je proces rastu úloh, ktoré rastú zároveň so stranou?

Už len pri pomyslení na tieto hrozivé otázky mi behá mráz po chrbte a myslím iba na to, kde by som sa schoval. Pokúsim sa schovať za Pisareva.

„Nie je nesúlads ako nesúlads, napísal Pisarev o nesúlade medzi snom a skutočnosťou. „Môj sen môže predbiehať prirodzený chod udalostí alebo sa môže dostať úplne inde, tam, kde nijaký prirodzený chod udalostí nikdy nemôže dôjsť. V prvom prípade je sen neškodný, môže dokonca podporovať a znásobovať energiu pracujúceho človeka... V takýchto snoch nie je nič, čo by podväzovalo alebo paralyzovalo tvorivú silu. Ba práve naopak. Keby človek vôbec nemal schopnosť takto snívať, keby nemohol občas predbiehať udalosti a predstavovať si vo svojej fantázii ucelený a hotový obraz diela, ktoré v jeho rukách ešte len začína vznikáť, potom by som si naozaj nevedel predstaviť, aká pohnútká by pobádala človeka, aby začínal a dokončieval rozsiahle a vyčerpávajúce práce v umení, vede a praktickom živote... Nesúlads medzi snom a skutočnosťou vôbec neškodí, ak snívajúci naozaj verí svojmu snu, ak si pozorne všíma život, ak porovnáva svoje pozorovania so svojimi vzdušnými zámkami a vôbec svedomito pracuje na uskutočnení svojej fantázie. Keď je medzi snom a životom nejaký styčný bod, je všetko v poriadku.“⁸⁴

Takýchto snov je na nešťastie v našom hnutí primálo. A najväčšiu vinu majú na tom predstavitelia legálnej kritiky a ilegálneho „chvostizmu, ktorí sa vystatujú svojou triezvosťou a svojím zmyslom pre „konkrétnosť.

c) Aký typ organizácie potrebujeme?

Z predchádzajúceho čitateľ vidí, že naša „taktika ako plán je v tom, že odmietame okamžitú výzvu do útoku, že žiadame zorganizovať „sústavné obliehanie nepriateľskej pevnosti alebo, inými slovami, žiadame, aby sa všetko úsilie zameralo na zhromažďovanie, organizovanie a mobilizovanie stálej armády. Keď sme vysmiali Rabočeje Delo za jeho skok od ekonomizmu k volaniu po útoku (ktoré zaznelo v apríli 1901 v 6. čísle Lístka Rabočeje Dela⁸⁵), oborilo sa na nás, prirodzene, s obvinením, že sme „doktrinári, že nevieme, čo je naša revolučná povinnosť, že vyzývame na opatrnosť a pod. Tieto obvinenia z úst ľudí, ktorí nemajú nijaké pevné zásady a zo všetkého sa vykrúcajú hlbokomyselnou „taktikou ako procesom, nás, pravdaže, ani trochu neprekvapili, ako nás neprekvapilo ani to, že také isté obvinenia zopakoval Nadeždin, ktorý má pre pevné programové a taktické zásady iba najvyššie opovrhnutie.

Hovorí sa, že dejiny sa neopakujú. Ale Nadeždin sa zo všetkých síl pokúša zopakovať ich a horlivo kopíruje Tkačova, keď reže „revolučné kultúrničenie“, kričí o „zvonení na poplach, o osobitnom „hládisku prahu revolúcie a pod. Zjavne zabúda na známy výrok, že **ak originál historickej udalosti je tragédia, jeho kópia je len fraška.**⁸⁶ Pokus uchopiť moc, pripravený tým, čo hlásal Tkačov, a uskutočnený pomocou „zastrešujúceho“ teroru, ktorý naozaj zastrešoval, bol imponujúci, no „excitačný teror Tkačova v malom je iba smiešny a ešte smiešnejší, keď sa dopĺňa myšlienkou organizácie priemerných robotníkov.

„Keby Iskra, píše Nadeždin, „vyšla zo svojej sféry literárčiny, uvidela by, že sú to (také javy ako list robotníka v 7. čísle Iskry a pod.) príznaky toho, že sa naozaj veľmi skoro začne »útok«, a hovoriť teraz (sic) o organizácii, ktorej nitky by viedli z celoruských novín, znamená plodiť kabinetné myšlienky a oddávať sa kabinetnej práci.“ Len sa pozrite, aký je to nepredstaviteľný zmätok: na jednej strane excitačný teror a „organizácia priemerných robotníkov popri názore, že „je omnoho ľahšie zhromaždiť sa okolo „konkrétnejšej veci, ako sú miestne noviny, ale na druhej strane názor, že hovoriť „teraz o celoruskej organizácii znamená plodiť kabinetné myšlienky, t.j. otvorenejšie a jednoduchšie povedané -- „teraz je už

neskoro Ale na „rozsiahle zakladanie miestnych novín nie je neskoro, veľactený L. Nadeždin? A porovnajte s tým stanovisko a taktiku Iskry: excitačný teror je hlúposť, hovoriť o organizácii práve priemerných robotníkov a o rozsiahlom zakladaní miestnych novín značí dokorán otvárať dvere ekonomizmu. Treba hovoriť o jednotnej celoruskej organizácii revolucionárov, a hovoriť o nej nie je neskoro dovtedy, kým sa nezačne naozajstný, a nie papierový útok.

„Áno, pokiaľ ide o organizáciu, nevyzerá to u nás ani trocha skvele, pokračuje Nadeždin, „áno, Iskra má úplnú pravdu, keď tvrdí, že väčšinu našich bojových síl tvoria dobrovoľníci a povstalci... To je v poriadku, že máte triezvu predstavu o stave našich síl, ale prečo máme pri tom zabúdať, že dav vôbec nie je náš a že sa nás preto nebude pýtať, kedy sa má pustiť do bojových akcií, ale začne sa »búriť«... Keď dav sám vystúpi so svojou ničivou živelnou silou, môže zmiest' a rozprášiť »stále vojsko«, v ktorom ste sa stále priberali, ale ste nestačili zaviesť mimoriadne systematickú organizovanosť." (Podčiarkli sme my.)

Čudná logika **Práve preto, že „dav nie je náš, je nerozumné a nezmyselné kričať o bezprostrednom „útku, lebo útok je nápor stáleho vojska, a nie živelný výbuch davu. Práve preto, že dav môže zmiest' a rozprášiť stále vojsko, musíme bezpodmienečne „stačiť za živelným rozmachom so svojou prácou na „zavedení mimoriadne systematickej organizovanosti v stálom vojsku, lebo čím skôr „stihneme zaviesť takú organizovanosť, tým bude pravdepodobnejšie, že dav nezmetie stále vojsko, ale že sa vojsko postaví dopredu a na čelo davu.** Nadeždin sa mylí preto, lebo si predstavuje, akoby sa toto systematicky organizované vojsko zaoberalo niečím, čo ho odtrhá od davu, kým v skutočnosti sa venuje výhradne všestrannej a všetko zahŕňajúcej politickej agitácii, t.j. práve práci, ktorá zblízuje a zlieva do jedného celku živelnú ničivú silu davu a cieľavedome ničivú silu organizácie revolucionárov. Veď vy, páni, zvaľujete vlastnú vinu na iného, lebo práve skupina Svoboda tým, že vnáša do programu teror, vyzýva na organizovanie teroristov, lenže taká organizácia by naozaj zabránila nášmu vojsku zblížiť sa s davom, ktorý, žiaľ, ešte nie je náš, ktorý sa nás, žiaľ, ešte nepýta alebo sa nás málo pýta, kedy a ako začať bojové akcie.

„Prepasieme aj samu revolúciu, straší ďalej Nadeždin Iskru, „ako sme prepásli terajšie udalosti, ktoré prišli ako blesk z jasného neba." Táto veta v súvislosti s tým, čo sme už uviedli, nám názorne ukazuje, akým nezmyslom je osobitné „hľadisko prahu revolúcie", (* Na prahu revolúcie, s. 62.) ktoré vymyslela Svoboda. Ak máme hovoriť priamo, osobitné „hľadisko je v tom, že „teraz je už neskoro uvažovať a pripravovať sa. Ak je to tak, ó, veľavážený nepriateľ „literárčiny, prečo ste potom písali na 132 knižných stranách „o otázkach teórie** (** Napokon, pokiaľ ide o teóriu, L. Nadeždin nepriniesol vo svojom „prehľade otázok teórie takmer nič, ak nerátame odsek, ktorý je z „Hľadiska prahu revolúcie veľmi zaujímavý: „Bernsteinovstvo ako celok stráca v našich časoch svoju aktuálnosť práve tak, ako je naozaj jedno, či pán Adamovič dokáže, že si pán Struve už vyslúžil rad, alebo naopak, či pán Struve vyvráti pána Adamoviča a odmietne ísť do výslužby, lebo »udiera hodina revolúcie«" (s. 110). Ťažko by bolo výstižnejšie ilustrovať nesmiernu teoretickú bezstarosť L. Nadeždina. Vyhlásili sme „prah revolúcie, a preto je „naozaj jedno, či sa ortodoxným podarí definitívne vytlačiť z pozícií kritikov A náš mudrc nepozoruje, že práve za revolúcie sa nám výsledky teoretického boja proti kritikom zídu na rozhodujúci boj proti ich praktickým pozíciám)

a taktiky? Nemyslíte si, že by „hľadisku prahu revolúcie lepšie zodpovedalo vydať 132 000 letákov so stručnou výzvou „Bite ich" ?

Prepásť revolúciu najmenej riskuje práve ten, čo za základ svojho programu, taktiky aj organizačnej práce stavia politickú agitáciu medzi všetkým ľuďom, ako to robí Iskra. Ľudia, ktorí sa v celom Rusku venujú spriadaniu organizačných nitiek vedúcich z celoruských novín, nielenže neprepásli jarné udalosti, ale naopak, umožnili nám predvídať ich. Neprepásli ani demonštrácie, ktoré sú opísané v 13. a 14. čísle Iskry87: naopak, zúčastnili sa na nich, lebo si

veľmi dobre uvedomovali svoju povinnosť ísť živelne povstávajúcemu davu na pomoc a zároveň pomáhali prostredníctvom novín všetkým ruským súdruhom oboznámiť sa s týmito demonštráciami a využiť ich skúsenosti. Neprepasú, ak budú nažive, ani revolúciu, ktorá bude od nás vyžadovať predovšetkým a najmä skúsenosti v agitácii, umenie podporovať (sociálnodemokraticky podporovať) každý protest a umenie usmerňovať živelné hnutie a chrániť ho pred omylmi priateľov a pred pascami nepriateľov. Takto sme sa dostali k poslednému argumentu, prečo musíme osobitne trvať na pláne organizácie, ktorá by sa vybuďovala okolo celoruských novín, ktorá by sa utvorila spoločnou prácou na spoločných novinách. Len takáto organizácia zabezpečí pružnosť nevyhnutnú pre sociálnodemokratickú bojovú organizáciu, t.j. schopnosť hneď sa prispôbovať najrozmanitejším a rýchlo sa meniacim podmienkam boja, umenie „jednak vyhnúť sa stretnutiu na otvorenom bojisku s nepriateľom, ktorý má drvivú prevahu, lebo všetky svoje sily sústredil na jednom mieste, a jednak využívať nepohyblivosť tohto nepriateľa a útočiť naňho tam a vtedy, kde a keď útok najmenej očakáva*. (* Iskra, č. 4: Čím začať? -- „Revolučných kultúrnych pracovníkov, ktorí nezastávajú hľadisko prahu revolúcie, dlhotrvajúca práca vôbec neodrádza, píše Nadeždin (s. 62). My k tomu dodáme: Keby sme nevedeli vypracovať takú politickú taktiku a taký organizačný plán, ktoré by nevyhnutne ráтали s dlhotrvajúcou prácou a zároveň by samým procesom tejto práce zabezpečovali, že naša strana bude vždy na svojom mieste a splní si povinnosť pri každom neočakávanom obrate a pri každom urýchlení chodu udalostí, boli by sme len úbohými politickými dobrodruhmi. Jedine Nadeždin, ktorý sa len od včerajška začal nazývať sociálnym demokratom, môže zabúdať, že cieľom sociálnej demokracie je od základu pretvoriť podmienky života celého ľudstva a že sa preto sociálny demokrat nesmie „dať odradiť dlhotrvajúcou prácou.)

Bolo by veľmi veľkou chybou, keby sme budovali stranícku organizáciu tak, že by sme ráтали iba s výbuchom a pouličným bojom alebo iba s „postupným rozvíjaním všedného každodenného boja. Musíme vždy robiť svoju každodennú prácu a vždy byť pripravení na všetko, lebo veľmi často býva takmer nemožné dopredu predvídať, kedy obdobia výbuchu vystriedajú obdobia pokoja, a zasa vtedy, keď by to bolo možné, nedalo by sa toto predvídanie využiť na prebudovanie organizácie, lebo v absolutistickej krajine sa tieto obdobia striedajú prekvapujúco rýchlo, a niekedy toto striedanie súvisí s jedinou nočnou raziou cárskych janičiarov⁸⁸. Ani samu revolúciu si vonkoncom nemožno predstavovať ako jednorazový akt (ako sa to zjavne marí Nadeždinom), ale ako niekoľkonásobné rýchle vystriedanie silnejšieho alebo slabšieho výbuchu a väčšieho alebo menšieho pokoja. Preto hlavným obsahom činnosti našej straníckej organizácie, ohniskom tejto činnosti musí byť taká práca, ktorá je možná i potrebná tak v období najsilnejšieho výbuchu, ako aj v období úplného pokoja, a to: politická agitačná práca, jednotná v celom Rusku, osvetľujúca všetky stránky života a zameraná na najširšie masy. Táto práca nie je však v dnešnom Rusku mysliteľná bez celoruských, veľmi často vychádzajúcich novín. Organizácia, ktorá sa sama od seba utvorí okolo týchto novín, organizácia ich spolupracovníkov (v širokom zmysle slova, t. j. všetkých, ktorí pre ne pracujú) bude práve pripravená na všetko, začínajúc tým, že bude chrániť česť, prestíž a kontinuitu strany vo chvíli najväčšej revolučnej „depresie, a končiac tým, že pripraví, určí termín a uskutoční ozbrojené povstanie všetkého ľudu.

Veď si len predstavte, že by na jednom alebo na niekoľkých miestach došlo k úplnému prezradeniu, čo sa u nás stáva veľmi často. Keďže všetky miestne organizácie nemajú jednu, spoločnú, pravidelnú prácu, často sa po takomto prezradení preruší práca na mnoho mesiacov. No keby všetky organizácie mali spoločnú prácu, stačila by aj pri najväčšom prezradení niekoľkotýždňová činnosť dvoch-troch energických ľudí, aby nadviazali spojenie medzi spoločným ústredím a novými krúžkami mládeže, ktoré, ako vieme, vznikajú veľmi rýchlo aj

dnes; a keď túto spoločnú prácu, ktorej hrozí prezradenie, budú mať na pamäti všetci, nové krúžky budú môcť vzniknúť a nadväzovať spojenie s ústredím ešte rýchlejšie.

Na druhej strane si predstavte ľudové povstanie. Teraz asi všetci budú súhlasiť s tým, že musíme naň myslieť a pripravovať sa naň. Ale ako sa pripravovať? Ústredný výbor nemôže predsa vymenovať na všetky jednotlivé miesta dôverníkov na prípravu povstania. Aj keby sme mali ÚV, za terajších ruských pomerov by týmto vymenovaním absolútne nič nedosiahol. **Naproti tomu siet' dôverníkov***, (* Ach, beda Zase sa mi vyšmyklo to strašné slovo „dôverník [V origináli je slovo „agent, ktoré má v ruštine oveľa širší význam ako v slovenčine. Slov. red.], ktoré tak reže demokratické ucho Martynovov Len sa čudujem, prečo toto slovo neurážalo koryfejov sedemdesiatych rokov, ale príštipkárov deväťdesiatych rokov uráža. Mne sa toto slovo páči, lebo jasne a jednoznačne ukazuje na spoločnú vec, ktorej všetci dôverníci podriaďujú svoje myslenie a činnosť, a keby sa malo toto slovo nahradiť iným, mohol by som hádam súhlasiť iba so slovom „spolupracovník, keby nezaváňalo istou literárčinou a keby nebolo trocha neurčité. My však potrebujeme vojenskú organizáciu dôverníkov. Napokon mnohí {najmä v cudzine} Martynovovia, ktorí sa radi „navzájom povyšujú na generálov, mohli by namiesto „agent pre pasové veci hovoriť „prednosta osobitného oddelenia na vybavovanie revolucionárov pasmi a pod.)

ktorá sa sama od seba utvára pri budovaní a rozširovaní spoločných novín, nemala by „sediť a čakať heslo na povstanie, ale vykonávala by práve túto pravidelnú prácu, ktorá by jej v prípade povstania zaručovala najpravdepodobnejší úspech. Práve taká práca by upevňovala spojenie s najširšími masami robotníkov i so všetkými vrstvami nespokojnými so samoderžavím, čo je pre povstanie nesmierne dôležité. Práve v takejto práci by si ľudia vypestovali v sebe schopnosť správne hodnotiť celkovú politickú situáciu, a teda aj schopnosť zvoliť vhodnú chvíľu na povstanie. Práve taká práca by naučila všetky miestne organizácie reagovať súčasne na jedny a tie isté politické otázky, prípady a udalosti, ktoré vzrušujú celé Rusko, odpovedať na tieto „udalosti čo najenergieknejšie, čo najjednoduchšie a čo najvhodnejšie -- vecí povstanie je vlastne najenergieknejšia, najjednoduchšia a najvhodnejšia „odpoveď všetkého ľudu vláde. Práve takáto práca by okrem toho naučila všetky revolučné organizácie vo všetkých končinách Ruska udržiavať medzi sebou čo najstálejšie a zároveň čo najkonšpiratívnejšie spojenia, ktoré by utvorili faktickú jednotu strany. Bez takéhoto spojenia nemožno kolektívne posúdiť plán povstania a urobiť v jeho predvečer nevyhnutné prípravné opatrenia, ktoré sa musia zachovať v najprísnejšej tajnosti.

Slovom, „plán celoruských politických novín nielenže nie je výplodom kabinetnej práce ľudí zaťažených doktrínarstvom a literárčinou (ako sa zdalo tým, čo sa nad týmto plánom dobre nezamysleli), ale naopak, je najpraktickejším plánom, ako sa všestranne a hneď pripravovať na povstanie, a pritom ani na chvíľu nezabúdať na vlastnú každodennú naliehavú prácu.

Záver

Dejiny ruskej sociálnej demokracie sa zreteľne delia na tri obdobia.

Prvé obdobie zahŕňa asi desať rokov, približne roky 1884--1894. Bolo to obdobie vzniku a upevnenia teórie a programu sociálnej demokracie. Počet stúpenčov nového smeru v Rusku sa dal spočítať na prstoch. Sociálna demokracia existovala bez robotníckeho hnutia a ako politická strana prežívala proces zárodočného vývinu.

Druhé obdobie zahŕňa tri až štyri roky, 1894--1898. Sociálna demokracia prichádza na svet ako spoločenské hnutie, ako rozmach ľudových mäs, ako politická strana. Je to obdobie

detstva a chlapčenského veku. S rýchlosťou epidémie sa šíri všeobecné nadšenie inteligencie za boj proti národnictvu a za chodenie medzi robotníkov, všeobecné nadšenie robotníkov za štrajky. Hnutie robí obrovské pokroky. Väčšina vedúcich pracovníkov sú úplne mladí ľudia, ktorí ani zďaleka nedosiahli „tridsaťpäť rokov, čo sa pánu N. Michajlovskému zdalo akousi prirodzenou hranicou. Keďže sú mladí, nie sú pripravení na praktickú prácu a prekvapujúco rýchlo odchádzajú zo scény. Ale ich činnosť bola zväčša veľmi rozsiahla. Mnohí z nich začínali revolučne myslieť ako narodovoľovci. Takmer všetci v ranej mladosti obdivovali hrdinov, teroru. Keď sa chceli vymaniť z podmaňujúceho vplyvu tejto hrdinskej tradície, stálo ich to veľa bojov a museli sa rozísť s ľuďmi, ktorí stoj čo stoj chceli zostať verní organizácii Narodnaja vôľa a ktorých si mladí sociálni demokrati hlboko vážili. Boj ich nútil, aby sa učili, čítali ilegálnu literatúru všetkých možných smerov a intenzívne študovali i otázky legálneho národnictva. Sociálni demokrati, vychovaní v tomto boji, vstupovali do robotníckeho hnutia, pričom „ani na chvíľu nezabúdali ani na teóriu marxizmu, ktorá im jasne ukázala cestu, ani na úlohu zvrhnúť samodržavie. Založenie strany na jar 1898 bolo najvýraznejším a zároveň posledným činom sociálnych demokratov tejto generácie.

Tretie obdobie sa pripravuje, ako sme videli, roku 1897 a roku 1898 (1898-?) definitívne strieda druhé obdobie. Je to obdobie zmätku, rozpadu a kolísania. V chlapčenskom veku sa mení hlas. Aj ruskej sociálnej demokracii sa v tomto období začal meniť hlas, začal znieť falošne -- jednak v prácach pánov Struveho a Prokopoviča, Bulgakova a Berdajeva, a jednak u V. I--na a R. M., u B. Kričevského a u Martynova. Ale iba vodcovia šli každý svojou cestou a pritom naspäť: samo hnutie ďalej rástlo a výrazne napredovalo. Proletársky boj zachvacoval nové vrstvy robotníkov, šíril sa po celom Rusku a zároveň nepriamo pôsobil aj na oživenie demokratického ducha medzi študentstvom a inými vrstvami obyvateľstva. Lež uvedomelosť vodcov nestačila za šírkou a silou živelného rozmachu; medzi sociálnymi demokratmi mala prevahu už druhá generácia -- generácia pracovníkov odchovaných takmer výhradne „legálnou marxistickou literatúrou, ktorá stačila tým menej, čím viac uvedomelosti vyžadovala od pracovníkov živelnosť más. Vodcovia nielenže zaostávali v teórii („sloboda kritiky) a praxi („príštipkárstvo), ale pokúšali sa i obhajovať svoju zaostalosť všelijakými vzletnými argumentmi. Sociálny demokratizmus degradovali na tradeunionizmus práve tak brentanovci legálnej, ako aj chvostisti ilegálnej literatúry. Program Creda sa začal uskutočňovať najmä vtedy, keď „príštipkárstvo sociálnych demokratov vyvolalo oživenie revolučných nesociálnodemokratických smerov.

Nuž a keď mi bude čitateľ vyčítať, že som sa priveľmi podrobne zaoberal nejakým časopisom Rabočeje Delo, odpoviem na to: Rabočeje Delo nadobudlo „historický význam preto, lebo najvýraznejšie vyjadriло „ducha tohto tretieho obdobia.* (* Mohol by som odpovedať aj nemeckým príslovím: Den Sack schlägt man, den Esel meint man, čiže po našom: Mačku bijú, neveste príučok dávajú. Nielen Rabočeje Delo, ale aj veľký počet praktikov a teoretikov sa nadchýnal módnou „kritikou, mýlil sa v otázke živelnosti a zo sociálnodemokratického chápania našich politických a organizačných úloh upadal do chápania tradeunionistického.)

Nie dôsledný R. M., ale práve Kričevskí a Martynovovia, ktorí sa krútia ako vrtielky vo vetre, mohli verne vyjadriť zmätok a kolísanie, ochotu robiť ústupky práve tak „kritike a ekonomizmu, ako aj terorizmu. Pre toto obdobie nie je charakteristické povýšenecké pohrdanie niektorého vyznavača „absolútna praxou, ale práve spájanie plytkého prakticismu s úplnou teoretickou bezstarosťou. Hrdinovia tohto obdobia ani tak priamo nezavrhovali „veľké slová, ako ich skôr vulgarizovali: vedecký socializmus prestal byť ucelenou revolučnou teóriou a menil sa na miešaninu, ktorú „nehatene rozriedovali banalitami z každej novej nemeckej učebnice; heslo „triedny boj nepobádalo do čoraz širšej a energetickejšej činnosti, ale bolo len utišujúcim prostriedkom, veď predsa „hospodársky boj je nerozlučne spätý s politickým bojom; myšlienka strany nebola výzvou na utvorenie bojovej organizácie

revolucionárov, ale ospravedlňovala akýsi „revolučný byrokratizmus a detskú hru na „demokratické formy.

Kedy sa skončí tretie a začne sa štvrté obdobie (ktoré sa v každom prípade ohlasuje už mnohými príznakmi), nevieme. Zo sféry histórie tu prechádzame do sféry prítomnosti a čiastočne budúcnosti. Pevne však veríme, že štvrté obdobie povedie k upevneniu bojovného marxizmu, že ruská sociálna demokracia vyjde z krízy pevnejšia a vyspelejšia, že zadný voj oportunistov bude „vystriedaný skutočným predvojom najrevolučnejšej triedy.

V zmysle výzvy na toto „vystriedanie a rézumujuúc všetko, čo sme tu rozobrali, môžeme na otázku **Čo robiť?** dať krátku odpoveď:

Likvidovať tretie obdobie.

Poznámky

1 Knihu **Čo robiť?** Pálčivé otázky nášho hnutia zamýšľal V. I. Lenin napísať už na jar 1901. Článok **Čím začať?**, ktorý napísal v máji, pokladal za náčrt osnovy, ktorý neskôr podrobne rozpracoval v knihe **Čo robiť?** (pozri *Zobrané spisy*, zv. 5, Bratislava 1979, s. 21). Priamo pracovať na knihe začal až na jeseň 1901. V decembri bol v 12. čísle *Iskry* uverejnený Leninov článok *Diskusia s obhajcami ekonomizmu*, ktorý neskôr nazýval konspektom knihy **Čo robiť?**. V tomto článku Lenin napísal: „...sporných otázok sme sa tu mohli dotknúť len zbežne. Podrobne ich rozoberieme v osobitnej brožúre, ktorá, dúfame, vyjde asi o pol druhu mesiaca (tamtiež, s. 424). Prácu na knihe Lenin ukončil v januári 1902, vo februári napísal predslov a 10. marca *Iskra* v 18. čísle priniesla správu, že kniha vyšla.

Knihy **Čo robiť?** zohrala významnú úlohu v boji o revolučnú marxistickú stranu robotníckej triedy Ruska, prispela k víťazstvu leninsko-iskrovského smeru vo výboroch a organizáciách SDRSR a neskôr, roku 1903, na jej II. zjazde.

V rokoch 1902--1903 sa kniha veľmi rozšírila v sociálnodemokratických organizáciách v celom Rusku; polícia ju našla pri domových prehliadkach a zatýkaní sociálnych demokratov v Kyjeve a Moskve, v Petrohrade a Nižnom Novgorode, v Kazani, Odese a v ďalších mestách. „Kniha **Čo robiť?** má... silný vplyv na pracovníkov v Rusku, hovorilo sa v správe organizácie *Iskry* II. zjazdu SDRSR, „mnoho ľudí, ako sami priznali, sa stáva stúpenkami *Iskry* pod vplyvom tejto knihy (*Správy sociálnodemokratických výborov II. zjazdu SDRSR, Moskva-Leningrad 1930*, s. 44). Kniha strhla „najmä tých, čo mali blízko k práci v Rusku, spomína N. K. Krupská (*Spomienky na Lenina*, Bratislava 1972, s. 58). Tajomníčka byra organizácie *Iskry* v Rusku Z. P. Kržižanovská-Nevzorovová napísala zo Samary redakcii *Iskry*: „O knihe **Čo robiť?**. . . zatiaľ počujeme len to najlepšie, „napísaná je skvele, pôsobivo a aj tón knihy je vynikajúci (*Proletarskaja Revolucija*, 1928, č. 6/7, s. 149). Dôverník *Iskry* L. I. Radčenko z Petrohradu písal: „Všade narábam leninským pluhom ako najvýkonnejším obrábačom pôdy. Leninský pluh skvele preráža škupinu rutinérstva a kyprí pôdu, ktorá sľubuje peknú úrodu. A ak cestou narazí na burinu, ktorú zasialo Rabočeje Delo, ničí ju vždy aj s koreňmi. A to je výborné (Archív Ústavu marxizmu-leninizmu pri ÚV KSSZ.) Moskovský výbor SDRSR požiadal redakciu *Iskry*, aby sa poďakovala V. I. Leninovi za knihu **Čo robiť?**. Ako odpoveď na tento list Lenin napísal moskovskému výboru: „Vaše poďakovanie za knihu **Čo robiť?** sme pochopili a mohli sme pochopiť, pravdaže, len v tom zmysle, že ste v tejto knihe našli odpovede na Vaše vlastné otázky, že ste sami na základe bezprostredného poznania hnutia získali presvedčenie, že je nevyhnutná smelšia, väčšia, zjednotenejšia, centralizovanejšia,

zomknutejšia činnosť okolo jedného ústredného tlačového orgánu -- presvedčenie, ktoré je sformulované aj v tejto knihe (Spisy, zv. 6, Bratislava 1963, s. 182).

V redakcii Iskry vznikli pri hodnotení Leninovej knihy názorové nezhody. G. V. Plechanov kritizoval na redakčnej porade v Mníchove v januári 1902 niektoré tézy knihy, kým A. N. Potresov poslal o nej nadšené vyjadrenie. Nezhody však neprekročili rámec redakcie Iskry. Hlavná téza knihy Čo robiť? -- o vzájomnom vzťahu uvedomelého a živelného prvku v robotníckom hnutí, o vedúcej úlohe strany v revolučnom triednom boji proletariátu -- bola sformulovaná v návrhu programu SDRSR, ktorý vypracovala redakcia Iskry; téza bola sformulovaná so súhlasom všetkých členov redakcie. Neskôr, roku 1907, keď Vyšlo ďalšie vydanie knihy, Lenin napísal, že „o nijakom zásadnom rozdiel medzi návrhom programu a knihou Čo robiť? nemohlo byť v tejto otázke teda ani reči (Spisy, zv. 13, Bratislava 1957, s. 91). Na II. zjazde SDRSR protiiskrovci (Martynov a Akimov) vo svojich útokoch proti návrhu programu, ktorý vypracovala redakcia Iskry, vychádzali z kritiky knihy Čo robiť?, ale aj tak väčšina zjazdu, iskrovci (vrátane Plechanova a Martova), súhlasila s Leninovou knihou, s jej chápaním úlohy „uvedomelého prvku, t. j. sociálnej demokracie, v revolučnom hnutí proletariátu. Po II. zjazde SDRSR, keď menševici začali systematicky revidovať všetky hlavné myšlienky starej Iskry, „vyvrátil Leninove názory vyslovené v knihe Čo robiť? sa podujal Plechanov, ktorý dodatočne vyhlásil, že s Leninom v otázke uvedomelosti a živelnosti zásadne nesúhlasí. Plechanovovi odpovedal V. V. Vorovskij v článku Plody demagógie (Vperiod, č. 11, 23. [10.] marca 1905), ktorý zredigoval a doplnil Lenin.

V. I. Lenin znovu vydal knihu Čo robiť? v zborníku Dvanásť rokov (november 1907, na obálke a titulnom liste je uvedený rok 1908). V tomto vydaní Lenin knihu trochu skrátil a vynechal niektoré podrobnosti a menšie polemické poznámky. Zároveň nové vydanie doplnil piatimi poznámkami pod čiarou.

V tomto vydaní vychádza kniha Čo robiť? podľa textu z roku 1902, porovnaného so znením vydania z roku 1907.

2 Iskra -- prvé celoruské ilegálne marxistické noviny, ktoré založil Lenin roku 1900; mali rozhodujúci význam pri utváraní revolučnej marxistickej strany robotníckej triedy.

Keďže pre policajné prenasledovanie nemohli revolučné noviny vychádzať v Rusku, Lenin už vo vyhnanstve na Sibíri do všetkých podrobností premyslel plán ich vydávania v zahraničí. Po skončení vyhnanstva (v januári 1900) hneď začal tento plán uskutočňovať. Vo februári 1900 rokoval v Petrohrade s V. I. Zasuličovou, ktorá ilegálne prišla zo zahraničia, - o účasti skupiny Oslobodenie práce na vydávaní celoruských marxistických novín. Koncom marca a začiatkom apríla 1900 sa konala tzv. „pskovská porada V. I. Lenina, J. O. Martova, A. N. Potresova a S. L. Radčenka s legálnymi marxistami P. B. Struvmom a M. I. Tuganom-Baranovským; na porade sa rokovalo o Leninovom návrhu vyhlásenia redakcie o programe a úlohách celoruských novín (Iskra) a vedecko-politického časopisu (Zaria). Lenin navštívil viacero ruských miest (Moskvu, Petrohrad, Rigu, Smolensk, Nižnij Novgorod, Ufu, Samaru a Syzraň), nadviazal spojenie so sociálnodemokratickými skupinami a jednotlivými sociálnymi demokratmi a dohodol sa s nimi o podpore vznikajúcej Iskry. V auguste 1900, po Leninovom príchode do Švajčiarska, konala sa porada V. I. Lenina a A. N. Potresova s členmi skupiny Oslobodenie práce o programe a úlohách novín a časopisu, o možných spolupracovníkoch, o zložení a sídle redakcie; tieto rozhovory sa bezmála skončili roztržkou (pozri Zbrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 389 -- 409); ku koncu porady sa však predsa len podarilo dosiahnuť dohodu so skupinou Oslobodenie práce vo všetkých sporných otázkach.

Prvé číslo leninskej Iskry vyšlo v decembri 1900 v Lipsku, ďalšie vychádzali v Mníchove, od júla 1902 v Londýne a od jari 1903 v Ženeve. Zorganizovať vydávanie Iskry značne pomohli nemeckí sociálni demokrati K. Zetkinová, A. Braun a i., poľský revolucionár J. Marchlewski, ktorý žil v tých rokoch v Mníchove, a H. Quelch, jeden z vedúcich činiteľov anglickej

Sociálnodemokratickej federácie. Členmi redakcie Iskry boli V. L. Lenin, G. V. Plechanov, J. O. Martov, P. B. Akseľrod, A. N. Potresov a V. I. Zasuličová. Tajomníčkou redakcie bola najprv L. G. Smidovičová-Lemanová a neskôr, od jari 1901, N. K. Krupská, ktorá mala na starosti aj celú korešpondenciu Iskry so sociálnodemokratickými organizáciami v Rusku.

Stredom pozornosti Iskry boli otázky revolučného boja proletariátu a všetkých pracujúcich Ruska proti cárskemu absolutizmu. Veľkú pozornosť venovala Iskra najdôležitejším udalostiam medzinárodného života, najmä medzinárodného robotníckeho hnutia. Lenin bol v skutočnosti hlavným redaktorom a vodcom Iskry. Písal články o všetkých základných otázkach výstavby strany a triedneho boja proletariátu v Rusku.

Iskra sa stala centrom, okolo ktorého sa zjednocovali sily strany, sústreďovali a vychovávali stranícki pracovníci. V mnohých ruských mestách (Petrohrade, Moskve, Samare a i.) sa utvorili skupiny a výbory SDRSR leninsko-iskrovského smeru a v januári 1902 na zjazde iskrovcov v Samare bola založená organizácia Iskry v Rusku. Organizácie Iskry vznikali a pracovali pod priamym vedením Leninových žiakov a spolubojovníkov N. E. Baumana, L. V. Babuškina, S. L. Guseva, M. I. Kalinina, P. A. Krasikova, G. M. Kržižanovského, F. V. Lengnika, P. N. Lepešinského, I. I. Radčenka a ďalších.

Z Leninovej iniciatívy a za jeho priamej účasti redakcia Iskry vypracovala návrh programu strany (uverejnený v 21. čísle Iskry) a pripravila II. zjazd SDRSR, ktorý sa konal v júli -- auguste 1903. V období príprav zjazdu sa väčšina miestnych sociálnodemokratických organizácií v Rusku pripojila k Iskre, schválila jej taktiku, program a organizačný plán a uznala ju za svoj vedúci orgán. V osobitnom uznesení zjazd vyzdvihol mimoriadnu úlohu Iskry v boji o stranu a vyhlásil ju za ústredný orgán SDRSR. Na II. zjazde bola schválená redakcia v zložení: Lenin, Plechanov a Martov. Martov, ktorý trval na tom, aby aj ďalej ostala celá predchádzajúca šestka redaktorov, napriek uzneseniu zjazdu strany odmietol pracovať v redakcii; a tak 46. -- 51. Číslo Iskry vyšlo v Leninovej a Plechanovovej redakcii. Neskôr Plechanov zaujal menševické stanovisko a žiadal, aby boli do redakcie Iskry prijatí všetci bývalí menševickí redaktori, ktorých zjazd neschválil. Lenin s tým nemohol súhlasiť a 19. októbra (1. novembra) 1903 z redakcie Iskry vystúpil; koptovali ho do ÚV a odtiaľ bojoval proti menševickým oportunistom. 52. číslo Iskry vyšlo iba v Plechanovovej redakcii. 13. (16.) novembra 1903 Plechanov svojvoľne koptoval do redakcie Iskry jej bývalých menševických redaktorov, čím porušil rozhodnutie zjazdu. Od 52. čísla sa Iskra stala orgánom menševikov.

3 Na jar a v lete 1901 zahraničné sociálnodemokratické organizácie (Zväz ruských sociálnych demokratov, zahraničný výbor Bundu, revolučná organizácia Sociálny demokrat a zahraničná časť organizácie novín Iskra a časopisu Zaria) rokovali prostredníctvom skupiny Borba a na jej podnet o uzavretí dohody a o zjednotení. Na prípravu zjazdu, na ktorom sa malo zjednotenie uskutočniť, bola v júni 1901 zvolaná do Ženevy konferencia zástupcov týchto organizácií; preto sa nazýva „júnová alebo „ženevská konferencia. Na tejto konferencii bola vypracovaná rezolúcia („zásadná dohoda), v ktorej sa konštatovalo, že je nevyhnutné spojiť všetky sociálnodemokratické sily Ruska, a najmä zjednotiť zahraničné sociálnodemokratické organizácie. Rezolúcia odsúdila všetky formy a odtienky oportunistiky: ekonomizmus, bernsteinizmus, millerandizmus a pod. (pozri KSSS v rezolúciách a usneseniach sjezdů, konferencií a plenárných zasadání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 18-19). Ale Zväz ruských sociálnych demokratov a jeho orgán časopis Rabočeje Delo sa opäť priklonili k oportunistike (Kričevského článok Zásady, taktika a boj a Martynovov článok Odhaľujúca literatúra a proletársky boj v 10. čísle časopisu Rabočeje Delo zo septembra 1901 a oportunistické pozmeňovacie návrhy III. zjazdu zväzu k rezolúcii júrovej konferencie), a preto bol pokus o zjednotenie odsúdený na neúspech.

„Zjednocovací zjazd zahraničných organizácií SDRSR sa konal v dňoch 21. -22. septembra (4.-5. októbra) 1901 v Zurichu. Na zjazde sa zúčastnilo 6 členov organizácie novín Iskra a časopisu Zaria. (V. I. Lenin, N. K. Krupská, J. O. Martov a ďalší), 8 členov revolučnej organizácie Sociálny demokrat (vrátane 3 členov skupiny Oslobodenie práce: G. V. Plechanov, P. B. Akseľrod a V. I. Zasuličová), 16 členov Zväzu ruských sociálnych demokratov (vrátane 5 členov zahraničného výboru Bundu) a 3 členovia skupiny Borba. K prvému bodu rokovacieho programu Zásadná dohoda a pokyny redakciám predniesol zapálený prejav V. I. Lenin, ktorý sa na zjazde zúčastnil pod pseudonymom Frej (pozri Zobrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 317 - 322). Bolo to prvé Leninovo verejné vystúpenie medzi ruskými sociálnymi demokratmi v zahraničí. Na zjazde boli prednesené oportunistické pozmeňovacie návrhy k júnovej rezolúcii, ktoré schválil III. zjazd Zväzu ruských sociálnych demokratov. Preto revolučná časť zjazdu -- členovia organizácie novín Iskra a časopisu Zaria a organizácie Sociálny demokrat -- vyhlásila, že zjednotenie nie je možné, a opustila zjazd. Z iniciatívy V. I. Lenina sa tieto organizácie v októbri 1901 zjednotili do Zahraničnej ligy ruskej revolučnej sociálnej demokracie.

4 Rabočeje Delo -- časopis, orgán Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí. Vychádzal v Ženeve od apríla 1899 do februára 1902 v redakcii B. N. Kričevského, P. F. Teplova (Sibiriaka), V. P. Ivanšina a neskôr aj A. S. Martynova. Vyšlo 12 čísel (9 zošitov). Redakcia časopisu bola zahraničným centrom ekonomistov; Rabočeje Delo podporovalo Bernsteinovo heslo „sloboda kritiky marxizmu, v otázkach taktiky a organizačných úloh ruskej sociálnej demokracie zaujímalo oportunistické stanovisko, popieralo, že by roľníctvo mohlo byť revolučné a pod. Rabočedelovci propagovali oportunistické myšlienky podriadenia politického boja proletariátu boju hospodárskemu, skláňali sa pred živelnosťou robotníckeho hnutia a odmietali vedúcu úlohu strany. Jeden z redaktorov časopisu Rabočeje Delo V. P. Ivanšin redigoval aj noviny Rabočaja Mysľ, orgán zjavných ekonomistov, ktorému Rabočeje Delo poskytovalo podporu. Na II. zjazde SDRSR rabo-čedelovci zastupovali krajne pravé, oportunistické krídlo strany.

5 Rabočaja Gazeta -- ilegálny orgán kyjevských sociálnych demokratov. Vychádzala v Kyjeve za účasti a v redakcii B. L. Ejdelmana, P. L. Tučapského, N. A. Vigdorčika a ďalších. Vyšli iba dve čísla: 1. číslo v auguste 1897 a 2. číslo v decembri (na výtlačku je uvedený november) toho istého roku. P. L. Tučapskij na svojej ceste do zahraničia z poverenia redakcie oboznámil s obsahom 1. čísla G. V. Plechanova a ďalších členov skupiny Oslobodenie práce a získal ich pre spoluprácu. G. V. Plechanov v liste členom redakcie kladne zhodnotil noviny Rabočaja Gazeta ako celoruský sociálnodemokratický orgán a zdôraznil, že je potrebné venovať viac pozornosti , otázkam politického boja proletariátu. Druhé číslo malo vďaka spojeniu so skupinou Oslobodenie práce vyhranenejší , politický charakter. Sociálni demokrati zoskupení okolo týchto novín pracovali na príprave I. zjazdu SDRSR.

I. zjazd SDRSR (marec 1898) uznal noviny Rabočaja Gazeta - za oficiálny orgán strany. Keďže po zjazde polícia zatkla členov ústredného výboru a redakcie novín Rabočaja Gazeta a tlačiareň zdemolovala, tretie číslo, pripravené do sadzby, už nevyšlo. Roku 1899 sa pokúsili obnoviť vydávanie novín Rabočaja Gazeta; o tomto pokuse hovorí Lenin v piatej kapitole knihy Čo robiť?, podkapitole „a (pozri tento zväzok, s. 199-200).

6 Lassallovci a eisenášania -- dve strany v nemeckom robotníckom hnutí v 60. a začiatkom 70. rokov 19. storočia. Tieto strany viedli medzi sebou urputný boj najmä v otázkach taktiky a predovšetkým o najpálčivejšiu otázku vtedajšieho politického života Nemecka: ako dosiahnuť jeho opätovné zjednotenie.

Lassallovci -- stúpenci a nasledovníci nemeckého maloburžoázneho socialistu F. Lassalla, členovia Všeobecného nemeckého robotníckeho spolku, ktorý bol založený roku 1863 na zjazde robotníckych spolkov v Lipsku ako protiváha buržoáznych pokrokárov, čo sa usilovali dostať robotnícku triedu pod svoj vplyv. Prvým predsedom Všeobecného nemeckého robotníckeho spolku bol Lassalle, ktorý sformuloval program a základy taktiky spolku. Boj o všeobecné volebné právo bol vyhlásený za politický program spolku a zakladanie výrobných robotníckych družstiev, finančne podporovaných štátom, za program hospodársky. Lassalle so svojimi stúpenkami a nasledovníkmi sa prispôboval hegemonii Pruska a vo svojej praktickej činnosti podporoval Bismarckovu veľmocenskú politiku. Engels písal 27. januára 1865 Marxovi, že „objektívne to bola podlosť, vydanie celého robotníckeho hnutia Prušiakom (K. Marx - B. Engels, Spisy, sv. 31, Praha 1970, s. 66). Marx a Engels neraz a ostro kritizovali teóriu, taktiku a organizačné zásady lassallovstva ako oportunistického prúdu v nemeckom robotníckom hnutí.

Eisenášania -- členovia Sociálnodemokratickej robotníckej strany Nemecka, založenej roku 1869 na ustanovujúcom zjazde v Eisenachu. Vedúcimi činiteľmi eisenášanov boli A. Bebel a W. Liebknecht, ktorí boli pod ideovým vplyvom K. Marxa a F. Engelsa. V programe eisenášanov sa hovorilo, že Sociálnodemokratická robotnícka strana Nemecka sa pokladá za „sekciiu Medzinárodného robotníckeho združenia a stotožňuje sa s jeho snahami. Eisenášania vďaka Marxovým a Engelsovým sústavným radám a kritike robili dôslednejšiu revolučnú politiku ako Lassallov Všeobecný nemecký robotnícky spolok; najmä v otázkach opätovného zjednotenia Nemecka presadzovali „demokratickú a proletársku cestu, bojovali aj proti najmenším ústupkom prušiacstvu, bismarckovčine a nacionalizmu (V. I. Lenin, Spisy, zv. 19, Bratislava 1958, s. 262).

Po utvorení Nemeckej ríše roku 1871 sa medzi lassallovcami a eisenášanmi odstránili hlavné názorové rozdiely v otázkach taktiky; roku 1875 sa obidve strany pod vplyvom rastúceho robotníckeho hnutia a zosilňujúcich sa vládnych represálií zlúčili na zjazde v Gothe a utvorili jednotnú Socialistickú robotnícku stranu Nemecka (neskôr Sociálnodemokratická strana Nemecka). O programe prijatom na gothajskom zjazde pozri poznámku 37.

7 Guesdovci a posibilisti -- revolučný a oportunistický smer vo francúzskom socialistickom hnutí; roku 1882, po rozkole Francúzskej robotníckej strany na zjazde v St.-Etienne, sa utvorili z týchto smerov dve strany:

Guesdovci -- stúpenci J. Guesda a P. Lafargua -- ľavicový marxistický smer, ktorý obhajoval samostatnú revolučnú politiku proletariátu. Guesdovci si ponechali názov Francúzska robotnícka strana a zostali verní programu strany prijatému roku 1880 v Le Havri, ktorého teoretickú časť napísal K. Marx. Malí veľký vplyv v priemyselných strediskách Francúzska a združovali pokrokové sily robotníckej triedy.

Posibilisti (Paul Brousse, Benoit Malon a i.) -- maloburžoázny, reformistický smer, ktorý odvádza proletariát od revolučných metód boja. Posibilisti založili Robotnícku sociálno-revolučnú stranu; odmietali revolučný program a revolučnú taktiku proletariátu, zastierali socialistické ciele robotníckeho hnutia a odporúčali, aby sa boj robotníkov obmedzil iba na to, čo je „možné (possibile), z čoho pochádza aj názov strany. Vplyv posibilistov sa rozšíril najmä v hospodársky zaostalejších krajoch Francúzska a medzi menej vyspelými vrstvami robotníckej triedy.

Koncom 19. a začiatkom 20. storočia, keď „socialista Milierand vstúpil do buržoáznej vlády, nastáva v radoch francúzskeho socializmu nové preskupenie síl: stúpenci revolučného triedneho boja na čele s J. Guesdom sa roku 1901 združili v Socialistickej strane Francúzska (jej členov nazývali podľa mena jej vodcu guesdovcami); reformisti, prívrženci spolupráce s buržoáziou a účasti v správnych orgánoch buržoázneho štátu („ministerialisti), založili roku 1902 Francúzsku socialistickú stranu na čele s J. Jaurésom. Roku 1905 sa obidve strany zlúčili a utvorili Francúzsku socialistickú stranu. Za imperialistickej vojny v rokoch 1914-1918 vedenie tejto strany (Guesde, Sembat a i.) zradilo vec robotníckej triedy a prešlo na sociálsovunistické stanovisko.

8 Fabianovci -- členovia Fabiánskej spoločnosti, anglickej reformistickej organizácie, založenej roku 1884. Spoločnosť bola pomenovaná podľa rímskeho vojvodu z 3. storočia pred n. l. Quinta Fabia Maxima Verrucosa, prezývaného Cunctator (Váhavec) pre jeho vyčkávaciu taktiku a vyhýbanie sa rozhodnému boju vo vojne s Hannibalom. Členmi Fabiánskej spoločnosti boli prevažne príslušníci buržoáznej inteligencie -- vedci, spisovatelia, politickí činitelia (napríklad S. a B. Webbovci, B. Shaw, R. MacDonald a i.); popierali nevyhnutnosť triedneho boja proletariátu a socialistickej revolúcie a tvrdili, že prechod od kapitalizmu k socializmu je možný len pomocou drobných reforiem a postupných premien spoločnosti. Fabiánska spoločnosť zaujíma k marxizmu nepriateľský postoj; plnila a plní úlohu jedného zo šíriteľov buržoázneho vplyvu na robotnícku triedu a propagátora oportunistických a sociálšovunistických myšlienok v anglickom robotníckom hnutí. Lenin charakterizoval fabiánstvo ako „smer krajného oportunizmu (Spisy, zv. 13, Bratislava 1957, s. 312). Roku 1900 Fabiánska spoločnosť vstúpila do labouristickej strany. „Fabiánsky socializmus je jedným zo zdrojov ideológie labouristov.

Sociálni demokrati -- Lenin tu má na mysli členov anglickej Sociálnodemokratickej federácie, ktorá bola založená takisto roku 1884. Spolu s reformistami (Hyndman a i.) a anarchistami patrila do Sociálnodemokratickej federácie skupina revolučných sociálnych demokratov, stúpencov marxizmu (Harry Quelch, Thomas Mann, Edward Aveling, Eleonóra Marxova a ďalší), ktorí tvorili ľavé krídlo socialistického hnutia v Anglicku. Engels ostro kritizoval Sociálnodemokratickú federáciu za dogmatizmus a sektárstvo, za jej odtrhnutosť od masového robotníckeho hnutia v Anglicku a ignorovanie jeho zvláštností. Roku 1907 sa Sociálnodemokratická federácia premenovala na Sociálnodemokratickú stranu, ktorá roku 1911 spolu s ľavicovou časťou Nezávislej robotníckej strany utvorila Britskú socialistickú stranu; roku 1920 sa väčšina členov tejto strany zúčastnila na založení Komunistickej strany Veľkej Británie.

9 Narodovoľovci -- členovia tajnej politickej organizácie národníkov-teroristov Narodnaja vòľa, ktorá vznikla v auguste 1879 po rozkole národníckej organizácie Zemlja i vòľa. Organizáciu Narodnaja vòľa viedol výkonný výbor, ktorého členmi boli A. I. Žeľabov, A. D. Michajlov, M. F. Frolenko, N. A. Morozov, V. N. Fignerová, S. L. Perovská, A. A. Kviatkovskij a ďalší. Narodovoľovci zotrvali na stanovisku utopického národníckeho socializmu, ale zároveň si kládli úlohu vybojovať politickú slobodu. Ich program žiadal utvorenie „stáleho ľudového zastupiteľského orgánu, zvoleného na základe všeobecného volebného práva, vyhlásenie demokratických slobôd, odovzdanie pôdy ľudu a vypracovanie opatrení na prechod závodov a tovární do rúk robotníkov. Najbližším cieľom organizácie Narodnaja vòľa bolo zvrhnúť cársky absolutizmus. Keďže narodovoľovci vychádzali z nesprávnej teórie o „aktívnych hrdinoch a „pasívnom dave, chceli prebudovať spoločnosť bez účasti ľudu, vlastnými silami, pomocou individuálneho teroru.

Po 1. marci 1881 (po zavraždení Alexandra II.) vláda krutými represáliami, popravami a provokáciami organizáciu Narodnaja voľa rozbila. Viacnásobné pokusy obnoviť túto organizáciu v 80. rokoch boli bezvýsledné. Napríklad roku 1886 vznikla skupina na čele s A. I. Uljanovom (bratom V. I. Lenina) a P. J. Ševyriovom, ktorá nadviazala na tradície organizácie Narodnaja voľa. Po neúspešnom pokuse zorganizovať atentát na Alexandra III. roku 1887 skupinu odhalili a jej aktívnych členov popravili.

V. I. Lenin kritizoval nesprávny, utopický program narodovoľovcov, no zároveň sa s veľkou úctou vyslovoval o obetavom boji členov organizácie Narodnaja voľa proti cárizmu. Roku 1899 v Proteste ruských sociálnych demokratov poukázal na to, že „členovia starej organizácie Narodnaja voľa mohli zohrať takú veľkú úlohu v ruských dejinách napriek tomu, že týchto nemnohých hrdinov podporovala len úzka časť verejnosti, napriek tomu, že zástavou hnutia vonkoncom nebola revolučná teória (Zobrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 217).

10 Bernsteinovci -- predstavitelia protimarxistického smeru v nemeckej a medzinárodnej sociálnej demokracii, ktorý vznikol koncom 19. storočia a bol pomenovaný podľa Eduarda Bernsteina, najotvorenejšieho predstaviteľa pravicovooportunistických tendencií v Sociálnodemokratickej strane Nemecka.

V rokoch 1896- 1898 Bernstein uverejnil v teoretickom orgáne nemeckej sociálnej demokracie v časopise Die Neue Zeit sériu článkov Problémy socializmu, v ktorých sa pod heslom „slobody kritiky pokúšal revidovať (z toho vznikol názov revizionizmus) filozofické, ekonomické a politické základy revolučného marxizmu a nahradiť ich buržoáznymi teóriami o zmierení triednych protirečení a triednej spolupráci; útočil na Marxovo učenie o zbadačovaní robotníckej triedy, o prehľbovaní triednych protirečení, o krízach, o nevyhnutnom krachu kapitalizmu, o socialistickej revolúcii a diktatúre proletariátu; hlásal program sociálreformizmu, vyjadrený heslom „hnutie je všetko, konečný cieľ nič. Roku 1899 vyšli Bernsteinove Články knižne pod názvom Predpoklady socializmu a úlohy sociálnej demokracie. Knihu podporilo pravé krídlo nemeckej sociálnej demokracie, oportunistické živly v ostatných stranách II. internacionály vrátane ruských ekonomistov.

Na zjazdoch Sociálnodemokratickej strany Nemecka - stuttgartskom (október 1898), hannoverskom (október 1899) a lubeckom (september 1901) - bolo bernsteinovstvo odsúdené; strana sa však od Bernsteina nedištancovala, ale zaujala k nemu zmierlivý postoj. Bernsteinovci ďalej otvorene propagovali revizionistické myšlienky v časopise Sozialistische Monatshefte a v straníckych organizáciách.

Iba strana boľševikov na čele s Leninom dôsledne a rozhodne bojovala proti bernsteinovstvu a jeho stúpencom v Rusku. Lenin vystúpil proti bernsteinovcom už roku 1899 v Proteste ruských sociálnych demokratov a v článku Náš program (pozri Zobrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 203 - 218 a 224 - 229). Odhaľovaniu bernsteinovstva boli venované i jeho práce Marxizmus a revizionizmus (pozri Spisy, zv. 15, Bratislava 1958, s. 23-32), Diferencie v európskom robotníckom hnutí (tamtiež, zv. 16, Bratislava 1958, s. 311 - 315) a iné.

11 Jupiter a Minerva -- bohovia starorímskeho panteónu. Jupiter bol bohom neba, svetla a dažďa, hromovládca, neskôr bol najvyšším božstvom rímskeho štátu. Minerva bola bohyňou vojny a ochrankyňou remesiel, vied a umení. V rímskej mytológii boli Jupiter a Minerva totožní s gréckymi bohmi Diom a Aténou; na nich sa prenášajú všetky mýty o Diovi a Aténe, okrem iných aj mýtus o tom, ako Aténa v plnej výzbroji vystúpila z Diovej hlavy.

12 V. L. Lenin cituje vo vlastnom preklade výňatok z predslavu F. Engelsa k tretiemu nemeckému vydaniu práce K. Marxa Osemnásť brumaire Ľudovíta Bonaparta (K. Marx -F. Engels, Vybrané spisy v piatich zväzkoch, zv. 2, Bratislava 1977, s. 247).

13 Zväz ruských sociálnych demokratov v zahraničí bol založený roku 1894 z iniciatívy skupiny Oslobodenie práce; podmienkou členstva vo zväze bolo uznanie programu tejto skupiny. Skupina mala redigovať publikácie zväzu a v marci 1895 mu dala k dispozícii svoju tlačiareň. V lete 1895, za Leninovho pobytu v zahraničí, sa rozhodlo, že zväz bude vydávať zborníky Rabotnik, pričom si ruskí sociálni demokrati, ktorí vydávanie zborníkov navrhli, kládli podmienku, aby ich redigovala skupina Oslobodenie práce. Zväz vydal 6 čísel Rabotnika, 10 čísel Lístka Rabotnika, Leninovu prácu Výklad zákona o pokutách (1897), Plechanovovu prácu Nová Štvavá kampaň proti ruskej sociálnej demokracii (1897) a i.

I. zjazd SDRSR v marci 1898 uznal zväz za predstaviteľa strany v zahraničí. Neskôr vo zväze získali prevahu oportunistické živly - ekonomisti čiže takzvaní „mladí. Oportunistická väčšina I. zjazdu Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí, ktorý sa konal v Zurichu v novembri 1898, odmietla manifest I. zjazdu SDRSR. Skupina Oslobodenie práce na I. zjazde zväzu vyhlásila, že odmieta redigovať publikácie zväzu a ponecháva si iba vydanie 5./6. Číslo Rabotnika a Leninových brožúr Úlohy ruských sociálnych demokratov a Nový továrenský zákon. V apríli 1899 začal zväz vydávať časopis Rabočeje Delo, ktorého redaktormi sa stali ekonomisti B. N. Kričevskij, V. P. Ivanšin (pomáhal redigovať noviny Rabočaja Mysľ) a P. F. Teplov. Zväz vo svojich vyhláseniach vyjadroval sympatie E. Bernsteinovi, millerandistom a pod. Boj vo zväze pokračoval aj po I. zjazde a vyvrcholil na jeho II. zjazde (apríl 1900, Ženeva) tým, že skupina Oslobodenie práce a jej stúpenci odišli zo zjazdu a založili samostatnú organizáciu Sociálny demokrat.

Na II. zjazde SDRSR zaujímali predstavitelia zväzu krajne oportunistické stanovisko, a keď zjazd uznal Zahraničnú ligu ruskej revolučnej sociálnej demokracie za jedinou organizáciu strany v zahraničí, zo zjazdu odišli. Uznesením II. zjazdu SDRSR bol Zväz ruských sociálnych demokratov v zahraničí rozpustený (pozri KSSS v rezolúciách a usneseniach sjezdů, konferencií a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 47).

14 Zaria -- marxistický časopis pre vedu a politiku; vydávala ho v rokoch 1901--1902 v Stuttgarte redakcia Iskry. Vyšli iba štyri čísla (3 zošity): 1. číslo v apríli 1901 (podľa nového kalendára vyšlo v skutočnosti 23. marca), dvojčíslo 2/3 v decembri 1901 a 4. číslo v auguste 1902.

Úlohy časopisu Zaria boli formulované v Návrhu vyhlásenia redakcie novín Iskra a časopisu Zaria, ktorý napísal V. I. Lenin v Rusku (pozri Zobraňé spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 376 až 388). Keď sa rokovalo o tom, že tieto orgány sa budú vydávať v zahraničí spolu so skupinou Oslobodenie práce, bolo rozhodnuté, že Zaria bude vychádzať legálne a Iskra ilegálne, a preto sa vo vyhlásení redakcie Iskry, uverejnenom v októbri 1900, Zaria už nespomínala.

Zaria uverejňovala kritické články proti medzinárodnému a ruskému revizionizmu a obhajovala teoretické základy marxizmu. Vyšli v nej tieto Leninove práce: Príležitostné články, Prenasledovatelia zemstva a Hannibalovia liberalizmu, Páni „kritici v agrárnej otázke (prvé štyri kapitoly práce Agrárna otázka a Marxovi kritici), Vnútropolitický prehľad, Agrárny program ruskej sociálnej demokracie, ako aj Plechanovove práce: Kritika našich kritikov. Časť prvá. Pán P. Struve v úlohe kritika Marxovej teórie sociálneho vývoja, Cant proti Kantovi alebo duchovný odkaz pána Bernsteina a ďalšie.

15 Hora a Gironda -- názov dvoch politických skupín buržoázie v období francúzskej buržoáznej revolúcie z konca 18. storočia. Horou alebo jakobínmi nazývali najradikálnejších predstaviteľov revolučnej triedy tých čias - buržoázie -, ktorí dokazovali, že je nevyhnutné odstrániť absolutizmus a feudalizmus. Girondisti na rozdiel od jakobínov kolísali medzi revolúciou a kontrarevolúciou a paktovali s monarchiou.

„Socialistickou Girondou Lenin nazýval oportunistický prúd v sociálnej demokracii; proletárskymi jakobínmi, „horou, nazýval revolučných sociálnych demokratov. Po rozštiepení SDRSR na boľševikov a menševikov Lenin často zdôrazňoval, že menševici sú girondistickým prúdom v robotníckom hnutí.

16 Bezzaglavovci -- polokadetská, polomenševická skupina ruskej buržoáznej inteligencie (S. N. Prokopovič, J. D. Kuskovová, V. J. Bogučarskij, V. V. Portugalov, V. V. Chižňakov a i.); skupina vznikla v období, keď začala ustupovať revolúcia rokov 1905- 1907. Bola pomenovaná podľa politického týždenníka Bez Zaglavija, ktorý vychádzal v Petrohrade v januári až máji 1906 v Prokopovičovej redakcii. Neskôr sa bezzaglavovci zoskupili okolo ľavicových kadetských novín Tovarišč. Maskovali sa tým, že formálne síce nepatrili k nijakej strane, ale v skutočnosti hlásali myšlienky buržoázneho liberalizmu a oportunizmu a podporovali revizionistov v ruskej i medzinárodnej sociálnej demokracii.

17 Mimoriadny zákon proti socialistom vydala v Nemecku roku 1878 Bismarckova vláda s cieľom bojovať proti robotníckemu a socialistickému hnutiu. Na základe tohto zákona zakázali všetky organizácie sociálnodemokratickej strany, masové robotnícke organizácie a robotnícku tlač; skonfiškovali socialistickú literatúru; v rokoch platnosti mimoriadneho zákona rozpustili asi 350 sociálnodemokratických organizácií, asi 900 sociálnych demokratov vypovedali z Nemecka a 1500 uvrhli do väzenia; zakázali stovky novín, časopisov a neperiodických publikácií. Ale prenasledovanie a represálie sociálnodemokratickú stranu nezlomili; jej činnosť sa prispôbila ilegálnym podmienkam: v zahraničí vychádzal ústredný orgán strany noviny Der Sozialdemokrat a pravidelne (roku 1880, 1883 a 1887) sa konali zjazdy strany; v Nemecku, v ilegalite, sa rýchlo obnovovali sociálnodemokratické organizácie a skupiny, ktoré viedol ilegálny ÚV. Strana pracovala v ilegalite a súčasne široko využívala legálne možnosti na upevnenie spojenia s masami. Jej vplyv stále rástol: počet hlasov odovzdaných za sociálnych demokratov vo voľbách do ríšskeho snemu sa od roku 1878 do roku 1890 zvýšil viac ako trojnásobne. Obrovskú pomoc nemeckým sociálnym demokratom poskytovali K. Marx a F. Engels. Roku 1890 bol mimoriadny zákon proti socialistom pod tlakom masového a stále silnejúceho robotníckeho hnutia zrušený.

18 27. --29. mája 1877 sa v Gothe konal riadny zjazd Socialistickej robotníckej strany Nemecka. Na zjazde boli v diskusii o straníckej tlači odrazené pokusy niektorých delegátov (Most, Vahlteich) odsúdiť ústredný orgán strany Vorwärts za to, že uverejňoval Engelsove články Duhringovi (roku 1878 vyšli knižne pod názvom „Anti-Duhring. Prevrat pána Eugena Duhringa vo vede), i samého Engelsa za jeho ostrý polemický tón. Zároveň sa zjazd z praktických dôvodov uzniesol pokračovať v diskusii o teoretických otázkach nie v novinách Vorwärts, ale v ich vedeckej prílohe.

19 Vorwärts -- denník, ústredný orgán nemeckej sociálnodemokratickej strany. Vychádzal v Berlíne od roku 1891 na základe uznesenia zjazdu strany v Halle ako pokračovanie novín

Berliner Volksblatt, ktoré vychádzali od roku 1884 pod názvom „Vorwärts. Berliner Volksblatt. V týchto novinách Engels bojoval proti najrozličnejším prejavom oportunizmu. V druhej polovici 90. rokov, po Engelsovej smrti, sa redakcia Vorwärtsu dostala do rúk pravého krídla strany a sústavne uverejňovala články oportunistov. Vorwärts osvetľoval boj proti oportunizmu a revizionizmu v SDRSR tendenčne, čím podporoval ekonomistov a neskôr po rozštiepení strany zasa menševikov. V rokoch reakcie Vorwärts uverejňoval Trockého ohováračské články, pričom Leninovi a ostatným boľševikom neumožnil, aby ich vyvrátili a objektívne zhodnotili situáciu v strane. Za prvej svetovej vojny Vorwärts zastával sociálšovinistické stanovisko; po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii robil protisovietsku propagandu. Vychádzal v Berlíne do roku 1933.

20 Katedroví socialisti -- predstavitelia jedného zo smerov buržoáznej politickej ekonómie v 70. --80. rokoch 19. storočia, ktorí pod pláštikom socializmu hlásali z univerzitných katedier buržoáznoľiberalný reformizmus. Katedrový socializmus vznikol z obáv vykorisťovateľských tried pred šírením marxizmu a rastom robotníckeho hnutia. Buržoázni ideológovia sa preto usilovali nájsť nové prostriedky na udržanie pracujúcich v područí.

Predstavitelia katedrového socializmu (A. Wagner, G. Schmoller, L. Brentano, W. Sombart a i.) tvrdili, že buržoázny štát je nadtriedny, schopný zmieriť nepriateľské triedy a postupne zavádzať „socializmus, pričom sa nedotkne záujmov kapitalistov a podľa možnosti bude mať na zreteli požiadavky pracujúcich. Navrhovali uzákoniť policajnú reglementáciu námezdnjej práce a obnoviť stredoveké cechy. Reakčnú podstatu katedrového socializmu odhaľovali Marx a Engels. Lenin nazýval katedrových socialistov plošticami „policajno-buržoáznej univerzitnej vedy (Spisy, zv. 13, Bratislava 1957, s. 28), nenávidiacimi Marxovo revolučné učenie. V Rusku hlásali názory katedrových socialistov legálni marxisti.

21 V. I. Lenin má na mysli rezolúciu hannoverského zjazdu Sociálnodemokratickej strany Nemecka z 9. - 14. októbra 1899 Útoky na základné názory a taktiku strany. V rezolúcii boli - odsúdené pokusy oportunistického krídla nemeckej sociálnej demokracie, ktorého ideovým vodcom bol E. Bernstein, revidovať základné tézy marxizmu, zmeniť taktiku sociálnodemokratickej strany a urobiť z nej stranu demokratických reforiem. Oficiálny referát o tejto otázke predniesol A. Bebel. „Jeho prejavy proti oportunistom na zjazdoch strany v Hannoveri a Drážd'anoch, napísal Lenin, „dlho ostanú vzorom obhajoby marxistických názorov a boja za skutočne socialistický charakter robotnickej strany (Spisy, zv. 19, Bratislava 1958, s. 265). Obrany Bernsteina a bernsteinovstva sa ujal známy oportunista E. Dávid. Veľká väčšina zjazdu schválila Bebelov návrh rezolúcie, v ktorej sa hovorilo: „Doterajší vývin buržoáznej spoločnosti nedáva strane nijaké dôvody, aby sa vzdala svojich základných názorov na túto spoločnosť alebo aby ich zmenila. Strana aj ďalej zotrúva na stanovisku triedneho boja, podľa ktorého oslobodenie robotnickej triedy môže byť len jej vlastnou vecou. Preto za historickú úlohu robotnickej triedy strana pokladá vydobytie politickej moci, aby mohla zabezpečiť čo najväčší všeobecný blahobyť na základe zospoločenšenia výrobných prostriedkov a zavedenia socialistickej spôsobu výroby a výmeny. Aby strana dosiahla určité praktické výsledky, neodmieta ani dočasné bloky s buržoáznymi stranami, ale „vždy si v celej svojej činnosti zachováva úplnú samostatnosť a nezávislosť a každý svoj úspech pokladá iba za krok, ktorý ju približuje ku konečnému cieľu. A na záver: „. . .strana nemá nijaké dôvody meniť ani svoje zásady a hlavné požiadavky, ani svoju taktiku, ani svoj názov... ., a rozhodne odmieta každý pokus zabaliť alebo zmeniť jej postoj k terajšiemu štátnemu i spoločenskému zriadeniu a k buržoáznym stranám.

Hannoverský zjazd roku 1899 teda odsúdil revíziu teoretických i taktických základov sociálnej demokracie, no v rezolúcii zjazdu chýbala ostrá kritika revizionizmu a jeho konkrétnych nositeľov, čo vyvolalo nespokojnosť ľavých sociálnych demokratov (R. Luxemburgovej a ďalších). Bernsteinovi stúpenci hlasovali za túto rezolúciu.

22 Lenin má na mysli rezolúciu luebeckého zjazdu Sociálnodemokratickej strany Nemecka (22. -28. septembra 1901), namierenú proti E. Bernsteinovi, ktorý po hannoverskom zjazde roku 1899 nielenže neprestal so svojimi útokmi proti programu a taktike sociálnej demokracie, ale naopak, svoje útoky vystupňoval, ba dokonca začal s nimi aj medzi nestraníkmi. V diskusii a v rezolúcii, ktorú navrhol Bebel a ktorú prijala veľká väčšina zjazdu, dostal Bernstein priamu výstrahu: „Zjazd pokladá sebakritiku za bezpodmienečne nevyhnutnú pre ďalší duchovný rozvoj našej strany. Lenže úplná jednostrannosť kritiky, ktorou sa zaoberal súdruh Bernstein v posledných rokoch, ale nezameral sa na kritiku buržoáznej spoločnosti a jej predstaviteľov, priviedla ho do pochybných situácií a vyvolala nespokojnosť väčšiny súdruhov. V nádeji, že súdruh Bernstein si to uvedomí a podľa toho zmení svoje konanie, prechádza zjazd k ďalšiemu bodu svojho rokovacieho programu. Protinávrh rezolúcie od oportunistu Heineho, ktorá žiadala „slobodu kritiky a Bernsteinov prípad obchádzala mlčaním, bol zamietnutý. Na luebeckom zjazde však nebola principiálne prerokovaná otázka nezlučiteľnosti revízie marxizmu s členstvom v sociálnodemokratickej strane.

23 Stuttgartský zjazd Sociálnodemokratickej strany Nemecka, ktorý sa konal 3. -8. októbra 1898, rokoval o revizionizme v nemeckej sociálnej demokracii po prvý raz. Na zjazde prečítali Bernsteinovo vyhlásenie, ktoré osobitne poslal z emigrácie. Bernstein vo vyhlásení vykladal a obhajoval svoje oportunistické názory, vyslovené už skôr v sérii článkov Problémy socializmu v časopise Die Neue Zeit. Bernsteinovi odporcovia na zjazde neboli jednotní: jedni na čele s Bebelom a Kautským z obavy pred rozkolom strany usilovali sa spájať zásadný boj proti bernsteinovstvu s opatrnou vnútrostraníckou taktikou; iní (R. Luxemburgová, Parvus) - a tých bola menšina - zaujímali jednoznačnejšie stanovisko: žiadali, aby sa diskusia rozšírila a prehĺbila, a nebáli sa možného rozkolu. Zjazd neprijal o tejto otázke nijakú rezolúciu, ale z diskusie a takisto z iných uznesení bolo vidieť, že väčšina zjazdu zostala verná ideám revolučného marxizmu.

24 Ide o článok A. N. Potresova (Starovera) Čo sa stalo?, uverejnený v 1. čísle časopisu Zaria v apríli 1901.

25 O spisovateľovi, ktorý spyšnel -- názov jednej Gorkého poviedky.

26 Lenin má na mysli svoju štúdiu Ekonomický obsah národnictva a jeho kritika v knihe pána Struveho (Odras marxizmu v buržoáznej literatúre), uverejnenú roku 1895 v zborníku Materiál k charakteristike nášho hospodárskeho vývoja, ktorá opäť vyšla roku 1907 v zborníku Leninových štúdií a článkov Dvanásť rokov (pozri Zbrané spisy, zv. I, Bratislava 1979, s. 411-615), a predslov k zborníku Dvanásť rokov (pozri Spisy, zv. 13, Bratislava 1957, s. 79 - 96); predslov podáva charakteristiku situácie a opisuje okolnosti, za akých táto štúdia vznikla.

Zborník Materiál k charakteristike nášho hospodárskeho vývoja obsahoval okrem Leninovej štúdie aj Články G. V. Plechanova Pesimizmus ako odraz ekonomickej skutočnosti a Niekoľko slov našim odporcom (Materiál k dejinám civilizácie v ruskej literatúre), článok P. Struveho Mojim kritikom a iné. Bol vytlačený v apríli 1895 v legálnej tlačiarni v náklade 2000 výtlačkov; cárska vláda ho zakázala rozširovať a po roku platnosti zákazu ho skonfiškovala a dala spáliť. Podarilo sa zachrániť len asi 100 výtlačkov, ktoré sa tajne rozširovali medzi sociálnymi demokratmi v Petrohrade a iných mestách.

27 Kniha E. Bernsteina Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie (Predpoklady socializmu a úlohy sociálnej demokracie) vyšla roku 1901 v ruskom preklade pod viacerými názvami: 1. Historický materializmus, preložil L. Kancel, St.Peterburg, Znanije; 2. Sociálne problémy, preložil P. S. Kogan, Moskva; 3. Problémy socializmu a úlohy sociálnej demokracie, preložil K. J. Butkovskij, Moskva, Jefimovovo vydavateľstvo.

28 O tom, že Zubatov odporúčal robotníkom na čítanie Bernsteinove a Prokopovičove knihy, dostala redakcia Iskry informácie v liste O zubatovovčine, z ktorého Martov čerpal vo svojom článku Ešte o politickom úpadku našich dní (Iskra, č. 10, november 1901).

29 Ide o Protest ruských sociálnych demokratov. Lenin ho napísal v auguste 1899, keď dostal z Petrohradu od A. L. Uljanovovej-Jelizarovovej dokument, ktorý nazvala Credo mladých (pozri Zbrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 203-218). Návrh Protestu proti Cedu ruských bernsteinovcov sa prerokoval na schôdzke sedemnástich sociálnodemokratických vyhnanco v Minusinskom okruhu v dedine Jermakovskoje (tam boli vo vyhnanstve A. A. Vanejev, P. N. Lepešinskij, M. A. Silvin a i.). Protest jednomyseľne schválili a podpísali: V. I. Lenin, N.K. Krupská, V.V. Starkov, A.M. Starkovová, G. M. Kržižanovskij, Z. P. Kržižanovská-Nevzorovová, F. V. Lengnik, J. V. Baramzin, A. A. Vanejev, D. V. Vanejevová, M. A. Silvin, V. K. Kurnatovskij, P. N. Lepešinskij, O. B. Lepešinská, petrohradskí robotníci: O. A. Engberg, A. S. Sapovalov a N. N. Panin. K Protestu sa pripojili aj I. L. Promiški, M. D. Jefimov, Čekal'skij a Kovalevskij, ktorí sa na schôdzke nezúčastnili, ako aj kolónia vyhnanco v Turuchansku (J. O. Martov a i.). Proti Cedu ekonomistov vystúpila aj kolónia sedemnástich sociálnodemokratických vyhnanco v Orlove vo Viatskej gubernii (V. V. Vorovskij, N. E. Bauman, A. N. Potresov a i.).

30 Byloje -- historický časopis, ktorý sa zameriaval najmä na dejiny národnictva a ešte skorších spoločenských hnutí; založil ho V. L. Burcev. V rokoch 1900-1904 vychádzal v Londýne, v rokoch 1906-- 1907 v Petrohrade v redakcii V. J. Bogučarského a P. J. Ščegoleva a za Burcevovej spolupráce. Roku 1907 vláda jeho vydávanie zakázala a namiesto 11. a 12. čísla vyšiel historický zborník Naša krajina. Roku 1908 namiesto Časopisu Byloje vychádzal Časopis Minuvšije Gody a roku 1909 vyšiel historický zborník Minulost'. Roku 1908 Burcev obnovil vydávanie časopisu Byloje v zahraničí (v Paríži), kde vychádzal do roku 1912. V Rusku začal znovu vychádzať roku 1917 a vychádzal do roku 1926. Po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii ho redigoval P. J. Ščogolev.

31 Rabočaja Mysľ -- noviny, orgán ekonomistov; vychádzali od októbra 1897 do decembra 1902. Vyšlo 16 čísel. Prvé dve čísla boli rozmnožené na mimeografe v Petrohrade, 3.--11. číslo vyšlo v Berlíne, 12.-- 15. číslo vo Varšave a aj posledné, 16. číslo vyšlo v zahraničí. Redigoval ich K. M. Tachtariov a i.

Názory novín Rabočaja Mysľ ako ruskú odrodu medzinárodného oportunistu kritizoval Lenin v článku Spätňý smer v ruskej sociálnej demokracii (pozri Zbrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 288-324), ako aj v knihe Čo robiť? a v článkoch uverejnených v Iskre.

32 Vademecum pre redakciu časopisu Rabočeje Delo. Zborník materiálov, vydaný skupinou Oslobodenie práce, s predslovom G. Plechanova (Ženeva, február 1900). Bolo namierené proti oportunistu v SDRSR, najmä proti ekonomizmu Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí a jeho orgánu Rabočeje Delo.

33 Profession de foi (vyznanie viery, program, výklad svetonázoru) - leták z konca roku 1899, v ktorom boli vyložené oportunistické názory kyjevského výboru SDRSR. Obsah letáka sa v mnohom zhoduje so známym Credom ekonomistov. Lenin kritizoval tento dokument v článku Na okraj Profession de foi, ktorý sa rozširoval v kópiách písaných rukou i na stroji (pozri Zbrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 364 -- 375).

34 Skupina Oslobodenie práce -- prvá ruská marxistická skupina, ktorú založil G. V. Plechanov roku 1883 vo Švajčiarsku. Okrem Plechanova členmi skupiny boli P. B. Akseľrod, L. G. Dejč, V. N. Ignatov a V. I. Zasuličová.

Skupina Oslobodenie práce sa významne zaslúžila o rozšírenie marxizmu v Rusku. Prekladala do ruštiny, vydávala v zahraničí a rozširovala v Rusku Marxove a Engelsove práce: Manifest komunistickej strany, Námezdná práca a kapitál, Vývoj socializmu od utópie k vede a iné. Marxizmus popularizovala aj vo svojich publikáciách. Skupina Oslobodenie práce zasadila ťažký úder národnictvu, ktoré bolo hlavnou ideovou prekážkou pri šírení marxizmu a rozvíjaní sociálnodemokratického hnutia v Rusku. V prácach Socializmus a politický boj (1883), Naše nezhody (1885) a i. Plechanov podrobil marxistickej kritike národnickej teórie o nekapitalistickej ceste vývinu Ruska, subjektívnoidealistický názor národníkov na úlohu osobnosti v dejinách, popieranie vedúcej úlohy proletariátu v revolučnom hnutí a i. Dva návrhy programu ruských sociálnych demokratov (z rokov 1883 a 1885), ktoré napísal Plechanov a vydala skupina Oslobodenie práce, boli významným krokom pri prípravách a založení sociálnodemokratickej strany v Rusku. Osobitne veľký význam pre šírenie marxistických názorov, pre zdôvodnenie a obhajobu dialektického a historického materializmu mala kniha G. V. Plechanova (N. Beľtova) K otázke vývinu monistického nazerania na dejiny (1895), ktorá „vychovala celú generáciu ruských marxistov (V. I. Lenin, Spisy, zv. 16, Bratislava 1958, s. 240). Skupina vydala a rozšírila v Rusku štyri čísla zborníka Social-Demokrat a tiež sériu populárnych brožúr pre robotníkov.

Engels uvítal založenie skupiny Oslobodenie práce, „ktorá otvorene a bez výhrad prijíma Marxove veľké ekonomické a historické teórie (K. Marx -F. Engels, Vybrané spisy v piatich zväzkoch, zv. 5, Bratislava 1978, s. 464). Plechanov a Zasuličová boli Engelsovými osobnými priateľmi a mnoho rokov si s ním písali. Skupina Oslobodenie práce nadviazala spojenie s medzinárodným robotníckym hnutím a od prvého kongresu II. internacionály roku 1889 v Paríži po celý čas svojej existencie zastupovala ruskú sociálnu demokraciu na všetkých kongresoch II. internacionály. Skupina Oslobodenie práce mala však aj vážne chyby: preceňovala úlohu liberálnej buržoázie a nedoceňovala revolučnosť roľníctva ako zálohy

proletárskej revolúcie. Tieto chyby sa stali zárodkom neskorších menševic-kých názorov Plechanova a ďalších členov skupiny. Lenin zdôrazňoval, že skupina Oslobodenie práce „založila sociálnu demokraciu iba teoreticky a urobila prvý krok v ústrety robotníckemu hnutiu (Spisy, zv. 20, Bratislava 1956, s. 255).

Roku 1894 bol z iniciatívy skupiny Oslobodenie práce založený Zväz ruských sociálnych demokratov v zahraničí. Roku 1900 členovia skupiny Oslobodenie práce a ich prívrženci vystúpili zo zväzu a založili revolučnú organizáciu Sociálny demokrat. Členovia skupiny G. V. Plechanov, P. B. AkseFrod a V. I. Zasuličová boli členmi redakcie novín Iskra a časopisu Zaria. Na II. zjazde SDRSR v auguste 1903 skupina Oslobodenie práce vyhlásila, že zastavuje svoju činnosť.

Oznámenie o obnovení publikačnej činnosti skupiny Oslobodenie práce, ktoré napísal AkseFrod v decembri 1899, bolo uverejnené začiatkom roku 1900 ako leták a vo Vademecu pre redakciu časopisu Rabočeje Delo. Program publicistickej činnosti skupiny Oslobodenie práce, o ktorom sa hovorí v oznámení, sa realizoval až potom, keď začala vychádzať Zaria a Iskra.

35 ///. zjazd Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí sa konal v druhej polovici septembra 1901 v Zurichu. Jeho uznesenia boli dôkazom, že vo zväze úplne prevládol oportunistus. Na zjazde boli schválené pozmeňovacie návrhy a doplnky k návrhom zásadnej dohody a dohody zahraničných organizácií ruských sociálnych demokratov, ktoré boli vypracované na ženevskej konferencii v júni 1901 a mali zjavne oportunistický charakter. Preto „zjednocovací zjazd zahraničných organizácií SDRSR, ktorý sa konal niekoľko dní po III. zjazde zväzu, stroskotal. Na- zjazde boli schválené aj. Inštrukcie redakcii časopisu Rabočeje Delo, ktoré fakticky povzbudzovali revizionistov, lebo sa v nich nič nehovorilo o boji medzi revolučnou a oportunistickou tendenciou v medzinárodnej i ruskej sociálnej demokracii, ani o tom, že je nevyhnutné kritizovať revizionizmus a zdôvodniť revolučnú podstatu marxizmu.

36 K. Marx --F. Engels, Vybrané spisy v piatich zväzkoch, zv. 4, Bratislava 1978, s. 11-12.

37 Gothajský program -- program Socialistickej robotníckej strany Nemecka, schválený roku 1875 na zjazde v Gothe, kde sa zlúčili dve nemecké socialistické strany, ktoré dovtedy existovali samostatne: eisenšania (na ich čele stál A. Bebel a W. Liebknecht a ideovo ich ovplyvňoval Marx a Engels) a lassallovci. Program bol hodne eklektický a oportunistický, lebo eisenšania v najdôležitejších otázkach ustúpili lassallovcom a prijali ich formulácie. K. Marx a F. Engels návrh gothajského programu ostro kritizovali a hodnotili ho ako veľký krok spať v porovnaní s eisenšanským programom z roku 1869 (pozri K. Marx -F. Engels, Vybrané spisy v piatich zväzkoch, zv. 4, Bratislava 1978, s. 7-29).

38 Ide o brožúru P. B. AkseFroda O súčasných úlohách a taktike ruských sociálnych demokratov, Ženeva 1898.

39 Lenin uvádza vo vlastnom preklade úryvok z predslovu F. Engelsa k jeho práci Sedliacka vojna v Nemecku (K. Marx- F. Engels, Vybrané spisy v piatich zväzkoch, zv. 3, Bratislava 1977, s. 275-277).

40 Keď Lenin hovoril o „slávnej petrohradskej priemyselnej vojne roku 1896, mal na mysli masový štrajk petrohradských textilných robotníkov v máji a júni 1896. Štrajk vypukol preto, lebo továrníci odmietli vyplatiť robotníkom plnú mzdu za dni, keď sa pre korunováciu Mikuláša II. nepracovalo. Štrajk sa začal v Ruskej pradiarni bavlny (Kalinkinovej) a rýchlo sa rozšíril vo všetkých pradiarňach a tkáčovniach v Petrohrade a potom i vo veľkých strojárskych závodoch a ďalších podnikoch. Petrohradský proletariát prvý raz takto masovo nastúpil do boja proti vykorisťovateľom. Štrajkovalo vyše 30 000 robotníkov. Štrajk viedol petrohradský Zväz boja za oslobodenie robotníckej triedy, ktorý vydával letáky vyzývajúce robotníkov, aby všetci svorne a neústupne bránili svoje práva. Zväz boja vytlačil a rozšíril hlavné požiadavky robotníkov (Čo žiadajú robotníci petrohradských pradiarní): skrátenie pracovného dňa na 10 a pol hodiny, zvýšenie mzdových sadzieb, včasné vyplácanie miezd atď. Petrohradské štrajky podnietili rozvoj štrajkového hnutia v celom Rusku a prinútili cársku vládu, aby urýchlene zrevidovala továrenské zákony a 2. (14.) júna 1897 vydala zákon o skrátení pracovného dňa v továrňach a závodoch na 11 a pol hodiny. Tieto štrajky, ako neskôr napísal Lenin, „začali éru odvtedy ustavične sa vzťahujúceho robotníckeho hnutia (Spisy, zv. 13, Bratislava 1957, s. 79).

41 Brožúru O agitácii napísal roku 1894 vo Vilne A. Kremer (neskôr jeden z organizátorov Bundu) a zredigoval ju J. O. Martov. Pôvodne sa brožúra rozširovala v rukopisných odpisoch a v hektografovaných výtlačkoch. Koncom roku 1896 vyšla tlačou v Ženeve s predslovom a doslovom od P. B. Akseľroda. Brožúra, ktorá zovšeobecňovala skúsenosti z práce sociálnych demokratov vo Vilne, mala na ruských sociálnych demokratov veľký vplyv, lebo vyzývala, aby sa upustilo od propagandy v uzavretých krúžkoch a prechádzalo sa na masovú agitáciu medzi robotníkmi na základe ich každodenných potrieb a požiadaviek. No zveličovanie úlohy a významu čisto hospodárskeho boja na úkor politickej agitácie na základe všeobecných demokratických požiadaviek bolo zárodkom neskoršieho ekonomizmu. Na jednostrannosť, „vilnianskeho ekonomizmu“ poukázal P. B. Akseľrod v doslove k ženevskému vydaniu brožúry. G. V. Plechanov urobil kritický rozbor brožúry O agitácii v článku Ešte raz socializmus a politický boj (Zaria, č.1, apríl 1901, s. 1-32).

42 Zväz boja za oslobodenie robotníckej triedy, ktorý založil V. I. Lenin na jeseň 1895, združoval asi 20 marxistických robotníckych krúžkov v Petrohrade. Zväz boja vychádzal v celej svojej činnosti zo zásad centralizmu a prísnej disciplíny. Viedla ho ústredná skupina, ktorú tvorili V. I. Lenin, G. M. Kržižanovskij, N. K. Krupská, J. O. Martov, M. A. Siľvin, V. V. Starkov, A. A. Vanejev, P. K. Zaporožec a ďalší. Bezprostredné vedenie mali v rukách piati členovia skupiny na čele s Leninom. Organizácia bola rozdelená na skupiny podľa obvodov. Spojenie týchto skupín s továrňami a závodmi zabezpečovali vyspelí, uvedomelí robotníci (I. V. Babuškin, V. A. Selgunov a i.)- V závodoch mal zväz organizátorov, ktorí zhromažďovali informácie a rozširovali literatúru; vo veľkých závodoch vznikali robotnícke krúžky.

Zväz boja začal ako prvý v Rusku spájať socializmus s robotníckym hnutím, prechádzať od propagovania marxizmu v pomerne úzkom okruhu vyspelých robotníkov v krúžkoch k politickej agitácii medzi širokými masami proletariátu. Zväz viedol robotnícke hnutie a boj robotníkov za hospodárske požiadavky spájal s politickým bojom proti cárizmu. V novembri 1895 zväz zorganizoval Štrajk v Thorntonovej továrni na výrobu súkna. V lete 1896 sa pod jeho vedením konal slávny štrajk vyše 30 000 petrohradských textilných robotníkov. Zväz

vydával pre robotníkov letáky a brožúry. Publikácie zväzu redigoval Lenin. Pod jeho vedením sa pripravovalo vydávanie politických robotníckych novín Rabočeje Delo. Zväz boja rozšíril svoj vplyv aj mimo Petrohradu. Na jeho podnet sa robotnícke krúžky združili do takých zväzov aj v Moskve, Kyjeve, Jekaterinoslave a iných ruských mestách a oblastiach. V decembri 1895 cárska vláda zasadila zväzu ťažký úder: v noci z 8. na 9. (z 20. na 21.) decembra 1895 pozatýkali značnú časť vedúcich pracovníkov zväzu a medzi nimi aj Lenina; zhabali aj prvé číslo novín Rabočeje Delo, už pripravené do sadzby.

O niekoľko dní, keď sa po zatýkaní konala prvá schôdzka skupiny, bolo schválené uznesenie nazvať organizáciu petrohradských sociálnych demokratov Zväzom boja za oslobodenie robotníckej triedy. Členovia zväzu, ktorí zostali na slobode, ako odpoveď na zatknutie Lenina a ďalších členov zväzu 15. (27.) decembra 1895 vydali leták s politickým obsahom; napísali ho robotníci.

V. I. Lenin usmerňoval činnosť zväzu aj z väzenia, pomáhal mu svojimi radami, posielal súdruhom na slobode šifrované listy a letáky, napísal brožúru O štrajkoch (dosiaľ sa nenašla) a Návrh a výklad programu sociálnodemokratickej strany (pozri Zbrané spisy, zv. 2, Bratislava 1979, s. 107- 139).

Význam petrohradského Zväzu boja za oslobodenie robotníckej triedy spočíva podľa Leninových slov v tom, že bol zárodkom revolučnej strany, ktorá sa opiera o robotnícke hnutie a vedie triedny boj proletariátu.

Starí členovia zväzu, ktorí sa zachránili pred zatknutím, zúčastnili sa na príprave I. zjazdu SDRSR i na samom zjazde a zostavení Manifestu, vydaného týmto zjazdom. Ale dlhotrvajúca neprítomnosť zakladateľov zväzu, ktorí boli vo vyhnanstve na Sibiri, a najmä neprítomnosť Lenina, uľahčila „mladým, ekonomistom, presadiť oportunistickú politiku: od roku 1897 prostredníctvom novín Rabočaja Mysľ šíрили v Rusku myšlienky tradeunionizmu a bernsteinovstva. V druhej polovici roku 1898 sa na čelo zväzu dostali najzjavnejší ekonomisti - prívrženci novín Rabočaja Mysľ.

43 Úvodník Ruským robotníkom, ktorý napísal V. I. Lenin pre noviny Rabočeje Delo, sa dosiaľ nenašiel.

Russkaja Starina -- historický časopis; založil ho M. I. Semevskij. Vychádzal ako mesačník v Petrohrade v rokoch 1870-1918. Časopis Russkaja Starina uverejňoval najmä spomienky, denníky, poznámky a listy ruských štátnikov a predstaviteľov ruskej kultúry, ako aj rozličné dokumenty.

44 Ide o represálie proti štrajkujúcim robotníkom jaroslavlianskej Veľkej textilky 27. apríla (9. mája) 1895. Podnetom na štrajk vyše 4000 robotníkov bolo to, že vedenie továrne zaviedlo nové mzdové sadzby, čím sa mzdy robotníkov znížili. Na potlačenie štrajku nasadili desať rôt Fanagorejského pluku; použili aj zbrane. Jedného robotníka zabili a štrnásť zranili. K hláseniu veliteľa pluku o zúctovaní s robotníkmi Veľkej textilky Mikuláš II. pripísal: „Vďaka udatným fanagorejcom za pevný a rozhodný postup počas nepokojov v továrni.

Článok o jaroslavlianskom štrajku z roku 1895 napísal Lenin; dosiaľ sa nenašiel.

45 S.-Peterburgskij Rabočij Listok -- orgán petrohradského Zväzu boja za oslobodenie robotníckej triedy. Vyšli dve čísla: 1. číslo, rozmnožené na mimeografe v počte 300 -- 400 výtlačkov, vyšlo vo februári (na výtlačku je uvedený január) 1897 v Rusku a 2. číslo v septembri 1897 v Ženeve tlačou.

S.-Peterburgskij Rabočij Listok kládol za úlohu spájať hospodársky boj robotníckej triedy s d'alekosiahlymi politickými požiadavkami a zdôrazňoval nevyhnutnosť založiť robotnícku stranu.

46 Ide o Manifest Sociálnodemokratickej robotníckej strany Ruska, ktorý z poverenia I. zjazdu SDRSR a v jeho mene vydal roku 1898 , Ústredný výbor SDRSR {pozri KSSS v rezolúciách a usneseniach , sjezdú, konferencií a plenárnych zasadanií ÚV, díl I, Praha 1954, s. 9-11). Ako hlavnú úlohu ruskej sociálnej demokracie Manifest vytýčil boj za politickú slobodu a zvrhnutie samoderžavia a politický boj spájal s celkovými úlohami robotníckeho hnutia.

47 Ide o porady „starých, t. j. zakladateľov petrohradského Zväzu boja za oslobodenie robotníckej triedy V. I. Lenina, G. M. Kržižanovského, J. O. Martova, A. A. Vanejeva a i. s predstaviteľmi nového vedenia zväzu; porady sa konali v Petrohrade v bytoch S. I. Radčenko a J. O. Martova medzi 14. a 17. februárom {26. februárom a 1. marcom) 1897, keď starých Členov zväzu pred odchodom do vyhnanstva na Sibír prepustili z väzenia. Na týchto poradách sa prejavili vážne nezhody v organizačných otázkach a v otázke taktiky. A. A. Jakubovová, ktorá v rokoch 1893-1895 patrila do skupiny „starých, obhajovala na porade názory rodiaceho sa ekonomizmu, kým „mladý člen zväzu B. I. Gorev (Goldman) podporoval Lenina a ostatných „starých. Lenin písal o tom v poznámke k Petrohradčanovmu {Tachtariovovmu) Listu redakcii, uverejnenému v 40. čísle Iskry 15. mája 1903: „Moje delenie je totiž nepresné v tom, že »mladý«, ako sa ukázalo, bránil vtedy (v spore) »starých« a jeden »starý« bránil »mladých«.

48 Listok Rabotnika -- neperiodická publikácia Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí; vychádzala v Ženeve v rokoch 1896-1898. Vyšlo 10 čísel; čísla 1-8 redigovala skupina Oslobodenie práce. Keď sa väčšina členov zväzu priklonila k ekonomizmu, skupina Oslobodenie práce odmietla jeho publikácie redigovať, takže 9./10. číslo Listka Rabotnika (november 1898) redigovali len ekonomisti.

49 Die Neue Zeit -- teoretický časopis nemeckej sociálnodemokratickej strany; vychádzal v Stuttgarte v rokoch 1883--1923. Do októbra 1917 ho redigoval K. Kautsky, potom H. Cunow. Boli v ňom po prvý raz uverejnené niektoré práce K. Marxa a F. Engelsa: Marxova Kritika gothajského programu (v č. 18, ročník 1890/1891), Engelsova práca Ku kritike návrhu sociálnodemokratického programu z roku 1891 (č. 1, ročník 1901/1902) a i. Engels stále pomáhal redakcii časopisu radami a často ju kritizoval za odchýlky od marxizmu. S časopisom Die Neue Zeit spolupracovali význační činitelia nemeckého i medzinárodného robotníckeho hnutia z konca 19. a začiatku 20. storočia: A. Bebel, W. Liebknecht, R. Luxemburgová, F. Mehring, K. Zetkinová, G. V. Plechanov, P. Lafargue, V. Adler a ďalší. Od druhej polovice 90. rokov začal časopis pravidelne uverejňovať články revizionistov vrátane série Bernsteinových článkov Problémy socializmu, ktorými sa začala kampaň revizionistov proti marxizmu. Za prvej svetovej vojny časopis zastával centristické, kautskovské stanovisko, a takto fakticky podporoval sociálšovinistov.

50 Na viedenskom zjazde Sociálnodemokratickej strany Rakúska, ktorý sa konal 2. --6. novembra 1901, bol schválený nový program strany namiesto starého, hainfeldského

programu z roku 1888. V návrhu nového programu, ktorý na základe poverenia brnianskeho zjazdu z roku 1899 pripravila osobitná komisia (V. Adler a i.), urobili sa vážne ústupky bernsteinovstvu, čo vyvolalo mnoho kritických pripomienok. Okrem iných sa aj K. Kautsky v článku Die Revision des Programms der Sozialdemokratie in Osterreich (Revízia programu rakúskej sociálnej demokracie), uverejnenom v 3. čísle časopisu Die Neue Zeit z roku 1901/1902, vyslovil za ponechanie zásadnej časti hainfeldského programu, lebo úplnejšie a správnejšie vystihuje, ako sociálna demokracia chápe celkový historický vývin a úlohy robotníckej triedy.

51 Lenin má na mysli knihu S. N. Prokopoviča Robotnícke hnutie na Západe. Výsledky kritického bádania. Zv. I. Nemecko. Belgicko, Petrohrad 1899, a článok P. B. Struveho Die Marxsche Theorie der sozialen Entwicklung (Marxova teória sociálneho vývinu), ako aj jeho recenziu Bernsteinovej knihy Predpoklady socializmu a úlohy sociálnej demokracie a recenziu Kautského knihy Bernstein a sociálnodemokratický program, uverejnené v časopise Archív für soziale Gesetzgebung und Statistik, XIV. Band, Berlín 1899.

Pre Prokopovičovú knihu, preniknutú duchom reformizmu, je príznačné povrchné štúdium materiálu a odmietavý postoj k vedeckému socializmu a činnosti revolučnej sociálnej demokracie. Prokopovič sa vo svojej knihe pokúšal dokázať, že v nemeckom a belgickom robotníckom hnutí nie sú podmienky na revolučný boj a revolučnú politiku sociálnej demokracie. Naproti tomu Struve sa vo svojich článkoch pokúšal vyvrátiť z hľadiska bernsteinovstva všeobecnú teóriu marxizmu a jej filozofické postuláty, popieral nevyhnutnosť a potrebu sociálnej revolúcie a diktatúry proletariátu.

52 Hirschovsko-dunckerovské odbory -- reformistické odborové organizácie v Nemecku, ktoré roku 1868 založili činitelia buržoáznej Pokrokovej strany Max Hirsch a Franz Duncker. Organizátori hirschovsko-dunckerovských odborov hlásali „harmóniu záujmov práce a kapitálu, pokladali za prípustné prijímať do odborov spolu s robotníkmi aj kapitalistov a popierali účelnosť štrajkového boja. Tvrdili, že robotníci sa môžu zbaviť útlaku kapitálu v rámci kapitalistickej spoločnosti zákonodarnou činnosťou buržoázneho štátu a za pomoci odborovej organizácie. Podľa ich názoru hlavnou úlohou odborov má byť sprostredkovanie medzi robotníkmi a podnikateľmi a získavanie peňažných prostriedkov. Pre svoj záporný postoj k štrajkom sa hirschovsko-dunckerovské odbory stávali organizáciami štrajkolomcov. Ich činnosť sa obmedzovala hlavne na zakladanie svojpomocných pokladníc a kultúrno-osvetových organizácií. Hirschovsko-dunckerovské odbory, ktoré existovali do mája 1933, ani pri všetkom úsilí buržoázie a podpore vládnych orgánov nikdy neboli v nemeckom robotníckom hnutí významnejšou silou. Roku 1933 oportunistickí činitelia hirschovsko-dunckerovských odborov vstúpili do fašistického „frontu práce.

53 Skupina samooslobodenia robotníckej triedy -- malá skupina ekonomistov, vznikla v Petrohrade na jeseň 1898 a existovala iba niekoľko mesiacov. Skupina vydala výzvu, v ktorej vyložila svoje ciele (bola datovaná marcom 1899 a uverejnená v časopise Nakanune v júli 1899), ďalej vydala stanovy a niekoľko vyhlásení adresovaných robotníkom.

54 Nakanune -- „sociálnorevolučná revue, mesačník národnického zamerania. Vychádzal v Londýne od januára 1899 do februára 1902 v ruštine v redakcii J. A. Serebriakova. Vyšlo 37 čísel. Hlásal všeobecné demokratické názory. Združovali sa okolo neho predstavitelia

rozličných maloburžoázných strán a smerov. Časopis Nakanune sa vyznačoval nepriateľským postojom k celému marxizmu, a najmä k ruskej revolučnej sociálnej demokracii.

55 Polemiku medzi skupinou Oslobodenie práce a redakciou časopisu Rabočeje Delo vyvolala recenzia Leninovej brožúry Úlohy ruských sociálnych demokratov (Ženeva 1898), uverejnená v apríli 1899 v 1. čísle tohto časopisu. Redakcia časopisu v recenzii popierala oportunistický charakter Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí a rastúci vplyv ekonomistov v sociálnodemokratických organizáciách v Rusku a tvrdila, že „vyložená podstata brožúry sa úplne zhoduje s redakčnom programom časopisu Rabočeje Delo a že redakcia nevie, „o akých »mladých« súdruhoch hovoril Akseľrod v predslove k brožúre.

V Liste redakcii časopisu Rabočeje Delo z augusta 1899 P. B. Akseľrod poukázal na to, že pokusy časopisu Rabočeje Delo stotožniť stanovisko revolučnej sociálnej demokracie, ako ho vyložil Lenin v brožúre Úlohy ruských sociálnych demokratov, so stanoviskom ruských a zahraničných ekonomistov neobstoja. Vo februári 1900 skupina Oslobodenie práce vydala zborník Vademecum pre redakciu časopisu Rabočeje Delo s predslovom od G. V. Plechanova. Podnetom na vydanie Vademeca bol doslov redakcie časopisu Rabočeje Delo k Protestu ruských sociálnych demokratov (proti Credo ekonomistov), ktorý napísal Lenin vo vyhnanstve na Sibíri a bol uverejnený v 4./5. Čísle časopisu Rabočeje Delo v decembri 1899 (pozri Zbrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 203 - 218). Redakcia časopisu v tomto doslove tvrdila, že Credo „je iba názor jednotlivcov a že obavy z prípadného vývinu ruskej sociálnej demokracie smerom k čisto hospodárskemu boju vraj nemajú „v skutočnom vývine robotníckeho hnutia v Rusku vážne opodstatnenie. Plechanov, ktorý uverejnil vo Vademecu v rukopise kolujúcu Prokopovičovú Odpoveď na Akseľrodovu brožúru O súčasných úlohách a taktike ruských sociálnych demokratov, ako aj niektoré „súkromné listy J. D. Kuskovovej a Grišina (T. M. Kopelzona) s politickým obsahom, vyvrátil tieto tvrdenia redakcie časopisu Rabočeje Delo a dokázal, že medzi ruskou sociálnodemokratickou emigráciou, združenou okolo Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí a časopisu Rabočeje Delo, v skutočnosti prevládajú oportunistické živly a ekonomistické názory.

V odpovedi redakcie časopisu Rabočeje Delo na Akseľrodov list a Plechanovo Vademecum, ktorú napísal B. N. Kričevskij vo februári - marci 1900, sa oportunizmus rabočedelovcov prejavil už úplne otvorene. Polemika proti časopisu Rabočeje Delo neskôr pokračovala v novinách Iskra a časopise Zaria.

56 Ide o noviny Der Sozialdemokrat -- ústredný orgán nemeckej sociálnodemokratickej strany v období mimoriadneho zákona proti socialistom. Vychádzali v Zurichu od 28. septembra 1879 do 22. septembra 1888 a v Londýne od 1. októbra 1888 do 27. septembra 1890. V rokoch 1879-1880 ich redigoval G. Vollmar, od januára 1881 E. Bernstein, ktorý bol v tých rokoch pod silným vplyvom F. Engelsa. Engelsovo ideové vedenie zabezpečovalo marxistické zameranie novín. Bojovnosť robotníckych mäs v Nemecku, ktoré prekonalí začiatkový zmätok vyvolaný zavedením mimoriadneho zákona, mala pre činnosť novín obrovský význam. Der Sozialdemokrat i pri niektorých chybách neochvejne bránil revolučnú taktiku a zohral významnú úlohu pri príprave a organizovaní síl nemeckej sociálnej demokracie. Po zrušení mimoriadneho zákona proti socialistom prestal Der Sozialdemokrat vychádzať a ústredným orgánom strany sa znovu stali noviny Vorwärts.

57 Ide o satirickú Hymnu moderného ruského socialistu, uverejnenú v 1. čísle časopisu Zaria z apríla 1901 s podpisom Narcis Tuporylov. Bola to paródia na ekonomistov a ich prispôsobovanie sa živelnému hnutiu. Autorom básne bol J. O. Martov.

58 Všeobecný židovský robotnícky zväz v Litve, Poľsku a Rusku (Bund) bol založený roku 1897 na ustanovujúcom zjazde židovských sociálnodemokratických skupín vo VILNE. Združoval prevažne poloproletárskych židovských remeselníkov v západných oblastiach Ruska. Na I. zjazde SDRSR (1898) vstúpil Bund do SDRSR „ako autonómna organizácia, samostatná len v otázkach týkajúcich sa výhradne židovského proletariátu (KSSS v rezolúciách a usneseniach sjezdů, konferencií a plenárných zasadání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 11).

Bund bol nositeľom nacionalizmu a separatizmu v ruskom robotníckom hnutí a v najdôležitejších otázkach sociálnodemokratického hnutia zastával oportunistické stanovisko. V apríli 1901 IV. zjazd Bundu žiadal, aby sa zrušili organizačné vzťahy schválené na I. zjazde SDRSR a prijal rezolúciu, podľa ktorej sa autonómia nahrádzala federáciou. V rezolúcii IV. zjazdu Bundu O prostriedkoch politického boja sa hovorilo, že „najlepším prostriedkom, ako zapojiť široké masy do hnutia, je hospodársky boj.

Keď II. zjazd SDRSR odmietol požiadavku Bundu, aby bol uznaný ako jediný predstaviteľ židovského proletariátu, Bund zo strany vystúpil. Roku 1906 na základe uznesenia IV. (zjednocovacieho) zjazdu sa Bund znovu stal súčasťou SDRSR.

V Sociálnodemokratickej robotníckej strane Ruska bundovci stále podporovali oportunistické krídlo strany (ekonomistov, menševikov, likvidátorov) a bojovali proti bolševikom a bolševizmu. Proti programovej požiadavke bolševikov vyhlásiť právo národov na sebaurčenie Bund staval požiadavku kultúrnej a národnostnej autonómie. V rokoch stolypinovskej reakcie zastával Bund likvidátorské stanovisko a aktívne sa zúčastnil na utváraní augustového protistraníckeho bloku. Za prvej svetovej vojny 1914-1918 bundovci zastávali sociálšovinistické stanovisko. Roku 1917 Bund podporoval kontrarevolučnú Dočasnú vládu a bojoval na strane nepriateľov Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie. V rokoch zahraničnej vojenskej intervencie a občianskej vojny sa vedenie Bundu spojilo so silami kontrarevolúcie, kým niektorí radoví členovia začali spolupracovať so sovietskou mocou. V marci 1921 sa Bund rozpadol a časť jeho členov vstúpila do KS(b)R podľa všeobecne platných podmienok.

59 Svoboda -- časopis; vydávala ho vo Švajčiarsku „revolučnosocialistická skupina Svoboda, ktorú založil J. O. Zelenskij (Nadeždin) v máji 1901. Dovedna vyšli dve čísla: 1. číslo roku 1901 a 2. číslo roku 1902. Lenin zaraďoval skupinu Svoboda medzi „skupinky, čo sa o nikoho neopierajú, ktoré nemajú „ani pevné, vážne idey, program, taktiku, organizáciu, ani korene v masách (Spisy, zv. 20, Bratislava 1956, s. 328, 329). Skupina Svoboda vo svojich publikáciách propagovala myšlienky terorizmu a ekonomizmu. Okrem časopisu Svoboda vydala 1. číslo publikácie Na prahu revolúcie. Neperiodický prehľad otázok teórie a taktiky, 1. číslo časopisu Otkliki, Nadeždinovu programovú brožúru Obrodienie revolucionizmu v Rusku a iné.

Spolu s petrohradskými ekonomistami vystupovala proti Iskre a petrohradskému výboru SDRSR. Skupina zanikla roku 1903. Skupinu a jej publikácie charakterizoval Lenin v poznámkach O časopise Svoboda (Zobrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 412 -- 415) a O skupine „Svoboda (Spisy, zv. 6, Bratislava 1963, s. 247-248).

60 Ide o masové revolučné akcie študentstva a robotníkov: politické demonštrácie, zhromaždenia a štrajky, ktoré sa konali vo februári -marchi 1901 v Petrohrade, Moskve, Kyjeve, Charkove, Kázani, Tomsku a v ďalších mestách v Rusku.

Študentské hnutie v školskom roku 1900/1901, ktoré vzniklo na základe akademických požiadaviek a nadobudlo ráz revolučných politických akcií proti reakčnej politike samoderžavia, podporovali pokrokoví robotníci a vyvolalo ohlas vo všetkých vrstvách ruskej spoločnosti. Bezprostredným popudom na demonštrácie a štrajky vo februári-marchi 1901 bolo to, že 183 študentov Kyjevskej univerzity povolali pre účasť na študentskom zhromaždení za trest do armády (pozri Leninov článok Z trestu rukuje 183 študentov, Zbrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 453 -- 459). Vláda zakročila proti účastníkom revolučných akcií: polícia a kozáci rozháňali demonštrácie a ich účastníkov surovo bili, stovky študentov zatkli a vylúčili z vysokých škôl. Osobitne kruto zasiahla polícia a vojsko proti účastníkom demonštrácie, ktorá sa konala 4. (17.) marca 1901 na námestí pri Kazanskom chráme v Petrohrade. Februárové a marcové udalosti roku 1901 boli dôkazom toho, že sa v Rusku dvíha revolučná vlna. V hnutí, ktoré prebiehalo pod politickými heslami, mala veľký význam účasť robotníkov.

61 K. Marx --F. Engels, Vybrané spisy v piatich zväzkoch, zv. 1, Bratislava 1977, s. 385.

62 V 7. čísle Iskry z augusta 1901 v rubrike Kronika robotníckeho hnutia a listy z tovární a závodov bol uverejnený list istého petrohradského tkáča, ktorý svedčil o veľkom vplyve leninskej Iskry na vyspelých robotníkov. Autor listu napísal:

„Ukázal som Iskru mnohým súdruhom, celé číslo je už zhúžvané, ale je nám vzácné. . . Píše sa v nej o našej veci, o celej ruskej veci, ktorá sa nedá zaplatiť peniazmi a vyčíslit' v hodinách. Keď ju človek číta, hneď mu je jasné, prečo sa žandári a policajti boja nás, robotníkov, a tej inteligencie, za ktorou ideme. Naháňajú, pravda, strach aj cárovi, pánom a vôbec všetkým, a nie iba vreckám továrníkov... Robotný ľud môže teraz ľahko vzbĺknúť, dole už všetko tlie, stačí iskra a vzplanie požiar. Ach, ako pravdivo sa to povedalo, že z iskry vzbĺkne plameň... Predtým bol každý štrajk udalosťou, no teraz každý vidí, že jeden štrajk neznamená nič, teraz treba bojovať za slobodu, biť sa o ňu. Teraz by všetci, starí aj mladí, radi čítali, ale naším nešťastím je, že nemáme knihy. Minulú nedeľu sa u mňa zišlo jedenásť ľudí a čítal som im Čím začať?, nuž a tak sme sedeli až do noci. Aké je tam všetko pravdivé, ako sa tam na všetko pamätá... Žiada sa nám napísať Vašej Iskre list, aby učila nielen ako začať, ale aj ako žiť a umierať.

63 P. B. Aksel'rod, O súčasných úlohách a taktike ruských sociálnych demokratov, Ženeva 1898, s. 16- 17.

64 Ide o Článok P. B. Struveho Samoderžavie a zemstvo, uverejnený v 2. a 4. čísle Iskry z februára a mája 1901. Struveho článok v Iskre a Vitteho „tajná správa Samoderžavie a zemstvo s predslovom Struveho (R. N. S.) v časopise Zaria boli uverejnené na základe dohody z januára 1901 medzi redakciou novín Iskra a časopisu Zaria s „demokratickou opozíciou (zastúpenou Struvem). Táto dohoda, ktorú proti Leninovmu hlasu uzavrel P. B. Aksel'rod a V. L. Zasuličová za Plechanovovej podpory, netrvala dlho: na jar 1901 sa ukázalo, že sociálni demokrati ďalej vôbec nemôžu spolupracovať s buržoáznymi demokratmi, a blok so Struvem sa rozpadol.

65 Rossija -- umiernený liberálny denník. Vychádzal v Petrohrade v rokoch 1899- 1902 v redakcii G. P. Sazonova a za spolupráce fejtonistov A. V. Amfiteatrova a V. M. Doroševiča. Bol veľmi rozšírený v buržoázných kruhoch ruskej spoločnosti. V januári 1902 vláda tieto noviny zastavila, lebo uverejnili Amfiteatrovov fejtón Páni Luhári.

66 Ide o článok V. I. Zasuličovej Na okraj súčasných udalostí a o správy o študentských nepokojoch v rubrike Z nášho verejného života (Iskra, č. 3, apríl 1901), článok A. N. Potresova O nezmyselných snoch a noticku Útok polície proti literatúre (Iskra, č. 5, jún 1901).

67 Ide o noticky Incident v jekaterinoslavskom zemstve a Viatski „štrajkolomci (Iskra, č. 7 a 9, august a október 1901).

68 S.-Peterburgskije Vedomosti -- noviny; vychádzali v Petrohrade od roku 1728 ako pokračovanie prvých ruských novín Vedomosti, ktoré sa vydávali od roku 1703. V rokoch 1728--1874 vydávala S.-Peterburgskije Vedomosti akadémia vied, od roku 1875 ministerstvo Školstva a osvety. Vychádzali do konca roku 1917.

69 Russkije Vedomosti -- noviny, vychádzali v Moskve od roku 1863. Vyjadrovali názory umierenej liberálnej inteligencie. V 80. až 90. rokoch prispievali do nich demokratickí spisovatelia (M. J. Saltykov-Ščedrin, G. I. Uspenskij, V. G. Korolenko a i.). Uverejňovali diela liberálnych národníkov. Od roku 1905 boli orgánom pravého krídla buržoáznej kadetskej strany. Lenin zdôrazňoval, že Russkije Vedomosti svojrázne spájali . - „pravivé kadetstvo s príchutou národnictva (Spisy, zv. 19, „ Bratislava 1958, s. 115). Roku 1918 boli Russkije Vedomosti spolu s ostatnými kontrarevolučnými novinami zastavené.

70 Brentanovské chápanie triedneho boja, „brentanizmus -- „liberálnoburžoázne učenie, ktoré uznáva nerevolučný »triedny« boj proletariátu (V. I. Lenin, Spisy, zv. 28, Bratislava f 954, s. 209} a hlása, že robotnícku otázku možno vyriešiť v rámci kapitalizmu na základe továrenského zákonodarstva a organizovaním robotníkov v odborových zväzoch. Bolo nazvané podľa L. Brentana, jedného z hlavných predstaviteľov školy katedrového socializmu v buržoáznej politickej ekonómii.

71 Ide o „Skupinu robotníkov na boj proti kapitálu, ktorú založil v Petrohrade na jar 1899 V. A. Gutovskij (neskôr známy menševik J. Majeuskij). Skupina sa skladala z niekoľkých robotníkov a intelektuálov. Nemala pevné spojenie s petrohradským robotníckym hnutím a čoskoro, po zatknutí takmer všetkých jej členov v lete 1899, zanikla. Svojimi názormi bola blízka ekonomizmu. Vytlačila leták Náš program; ten sa jej však nepodarilo rozšíriť, keďže bola prezradená.

72 Ide zrejme o prvé Leninovo stretnutie s A. S. Martynovom roku 1901. Martynov vo svojich spomienkach opisuje toto stretnutie takto: „Zhovárali sme sa s Leninom o programe,

politických úlohách strany a politickej taktike a zdalo sa, že niet medzi nami nijakých nezhôd. Ale na konci rozhovoru mi Lenin položil otázku: »No a ako sa staviate k môjmu organizačnému plánu?« Tu som sa zrazu vzpriečil: »V tomto bode s vami vôbec nesúhlasím...« Vladimir Iljič prižmúril oči, zasmial sa a odpovedal: »Vy so mnou nesúhlasíte iba v tomto bode, lenže v ňom je celá podstata veci, takže už sa nemáme ďalej o čom rozprávať.« A rozišli sme sa... na dlhé roky (A. Martynov, Veľký proletársky vodca, Moskva 1924, s. 8-9).

73 Lenin má na mysli krúžok petrohradských sociálnych demokratov („starých), ktorý pracoval pod jeho vedením a z ktorého roku 1895 vznikol Zväz boja za oslobodenie robotníckej triedy.

74 Organizácia revolučných národníkov Zemľa i voľa vznikla na jeseň 1876 v Petrohrade. Pôvodne sa volala Severná revolučno-národnická skupina, od roku 1878 je známa ako Zemľa i vôľa. Jej členmi boli Mark a Oľga Natansonovci, G. V. Plechanov, O. V. Apteľman, A. D. a A. F. Michajlovovci, A. A. Kviatkovskij, M. R. Popov, S. M. Kravčinskij, D. A. Klemenc, A. D. Obolšov, S. L. Perovská a ďalší význační revolucionári 70. rokov. Organizácia Zemľa i vôľa sa síce nezriekala socializmu ako konečného cieľa, ale za svoj najbližší cieľ vytyčovala splnenie „požiadaviek a želaní ľudu, aké má v danej chvíli, t. j. požiadaviek „pôdy a slobody. „Je pochopiteľné, hovorilo sa v jej programe, „že toto heslo sa môže realizovať len násilným prevratom, ktorý sa mal pripraviť vyvolávaním „nespokojnosti ľudu a „dezorganizáciou sily štátu. Na agitáciu medzi roľníkmi zemlevoľovci organizovali dedinské „osady, hlavne v poľnohospodárskych guberniách Povolžia a centrálného černozemného pásma. Agitovali aj medzi robotníkmi a študujúcou mládežou a podporovali štrajkové hnutie. 6. (18.) decembra 1876 zemlevoľovci zorganizovali známu demonštráciu na Kazanskom námestí v Petrohrade. Na rozdiel od národníckych skupín z prvej polovice 70. rokov zemlevoľovci vytvorili ucelenú organizáciu podľa zásad prísnej centralizácie a disciplíny. Organizácia sa skladala zo „základného krúžku a územných a špeciálnych skupín (na prácu medzi roľníkmi a robotníkmi, „dezorganizátorských a iných skupín). Na čele „základného krúžku stálo „vedenie („komisia), ktoré kontrolovalo činnosť skupín, obstarávalo im literatúru, finančné prostriedky a pod. Stanovy organizácie, prijaté v zime 1876-- 1877, žiadali, aby sa menšina podriaďovala väčšine, aby každý člen bezpodmienečne dal do služieb organizácie „všetky svoje sily, prostriedky, styky, sympatie i antipatie, ba i svoj život; aby sa všetky vnútorné veci organizácie zachovávali v najprísnejšej tajnosti a pod. V rokoch 1878-1879 zemlevoľovci vydali 5 čísel časopisu Zemľa i voľa. Roku 1879 sa väčšina zemlevoľovcov začala pod vplyvom neúspechu socialistickej agitácie medzi roľníkmi a stupňujúcich sa vládnych represálií prikláňať k politickému teroru ako hlavnej metóde boja za uskutočnenie vlastného programu. Nezhody medzi zástancami starej taktiky (na čele s G. V. Plechanovom) a zástancami teroru (A. I. Žeľabov a i.) zapríčinili rozkol organizácie Zemľa i vôľa na jej voronežskom zjazde (jún 1879). Zástancovia starej taktiky založili organizáciu Čornyj peredel, zástancovia teroru organizáciu Narodnaja vôľa (pozri poznámku 9).

Černoperedelovci (G. V. Plechanov, N. R. Popov, P. B. Akseľrod, L. G. Dejč, J. V. Stefanovič, V. I. Zasuličová, O. V. Apteľman, V. N. Ignatov, neskôr A. P. Bulanov a iní) vo svojich programových požiadavkách obhajovali v podstate platformu organizácie Zemľa i vôľa. V Rusku aj v zahraničí, kam roku v 1880 emigrovali Plechanov, Dejč, Zasuličová, Stefanovič a i., vychádzal časopis Čornyj Peredel a noviny Zerno. Časť černo-peredelovcov sa neskôr priklonila k marxizmu (Plechanov, Akseľrod, Zasuličová, Dejč a Ignatov založili

roku 1883 prvú ruskú marxistickú organizáciu -- skupinu Oslobodenie práce), ostatní sa po 1. marci 1881 pripojili k narodovoľovcom.

75 Ide o články J. Lazareva Rozkol v ruskej sociálnodemokratickej strane (Nakanune, č. 15 a 16, apríl a máj 1900) a O jednom rozkole (Nakanune, č. 17/18, jún 1900).

76 Ide o brožúru Správa o ruskom sociálnodemokratickom hnutí Medzinárodnému socialistickému kongresu roku 1900 v Paríži, vydal ju Zväz ruských sociálnych demokratov, Ženeva 1901. Správu napísala z poverenia zväzu redakcia časopisu Rabočeje Delo.

77 Lenin má na mysli polemickú poznámku v článku R. M. Naša skutočnosť, uverejnenom v Osobitnej prílohe novín Rabočaja Mysľ (september 1899), ktorú cituje v časti „b III. kapitoly (pozri tento zväzok, s. 98).

78 Južnyj Rabočij -- sociálnodemokratické noviny, ktoré ilegálne vydávala skupina toho istého názvu od januára 1900 do apríla 1903. Vyšlo 12 čísel. Redaktormi a spolupracovníkmi novín Južnyj Rabočij boli v rôznych obdobiach I. Ch. Lalajanc, A. Vilenskij („Il'ja), O. A. Kogan (Jermanskij), B. S. Cejtin (Baturuskij), J. J. aj. S. Levinovci, V. N. Rozanov a iní. Noviny Južnyj Rabočij začali vychádzať ako „jekaterinoslavské robotnícke noviny (podtitul prvých dvoch čísel), no čoskoro sa stali vplyvným „orgánom robotníckeho hnutia v južnom Rusku. Tlačiareň novín sa často sťahovala; bola v Jekaterinoslave, Smolensku, Kišiňove, Nikolajeve a ďalších mestách.

Noviny Južnyj Rabočij bojovali proti ekonomizmu a terorizmu a zastávali názor, že je nevyhnutné rozvíjať masové revolučné hnutie. Ale na rozdiel od iskovského zámeru založiť v Rusku centralizovanú marxistickú stranu, združenú okolo celoruských politických novín, skupina Južnyj rabočij navrhovala obnoviť SDRSR utvorením oblastných sociálnodemokratických zväzov. Praktickým pokusom o uskutočnenie tohto zámeru bolo zvolanie zjazdu výborov a organizácií SDRSR južného Ruska v decembri 1901, na ktorom založili Zväz južných výborov a organizácií SDRSR. Južnyj Rabočij sa stal jeho orgánom. Tento pokus čoskoro stroskotal (ako aj celý organizačný plán skupiny Južnyj rabočij) a po masovom zatýkaní na jar 1902 sa zväz rozpadol, členovia redakcie novín Južnyj Rabočij, ktorí zostali na slobode, začali v auguste 1902 rokovať s redakciou Iskry o spolupráci pri obnovení jednoty ruskej sociálnej demokracie. Vyhlásenie skupiny Južnyj rabočij o solidarite s Iskrou (uverejnené v 27. čísle Iskry z 1. novembra 1902 a v 10. čísle novín Južnyj Rabočij z decembra 1902) malo veľký význam pre konsolidáciu sociálnodemokratických síl v Rusku. V novembri 1902 sa skupina Južnyj rabočij spolu s organizáciou Iskry v Rusku, petrohradským výborom SDRSR a Severným zväzom SDRSR zúčastnila na utvorení organizačného výboru na zvolanie II. zjazdu strany a zapojila sa do jeho práce.

Skupina Južnyj rabočij sa veľmi pričínila o rozvoj revolučnej práce v Rusku. Zároveň sa však u nej prejavovali oportunistické tendencie pri riešení otázky, aký postoj zaujať k liberálnej buržoázii a roľníckemu hnutiu, presadzovala separatistický plán na vydávanie celoruských novín, ktoré by vychádzali súbežne s Iskrou.

Na II. zjazde SDRSR delegáti skupiny Južnyj rabočij zaujali stanovisko „stredú („oportunisti stredú -- tak nazýval predstaviteľov „stredú Lenin). II. zjazd sa uzniesol rozpustiť skupinu Južnyj rabočij práve tak ako aj všetky jednotlivé samostatné sociálnodemokratické skupiny a

organizácie (pozri KSSS v rezolúciách a usneseniach sjezdu, konferencií a plenárnych zasadnutí ÚV, díl I, Praha 1954, s. 47).

79 Lenin má na mysli leták Otázky týkajúce sa postavenia robotníckej triedy v Rusku (1898) a brožovaný dotazník Otázky na získanie údajov o postavení robotníckej triedy v Rusku (1899), ktoré vydala Rabočaja Mysľ. V letáku bolo 17 a v dotazníku 158 otázok týkajúcich sa pracovných a životných podmienok robotníkov.

80 Štrajkové hnutie roku 1885 zachvátilo mnohé závody textilného priemyslu vo Vladimírskkej, Moskovskej, Tverskej a iných guberniách priemyselného centra. Najznámejší bol štrajk robotníkov Nikol'skej textilnej továrne Savvu Morozova v januári 1885. Hlavnou požiadavkou robotníkov bolo znížiť pokuty, upraviť podmienky najímania do práce a pod. Štrajk viedli pokrokoví robotníci P. A. Moisejenko, L. Ivanov a V. S. Volkov. Morozovovský štrajk, na ktorom sa zúčastnilo asi 8000 robotníkov, za pomoci vojska potlačili; 33 účastníkov štrajku postavili pred súd, vyše 600 robotníkov vypovedali. Pod tlakom štrajkového hnutia v rokoch 1885- 1886 bola cárska vláda nútená vydať zákon z 3. (15.) júna 1886 (tzv. „zákon o pokutách).

81 Lenin má na mysli tieto fakty z dejín SDRSR:

Prvý fakt. V lete 1897 sa petrohradský Zväz boja za oslobodenie robotníckej triedy obrátil na Lenina, ktorý bol vtedy vo vyhnanstve na Sibíri (v dedinke Šušenskoje), s návrhom, aby pomohol založiť osobitnú robotnícku knižnicu. Lenin pre ňu napísal brožúry spomínané v texte (obidve boli vytlačené v Ženeve: Úlohy ruských sociálnych demokratov roku 1898 a Nový továrenský zákon roku 1899).

Druhý fakt. Roku 1898 napísal L. Martov (J. O. Cederbaum), ktorý bol vo vyhnanstve v Turuchansku, na návrh ÚV Bundu brožúru Robotnícka vec v Rusku (vyšla v Ženeve roku 1899).

Tretí fakt. Pokus obnoviť vydávanie novín Rabočaja Gazeta sa urobil na podnet ÚV Bundu roku 1899. Spomínané články napísal Lenin do 3. čísla týchto novín.

Štvrtý fakt. Začiatkom roku 1900 sa urobil na popud jekaterinoslavského výboru SDRSR a za podpory Bundu a Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí pokus zvolať II. zjazd SDRSR, obnoviť ústredný výbor strany a vydávanie ústredného orgánu Rabočaja Gazeta. Vo februári 1900 prišiel do Moskvy na rozhovory s Leninom člen jekaterinoslavského výboru I. Ch. Lalajanc, ktorý bol roku 1893 členom krúžku samarských marxistov, vedeného Leninom. Lalajanc navrhol skupine Iskry -- Leninovi, Martovovi a Potresovovi --, aby sa zúčastnila na zjazde a prevzala redigovanie tlačového orgánu Rabočaja Gazeta. Lenin a Členovia skupiny Oslobodenie práce pokladali zvolanie zjazdu za predčasné (pozri Zbrané spisy, zv. 4, Bratislava 1979, s. 379 -- 382), no skupina Oslobodenie práce nemohla odmietnuť účasť na zjazde. Ako svojho zástupcu na zjazd vymenovala Lenina, ktorému poslala mandát zo zahraničia. Pre masové zatýkanie v apríli a máji 1900 sa zjazd nekonal. V Smolensku, kde sa mal na jar 1900 zjazd začať, zišli sa len zástupcovia Bundu, redakcie novín Južnyj Rabočij a Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí.

To znamená, že Lenin spomína fakty práve v takom poradí, v akom skutočne po sebe nasledovali.

82 Ide o zahraničnú ligu ruskej revolučnej sociálnej demokracie, ktorá bola založená z Leninovej iniciatívy v októbri 1901. Do ligy vstúpila zahraničná sekcia organizácie Iskry a revolučná organizácia Sociálny demokrat, do ktorej patrila i skupina Oslobodenie práce. Úlohou ligy bolo šíriť myšlienky revolučnej sociálnej demokracie a napomáhať utvorenie bojovej sociálnodemokratickej organizácie. Liga (podľa jej stanov) bola zahraničnou sekciou organizácie Iskry. Získavala Iskru stúpcov medzi ruskými sociálnymi demokratmi v zahraničí, podporovala Iskru materiálne, organizovala dopravu novín do Ruska a vydávala populárnu marxistickú literatúru. II. zjazd SDRSR schválil ligu ako jedinú zahraničnú stranícku organizáciu, ktorá mala podľa stanov práva výboru, a uložil jej, aby pracovala pod vedením a kontrolou ÚV SDRSR.

Po II. zjazde SDRSR nadobudli v zahraničnej lige prevahu menševici a začali bojovať proti Leninovi a ostatným boľševikom. Na jej II. zjazde v októbri 1903 menševici presadili nové stanovky ligy, namierené proti stanovám strany prijatým na II. zjazde SDRSR. Odvtedy sa liga stala baštou menševizmu. Existovala do roku 1905.

83 V Správe organizácie Iskry II. zjazdu SDRSR, ktorú napísala N. K. Krupská, sa hovorilo: „Pritom si všade viac alebo menej jasne uvedomovali potrebu rozšíriť rámec miestnej činnosti. »Sedia ako v jame a nič nevedia, čo sa robí vonku,« napísal o kyjevskom výbore istý korešpondent. Nevie, do akej miery to platilo na kyjevský výbor, ale všeobecne povedané »sedenia v jame« bolo v tom čase viac ako dosť (Správy sociálnodemokratických výborov II. zjazdu SDRSR, Moskva -Leningrad 1930,5. 31). 211

84 Lenin cituje článok D. I. Pisareva Omyly nezrelého myslenia (pozri D. I. Pisarev, Sočinenija, t. 3, 1956, s. 147, 148a 149). 215

85 Listok Rabočego Dela -- neperiodická príloha časopisu Rabočeje Delo; vychádzala v Ženeve od júna 1900 do júla 1901. Dovedna vyšlo 8 čísel. Výzvy redakcie časopisu Rabočeje Delo v článku Historický obrat (Listok Rabočego Dela, č. 6, apríl 1901), aby sociálna demokracia v súvisi s masovými politickými demonštráciami robotníkov a študentov, ktoré sa konali vo februári -marchi 1901 v mnohých ruských mestách, „zásadne zmenila taktiku a zúčastnila sa na údajne už začatom útoku na samodržavie, označil Lenin v článku Čím začať? za bezzásadový eklekticismus (pozri Zbrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 25-29). Redakcia časopisu Rabočeje Delo odpovedala na Leninovu kritiku článkom B. Kričevského Zásady, taktika a boj (Rabočeje Delo, č. 10, september 1901).

86 Lenin má na mysli toto miesto z Marxovej práce Osemnásty brumaire Ľudovíta Bonaparta: „Hegel kdesi poznamenáva, že všetky veľké svetodejinné skutočnosti a osoby vystupujú takrečeno dva razy. Zabudol dodať: raz ako tragédia, druhý raz ako fraška (K. Marx - F. Engels, Vybrané spisy v piatich zväzkoch, zv. 2, Bratislava 1977, s. 249).

87 V novembri - decembri 1901 sa Ruskom prevalila vlna študentských demonštrácií podporovaných robotníkmi. Správy o demonštráciách v Nižnom Novgorode (pre vypovedanie M. Gorkého do vyhnanstva), Moskve (na protest proti zákazu večera venovaného pamiatke N. A. Dobroľubova) a Jekaterinoslave, o študentských zhromaždeniach a nepokojoch v Kyjeve, Charkove, Moskve a Petrohrade boli uverejnené v 13. čísle Iskry z 20. decembra 1901 a v 14. čísle z 1. januára 1902 v rubrike Z nášho verejného života. Demonštráciami sa zaoberá aj Leninov článok Začiatok demonštrácií (Iskra, č. 13 - pozri Zbrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 426 - 430) a Plechanovov článok O demonštráciách (Iskra, č. 14).

88 Janičiari -- pravidelná pechota v tureckom sultanáte, utvorená v 14. storočí. Janičiari boli hlavnou policajnou silou sultánskeho režimu a vyznačovali sa neobyčajnou krutosťou. Pluky janičiarov boli rozpustené roku 1826. Janičiarmi nazýval Lenin cársku políciu.

89 Pri ďalšom vydaní knihy Čo robiť? roku 1907 v zborníku Dvanásť rokov Lenin túto prílohu vynechal.

90 Medzinárodné socialistické byro (MSB) -- stály výkonný a informačný orgán II. internacionály. Rozhodnutie utvoriť MSB zo zástupcov socialistických strán všetkých krajín prijal parížsky kongres II. internacionály (september 1900). Za zástupcov ruských sociálnych demokratov v MSB boli zvolení G. V. Plechanov a B. N. Kričevskij. Od roku 1905 bol zástupcom SDRSR v MSB V. I. Lenin. MSB prestalo vyvíjať činnosť roku 1914.

91 Revolučnú organizáciu Sociálny demokrat založili členovia skupiny Oslobodenie práce a jej stúpenci v máji 1900 po rozkole Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí na jeho II. zjazde. V letákovvej výzve, ktorú vydali v súvislosti s utvorením organizácie Sociálny demokrat, formulovali jej ciele takto: „pomáhať socialistickému hnutiu medzi ruským proletariátom a bojovať proti všetkým oportunistickým pokusom o prekrúcanie marxizmu. Organizácia vydala Manifest komunistickej strany, niekoľko prác Plechanova, Kautského a i. V októbri 1901 sa na Leninov návrh zlúčila so zahraničnou časťou organizácie Iskry a spolu utvorili Zahraničnú ligu ruskej revolučnej sociálnej demokracie.

92 Lenin má na mysli zahraničnú sociálnodemokratickú skupinu Borba, do ktorej patrili D. B. Riazanov, J. M. Steklov (Nevzorov) a E. L. Gurevič (V. Danevič, J. Smirnov). Skupina vznikla v lete 1900 v Paríži a v máji 1901 prijala názov Borba. Chcela zmieriť revolučný a oportunistický smer v ruskej sociálnej demokracii a iniciatívne zvolala do Ženevy konferenciu zástupcov zahraničných sociálnodemokratických organizácií - redakcie novín Iskra a časopisu Zaria, organizácie Sociálny demokrat, zahraničného výboru Bundu a Zväzu ruských sociálnych demokratov v zahraničí (jún 1901) a zúčastnila sa na „zjednocovacom zjazde (október 1901), V novembri 1901 skupina vydala programové Vyhlásenie o publikáciách sociálnodemokratickej skupiny Borba. Vo svojich publikáciách (Materiály na vypracovanie programu strany, časť I- III, Leták skupiny Borba a i.) skupina prekrúcala revolučnú teóriu marxizmu, vysvetľovala ju v doktrínárskom a scholastickom duchu a leninské organizačné zásady výstavby strany odmietala. Keďže sa skupina odchyľovala od sociálnodemokratických názorov a taktiky, vyvíjala dezorganizátorskú činnosť a nemala spojenie so sociálnodemokratickými organizáciami v Rusku, nebola pozvaná na II. zjazd SDRSR. Na základe uznesenia II. zjazdu bola skupina Borba rozpustená (pozri KSSS v rezolúciách a usneseniach sjezdů, konferencií a plenárnych zasadání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 46-47).

93 Polemika medzi redakciou ústredného orgánu Sociálnodemokratickej strany Nemecka novinami Vorwärts, K. Kautským a časopisom Zaria vznikla v súvisí s článkom Martova (Ignotusa) Luebecký zjazd nemeckej sociálnej demokracie (Zaria, č. 2/3, december 1901), ktorý upozornil na tendenčnosť príspevkov B.N. Kričevského z Paríža v novinách Vorwärts. Kričevskij v nich nesprávne informoval o situácii vo francúzskom socialistickom hnutí, útočil

na guesdovcov a sústavne viedol propagandu v prospech Milleranda a jaurésovcov, ktorí Milleranda podporovali. Redakcia Vorwärtsu vzala Kričevského do ochrany a Martova obvinila z nesvedomitosti. Do polemiky, ktorá sa v tejto súvislosti rozpútala vo Vorwärtse, sa zapojil Kautsky, ktorý redakciu upozornil, ako prekrútila zmysel Martovovho článku. Do polemiky vo Vorwärtse sa zapojili aj Martov a Kričevskij, ktorému redakcia dala záverečné slovo. Polemika však prekročila rámec novín Vorwärts. Na obranu časopisu Zaria vystúpila K. Zetkinová v referáte, ktorý predniesla v Berlínskom robotníckom zhromaždení, ďalej orgán francúzskej Robotníckej strany noviny Le Socialiste (č. 5, 20. --27. januára 1902) a Parvus v článku „Millerand a Vorwärts. K charakteristike psychológie oportunistu uverejnenom v 4. čísle časopisu Zaria v auguste 1902.

V 18. čísle Iskry z 10. marca 1902 v rubrike Zo života strany bola uverejnená noticka Polemika časopisu Zaria s redakciou novín Vonwärts, kde bol vyložený názor redakcie novín Iskra a časopisu Zaria na túto polemiku.

94 Oprava k „Čo robiť?“ bola uverejnená v 19. čísle Iskry 3. apríla 1902 v rubrike Zo života strany.

Príloha89

Pokus o zlúčenie Iskry s časopisom Rabočeje Delo

Zostáva nám načrtnúť ešte taktiku, pre ktorú sa rozhodla a ktorú dôsledne uskutočňovala Iskra v organizačných vzťahoch k časopisu Rabočeje Delo. Táto taktika bola úplne sformulovaná už v 1. čísle Iskry v článku Rozkol v Zväze ruských sociálnych demokratov v zahraničí*.(* Pozri Zbrané spisy, zv. 4. Bratislava 1979, s. 444--446. Red.)

Od začiatku sme zaujali stanovisko, že skutočný Zväz ruských sociálnych demokratov v zahraničí, ktorý naša strana uznala na svojom prvom zjazde za svojho predstaviteľa v cudzine, sa rozštiepil na dve organizácie; že otázka, ktorá z nich má zastupovať stranu, zostáva otvorená, keďže bola iba dočasne a podmienenčne vyriešená tým, že za Rusko boli na parížskom medzinárodnom kongrese zvolení do stáleho Medzinárodného socialistického byra90 dvaja členovia, po jednom z obidvoch častí rozštiepeného zväzu. Vyhlásili sme, že Rabočeje Delo meritórne nemá pravdu, rozhodne sme sa postavili v zásadných veciach na stranu skupiny Oslobodenie práce, ale zároveň sme odmietli zaoberať sa podrobnosťami rozkolu a vyzdvihli sme zásluhy zväzu v čisto praktickej práci.* (* V našom hodnotení rozkolu sme sa neopierali len o poznatky z literatúry, ale aj o fakty, ktoré zhromaždili niektorí členovia našej organizácie za svojho pobytu v zahraničí.)

Takto sme do istej miery zaujali vyčkávacie stanovisko : urobili sme ústupok názoru, ktorý prevládal medzi väčšinou ruských sociálnych demokratov, že ruka v ruke so zväzom môžu pracovať aj najrozhodnejší nepriatelia ekonomizmu, lebo zväz neraz vyhlásil, že zásadne súhlasí so skupinou Oslobodenie práce a nerobí si nároky na samostatnú fyziognómiu v základných otázkach teórie a taktiky. Správnosť nášho stanoviska potvrdilo nepriamo to, že takmer súčasne s vyjdením prvého čísla Iskry (v decembri 1900) vystúpili zo zväzu traja členovia, ktorí utvorili takzvanú „Skupinu iniciátorov a obrátili sa: 1. na zahraničnú časť organizácie Iskry, 2. na revolučnú organizáciu Sociálny demokrat91 a 3. na zväz s návrhom, že sa ujmú sprostredkovania pri rokovaní o zmierení. Prvé dve organizácie hneď vyjadrili súhlas, tretia organizácia odmietla. Pravda, keď jeden rečník uviedol tieto fakty na

„zjednocovacom zjazde v minulom roku, člen vedenia zväzu vyhlásil, že odmietli len preto, lebo zväz nebol spokojný so zložením skupiny iniciátorov. Pokladám za svoju povinnosť uviesť toto vysvetlenie, ale musím pripomenúť, že ho pokladám za nedostačujúce: keďže zväz vedel o tom, že dve organizácie súhlasili s rokovaním, mohol sa na ne obrátiť aj prostredníctvom iného sprostredkovateľa alebo priamo.

Na jar 1901 vystúpila s otvorenou polemikou proti časopisu Rabočeje Delo aj Zaria (č. 1, apríl), aj Iskra (č. 4, máj)** (** Pozri Zbrané spisy, zv. 5, Bratislava 1979, s. 21-34. Red.)

Iskra zaútočila najmä proti článku Historický obrat časopisu Rabočeje Delo, ktorý vo svojej aprílovej prílohe, teda už po jarných udalostiach, prejavil nestálosť, pokiaľ ide o nadchýname sa terorom a „krvavými výzvami. Napriek tejto polemike zväz súhlasil s obnovením rokovania o zmierení prostredníctvom novej skupiny „zmierovateľov⁹². Prípravná konferencia zástupcov troch spomenutých organizácií sa konala v júni a vypracovala návrh zmluvy na základe veľmi podrobnej „zásadnej dohody, ktorú uverejnil zväz v brožúre Dva zjazdy a liga v brožúre Dokumenty „zjednocovacieho zjazdu.

Obsah tejto zásadnej dohody (alebo rezolúcií júnovej konferencie, ako sa častejšie označuje) úplne jasne dokazuje, že sme kládli ako absolútne nevyhnutnú podmienku zjednotenia čo najrozhodnejšie odmietnutie všetkých možných prejavov oportunistu všeobecne a ruského oportunistu osobitne. „Odmietame,“ hovorí sa v 1. bode, „akékoľvek pokusy vnášať oportunistus do triedneho boja proletariátu, pokusy, ktoré sa prejavili v takzvanom ekonomizme, bernsteinovstve, millerandizme a pod.“ „Do činnosti sociálnej demokracie patrí... ideový boj proti všetkým odporcom revolučného marxizmu“ (4, c); „Ani v jednej oblasti organizačnej a agitačnej činnosti nesmie sociálna demokracia ani na chvíľu strácať zo zreteľa najbližšiu úlohu ruského proletariátu - zvrhnutie samodržavia“ (5, a); „... agitácia nielen na báze každodenného boja námezdnéj práce proti kapitálu“ (5, b); „... neuznávame... štádium čisto hospodárskeho boja a boja za čiastkové politické požiadavky“ (5, c); „...sme toho názoru, že pre hnutie je dôležitá kritika smerov, ktoré povyšujú na zásadu... elementárnosť... a úzku ohraničenosť nižších foriem hnutia“ (5, d). Aj úplne nezasvätený človek, ktorý si aspoň trochu pozorne prečítal tieto rezolúcie, zistí už len z toho, ako sú formulované, že sú namierené proti ľuďom, ktorí boli oportunistami a ekonomistami, ktorí, hoci len na chvíľu, zabúdali na úlohu zvrhnúť samodržavie, ktorí uznávali teóriu štádií, povyšovali na zásadu úzku ohraničenosť a pod. A kto je čo len trochu oboznámený s polemikou skupiny Oslobodenie práce, časopisu Zaria a Iskry proti časopisu Rabočeje Delo, ani na chvíľu nezapochybuje, že tieto rezolúcie odmietajú bod za bodom práve tie omyly, do ktorých upadalo Rabočeje Delo. Preto keď na „zjednocovacom“ zjazde jeden člen zväzu vyhlásil, že články v 10, čísle časopisu Rabočeje Delo nevyvolal ďalší „historický obrat“ zväzu, ale priveľká „abstraktnosť“ (*Toto tvrdenie sa opakuje vo Dvoch zjazdoch, s. 25.) rezolúcií, potom istý rečník sa plným právom tomuto vyhláseniu vysmial. Rezolúcie nielenže nie sú abstraktné, odpovedal, ale až neveriteľne konkrétne: už pri prvom pohľade na ne zistíme, že tu „niekoho chceli nachytať“.

Tento výraz vyvolal na zjazde charakteristickú epizódu. Jednak sa B. Kričevskij zadrpil do slova „nachytať, lebo si myslel, že je to prerieknutie, ktoré prezrádza náš zlý úmysel („nastaviť pascu), a pateticky zvolal: „Koho vlastne, koho tu chceli nachytať? -- „Ved' naozaj, koho? -- ironicky sa spýtal Plechanov. -- „Pomôžem súdruhovi Plechanovovi, keď sa nevie dovtípiť“, odpovedal B. Kričevskij, „a vysvetlím mu, že tu chceli nachytať redakciu časopisu Rabočeje Delo (všeobecný smiech). No my sme sa nedali nachytať. (Poznámky zľava: Tým horšie pre vás) -- A jednak člen skupiny Borba (skupiny zmierovateľov), keď sa vyjadroval proti pozmeňovacím návrhom zväzu k rezolúciám a chcel brániť nášho rečníka, vyhlásil, že výraz „nachytať sa rečníkovi zjavne mimovoľne vykĺzol v zápale polemiky.

Pokiaľ ide o mňa, myslím si, že rečníkovi, ktorý použil spomenutý výraz, takáto „obrana veľmi nepomôže. Myslím, že slová „niekoho chceli nachytať sa „povedali žartom, ale mysleli

sa vážne: vždy sme obviňovali Rabočeje Delo z nestálosti a kolísania, a preto sme sa, prirodzene, museli usilovať nachytať ho, aby sme kolísanie v budúcnosti znemožnili. O zlom úmysle tu nemohlo byť ani reči, lebo šlo o nestálosť v zásadných otázkach. A vedeli sme „nachytať“ zväz natoľko súdružsky*, že júnové rezolúcie podpísal sám B. Kričevskij a ešte jeden člen vedenia zväzu. (* Bolo to tak: V úvode k júnovým rezolúciám sme povedali, že ruská sociálna demokracia ako celok sa vždy opierala o zásady skupiny Oslobodenie práce a že zväz si získal zásluhy najmä vo vydavateľskej a organizačnej činnosti. Inými slovami, vyjadrili sme bezvýhradnú ochotu zabudnúť na všetko, čo bolo, a uznať, že práca našich súdruhov zo zväzu je (pre vec) osožná pod podmienkou, že úplne prestane kolísanie, proti ktorému sme bojovali „chytaním“. Každý nestranný človek, ktorý si prečíta júnové rezolúcie, môže ich pochopiť iba takto. Ale ak nás zväz teraz, keď vyvolal roztržku svojim novým obratom k ekonomizmu (v článkoch 10. čísla a v pozmeňovacích návrhoch), víťazoslávne obviňuje z nepravdy (Dva zjazdy, s. 30) za tieto slová o jeho zásluhách, potom také obvinenie môže, prirodzene, vyvolať len úsmev.)

Články v 10. čísle časopisu Rabočeje Delo (naši súdruhovia sa oboznámili s týmto číslom až potom, keď prišli na zjazd, niekoľko dní pred začiatkom zasadnutí) jasne ukázali, že od leta do jesene nastal vo zväze ďalší obrat: ekonomisti zasa nadobudli prevahu a redakcia reagujúca na každý „závan“ začala opäť obhajovať „najzarytejších bernsteinovcov“ a „slobodu kritiky“, obhajovať „živelnosť“ a Martynovovými ústami hlásať „teóriu zužovania“ sféry nášho politického pôsobenia (údajne preto, aby sa prehlbovalo samo pôsobenie). Znovu sa potvrdila Parvusova výstižná poznámka, že oportunistu je ťažké chytiť na nejakú formulu: ľahko podpíše hocijakú formulu a ľahko od nej odstúpi, lebo oportunizmus spočíva práve v tom, že nemá nijaké vyhranené a pevné zásady. Dnes oportunisti zavrhnú akékoľvek pokusy vnášať oportunizmus, zavrhnú akúkoľvek úzku ohraničenosť a slávnostne sľúbia, že „ani na chvíľu nezabudnú na zvrhnutie samoderžavia“, že budú „agitovať nielen na báze každodenného boja námezdnéj práce proti kapitálu“ a pod. a pod. No zajtra zmenia spôsob vyjadrovania a vrátia sa k starým spôsobom pod pláštikom obhajoby živelnosti, postupného rozvíjania všedného, každodenného boja, vychvalovania požiadaviek sľubujúcich hmatateľné výsledky a pod. Keď zväz aj ďalej tvrdí, že v článkoch 10. čísla „nevidel a nevidí nijaký kacírsky odklon od všeobecných zásad návrhu konferencie“ (Dva zjazdy, s. 26), tým iba dokazuje, že je úplne neschopný alebo nechce pochopiť podstatu názorových nezhôd.

Po vyjdení 10. čísla časopisu Rabočeje Delo nám nezostalo nič iné ako urobiť jeden pokus: začať všeobecnú diskusiu, aby sme sa presvedčili, či celý zväz súhlasí s týmito článkami a so svojou redakciou. Zväz je najmä preto s nami nespokojný a obviňuje nás, že sa pokúšame zasiahť vo zväze nesvár, že zasahujeme do cudzích vecí a pod. Sú to úplne neodôvodnené obvinenia, lebo ak sa volená redakcia „obracia pri najmenšom vetríku, závisí potom všetko od smeru vetra, a my sme určovali tento smer na uzavretých zasadnutiach, na ktorých boli len členovia organizácií, ktoré sa chceli zjednotiť. Pozmeňovacie návrhy zväzu k júnovým rezolúciám nás obrali aj o posledný náznak nádeje na dohodu. Tieto návrhy dokumentárne potvrdili, že väčšina zväzu urobila nový obrat k ekonomizmu a že súhlasí s 10. číslom časopisu Rabočeje Delo. Spomedzi prejavov oportunizmu sa mal vyčiarknuť „takzvaný ekonomizmus (lebo tieto dve slová majú vraj „nejasný zmysel, hoci z takého odôvodnenia vyplýva len nevyhnutnosť presnejšie definovať podstatu veľmi rozšíreného omylu), mal sa vyčiarknuť aj „millerandizmus (hoci ho B. Kričevskij obhajoval aj v časopise Rabočeje Delo, č. 2/3, s. 83--84 a ešte otvorenejšie v novinách Vorwärts*)(* V novinách Vorwärts sa začala polemika o tejto veci medzi ich terajšou redakciou, Kautským a časopisom Zaria. Nezabudneme oboznámiť s touto polemikou ruských čitateľov.93). Napriek tomu, že júnové rezolúcie jasne ukázali úlohu sociálnej demokracie - „viest' všetky prejavy boja proletariátu proti všetkým formám politického, hospodárskeho a sociálneho útlaku, a takto žiadali zavedenie plánovitosti a jednoty do všetkých týchto prejavov boja -, zväz ešte dodával úplne

zbytočné slová, že „hospodársky boj je mohutným podnetom masového hnutia (tieto slová sú samy osebe nesporné, ale za existencie úzko ohraničeného ekonomizmu nevyhnutne museli dať podnet na falošné výklady). Keby len to: do júnových rezolúcií sa vnášalo aj priame zúženie „politiky tak vyčiarknutím slov „ani na chvíľu (nezabúdať na cieľ zvrhnúť samoderžavie), ako aj pridaním slov, že „hospodársky boj je prostriedok, ktorý sa dá najširšie použiť na zapojenie nás do aktívneho politického boja. Je pochopiteľné, že po takýchto pozmeňovacích návrhoch sa všetci naši rečníci jeden za druhým, zriekali slova, lebo pokladali za úplne zbytočné rokovať ďalej s ľuďmi, ktorí sa znova obracajú k ekonomizmu a zabezpečujú si slobodu kolísania.

„Práve to, čo zväz pokladal za podmienku sine qua non** (** -- absolútne nevyhnutnú, Red), pevnosti budúcej dohody, t. j. zachovania samostatnej fyziognómie časopisu Rabočeje Delo a jeho autonómie, práve to pokladala Iskra za kameň úrazu pre dohodu (Dva zjazdy, s. 25). To je veľmi nepresné. Na autonómiu časopisu Rabočeje Delo sme nikdy nesiahali.* (* Ak sa za obmedzenie autonómie nepokladajú redakčné porady, ktoré sa konali v súvislosti s utvorením spoločnej najvyššej rady zjednotených organizácií a s ktorými súhlasil v júni aj časopis Rabočeje Delo.) Samostatnosť jeho fyziognómie sme naozaj absolútne odmietali, ak tým rozumieme „samostatnú fyziognómiu v zásadných otázkach teórie a taktiky: práve júnové rezolúcie obsahujú absolútne odmietnutie takejto samostatnej fyziognómie, lebo tá „samostatná fyziognómia v praxi vždy znamenala, opakujeme, všemožné kolísanie, znamenala, že toto kolísanie podporuje u nás vládnucu roztrieštenosť, ktorá je z hľadiska strany neprípustná. Rabočeje Delo článkami v 10. čísle a „pozmeňovacími návrhmi jasne ukázalo, že si chce zachovať práve túto samostatnosť fyziognómie, ale toto želanie muselo prirodzene a nevyhnutne viesť k roztržke a vyhláseniu vojny. Všetci sme však boli ochotní uznať „samostatnú fyziognómiu časopisu Rabočeje Delo v tom zmysle, že sa sústreďí na určité publicistické funkcie. Správne rozdelenie týchto funkcií sa ponúkalo samo od seba: 1. teoretický časopis, 2. politické noviny a 3. populárne zborníky a populárne brožúry. Len keby bolo Rabočeje Delo súhlasilo s takýmto rozdelením, bolo by dokázalo svoje úprimné želanie definitívne skončiť s omylmi, proti ktorým sú namierené júnové rezolúcie; len takéto rozdelenie by odstránilo akúkoľvek možnosť trenie a zabezpečilo by naozaj pevnú dohodu a zároveň by sa stalo základňou nového rozmachu nášho hnutia a jeho nových úspechov. Teraz už ani jeden ruský sociálny demokrat nemôže pochybovať, že definitívnu roztržku medzi revolučným a oportunistickým smerom nevyvolal nejaké „organizačné okolnosti, ale práve želanie oportunistov upevniť samostatnú fyziognómiu oportunistov a aj ďalej vnášať zmätok do ľudských myslí úvahami Kričevských a Martynovov.